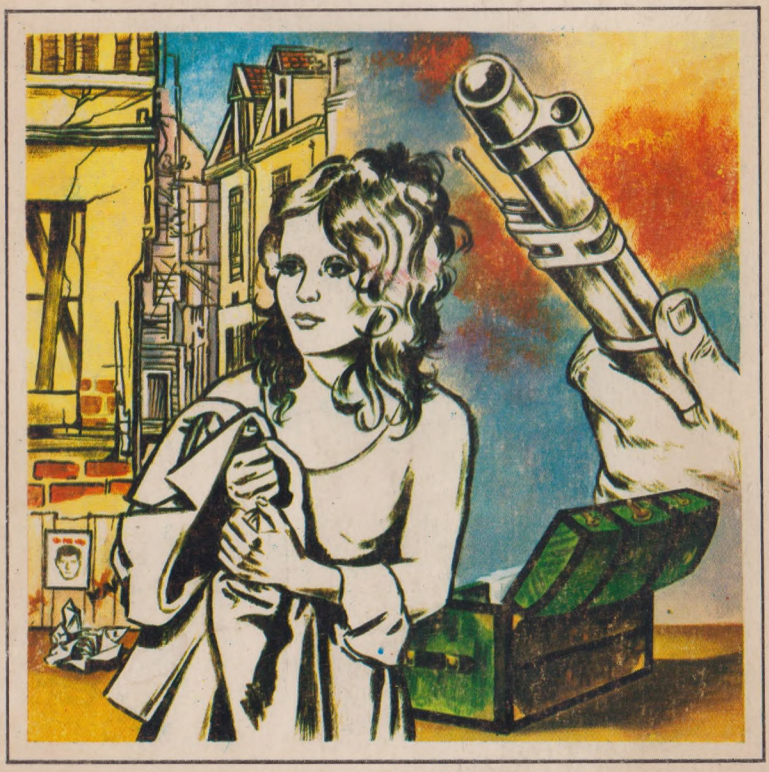
MEHMET ALİ YALÇIN
ROMAN ÖDÜLÜ 1981

BURHAN GÜNEL

acının askerleri

burhan günel / ACININ ASKERLERİ

MAY YAYINLARI A.Ş.
ROMAN - HİKÂYE DİZİSİ: 76

Babıâli Cad. No. 19
Cağaloğlu — İstanbul

Tel.: 27 71 61

Kapak: Derman ÖVER

Dizgi-Baskı: CİMTAY MATBAASI

İstanbul — Nisan 1981

BURHAN GÜNEL

Acının Askerleri

MEHMET ALİ YALÇIN
ROMAN ÖDÜLÜ
ÜÇÜNCÜLÜK 1981

MAY YAYINLARI A.Ş.

Burhan Günel 1947'de Antakya'da doğdu. Ailesinin kökeni Konya - Ermenek'li. Konya Erkek Lisesi'nde parasız - yatılı olarak okudu. Hava Harp Okulu'nu bitirdi (1967). İlk öyküsü 1971'de yayımlandı. Çeşitli dergilerde öykü, eleştiri, deneme türünde çalışmaları çıktı. «Ökse» (1972), «Umut Zamanı» (1974), «Yağmurla Giden» (1976), «Aksayan» (1979) adlı romanları, «Sevgi Bağı» (1974), «Başka Bir Yaz» (1980) adlı öykü kitapları olan Günel'in «Evcilik Oyunu» (1973), «Ağlama Bebeğim» (1976), «Dost Eller» (1980) adlı çocuk romanları da var.

Bir toprağın ve bir kadının
savunmasıdır...

BİRİNCİ BÖLÜM

BİR

Sonyaz dağlardan başlar, kıyıya iner. Dağlar çepeçevredir. Sanırsınız koşarak aşağılara gelir. Kucağında yapraklar. En çok çınar yaprakları. Her yanda. Sık sık yel çıkar. Gittikçe gürelir, genişler, dağılır. Gücünün yettiğini önünde katıp götürür. Üşütür insanları. Ve denizi köpürtür. Dalgalar büyür.

Sonyazdır bu.

Oysa daha birkaç hafta önce, neredeyse yağmur duasına çıkılırdı; yel essin, hava biraz serinlesin diye yakarılırdı. Geceler bile sıcaktı, nasıl bunaltıcıydı. Yel vurdukça çam ağaçlarının iğne yaprakları dökülür, dallar ileri geri sallanıp dururdu. Ama sonyazın gelişini belli etmezdi çamlar. Güzün gelmekte olduğunu daha çok öteki ağaçlardan anlayabilirdiniz. Hayır, turunçlar portakallar da çam ağaçları gibi giz vermezdiler. En iyisi, olup biteni, geçip gideni ve gelecek olanı, çınarlara soracaktınız.

Sonyazla birlikte rüzgârlar artar. Tepelerden başlayıp aşağılara iner. Deniz özlemleridir. İlkin kentin

girişindeki bahçeli evlerin bulunduğu yöreyi yalayıp geçerler. Geçerken, bazı insanların gözüne çarpar bu rüzgâr takımı. Balıkçı Tahsin o insanlardan biridir. Bu güz yellerini tanır, hemen önlemler almaya girişir. Sonyaz gelince ilkin onun evinde değişiklikler olur. En başta soba kurulur; daha ilk yağmurlar düşmeden, soğuklar başlamadan.

«Neme gerek, hazır olsun da varsın yakmayalım sobayı...»

Tahsin'in karısı çok zayıf, çok çelimsiz, sağlıksız bir kadındı. Gece gündüz hep üşürdü. Kanı yetmiyordu besbelli. Yazın bile kalın giyinirdi. Yüzünün uçuk sarısıyla ortalarda ölü gibi dolaşıp dururdu.

Sonyaz gelmişti gelmesine ama, nedense Tahsin'in evinde soba kurulmamıştı daha. Havalar iyi gidiyordu. Oysa yapraklar uçuşmaya başlamıştı.

«Bulutlar şaşırdı mı yoksa» diyordu Tahsin, karısına, «yağmurlar başlamadı!..»

Kapı önlerinde oturuluyordu. Kadınlar yerlerini almışlar, öğle yemeği için hazırlıktaydılar. Eylüldü, ay ilerliyordu, ilk haftası tükenmişti bile. Geçip giden eylüllerden biri daha. Fasulyeler ayıklanıyor, patatesler doğranıp soğanlar soyuluyordu.

Balıkçı Tahsin'in karısı, yüzünü ekşitip dudağını sarkıtmış, patates soyuyordu. Kapısının önüne çaput kilimini sermiş, altına da ince bir minder alıp oturmuştu. İyice ayırıp uzattığı çırpı bacaklarının arasına bir bakır tepsi yerleştirmişti. Tepsinin içinde patateslerle, iki baş soğan vardı. Tahta saplı kocaman bıçağını havada sallayarak, yanıbaşındaki kadınla konuşuyordu.

— Zavallı çocuğu görüyon mu gız Selime?

Selime, Berber Hacı'nın ikinci karısıydı. Birinciden çocuk olmadı diye getirilmişti. «Kuma». Hem de «yenge»si bulmuştu onu. Kendi elceğiziyle berber kocasına armağan. «Ayıp bende, kocamın çocuğu olamadıysa gabıyat bende!» diyerek. Gebeydi Selime. Berber Hacı'nın sarı benizli karısının yanında iriyarı, kanlı canlı, sağlıklı bir görünüşü vardı. Yalnız biraz çirkinceydi, ama gençti, üstelik evliliğinden hemen sonra kan görmemeye başlamıştı, iyi toprak olduğu belliydi, herkesce kabullenilmişti. «Yenge»si komşu gezmesinde ya da çarşı dolaşmasındayken yemek bulaşık çamaşır demiyor, her işe o koşuyordu. Selime, kabak dolması için pirinç ayıklıyordu. Mevsim geçip gitmeden bir kez daha kabak dolması istemişti kocası. Balıkçının karısını dudak bükerek yanıtladı:

— Görmez miyim anam, görmez miyim? Her zamanki gibi. Gine kapının önüne oturdu kaldı garip!..

— Şu çocuğa baktıkça yüreğim acıyor...

Selime, elini yumruk yapıp döşüne vurdu:

— Heye vallaha, benim de aha şuram yırtılacak nerdeyse...

Elini şişkin karnında gezdirdi, içinden bir şeyler geçirdi ki, dudakları ses vermeden kıpırdadılar. Sonra sesini yükseltti, başını göğe kaldırıp yakardı:

— Sen böyüksün allahım!.. Kimsenin kuzusunu bu durumlara sokma; cemiy cümlesinin içinde benim çocuğumu da esirge böyük allahım!

İkisinin de gözleri dolu dolu, işlerini sürdürdüler; arada bir tam karşılarına düşen kapının önündeki çocuğa bakıp iç geçirmeden edemediler.

Az sonra, çocuğun yanıbaşında bir kadın belirdi.

Uzaktan bakınca yaşı belli olmuyordu, sağlıklı görünüyordu. Ama yanına varılsa, çok eskimiş bir insan yüzüyle, çok hırpalanmış bir insan bedeniyle karşılaşılırdı. Bedeni zor taşıyan bir çift kalın bacak. Olabileceğince şişmiş bir karın, sarkık gerdan, tombul kollar, kısa bir boy, çizgilerle dolu, yusyuvarlak iki yanak, dökülmüş dişler, seyrelmiş saçlar... Bakışları ışıksız, ölgün. Yeryüzünde benzeri bulunmayan, çok eskilerden kalmış biriydi bu. Oysa, bilenlere sorulacak olsa, bir zamanlar nasıl da canlı, yaşama karşı savaşkan olduğunu anlatan çıkardı.

Elini, küçümser gibi sallayarak söylendi Selime:

— Bak, seninki göründü!

Balıkçı Tahsin'in hastalıklı karısı, cılız sesini iyice azaltarak onayladı:

— Çıktı yaa! Gine çıktı ortaya...

Selime kaşlarını çattı, çok önemli bir sorunu çözmeye uğraşır gibi başına dayadı boştaki elini:

— Ben bu işi iyi anlayamadım —dedi—, hangi birine inanacağımı şaşırdım vallaha!

Öteki, içini çekti:

— Aslında ikisinde de var herhal bacım. Şu Naime karısının yüzüne baksana. Gece düşüme girse korkarım... Ben erkek olacam da bunun gibisine yanaşıp...

Daha ötesini getiremedi, kansız yanakları kanlanır gibi oldu. Sustu. Selime alay edercesine üstüne gitti kadının:

— Yavaş gıı! Bi duyan olsa...

Eğildi, kadını omzundan iteledi.

— Gız Binnaz, sen de az değilsin haa! —diye ekledi.

Binnaz, istemeye istemeye diklendi:

— O kocakarıdan korkacak değilim ya..

Selime bastı kahkahayı:

— Amma, kızı olsaydı korkardın, öyle değil mi?

Binnaz kabullenmek zorunda kaldı, boynunu büktü:

— Ondan kim korkmaz ki?

Selime, eliyle işaret etti:

— Bak bak, çocuğu içeriye sokmaya çalışıyor.

Binnaz omuzlarını silkti:

— Girmez. Benim bildiğim bu gız içeriye girmez anam! Bütün gün orada oturup bekliyo. Yemek bile yemeyecek amma...

Balıkçının karısı durakladı, az önce Selime'nin yaptığı gibi, elini yumruk edip yüreğinin üzerine bastırdı:

— Allah var üzerimizde —diye sürdürdü—, yalan konuşmaya gelmez. Nenesi gızı kendi keyfine bırakmıyo, zorlan yediriyo.

Selime başını sallayarak onayladı:

— Zorlan, heye. Doğru konuşuyon. Amma gine de...

Binnaz, bakışlarını yere verdi, birden dertlendi, içini çekti:

— Benim gibi zayıfladı gızcaaz. Bu çocuk yakında hastalanır anam, görürsün bak, Binnaz dediydi dersin.

Selime'nin bakışları karardı. Kendi çocuğunu düşünüyordu yine, besbelli.

— Anasını özülüyor herhal...

— Özülüyor yaa... Daha ne ki, süt guzusu bu...

Selime'nin aklı yine karşıya kaydı. Sesini yükseltti:

— Bak bak, gör şunları, izle hele!..

Çocuğun yanındaki yaşlı kadın işitir gibi oldu,

göz ucuyla baktı kadınlara, sonra başını öteye çevirdi. Yüzü asıktı. Sağa sola, hele karşıda fiskos eden iki kadına bakmamaya özen gösteriyordu. Az ötesindeki torunuyla sesini alçaltarak konuşuyordu:

— Gel kuzum, inatçılık etme. Sana yumurta pişirdim. Sulu yaptım, sert pişirmedim, öyle seversin ya...

Küçük kız omuzlarını silkiyordu deminden beri, yine öyle yaptı. Aynı sözler, aynı umursamazlık:

— Yemem... İstemem... Acıkmadım ben.

Kadının sesi şimdi daha da yumuşak:

— Buraya getireyim mi?

Kızın gittikçe canlılığını yitiren, ama kesinleşen mırıltısı:

— İstemem...

— Ekmeğin içine koyup getireyim, üstüne de kimyon ekerim, karabiber ekerim, sulu sulu yersin, hadi benim kızım, getirivereyim mi? Bak, benim bile ağzım sulandı, getireyim mi?

Kız, başını önüne eğmişti. Bakmıyordu yaşlı kadının yüzüne. Kendisi buralarda yok gibiydi. Bir eliyle toprağı çiziyordu. Öteki eli kucağında, eteğinin içinde duruyordu devinimsiz. İnce çocuk yüzü, boya kalemiyle bozulmuş bir fotoğrafı andırıyordu. Birileri karalamıştı yanaklarını; saçlarını dağıtmıştı hoyrat bir el. Çocuk, çocukluktan uzaklaşmıştı. Bir bakışta belli oluyordu.

Bu kez yanıtlamadı.

Ninesi, neredeyse ağlayıverecek gibi, dokunaklı, sevecen, yalvarırcasına yineledi:

— Hastalanacaksın kızım, bi şey yemeden olmaz ki! Allah esirgesin, ölüverirsin! Sonra ben sensiz ne yaparım?

Çocuk bu kez kaşını kaldırdı, bomboş gözlerine

belli belirsiz bir ışık gelmişti şimdi; o ışığı ninesinin gözlerine çevirdi, baktı:

— Ölürsem ölürüm! —dedi.

Naime kızın yanına çömeldi. Saçlarını okşadı, yanağını öptü.

— O nasıl söz a yavrum? Allah esirgesin —dedi—, sensiz ben de ölürüm, bunu bilmez misin? Dünyada tek tutunduğum sen varsın...

Gözleri ıslandı ama hemen sırtını döndü, elinin tersiyle kirpiklerini kuruladı; gözyaşının daha ötesine izin vermedi böylece.

— Şimdi anası burada olsaydı, bu kızı bu kadar konuşturmazdı —dedi Selime.

Binnaz dalmıştı bir an, uyandı:

— Kim, Zeynep mi?

Selime başını salladı:

— Zeynep burada olsaydı diyorum, kızını bu kadar dinlemezdi, sumsuklardı, sokardı içeriye, yer misin yemez misin; basardı dayağı.

— Heye —dedi Binnaz—, kolundan tuttuğu gibi...

Selime pirinç ayıklamayı bıraktı. Ellerini şişkin karnında ileri geri gezdirdi. Derin bir soluk alıp verdi. Eteğini topladı sonra, başını iki yana sallaya sallaya mırıldandı:

— Dilerim allahtan benimki kız olmasın, olacaksa oğlan olsun...

Sesini yükselterek sordu:

— Öyle değil mi? Binnaz?

— Oğlan mı? —dedi Binnaz.

— Evet —dedi Selime—, oğlan doğursam daha iyi olur diyorum...

Binnaz içini çekti:

— Talihli olsun da, gerisi önemli değil Selime. Talihi bozuk oldu muydu, oğlanı da, kızı da yaramaz bu dünyada...

Eteğini yukarı aşağı çalkalayarak kucağındaki patates kabuklarını yere serpti. Toparlandı. Ayağa kalkarken sanki bedeni gerindi, kemikleri çatırdadı.

— Varıp yemeği ocağa koyayım —dedi—, oğlan eve gelince gine bağırıp çağırmasın. Beş kuruş para kazanıyor ya, çalımından geçilmiyor. Babasından beter olup çıktı. Evin herifi kesildi...

Eliyle gösterdi Selime:

— Bak, seninki daha yalvarıyor. Zeynep oğlan olsaydı, bunların başına bu işler gelmezdi, şimdi şu kızcağız anasının yüzünden buralarda sürünmezdi diyorum da Binnaz... Zeynep öyle yapmasaydı diyorum, anasıyla kızını bırakıp gitmeseydi.

Binnaz, Selime'nin yüzüne yorgun, bitkin baktı:

— Belki haklısın amma —dedi—, o zaman da başka şeyler olurdu.

Selime merakla sordu:

— Ne gibi şeyler olurdu?

Binnaz sesini iyice azalttı. Başını Selime'ye doğru eğdi, kaşlarını çattı, bilmiş bilmiş konuştu:

— Bu Naime kadının kocası Bekir vardı ya, öldü gitti, adı kaldı dünyada... İşte o Bekir, üvey kızı Zeynep'e yaptığı gibi, kendi oğlunun karısına da sulanırdı, kim bilir? Zeynep oğlan olsaydı, bu eve gelin getirmeyecek miydi? Diyeceğim, kız olsun, oğlan olsun, amma ki, talihi yaver gitsin, kaderi yüzüne gülsün... Ötesi boş!

Selime şöyle bir durakladı. Yapmacıklı utandı. Başını eğdi; kıkırdadı. Alt dudağını ısırdı.

— Doğru söylüyorsun —dedi—, o adam her şeyi

yapardı. Ölünün ardından konuşmak iyi değil amma, yapardı!

Binnaz içeriye girdi. Dudaklarının ucunda bir mırıltı:

— Kendine bakmaz, çocuğu kimden peydahladığını söylemez, ona buna söz yetiştirir işte, ne olacak! Yıllardır çocuk doğurtamayan Berber Hacı'yı bize mi öğretecek? Sinsi karı, pis!

Selime kendi kendine söylendi dışarıda:

— Kalkıp pirinci ıslatayım bari...

Takunyalarını tıkırdata tıkırdata yürüdü. Naime'den yana baktı. Durup gülümsedi. Alaylı bir sesle:

— Nasılsın Naime deyze? —dedi—. İyi min?

Naime başını kaldırıp Selime'ye baktı.

— İyi diyelim de iyi olalım —dedi—, sen nasılsın?

Gözlerinde hiçbir anlam yoktu. Avcunda torununun eli vardı. Tüm varlığının küçük kızdan yana kaydığı, Selime ile konuşurken kendinde olmadığı belliydi.

Selime, yapay bir sesle yanıtladı:

— Sağ ol Naime deyze, ben de iyiyim işte... Senin torun huysuzluk mu ediyor?

Naime, sonunda bilincinin bir kıyısıyle Selime'den yana kayabildi:

— Yemek yediremiyorum —dedi—, akşama kadar kapının önünde oturuyor. Ne eve giriyor, ne bir lokma yemek yiyor, ne de çocukların arasına karışıp oynuyor. İşi gücü burada oturup yol gözlemek...

Selime çevresine bakındı. Kimsenin olmadığını anlayınca, korkusuzca söyledi söyleyeceğini:

— Yemek yemezse, Balıkçı Tahsin'in karısı Binnaz gibi hastalıklı olup çıkar!

Naime, torununa döndü:

— Duydun mu kızım? —dedi—. Duydun mu Nimet?

Selime üsteledi:

— Üstelik, evde de kalırsın; bakma, Binnaz nasıl olduysa evlenmiş amma, onun gibi olursan koca bile bulamazsın kız, yemek ye azcık, öteyi beriyi düşünüp durma, beni dinle!

Nimet bel bel bakıyordu. Yine omuzlarını silkti, umursamadı ikisini de. Tek söz etmedi. Bunun üzerine Selime takunyalarını tıngırdatarak yürüdü yine, deminki eve doğru uzaklaştı, biraz yana kayarak kendi evine girdi. Naime ile Nimet hâlâ kapının önündeydiler, ikisi de kendi inadından geçmiyordu. Sonunda pes eden Naime oldu; küçük kızı orada bırakıp içeriye girdi.

Az sonra geri geldi. Torunu yine öyle, sessiz oturuyordu. Entarisinin güllü dallı eteği yere değin uzanıyordu. Bacakları örtüktü. Altında tahta tabure vardı. Dirseklerini dizlerine dayamış, çenesini de avuçlarına yerleştirmişti Nimet. Önünden koşarak çocuklar geçtiler. En önde koşan telaşlı bir oğlanı üç çocuk kovalıyordu. İlerdeki çamın dibinde yakalayıp onu dövmeye başladılar. Nimet gördü ama ilgilenmedi onlarla, yüzünü öteye çevirdi. Hep sokağın başına bakıyordu. Dalgın, devinimsiz, kendinden uzaklaşmış, hep o köşebaşına kayıyordu gözleri. Ninesinin durup onu gözlediğini de ayırt edecek durumda değildi.

Naime, getirdiği yiyeceği uzattı:

— Nimet... Al kızım, şunu bari ye. Bak, neredeyse öğlen oluyor, sen daha ağzına bir lokma bile koymadın sabahtan beri.

Eğildi, zorla tutuşturdu kızın eline. Çeyrek ekmeğin içinde peynir.

— İstemem —dedi çocuk.

— Bak, yumurta için üstelemedim, amma bunu yemelisin.

— İstemem, canım istemiyor, karnım acıkmadı.

— Elinde dursun, biraz sonra canın çeker, yersin.

Nimet karşı koymadı buna, ekmeği eteğine bıraktı, yine sokağın ucunu gözlemeye koyuldu. Naime içini çekti, başını iki yana salladı; kendini tutmasa ağlayıverecekti şurada. Dudağını dişledi, kendini dizginledi.

Kırık dökük bir sesle:

— Yine akşama kadar burada mı oturacaksın? —dedi.

Nimet başını çevirmeden yanıtladı:

— Evet.

— Gidip akranlarının arasına katılsana kızım, onlarla oynasana... Hep oturmakla olur mu? Sen çocuk değil misin?

Nimet, belli belirsiz sesiyle yanıtladı:

— Ben sokağı gözlüyorum, oynarsam sokağı gözlemeyi unuturum.

Nimet konuştu diye sevindi Naime, yüzü genişledi, gözleri ışıdı.

— Sokakta ne varmış? —dedi—. Senin yerine oturup ben bakarım...

Nimet omuzlarını silkti, sesini yükseltti:

— Olmaz! Annemin gelişini kendim görmek istiyorum...

Naime büktü boynunu:

— Annen gelirse ben sana haber ederim.

— Olmaz —dedi Nimet—, kendim göreceğim.

Naime'nin gözleri doldu. Artık ne yapsa göz yaşlarını durduramayacak, belli. Ama öyle çok ağla-

mıştı ki bu sıralar, artık ağıdın, göz yaşının anlamını yitirmişti. Ve çok yorulmuştu. Kendisiyle bile baş edemiyordu. Eğilip öptü kızı.

— Hadi öyleyse ekmeğini ye hiç olmazsa —dedi—, ben de çamaşırları bitireyim bu arada. Aklım sende kalmasın. Hadi benim güzel kızım, yiyiver şunu.

— Peki —dedi Nimet—, sen git, ben yerim.

Nimet ekmeği ısırdı, küçük bir lokmadan sonra eteğine bıraktı. Başını gökyüzüne doğru kaldırdı. Yukardaki uçurtmaları gördü. Birer leke gibi dalgalı, yalpalı uçuşuyorlardı. Uzun kuyruklarıyla kafalarını sallayarak sanki dostça söyleşiyorlardı. İçini çekti Nimet. Bir uçurtması olmasını istiyormuş gibi derin derin soluk alıp verdi. Belki de kendisi uçurtma olmak, gökyüzünde dolanmak istiyordu. O zaman, annesinin olduğu yeri görebilirdi, kim bilir...

Dalmışken, işittiği gürültüyle kendine geldi, ayağa fırladı. Kalkmasıyle, eteğindeki peynirli ekmek yere savruldu. Umursamadı bunu Nimet; onun aklı başka yerdeydi, önemli olan, köşeyi dönüp bu yana doğru yaklaşan taksiydi. Birkaç adım koştu, sonra bacakları tutulmuş gibi birden durdu, iki elini beline koydu, bekledi. Taksi iyice yaklaştı, az ötesinde durdu. Ve Nimet'in gözlerindeki acılı, sabırsız ışıma sönüverdi, yerine umutsuzluk çöktü. Deminki oturduğu yere doğru isteksiz, yorgun, bitkin, amaçsız yürüdü. Çöktü. Gözlerini yumdu, bir süre öylece kaldı.

Arabadan üniformalı bir asker indi. Çocuklar koşuştular. Hafızanım'ın küçük oğlu Selahattin'di ge-

len. Sokak birden sese, gürültüye boğuldu. Çocuktan geçilmiyordu. Askerin anası, ablası, küçük kızkardeşi, karısı...

Nimet oturduğu yerde iyice küçüldü, yok oldu sanki.

Birden ayağa kalktı. Üstüne oturduğu küçük tabureyi eline aldı, dönüp kapıdan girecekti ki, yere düşen ekmeği gördü. Aldı onu, öpüp başına koydu, sonra da bahçe duvarının üzerine attı; ekmek düşünce ikinci kez aynı şeyi yaptı, bu kez istediği oldu, ekmek düşmedi yere, orada kaldı. Başını kaldırıp gökyüzüne baktı yine. Kuşlar gelsin, ekmeği yesin diye geçiriyor olmalıydı içinden. Her zaman serçeler olurdu. Bu kez görünmüyorlardı. Boynunu büktü. Gelirler nasıl olsa, alırlar oradan ekmeği. Ninesine de yediğini söyleyecekti besbelli. Tamam. Girdi içeriye. Gürültü, şamata geride kaldı.

Naime kızı yanında görünce şaşırdı.

— Ne oldu? Neden geldin? Bir şey mi oldu?

Tavanda cılız bir ışık titriyordu. Anneanne, mutfağın bitişiğindeki loş banyoda çamaşır yıkıyordu. Kızın elindeki tabureyi görünce sevindi.

— Getir onu bana ver —dedi—, altımdaki biraz yüksek, pek rahat oturamıyorum.

Oturduğu tabureyi öteye iteledi, Nimet'in elindekini alıp yerleştirdi altına.

— Ekmeğini yedin mi?

Duraklamadan yanıtladı kız:

— Yedim.

— Yalaan!

— Yedim.

Naime inandı, rahatladı.

— İyi öyleyse, aferin sana —dedi—. Başka şey ister misin? Yumurtanı vereyim mi?

— İstemem.

— Hava ne kadar güzel bu gün, dışarıda çocuklarla oynasaydın ya.

Nimet, duvara dayanmış, öylece dineliyordu.

— Bir taksi geldi —dedi—, annemi getirdi sandım ama değilmiş.

Sesi bozuluvermişti bunları söylerken.

— Kimmiş gelen? —diye sordu Naime.

Bir yandan da önündeki leğenin ortasına topladığı kirlileri çitiliyordu.

— Hafıza teyzenin oğlu geldi.

— Recep mi?

— Yok, o değil. Selahattin abiydi.

Naime durakladı, doğruldu.

— Askerden mi gelmiş?

Nimet kendi derdindeydi.

— Ben annem sandım —diye yineledi—, annem gelip beni götürecekti, daha gelemedi. Giderken hemen döneceğini söylemişti bana... Bi gelse annem...

Sustu.

Naime, elinin tersiyle alnını sildi, terini kuruladı. Eli ayağı kesilivermişti. Doğruldu iyice, kapının kıyısına yaslandı. Karanlık koyulaştı birden, Naime'nin gözlerine düştü. Oradan sesine atladı:

— Ananı konuşmayalım kızım —dedi—, ikimiz de kötü oluyoruz şimdi. Onu sen kendin, ilerde iyice öğreneceksin.

Kaşları çatılmıştı, sesi gittikçe kötüleşiyordu.

Nimet, beklenmedik bir diklenmeyle sesini yükseltti:

— Onu evden sen uzaklaştırdın! Senin yüzünden gitti! Ama geri gelecek. Gelip beni de götürecek!

Naime ne söyleyeceğini bilemedi. Gözlerinden yaşlar sızıverdi. Hemen elinin tersiyle durdurdu yaşla-

rı. Her şeye yeniden başlamak, çocuğun önünde ağlayıp sızlamak istemiyordu. En iyisi, konuyu değiştirmek:

— Demek Selahattin geldi? —dedi—. Günler ne çabuk geçiyor... Daha yeni, dün askere gitmiş gibi... Başında şapkası var mıydı?

Yanıt bekledi ama alamadı. Sonra kendi kendine, sorusuna şaştı: Asker dedin mi, şapkası olur elbet. Gözlerini yumdu, kendini yakalamaya, toparlamaya çalıştı. İç geçirdi. Gözlerini açtığında kızı yanında göremedi. Nimet bir gölge gibi kayıp gitmişti. Onun ardından dışarıya çıkmak için ayağa kalktı. Çocuk kapının önünde olmalıydı. Evet, öyleydi, orada buldu onu. Deminki gibi oturuyordu. Bu kez yere yayılmıştı, bacakları tozların içinde. Yüksek tabureyi alıp getirmemişti. Entarisi kirlenecekti. Naime geri içeriye döndü, tabureyi alıp getirdi, kıza uzattı:

— Kalk, yere oturma, üstün başın kirlenecek.

Devindi çocuk, tabureyi aldı, üstüne yerleşti. Bacaklarını, eteğini silkelemedi bile.

Hafızanımın evi az ötedeydi, sevinçli sesler, konuşmalar buraya değin geliyordu. Naime'nin ilgisi o yana aktı. Duramadı, yavaş yavaş, yorgun adımlarla ilerledi Naime. Kapının solundaki pencere açıktı, sesler oradan yayılıyordu. Alçaktaydı pencere, içerisi görünüyordu. Naime, orada durup seslendi:

— Gözün aydın Hafıza Kadın!

İçeriden gelen ses çok sevinçli, çok içtenlikliydi:

— Sağ ol, eksik olma...

Naime başını uzattı, Selahattin'i gördü, gülümsedi:

— Hoş geldin Selahattin —dedi—, hoş geldin...

Selahattin, kısa kesilmiş saçlarından utanırcasına kızardı bozardı, ama sevinç dolu bir sesle yanıtladı:

— Sağ ol Naime teyze, hoş buldum...

Sedirde oturan güleç yüzlü Hafıza Kadın, oğluna gurur duyarak bakıyordu. Sevinçli gözleri, gencelmiş bir yüzü vardı. Şişkin göz kapakları açılmış, sevinen gözlerine yol vermişti bugün; her yanıyla dirilmişti Hafızanım... Gülerek oğluna seslendi:

— Kalksana, Naime teyzenin elini öpsene.

Selahattin pencerenin önüne geldi, kadının elini öptü.

— İçeri gel —dedi Hafızanım—, orada ne dikeldin kaldın?

Naime olmazlandı:

— İşim var, çamaşır yıkıyorum. Sonra gelirim gözünaydına. Hadi kalın sağlıcakla.

— Güle güle —dedi Hafızanım.

Naime döndü, seslere kapanmıştı kulakları. Kendi mırıltısından başka ses kalmamıştı:

— Şapkasını gördüm... Şapkasını görünce yüreğim ağzıma geldi... Şapkasını...

Dalgın yürüdü.

Şapkası...

Ne zaman asker dense, ne zaman bir üniformalıya rastlasa, ne zaman bir asker şapkasına takılsa gözleri; içini kara bir bulut kaplayıveriyordu. Savaş, korku, ölüm, kan, karartılmış geceler, soğuklar, aç karna uyunan uykular. Ve tek bir sözcük, her şeyin önüne geçip kendini kabul ettiriyordu:

«İşgâl».

Çocukluğundan kalma en belirgin sözcük buydu. En unutulmaz anılar bu sözcüğün peşinden geliyorlardı. Şimdi bile, o günleri acılarla yaşıyordu.

Her şey değişmişti belki, ama Naime için hiçbir şey değişmemişti. Güncel acılar da o zararsız gibi görünen, yalın sözcüğün çocuklarıydı. Değişmez, tükenmez bir işgal sürüp gidiyordu. İçini, dışını, çevresini, yatağını, uykularını, yiyip içmesini, her şeyini birileri kısıtlamıştı. Zordaydı, işgaldeydi. Beyni bile işgaldeydi; başka türlü düşünemiyordu.

İçimi acılar bürüdü, kolum kanadım kırıldı diyordu. Bir dolu savaş, ölüm, kan, acı, korku gördüm amma şimdiki gibisini yaşamamıştım. Bir tek savaş, bir tek işgal gördüm aslında, o zaman da çocuktum, gelip geçti, amma ki, yüreğim çok savaşlar, çok acılar, çok düşmanlar gördü, benzersiz yıkımlar yaşadı, tükenmez kavgalar yaşadı. Sonunda hep yenik düştüm. Acının askerlerine yenildim. Benim için o eski savaş çok yeğni kaldı. Hayatım boyunca hep işgalde yaşadım; onlar ne ki? Şimdikiler hepsinden beter. Bu gidişle, işgalde öleceğim, kurtuluş gününü göremeyeceğim... Ömrümün son deminde sevinci tanıyabilseydim hiç olmazsa... Amma ki, sevinç kim, ben kim? Acılar içimde yuvalanmış bir kere, sevmiş beni her bir acı, çok sevmiş... Hele şu çocuk yok mu şu çocuk... Asıl acı onun yüzünde, onun yüreğinde; biliyorum amma ne yapayım? Elimden bir şey gelmiyor. Şimdi o da acının işgalinde. Acının askerleri her yanda, her biçimde dolanıp duruyorlar. İşgal askerleri gibi. İşte onu da sardı, yuttu, bitirmeye uğraşıyor. Ona nasıl anlatsam bilmem? Savaşı, çocukluğumu, işgali, kendi çocukluğunu nasıl anlatsam? Dinlemiyor ki beni! Dinlese bile anasını anlatamam. Kendisi, aklı yettikçe öğrenmeli, kararını öyle vermeli. Ben onu aşılayamam. Buna hakkım yok. Amma ki, beni kötü tanımasını da hiç istemem. Ne yapacağımı şaşırdım kaldım. Her şeyi kendisi öğrenmeli

amma, beni suçlamadan, bana kötü gözle bakmadan, karşımda sessiz durup içinden kötü şeyler geçirmeden... Kapanmaz yaradır bu, bilirim. Şimdi o da benim gibi, bitmez bir savaşın içine girdi. Zor kurtulur. Kurtulamaz bile. Ben kurtulabildim mi? Yok. O bitmeyen savaş var ya... İyileşmez yara gibidir. İşgal de onun pis kokulu irini. Acı, hele yürek acısı bunların çocuğu, torunu değil mi? Bal gibi de öyledir; delirdi deseler de söylerim, kimseden çekindiğim yok. Her bir şey işgalden geliyor. Kötü bildiğimiz ne varsa...

— Gördüm onu —dedi.

Nimet, anneannesinin yüzüne alık alık baktı.

— Kimi gördün? Annemi mi? —dedi az düşündükten sonra.

Yüzünün rengi kaçtı bunu söylerken.

Naime ilgisiz, önemsiz bir sesle:

— Onu gördüm —dedi—, anneni değil!

Çocuğun yanında durmadı, yürüyüp geçti. Kendi kendine söyleniyordu yine:

— Babanı bulup getireceğim, sana her şeyi o anlatsın. Yeter, dayanamayacağım, bu kavgalar bitsin artık...

Durdu, içeriye girmedi, döndü, kızın yanına geldi, az ötesine çömeldi.

— Babanı bulacağım —dedi—, her şeyi ondan öğren. Baban da benim kadar acı çekmiştir. Belki benden bile çok çekmiştir. Annenin kocasıydı o, birbirleriyle alıp verecekleri benimkinden çoktur belki de. Anlıyor musun kızım? Annenin kocasıydı o! Ben de senin özbeöz dedenin karısıydım. Annen de...

Eliyle kendi ağzını kapadı. Sustu. Gözleri ıslanı-

verdi. Allahım! Neler oluyor bugün bana, neler konuşuyorum! Gözlerini kuruladı.

Sesini düzene koydu ve kıza eğilerek sordu:

— Sana savaşı anlatayım mı?

Nimet, başını çevirip bir baktı kadının yüzüne.

— Her gün anlatıyorsun zaten —dedi—, istemem.

Naime'nin yüzü dalgalandı.

— Amma bugün hiç söylemediklerimi söylerim... —dedi.

Nimet, ilgisiz bir davranışla omuzlarını silkti, dingin bir sesle:

— İyi, anlat öyleyse —dedi.

Naime unutmuş gibiydi her şeyi, yarım kalan çamaşırı, yemeği, yaşamayı... Sevindi, gözlerinin ışığı yeşerdi birden.

— Dur, altıma öteki tabureyi getireyim de...

Gitti, getirdi. Sabırsızlanıyordu. Nimet'le söyleşebilirse, belki öteki konulara da girebilirdi. İşte sonunda çocuk onu dinleyecekti. Evet, ona savaşı anlatabilirim. Sonra yeniden dost oluruz belki. Daha sonra da anasını, babasını, dedesini, kendimi ona...

İçini çekti, soluklandı, oturdu tabureye. Bir elini kızın omzuna koydu. Boğazını temizledikten sonra başladı anlatmaya:

— Savaş kızım, çok acı bir şeydir. İnsanlar birbirlerini acımadan öldürürler, yok ederler. Aslında, birbirini öldüren bu insanlar, daha önce hiç karşı karşıya gelmemişlerdir bile; kimse karşısındakini tanımaz, bilmez...

Nimet yavaş yavaş ilgilenmeye başlıyordu.

— Savaş ne zaman olur peki? —dedi—. Ne zaman başlar?

Naime durakladı, kendi savaşlarını anımsadı. İçtenlikle ,inanarak yanıtladı:

— Savaş hep çocukken başlar yavrum, sonra da sürüp gider... Ben onu çocukluğumda gördüm. Ölümleri gördüm. Daha küçücüktüm, senin kadar bir şeydim, el kadardım. Hatta senden bile küçüktüm. Bir gün...

Nimet merakla sözünü kesti ninesinin:

— Ben de savaş görecek miyim?

Naime sevgiyle karışık acıma duygusuyla baktı kızın yüzüne. Saçlarını sıvazladı, elini tutup öptü, sonra avcunda sakladı o küçük eli, bırakmadı.

— Senin savaşın çoktan başladı a kuzum —dedi—, dilerim allahtan, işgal vermesin sana, işgal görmeyesin...

— İşgal ne demek? —dedi kız—. Savaştan daha mı kötü?

Naime iç geçirdi.

— İşgal, savaştan çok daha kötü, evet. Düşman her yanı sarar, soluk aldırmaz. Her şeye el uzatır. Yolları keser, evlere girer, ırza namusa, kadına çocuğa saldırır...

Nimet yüzünü ekşitti.

— Kötü bi şey —dedi—, çok kötü bi şey...

Naime içini çekti, onayladı:

— Hem de nasıl kötü!..

Nimet, ninesinin yüzüne uzun uzun baktı, içinden geçirdiklerini kusar gibi dışa vurdu:

— Anneme yaptıkların gibi, değil mi anneanne?

Naime'nin yüzü karıştı, kızın ellerini çekiştirdi.

— Ne yapmışım annene? —dedi—. O münafık neler anlattı sana? Ne yalanlar uydurdu?

Nimet ellerini kurtarıp az öteye çekildi, ninesinin bakışlarından, sert sesinden korkmuştu.

— Babam senin yüzünden evi terk edip gitmiş! —dedi—. Annem her şeyi anlattı bana. O da senin yüzünden kaçtı, biliyorum... Ama geri gelip beni götürecek. Burada bırakmayacak. Yeni babamı da kaçırtırsın diye korkuyordu, onun için gitti uzaklara. Ama çıkıp gelecek bir gün...

Naime yüreğindeki yırtılmayı bir kez daha duydu. Elini göğsünün üzerine bastırdı, gözlerini yumdu. Böylece uzaklaştı dünyadan biraz, kendi içine daldı. İçindeki o kocaman çınar ağacı yeni baştan yıkılıyordu. Hem de şu sevgili çocuğun küçük, ince, güçsüz elleri yıkıyordu bu kez. Dallar teker teker kırılıyordu. En sonunda o çıplak, iri, geniş gövde yere serilecekti; bunu biliyordu Naime. Ama neden gecikmişti bu kadar? Neden bir an önce yıkılıp koca bir geçmişin altına kalın çizgiyi çekmiyordu? Sesleri işitiyordu. Ağlayan ağacın gizli göz yaşları süyüm süyüm köke doğru iniyordu. Bu kaçıncı yıkılıştı, bu kaçıncı fırtına?

— Ne dayanıklı yüreğim varmış, daha beni taşıyor... —diye mırıldandı.

Anımsıyordu, hep ağaçlar yıkılmıştı içinde. Ayakta durabilen bir tane kalmıştı ve işte o da çatırdamaya başlamıştı. Hep yıkım, hep acı... Kızını evlendirirken bahçedeki ağaçları da kendi elleriyle kesmemiş miydi? Yoksa o ağaçların ahı mı tutmuştu şimdi? İşte yine kızının yüzünden... Damatla gelin rahat etsinler diye yeni odayı kurmamışlar mıydı elbirliğiyle? Ağaçların yerine kurulan odada neler olmuştu peki? Ne yıkımlar, ne günahlar?..

«— Burası sizin odanız olsun. Geceleri rahat uyursunuz. Ayrı bir ev gibi olur. Uykularınız bölünmez. Yağmurlu gecelerde birbirinize daha çok sarılır, dışardan gelen sesleri birlikte dinlersiniz; güzel

düşlere birlikte dalarsınız burada. Biz de seviniriz...»

Bunları kim söylemişti? Naime mi, yoksa başkası mı?

Naime'nin eskimiş belleği bu sözleri, ya da düşünceleri anımsıyordu ama sahibini bulamıyordu; belki de yoktu bunları söyleyen biri, şimdi uyduruyordu.

Köşeyi dönen başka bir taksinin sesi belirdi. Nimet hemen o yana doğru seğirtti, bekledi, heyecanlandı. Naime ise başını kaldırıp bakmadı bile. Çünkü o, buralarda yoktu deminden beri.

Ayağa kalktı, başı önüne eğik, koyu düşünceler içinde eve girdi.

— Gördün mü? —dedi ötede Selime.

Yine yerlerine dönmüşlerdi:

— Gördüm —dedi Binnaz—, zor anam, zor!

— Hele şu kızın taksiyi gözleyişine...

— Anasını bekliyor.

— He ya, gelir diye gözü yollarda bekliyor sabi...

Naime, içeriye girince eski eve eklenen «gerdek odası»na baktı öteden. Gözlerinden akıp giden filim şeridinin bir yerine tutundu, orada kaldı bir süre. Kızının örgülü saçlarıydı belki de tutunduğu. Zeynep, ah Zeynep... Şimdi kim bilir nerelerde, kim bilir nasıl? Ve ne zaman gelecek buralara bir daha? Nimet'e neler söylemiş? Acaba doğru mu? Gerçekten dönecek mi? Gelip kızını alacak mı, sonra yine gidecek mi?

Boğazı düğümlendi. Şu gözlerinin ıslanması yok mu; su gibi, ekmek gibi, öyle olağanlaşmıştı ki, ağ-

ladığının ayırdına varmıyordu. İçindeki acı yumağı gittikçe büyüyordu. «Gerdek odası»na bakıyordu ama orada duvarları, pencereyi değil, bütün bir geçmişi görür gibi oluyordu. Gölgeler içinden seçip çıkarıyordu nice şeyi. Olaylar, anılar, renkler, acılar, kavgalar, sevinçler, barışmalar, ayrılıklar... Daha neler...

— Çocuğu... —dedi kendi kendine—, çocuğu bana düşman etmiş de öyle gitmiş buradan. Gerçekten anası mıyım ben o kızın? Ben o kıza süt emzirdim mi acaba? Yoksa bu kız... Bu kız... Yoksa bu pislik, bu şey... Ah ben her şeyi biliyorum amma anlatamam ki!.. Bu kızın ne olduğunu anlatamam ki... Yoksa, bilirim kanı bozukluğunu, kötü tohum olduğunu, bilirim!..

Naime, dış kapıdan girdikten sonra durup, eve sonradan eklenen odayı izlerken zamanı, günü, kendini unutmuştu. Orada ne kadar kaldığını bir soran olsa bilemezdi. «Gerdek odası» dedikleri ekleme oda bahçenin sağında kalıyordu. Bir zamanlar orada portakal ağaçlarıyla kocaman yaprakları olan bir muz ağacı vardı. Hepsini kesmişlerdi. Aslında ağaçları çok severdi Naime; kızının mutluluğu için onları gözden çıkarmıştı. Ama sonradan çok da pişman olmuştu bunu yaptığına. İçini çeker, hayıflanırdı sık sık:

Değseydi bari yaptıklarıma, değseydi bari... Orası da tam gerdek odası olup çıktı sonunda; kaç kişiyle yaptı yapacağını kaltak!

Değmemişti, evet. Zeynep'in ettikleri Naime'yi yaşamaktan bezdirmişti. Şimdi de torunu yapıyordu yapacağını. Ne de olsa Zeynep'in kızıydı işte, «huydur çeker, boktur kokar» diyordu; kız da anasına çekmişti işte. Başka türlü açıklaması yoktu bu isin.

Eve girmek gelmiyordu içinden. Bahçenin geri

kalan bölümündeki çiçeklere kayıyordu gözleri. Teneke saksılar içinde güller, devetabanları, kauçuklar vardı. Son düzenleme sırasında toprak bırakmamışlardı evde, her yanı betonlamışlardı ama, Naime, ağaç özlemini çiçeklerle giderebilmek için onlara özen göstermişti. Kapının sağında, büyük bir yağ tenekesinin içinde irice bir gül fidanı vardı. Ona yaklaştı. Açmış bir tomurcuğu öptü eğilerek, serçe parmağıyla okşadı. Yüzü biraz gevşer gibi oldu. Çiçekleri çocuklar gibi severdi. Dudakları kıpırdadı, kendisinin bile işitemeyeceği birtakım şeyler mırıldandı.

Gülüm benim... Sen bari şu Naime kadının derdini anlıyor musun? Durumumu biliyor musun? Anlatsam dinler misin?

Başını iki yana salladı; sen de dinlemezsin. İşim bitik benim, biliyorum. İşim bitik... Beğenmiyorsunuz artık beni, eskidim. Yapraklarım döküldü, mevsimlerim tükendi. Oysa tüm çiçekler açarlar, tüm yapraklar yeşerirler. Tomurcuklar nasıl da patlayıverir, güneş ışığı nasıl da güle dönüşüverir...

— Ah —dedi kendi kendine—, her sevinci, her çiçeği arada bir yaşadım da, acının yeri bir başka derin! Yaprakların dökülüşü her zaman acıdır, acıklıdır, sevinçten daha yeğindir...

Sesler işitir gibi oldu, çevresine bakındı, sandı ki birileri var, onlarla konuşuyor, ya da onları dinliyor.

Odalara açılan kapıdan girmeden önce, dış kapıyı içeri bağlayan beton yolun sonundaki paspasa ayaklarını iyice sildi, sonra gökyüzüne bir bakıp derin bir soluk aldı, eve girdi. Yüzüne tanıdık, ılık ama ekşi bir hava çarptı. Birden, çamaşırı yarım bıraktığını anımsadı. Telaşlandı. Acaba ocağı açık mı bırakmıştı? Geçerken, kapının tam karşısında yer alan

akvaryuma ilişti gözleri; balıklara baktı kısa bir süre. içlendi. Kendini sık sık o balıkların yerine koyup nasıl da eli kolu bağlı olduğunu düşünürdü. Sağdaki odaya yöneldi. Pek girmezdi oraya. Yine unutuvermişti banyodaki ocağı ya da yanık bırakmadığını anımsamış olmalıydı. Çok kullanılmayan o odaya girdi. Radyoyu açtı. Kulak kabarttı. Konuşma vardı ya, önemsemedi. Bekleyebilirdi, açık dursun radyo; az sonra müzik çıkardı nasıl olsa. Geri döndü, mutfağa yöneldi. Banyonun önünden geçerken deminki telaşını anımsadı. Dalgınlığına şaşmadı. Başını uzatıp baktı, ocağın yanmadığını gördü, rahatladı. Oradan mutfağa yürüdü. Ev, avcunun içi gibiydi artık; her yan, bedeninin bölümleri, parçaları gibiydi; Naime evle iç içe girmiş, neredeyse özdeşleşmişti. Cezveyi buldu, su doldurdu, ocağı yaktı, sonra, cezveye doldurduğu suyu çok gördü ki, döktü birazını. Ocağın üzerine yerleştirdi, gözünü yalıma dikti, beklemeye koyuldu.

— Kendime bir kahve pişireyim. Düşün düşün, boktur işin, iyisi, her şeyi unutmak.

İçinin seslerinden biri sordu: Ya çamaşır ne olacak?

— Onu da sonra yıkarım, şimdi canım kahve istiyor —diye mırıldandı.

Raftan kavanozu indirdi. Kaşığı içine daldırdı, kahveyi cezveye aktardı. Kızını düşündü ki, mırıldandı:

— Demek Nimet'i götürmek için geri dönecekmiş haa... Gelsin hele, gelsin de hesaplaşalım artık. Bunca zaman sustum, sindim, korkmuş göründüm amma, yeter artık. Hele bir çıkıp gelsin, o zaman konuşuruz...

Dişlerini sıktı. Kaşığı cezvenin içinde birkaç kez

çevirdi, sonra bıraktı. Tavana baktı. Örümcek ağlarını gördü, mırıldandı:

— Evi badana etmeli. Kendime yeni işler bulmalıyım. Böyle başıboş oturmak iyi değil. Bak, kendimle konuşmalara başladım, hiç iyi değil. Töbe töbe, deli mi oluyorum ne? Ölürüm de delirmeyi kabul etmem! Kendimi dinledikçe... Neyse.

Altına sandalyeyi çekti. Kahvenin köpürmesini bekledi. Suskunluğunun ortasında, dışarıdaki sesleri seçmeye çabaladı ama dişe dokunur bir şey işitemedi. Birden, sırasız bir sevince kapılır gibi olmuştu şuracıkta, onu iyi değerlendirmesi gerekiyordu. Her zaman gelmezdi böyle. Daha çok acılar geliyordu buralara! Az sonra yine o acılara yakalanabilirdi. İyisi mi, evden kurtulmalıydı, sokağa çıkıp gitmeliydi. Şu kahveyi içsin de hele... A-aa, o da ne? Amma da dalıyor işte böyle, kahve taşıyordu kahve! Hemen ateşi söndürdü, cezveyi kaptı, kahveyi hazır bekleyen fincana aktardı. Mutfaktan çıktı. Geçerken akvaryumun önünde durmadı bu kez. Akvaryum ve balıklar Naime'nin yalnızlık, sıkıntı süreleri içindi; şimdi sırası değildi. Radyolu odaya girdi, sedire oturdu. Ardına çift yastık çekip sırtını dayadı. Höpürdeterek ilk yudumu aldı kahveden. Ve şaştı kaldı; onca sıkıntının, olumsuzluğun ortasında güzel bir gündü bu! İnanılacak gibi değildi. Gülümseyerek başını salladı, kendini sevdi biraz, belli belirsiz mırıldandı:

— Günü güzelleştirecek olan sensin Naime hanım, sen! Başka kimseden hayır yok!

Üstelik ,radyoya bakılırsa, kalkıp göbek atmak bile gerekiyordu, oyun havaları başlamıştı; ama yoo, o kadar da değildi yani, gülümseyen yüzüyle iyice gevşedi Naime, sedire yayıldı, bacaklarını yukarıya çekti, uzattı bir güzel. Kahveden sesli, upuzun bir

höpürdetmeyle ağız dolusu aldı, ağzında dolandırdı, tadını duydu ve yuttu. Gözlerini yumdu, dilinde artakalan tadı yaşamaya çalıştı. Kahveden yayılan buğulu tat, damağını aşmış, yüreğine doğru ilerliyordu şimdi.

Ağzını şapırdattı. Kendi sesiyle irkildi, nerede olduğunun, neler düşündüğünün ayırdına vardı birden. Ve gülümsemesi yavaş yavaş dağılmaya başladı.

İKİ

Aradan öyle çok zaman geçmişti ki, yıllar şaşırılır, değil günler. Bir yaz gecesi olmalıydı. Naime'nin unutamadığı, «Ölünceye kadar unutamam» dediği birkaç geceden biriydi. Düşündükçe içine koyu gölgeler doluşurdu. Yumaklanırdı koca bir geçmiş. Kimi zaman her şey birbirine karışır, kiminde ise tüm ayrıntılar açık seçik ortaya çıkar gelirdi. Çocukluğundan bu yana, en çok gecelerle iç içe olmuştu. Gündüzleri pek yaşayamamıştı. «Dostu düşmanı gecelerde tanıdım» demesi bundandı.

Geceler ve çocukluğu akıp gidiyordu hâlâ; suyu tükenmez koca bir ırmak gibi çağıldayarak, önüne kattığı nice şeyi de sürükleyerek...

İşgal, çocukluğuma rastladı, bir geceyarısı çıkıp geldi ininden. Savaşı tanıdım, acıyı bildim. Düşmanı yakından gördüm. Dost diye yalnızca annem vardı; başka kimse değil. Babam, abim hep gitmişlerdi. Bunun nedenini, yabancı askerleri görüp tanıyıncaya kadar anlayamamıştım, annem de bi şey söyle-

miyordu, sorularımı karşılıksız bırakıyordu.

Annem elimden tutmuştu, Leman teyzenin yeğeni Durdane evleniyor diye, onun kına gecesine gidiyorduk. Sonra birden dönüyorduk. Geceyi hiç hatırlayamıyorum, amma ki dönüşü unutamam, hiç unutamam. Bir de, Durdane ablanın avucuna konan altın lirayı hatırlıyorum. Bizim ellerimiz de kınalıydı, bak onu da biliyorum. Ötesi yok. Ötesi karanlık, kötü. Daha çocuk sayılırdım, memelerim yeni yeni ele gelmeye başlamıştı...

«— Darısı senin başına Naime, bir de seni gelin edebilseydim...»

Anasının pek az anımsayabildiği sesiydi bu. Ve Naime'nin yüreği ağzına geliyordu evlenme sözünü işitince. Yolda kaç kez tökezlemişti. Gecenin ilerlemiş zamanıydı. Uyku bastırmıştı. Esniyordu kız, anasının eline daha bir sıkı tutunmuştu.

«— Eve varıp bi yatsak...» diye söyleniyordu.

Selamet Mahallesinden dönüyorlardı. Evleri Dutdibi'ndeydi. Yollar ışıksızdı. Yanlarına fener almışlardı. Feneri, bitişik komşunun kızı Emine taşıyordu.

Yıllar sonrasının sisleri gibi, geceyi külrengi bir bulut kaplamıştı. Fenerin solgun ışığı ancak birkaç adım ötelerini aydınlatabiliyordu. Süslü, boyalı gelin, Selamet Mahallesinde kalmıştı artık, ama içlerinde, ondan bir şeyler alıp götürüyorlardı. Ayaklarının ucunda yalpalayan şu cılız ışık gibi, her birinin yüreğine damlayan, kanlarına karışan bir şeyler... Herkes kendine uygun olanı seçip almıştı geceden; evine, yatağına taşıyordu. Dalgındılar. Yol uzakdıça sabırsızlanıyorlardı. Yol bir an önce son bulsun istiyorlardı. Düğünün eleştirisi tez zaman bitirilmişti,

herkes şimdi kendi içine, kendi sessizliğine gömülmüştü. İpil ipil bir yel çıkmıştı, belli belirsiz üşütüyordu. Asi Irmağının kıyısındaki toprak yolda yürüyorlardı. Ansızın önlerini biri kesti. Ve geceyi dağıttı, içlerinde taşıdıkları sessizliği bozdu, bölük pörçük edip ırmağa attı sanki.

«— Fatma bone bone!..»

Yabancı bir sesti bu, bir erkek sesiydi, ırmağın şırıltısını bastırmıştı. Belli ki Türk değildi adam. Naime'nin uykusu dağılıverdi. Kadınlar korktular ama pek şaşırmadılar. Yetişkinler işgali biliyordular. Yüzü görünmeyen adamın sesini işitir işitmez iki adım daha atmadan duruverdiler hep birden.

Kart, yabancı bir ses yineledi:

«— Fatma bone bone!..»

İlkin Naime'nin annesi toparlandı:

«— Nene, nene! Biz nene!..» dedi.

Yüzü görünmeyen yabancı, ortasına sığındığı karanlığın koyu bir yerinden, hiç kıpırdamadan, yarım Türkçesiyle yine seslendi:

«— Fatma bone! Para çook! Fatma zikzik... Fatma zikzik...»

İçlerinde en çok Hacı Nuri'nin gelini Hacer korkmuştu ki, kucağındaki üç aylık kızını göğsüne bastırarak kendini ırmağa atıverdi. Kadınlar bağrışmaya başladılar. Naime, korkudan dili tutulmuş, öylece kalakalmıştı orta yerde. Kadınlar ırmağın kıyısındaydılar. Hacer'in kaynanası suya değin inmiş, gelinini, torununu arıyordu. Fener elindeydi. Az sonra Naime de çığlık çığlığa ağlamaya başladı.

Az önceki yabancı ses işitilmez olmuştu; belli ki adam korkup oradan uzaklaşmıştı.

Naime uzun süre ağladı. Onunla ilgilenen yoktu. Adamın sesi kulaklarından gitmiyordu.

Bağrışmalara Türk polisler geldiler. Ellerinde fenerler. Hacer Gelinle kızı sudan çıkarıldı. Çocuğu sarıp sarmaladılar. İyi ki, kıyı sudan fazla yüksek değildi, yolun hemen aşağısından akıp gidiyordu ırmak; olay öylesine bir yerde meydana gelmişti.

Çocuk hastalanmasın diye çok özen gösterdiler ama olmadı, yaşamadı, sonunda öldü.

Polisler olayı dinledikten sonra, biri yüksek sesle sövdü, kadın kız demedi, öylesine öfkelenmişti:

«— İşgalci gâvurun işidir bu!» dedi öteki polislerden biri.

Ve, «işgalci gâvuru» aramak için uzaklaştılar. İçlerinden biri, kadınlara eşlik etti, onları evlerine değin götürdü. Herkes korkmuştu. Hacer tir tir titriyordu, bir yandan hıçkırarak ağlıyordu. Onu yatıştırmak için çok dil döktüler ama işe yaramadı.

Naime susmuştu artık. Sessizce yürüyordu anasının yanında. Ama duramadı, sormadan edemedi:

«— İşgalci gâvur ne demek?»

Sorusu karşılıksız kalınca bir süre sustu, sonra başka şey sordu:

«Zikzik ne demek? Fatma kim?»

Yine karşılık alamadı. Ve kendi gözleriyle görüp tanıyıncaya değin, bu soru belleğinde çakılı kaldı. O ses zaten kulaklarından gitmiyordu, anımsadıkça yüzünün rengini kaçırıyordu.

Ve Naime, ilkin işgali öğrendi, sonra da ötekileri:

«İşgaller birbirini izliyordu. Kışlayı, hükümet konağını ele geçiren Arap Askeri. Başlarında Arap savcı İbrahim Cezayirli ile İbrahim Henano adındaki he-

rif... Daha öncesi de vardı tabii. Ne zaman başladığını kimse bilemiyordu. Yolgeçen hanı olmuştu bu topraklar. Osmanlı'nın dünya savaşında yenilmesiyle her şey arapsaçına dönmüştü. **İttihat ve Terakki Partisi**'nin egemenliği sürüyordu bir ara. İleri gelen eşraf bu partinin yandaşlarıydı. Geri kalanlar da **Hürriyet ve İtilaf Cemiyeti**'inde yerlerini almışlardı.» Öyle karışıktı ki her şey, Naime'nin aklı çoğu şeyi almıyordu; o nedenle, ne denli kendini zorlarsa zorlasın, her şeyi tüm ayrıntılarıyla anımsayamıyordu. Zaten buna gerek de görmüyordu. Çünkü, memleketin başına gelenlerden çok, kendi başına gelenleri önemsiyor; kendi kişisel tarihini her şeyden soyutluyordu. Sanki, Arap işgalciler de, Ermeni Çetecileri de, Fransız askerleri de, hep aynı amaçla, Naime'nin yaşamını alt üst etmek için çıkıp gelmişlerdi. Kime sığınacağını bilememişti hiçbir zaman. Annesi de öyleydi. Bir gün oluyor kocasıyla oğlunu, neden evde oturuyorsunuz diye azarlıyor, başka bir gün oluyor, hiçbir kavgaya karışmasınlar, evde, gözlerinin önünde dursunlar istiyordu.

İki erkek de kararsızdılar. Ne yapacaklarını, kimin yanında yer alacaklarını bilemiyordular. Bu şaşkınlık herkesde vardı. Çok yumuşak, çok değişken bir eğilim oluşuyordu yavaş yavaş: Gününe göre davranmak, esnek bir yaşama biçimi geliştirmek... Bunu yaparken de, çoğunda onur ve gurur ayaklar altına alınıyordu. Ama, içi içine sığmayan insanlar da vardı. Bir kurtuluş yolu olmalıydı, bir şeyler yapılmalıydı.

Babasının iri ellerini anımsıyordu Naime en çok. Saçlarını okşarken, dalgın dalgın düşünen babasının gerilmiş yüzünü, derin bakışlı gözlerini anımsıyordu. Ağabeyi ise, babasından daha da fazla içine

kapanmıştı. Yeni terlemiş bıyıkları is karası gibi incecikti burnunun altında. Bir an önce kavgaya karışmak istiyordu ama babası karar verecekti buna; ona söz düşmüyordu. Sorun gittikçe karmaşıklaşıyordu. İki erkek birden evden giderse neler olacaktı kim bilir? Güzelce bir kadınla, yeni ele gelmeye başlayan bir kız çocuğu bırakılıp da gidilir miydi? Bu sorunun yanıtı kimi zaman «Gidilir», kimi zaman da «Birisi bari kalsa...» biçimine dönüşüyordu.

Babası belediyede görevliydi. Ağabeyi için de küçük bir dükkân açmışlardı. Sabun, kuru erzak, zeytinyağı gibi şeyler satıyordu. Ama karışıklıktan korktuklarından, dükkândaki erzakı eve taşımışlardı.

«— Biz gidersek» diyordu babası, «siz bir süre bunlarla idare edersiniz.»

Bir yıl yetecek un da almışlardı, bulgur da. Ama yine de kavgaya nereden ve nasıl başlayacaklarını bilemiyorlardı. Bir kıvılcım gerekliydi yangının çıkması için. Koca bir yangın uzaktan geliyordu, yaklaşıyordu, evlerinin içine değin girecekti neredeyse, ama hâlâ suskundu herkes.

Ve işte o gece Naime ile anası, Durdane'nin kınasına gitmişlerken, erkekler de bir evde toplanmışlardı. Durumu saptıyorlardı:

«Gerek belediye, gerekse halkın günlük gereksinmelerini karşılamakta görevli olanlar hep **İttihat ve Terakki**'ciydiler. Asker ailelerine verilecek yiyecekler bile yerini bulmuyor, el altından karaborsaya çıkıyordu. Babaları uzaklardaki cephelerde döğüşen ya da ölen çocuklar sokaklarda bağrışıyorlardı:

— Açız... Açız...

Sokaklarda açlıktan inleyerek ölen bu çocukların cesetleri her gün belediye çöp arabalarıyle mezarlığa taşınarak topluca bir çukura gömülüyor-

du. Her gün otuza yakın çocuk can veriyordu. Halkın bir bölüğü de çayıra çıkıp hayvanlar gibi otla besleniyordu. Bunlardan zehirlenip ölenler de oluyordu. Ağızları yemyeşil olmuş insanlar türemişti her yanda. Bu acıklı durum çoğu aileyi kötü yola sokmuştu. Bu yürekler acısı görünümü izleyen boyunbağlı, iyi giyimli, gümüş bastonlu İttihatçı beyler, halkı kurtarmak için günde bir kazan çorba pişirterek tanrıyı da, halkı da sevindirmek gibi basit bir şeyi bile düşünemiyorlardı.»

Naime de görmüştü ölü çocukları mezarlığa götüren belediye arabalarını. İçi bulanmıştı, kusmuştu kaç kez: «İttihatçıların dışında kalanlar da bu durumu düzeltmek için çaba göstereceklerine, halkı hükümete, devlete karşı kışkırtmak için, bu kötü gidişi kullanıyorlardı. Giderek, bazı önlemler alınabilecekken, karaborsacılık önlenebilecek, suçlular cezalandırılabilecekken, 'Bırak sarhoşu, yıkılıncaya kadar gitsin...' denerek olaylar izleniyordu. Savcılığın, kaymakamlığın ve benzeri kuruluşların sesleri çıkmıyordu.»

Evde bütün bunlar kaç kez konuşulmuştu ama bir çözüm yolu bulunamamıştı. Naime, babasının sözlerini çok iyi anımsıyordu.

«— Evdeki erzakı dağıtsak, sonunda biz de o zavallılar gibi aç kalacağız. Ne yapacağımı şaşırdım... Allahtan bile umudumu kestim bu sıralar...»

Sonra, koyu bir ölüm sessizliği gelip eve bağdaş kuruyordu, aralarında oturup kalıyordu. Korku, kuşku ve kararsızlıkla iç içe yaşıyorlardı artık...

Babası, bir tek kişiden iyilikle söz ediyordu. Müftüzade Hacı Sakıp Efendi'den: «Bazı hayırseverlerden para ve yiyecek toplayan bu adam, vakıf mezarlığının karşısındaki servili medresede çok engin

gönüllü bir kazan kaynatarak bazı aç insanları doyuruyordu. Bu da, devede kulak örneği bir olaydı aslında; hiç kimseyi kurtarmaya yetmiyordu.»

O açlık günlerini hiç yaşamadım amma, diyordu bazen Naime, o acıları çok yaşadım, çok. Sonradan yaşadıklarım, o günlerin üzerine tüy dikti...

Ve her anımsayışta bir kez daha inanıyordu ki, düşman salt Naime'nin ocağını söndürmek için işgal etmişti oraları... Öyle de bir söndürmüştü ki, bir daha ne ağaç yeşermişti, ne çiçek. Çorak bir gelecek kalmıştı önünde, engellerle dolu, dikenlitellerle kaplı bir yol kalmıştı... İçini çekti mi, dağlar yıkılır gibi oluyordu amma, neye yarar? Kendisi yıkılmıştı dağlardan önce.

«O sıralar 'Güney Cephesi' yarılmıştı. Ve Padişah'ın fermanı üzerine silahlar bırakıldı, 'mütareke' oldu. Osmanlı Ordusu, Arap topraklarını boşaltmaya başladı. Belen'de bulunan tümenin oradan çekileceği haberi tez zamanda çevreye yayıldı. Bunun üzerine, memleketin bazı ileri gelenleriyle Arap yanlıları bir Arap hükümeti kurmak için girişimlerde bulundular. Onlar zaten böyle bir fırsat çıkmasını bekliyordular. Bunu bilmeyen yoktu. Kaymakam, bunların elindeydi, istedikleri gibi oynatıyorlardı. Ona, aşağı yukarı kırk kilometre ötedeki Belen'de bulunan 41'inci Tümen Komutanlığına yazılmış bir telgraf çektirdiler. Belen, o yörenin geçidi olduğu için, önemli bir yerdi. İlkin orayı güven altına almayı düşünüyorlardı. Bu telgrafla, yabancı askerlerin işgalini önleyebilmek için bir Arap Hükümeti kurmayı düşünenler olduğu bildirildi, nasıl hareket edilmesi gerektiği soruldu. Altına imzasını da koydular: «Antakya Kay-

makamı İbrahim Edhem.» Yanıt geldi: «Bir Arap Hükümeti kurularak yabancı askerlerin işgalinin önlenmesi uygun görülmüştür. Çünkü, Araplar ne de olsa İslamdırlar; düşündüğünüz, yerinde bir önlemdir. Tanrı yardımcınız olsun. 41'inci Tümen Komutanı.»

Bunun üzerine, bütün Arapçılar Adalı Hacı Mehmet'in evinde toplandılar. Kaymakamlıktaki dosyada bulunan telgraf ve ona gelen yanıt okundu. Bu telgraflar kuşkulu olanları inandırdı, güvendirdi. Böyle bir girişimde bulunulabilirdi artık, hiçbir sakınca, hiçbir tehlike yoktu... Fakat, kentteki dört yüz kişilik Osmanlı askeri onları düşündürüyordu. Bunun çaresini de buldular: İki yüz kişilik Türk jandarma birliği, küçük bir karışıklık çıktı diye **Cisiri Şuğur**'a gönderildi.»

Cisiri Şuğur... Adı değişmiş olmalıydı şimdilerde. Naime, bilmiyordu bu adın nereye ilişkin olduğunu, öğrenmek de gelmiyordu içinden. Artık yerler, yıllar önemini çoktan yitirmişti onun yanında. Önemli olan, onu bu günlere getiren olaylar, olgulardı. Yoksa, kendini bildi bileli acıyla iç içe yaşıyordu. Acı nereye gitse peşindeydi. İşte bundan olmalı, kendi yaşını bile unutmuştu. Toprağın yaşı olmaz diyordu, ben de toprak gibiyim ne zamandır. Gelen çiğnedi geçti, giden çiğnedi geçti...

«Ve giden jandarma birliğinin yerini doldursun diye iki yüz kişilik bir Arap topluluğu jandarma yazıldı, üniforma giydirildi. Bu gibi durumlarda hep böyle olmuştu. Nereye kim gelmişse, kendi adamlarını da getirmeye kalkmıştır. Arap yanlıları da bunu gerçekleştiriyorlardı işte. Particilik gibi bir şey... Osmanlı Hükümetince sahil muhafaza görevine atanmış bulunan Arap jandarma birliği de kente getirildi. Hâlâ Arap Hükümeti kurulması konusunda kararsız-

lık gösterenler, bütün bu olanları yeterli görmediler. Nokta Komutanı Binbaşı Mehmet Ali beyi yaptıkları toplantıya çağırdılar. Ve toplantı yapılan evde üzerine çullanarak onu tutukladılar. Sonra, Medna Camisindeki ambar muhafızlarını da tutukladılar. Kışla Muhafızlarının silâhları alındı, kendileri tutuklandı. Böylece, Arap yanlıları her yana kendi adamlarını yerleştirdiler. Bütün bu işler olurken, İttihatçılar ayakta uyuyorlar. Sonra, yönetimin ellerinden alınmasıyle, boyunları büküldü, sessiz, devinimsiz kaldılar. Acınacak duruma düştüler. Acınacak ve öfkelenilecek değin zayıflık gösterdiler. İktidar oldukları sırada birer kral kesilen bu adamlar, boğazlanırken çırpınmadılar bile; öylesine tükenmişlerdi.

1918 yılının ekim ayının sonlarına doğruydu işte, Arapçılar bu genel durumu değerlendirdiler. —Naime bu olayları çok iyi anımsıyordu, çünkü ilk kez kan görmesi o günlere rastlamıştı.— Kâtipzade Ziver Paşa'nın Kurşunluhan'daki yazıhanesinde toplandılar. Naime'nin babası Enver Efendi de aralarındaydı. Enver, o sıralar Arapçılığa umut bağlamıştı. Bu işi gerçekleştirmeye karar verdiler.

Şeyh Meho adındaki başıbozuğun önderliğindeki kalabalık, Hükümet Konağına yürüdü. Ellerinde allı yeşilli tuhaf bayraklar vardı. Daha sonra, Arap Zeki'nin önderliğinde bir kalabalık toplandı, onlar da Hükümet Konağına yürüdüler. Osmanlı bayrağını indirip yerine kendi bayraklarını çektiler.»

Enver efendi, eve dönüp bunu anlatırken, gözleri yaşarmıştı:

«— O sıra içim daralıverdi Zeynep... Yanlış iş yaptığımızı anladım amma, iş işten geçmişti bile...»

Ve karısı Zeynep onu teselli etmeye uğraşmıştı:

«— Üzülme Enver Efendi, allah büyük, her şe-

yin bir çaresi bulunur, her şey düzelir, üzülme...»

O günü de anımsıyordu Naime, bütün çizgileriyle, capcanlı. Babası, son günlerde Tanrıyla alıp veriyordu hep, yine öyle olmuştu:

«— Allah bizi unuttu Zeynep, unuttu! Kendi başımızın çaresine kendimiz bakacağız...»

Şaşılacak şey, bayrak törenindeki konuşmaların tümü Türkçe olarak yapılmıştı. Arapçılardan Suphi bey, kışladaki silah deposunu açtırarak oradaki on sandık yeni Alman tüfeğiyle yirmi sandık cephaneyi kaldırarak babasının eski evine taşıttı. Ola ki, onun da kafasının bir köşesinde başka hesaplar vardı.

«— Çoğumuz çaresizlikten, bazılarımız da hayınlıktan bu yola saptık!..» diyordu Enver. Ve ekliyordu: «— Kurtuluşun yolu bu değil. Amma, her kafadan ayrı ses çıkıyor, dağınık savaşılmaz, birlik olmak gerek. O da bizde yok...»

Bu olaylarda, İttihatçılara olan düşmanlık da büyük ölçüde etkili olmuştu. Ama, hangi nedenle olursa olsun, topraklar ilk işgali böylece yaşıyordu işte. Nitekim onların ardından Arap askeri adıyla bir topluluk geldi kenti işgal etti: «Başlarında eski savcı İbrahim Cezayirli ile Arapçılardan İbrahim Henano vardı. Sezar köprüsünden geçip kalabalıkla geldiler, kente girdiler; Hükümet konağı ile kışlayı yeniden işgal ettiler. Sonra bir gösteri yürüyüşü yaptılar; ardından kışlaya çekildiler.»

Korkulu, kuşkulu günlerdi. Yönetim her gün el değiştiriyordu. Başıboşluk almış yürümüştü. Geceleri uyumuyordu halk. Nöbetleşe, sabahı bekliyorlardı.

«Böylece daha da güçlenen Arap yanlıları eski İttihatçıları tutukladılar. Bunların asılacağını ilan et-

tiler. Asılacaklar arasında, hayırseverliğiyle tanınan, yoksullara, açlara kazan kaynatan Müftüzade Hacı Sakıp Efendi de vardı. Bu adam, hiçbir parti yanlısı değildi. Servili medresede aş pişirtirdi; günahı, suçu bu olmalıydı. Ötekiler ise, yiyecek karaborsasından suçlu görülen eski yöneticilerdi.

Arap askeri adıyle kenti ele geçiren topluluk, yağmaya, soygunculuğa, ırza saldırmaya başlayınca kendilerine günlükleri ödenerek gerisin geri köylerine gönderildiler.»

Hiç değişmedi bu çapulcular, diye düşünürdü zaman zaman Naime, şimdi de ev ev dolaşıp zorla para topluyorlar; daha olmazsa adam kaçırıp banka soyuyorlar. Hem de bizim adımıza, halk adına... Bunlar hiç tarih bilmezler mi, dedeleri, nineleri anlatmaz mı onlara geçmişi, eski acıları, deneyleri?..

«Daha önce de İngiliz üniforması giymiş Arap askerleri işgal etmişlerdi kenti. Ekim 1918 başında Halep boşaltılınca bir müfreze halinde gelmişlerdi. Osmanlı Ordusu çekilmişti. Ve İngiliz üniforması giyinmiş Arap müfreze iki gün kalıp uzaklaşmıştı.» Şimdikilerde üniforma da yok ki, bilelim kimden yana olduklarını, kimin ordusu olduklarını... Yine öyle bir karmaşa yaşanmakta. Ve Naime, kendi kendine alıp verdiği sürelerde, başını iki yana kötü kötü sallayarak mırıldanıyordu:

«— Gine kaldık allahla baş başa. Kimse kimseyi dinlemiyor, kimse kimseyi beğenmiyor. Sokakları çeteler sardı. Herkesin elinde silah. Herkes işgalci. Herkes şaşkın. Ne olacak bilmem? Ha deyince Mustafa Kemal Paşalar çıkmaz ki ortaya. Ben onu gördüm, onu bilirim. O bile çoğu şeye yetişemedi. Çoğu şeyi göremeden öldü gitti...»

«Sonra 41'inci Tümen dönüp geldi; bir taburuyla

kenti işgal etti, kurtardı. Mehmet Ali bey hapisaneden kaçmış, durumu Tümen Komutanlığına anlatmıştı. Taburun başında kente girdi.» Yollara dökülmüştü herkes. Naime'nin en eski, en güzel anılarından, sevinçlerinden biri de o. Babasıyla birlikteydi. El çırpıyordu, bağırıyordu, yaşa varol!.. Anası evde, abisi dükkândaydı. Güven gelmişti yeniden.»

«Arapçıların bazıları kaçtı, geri kalanlar yakalandı, tutuklandı. Binbaşı Mehmet Ali bey, Hükümet konağındaki bayrağı indirip yerine Osmanlı bayrağını çekti. Daha önce tutuklanmış olanları da serbest bıraktı. Arapçılardan Suphi bey de tutuklananlar arasındaydı ama, yıkanmak için götürüldüğü hamamdan bornozla kaçıp kurtuldu.»

Türk taburu burada fazla kalamadı. Ve yerel bir hükümet kurulunca tabur Belen geçidinin yolunu tuttu. Yola çıkmadan önce, topladığı ileri gelen kişilere şunları söyledi Mehmet Ali bey:

«Buyruk Mustafa Kemal Paşa'dandır. Ben yerel bir hükümet kurup yönetimi bırakıyorum. Tümene katılmam gerekiyor.»

Enver efendi de çağırılanların arasındaydı. Yine umutlar sönüyor, yine sevinçler sona eriyordu. Herkeste bir durgunluk, eziklik vardı. Kimse yarından umutlu görünmüyordu. Çağrılan İttihatçılardan hiçbirisi yeni yönetimde görev almayı istememişti ve Binbaşı Mehmet Ali beyin buyruğuyla, Malmüdürü, Kaymakam ve Yedeksubay Fahri efendiden oluşan bir hükümet kurulmuştu. Tabur Komutanı Binbaşı, onlara otuz kişilik bir kuvvet bıraktı giderken.

Onun ardından, kaçanların tümü ortaya çıktılar, gelip yönetimi ele geçirdiler. Halk şaşkına dönmüştü. Durum 41'inci Tümene bildirildi. Haber, oradan da Mustafa Kemal Paşa'ya iletildi. Ve Mehmet Ali

bey yeni bir buyrukla geri Antakya'ya gönderildi. Yine halk sokaklara döküldü, kadınlar sevinç gözyaşları akıttı, çocuklar sevinç çığlıkları attılar, askerleri alkışladılar... Türk askeri gelmişti gelmesine ama, İtilaf Devletleriyle yapılan ateşkes anlaşmasına ters düşülmemesi konusunda buyruk almışlardı. Bu yüzden, ikinci kez gelen Türk birliğinin varlığı gizli tutuluyordu. Mehmet Ali bey'in asıl amacı, Arap yanlılarına baskın vermekti. Ve kente şafakta girdiler. Arapçıları uykuda bastırdılar. Ardından, kışla ve Hükümet konağı kurtarıldı. Bu olaydan sonra İttihatçılarla onlara karşı olanlar bir araya geldiler, bir toplantı yaptılar. Sözü Mehmet Ali bey aldı:

«... parti bayrağını bırakın, birleşin. Bu topraklar elden giderse hiç biriniz yaşayamazsınız. Çoluk çocuğunuza, kendi öz varlığınıza sahip olamazsınız. Büyük bir felaketle karşı karşıya bulunuyoruz... Aklınızı başınıza toplayın. Biz buraları askerden arınmış olarak bırakmak zorundayız. Sivil yönetim kalacak. Onu da sizler oluşturacaksınız. Bir araya gelin, kendi aranızda kavga etmeyin, düşmana karşı birleşin. Osmanlı yasaları yürürlükte kalacak. Bu durum, barış oluncaya kadar sürecek. Henüz mütareke dönemindeyiz, kesin bir şey yok...»

«Tabur, yedi gün kentte kaldıktan sonra ayrıldı. Yeni bir yerel yönetim kurulmuştu. 41'inci Tümen Belen'den ayrılma buyruğu aldığı için, Tabur apar topar yola çıktı. Bu durum, geride kalan İttihatçılar ve memurlar arasında şaşkınlık yarattı. Ve hemen Arapçılarla işbirlikçileri harekete geçtiler. Fakat, onlarda da kuşku ve korku vardı. Tümenden yeni bir kuvvet gönderilirse durumları nice olurdu? Bu kez canlarından korkuyorlardı. Belen'e gözcüler yerleştirmeyi düşündüler. Ve İbrahim Henano'ya bir mektup

yazarak çapulcularıyle birlikte onu çağırdılar. Oysa, yağma yapıyorlar diye uzaklaştırılmışlardı. Henano, birkaç gün sonra altı yüz kişilik bir toplulukla kente girdi, yeniden işgal etti. Geceleri sokağa çıkma yasağı koydu. Sıkıyönetim uyguladı.

Sonunda, Antakya'ya doğru gelmekte olan bir Türk birliğinden söz edilmeye başlandı. Bunun üzerine, Henano'nun askerleri Belen'de mevzilendiler; beklemeye başladılar.»

İşte o gecelerin birinde, Naime'nin babası, gelecek olan Türk birliğini uyarmak için yola çıktı. Ağbisi evde kaldı. Kararlarını vermişlerdi artık; Arapçılardan hayır yoktu memlekete.

«Öğle ile ikindi arasıydı. Türk bölüğü **Kovası Köprüsü**'nden göründü. İbrahim Henano'ya haber saldılar. Henano, pusudan çıktı, elindeki beyaz mendili sallayarak yaklaştı. Kendi silahlı birliğinden söz etti. Bölük Komutanı, zaten durumdan haberliydi, boşuna ölü vermemek için geri döndü, bölüğünü çekti. Durum elverişsizdi, Henano'nun askerleri fazlaydı, mevzilendiği yer iyiydi.»

Böylece, Enver efendi gibilerin beslediği son umut da sönüyordu. Artık Osmanlı Ordusundan hayır gelmeyeceği belli olmuştu. Bölge halkı kendini savunmak zorundaydı. Düşmana karşı savaşmak için çeteler kurmak gerekiyordu. Bölüğün gidişinden önce Tümen de o bölgeden çekilmişti. Tümen Komutanı, Belen'den ayrılmadan önce şu buyruğu vermişti:

«— Köylüleri muhtarlarıyla birlikte buraya çağırın. Depoda ne kadar silah varsa hepsini onlara dağıtın. Bu silahlar bir süre sonra onlara gerekecek. Kendi başlarının çaresine baksınlar...»

Türk bölüğünün ardından İttihatçılar ile bazı memurlar da kentten ayrılıp gittiler. Enver, kalanlar arasındaydı.

«Keşke babam bizi de alıp götürseydi, belki her şey daha değişik olurdu o zaman» diyen Naime, babasına kızamazdı ama yine de içini çekerdi. Babasının, memleket için çoluk çocuğunu feda ettiğini düşünürdü; o zaman da, memleketi bugünkü duruma getirenlere öfkelenir, ilenir, atar tutardı... Biz neler verdik bu topraklar için, siz neler yaptınız!.. Allah belanızı versin köpek sürüsü!.. Kime sövdüğünü bilmeden, düşünmeden söylenir dururdu.

«Bölük, Tümene İskenderun yakınlarında yetişti. Yüz kişilik bir asker topluluğuydu. Bir o kadar da sivil katılmıştı aralarına. İskenderun'daki yerel yönetimin sürmekte olduğunu görünce sevindiler. O çevrede hiç asker kalmamıştı. Fakat, askerin boşaltılmasından sonra, iki gün geçmişti ki, limanda Fransız savaş gemileri göründü. Gemi komutanı askerini karaya çıkarmadı. Katolik Kilisesinin papazını gemiye çağırttı. Kent halkı hakkında bilgi aldı. İkinci gün karaya çıktı, Kaymakamı ziyaret etti, bilgi aldı. Ertesi gün, kentteki Ermeni ve Hıristiyan çocukları teneke çalarak sokaklarda yürüdüler, silah atmaya başladılar. Yağma ettiler dükkânları, evleri. Bunun üzerine, yağmayı durdurmak amacıyla Fransız askeri karaya çıktı. Basit bir senaryo uygulanıyordu. İlk iş olarak, Jozef Makzume adındaki birini Belediye başkanı yaptılar. Ve ardından Türk yöneticiler kaçmaya başladılar. Kaymakam da kenti terk edenler arasındaydı. Belediye başkanı Jozef Makzume bu kez de kaymakamlığa atandı. Sonra Fransızlar Belen'e yürüdüler.

Çevreye egemen oluyorlardı. Ve sıra Antakya'ya geliyordu.»

Antakya'da durum eskisi gibiydi. Tümenin gidişinden sonra Belen'e Ermeni akını başlamıştı. Daha önce buraları terk edenler dönüyorlardı. Bu durum, Türk vatandaşları zorluyordu. Harekete geçmeleri gerekiyordu. Yoksa her şey sona erecek, canlarını ve topraklarını yitireceklerdi. Halk çok esnekleşmişti. Her yeni işgalle birlikte yeni kurulan yönetime hoş görünme çabasına girişenler çoğunluktaydı. Nasıl insanlar kendilerini mevsimlere göre ayarlarlarsa, bu kez de yönetimlere karşı ayarlıyorlardı. Ama bu hep böyle sürüp gidemezdi. Toplanıp karar vermeleri gerekiyordu. Savaşım balşatılmalıydı.

Her gün, yeni bir acının başlangıcı oluyordu. Her yeni günün getirdiği acılar bir önceki günün getirdiklerinin üzerine ekleniyordu. Her şey uyumunu yitirmişti. Çocuklar çocuk, kadınlar kadın olamamışlardı. Erkeklerse, kendi gemilerini karaya oturtmadan, dalgalara kaptırmadan nasıl ve hangi limana götüreceklerini bilemiyorlardı. Ve tüm mutsuzlukların başlangıç tarihi olarak herkes bir olayı seçip kendine ayırıyordu.

Naime'nin acıları da Durdane'nin düğününden döndükleri gece başlıyordu. O, yüzünü göremediği, kart sesli yabancılar biçimlendirmişti onun da geleceğini. Ve geçmişini.

O, karanlık gece. O, acının askerleri. O, çocukluğunun katilleri. O, her şeyin bozulduğu, yıkıldığı, tükendiği işgal yılları...

Babası dönmüştü ama o günlerden sonra yüzünü doğru dürüst göremez olmuşlardı. Gördüklerin-

deyse, yaşlanmış, bozulmuş bir yüzle karşılaşıyorlardı. Enver efendinin içi içine sığmıyordu. Ağalar, ileri gelenler bir türlü ne yapılacağına karar veremiyorlardı.

«— Bize bir baş gerekli, bir lider!..» diyordu, başka söz çıkmıyordu ağzından.

Naime de aynı kanıdaydı şimdi:

«Başımızda bir baba, ya da bir ağabey kalabilseydi, belki böyle olmazdık.»

Sonra acılar çoğaldı. O yıllar pek çok değeri değersiz kılmış, pek çok güzelliği alıp götürmüştü, seller gibi önüne katıp sürüklemişti. Bunu çok geçmeden anladı Naime. Ve kendi geçmişinin acılı tarihine her şeyi göz yaşlarıyla yazdı.

İşgal bitmiyordu. Biteceği de yok gibi görünüyordu. Ve işgal, ilkin babasıyle abisini alıp götürmüştü, sonra da yavaş yavaş evlere el atmaya başlamıştı. Kışa girerken, kente Fransız askeri girmişti. Çıkacağı da yoktu artık. Öyle görünüyordu. İşgal birçok şeyi yok ederken, bazı şeyleri de hızlandırmıştı.

Naime'nin çocukluğu, hızlananlardandı.

Erken kan gördü. Anası çok şaşırdı. «Korkudandır» diyenler olduysa da, kızın erken gelişmiş olmasına bağladılar sonunda. Ve Naime, birden çocukluktan silkindi, büyümek zorunda kaldı, küçük bir kadın kimliğiyle anasının yanında yerini aldı. «İşgalci gâvur»un ne demek olduğunu tez zamanda öğrendi, anladı. İlk tepkileri, Faika Kadın olayı ile nefrete, kine dönüştü. Artık işgalci düşmandan tiksindiği kadar erkeklerden de tiksiniyordu.

Güneşli bir gündü. Naime'nin eskimiş, tozlu, sisli belleğine güven olursa, sonyazdı. Fransız bir yılı aş-

kın süredir içlerindeydi. Kadınlar, kapılarının önlerine oturmuşlar yemek hazırlığı yapmaktaydılar. Bir bölümü de ellerindeki kirmenlerle yün eğiriyorlardı; yaklaşan kışa hazırlık. Çocuklar sokaktaydılar. Fazla uzağa gitmemek koşuluyla anaları salıvermişti her birini. Erkekler yoktu. Yaşam, erkekler olmaksızın sürdürülüyordu artık. Buna da alışmışlardı birçok şey gibi. Yalnızca Nihat ağanın adamlarına rastlanıyordu yollarda. Kent ikiye bölünmüştü. İzzet ağanın adamları çete olmuşlardı, döğüşmek için evlerini bırakıp gitmişlerdi. İşgalci Fransıza karşı savaşıyorlardı.

Uzun boylu, kapkara suratlı, ak dişleriyle kötü kötü gülümseyen biri yaklaştı kadınlara. Nereden çıkıvermişti böyle? Görmemişlerdi, görseler evlerine kaçıp saklanırlardı. Adamın elinde tüfeği vardı. Bu sıralar bütün yabancıların elinde tüfek vardı. Kara derili adam, az sonra yanlarına gelip durdu. Gözleri kötü kötü ışımaktaydı.

İlkin Hürü Kadın'ın önünde durakladı. Ama beğenmedi, Hürü Kadın yaşlıcaydı, onu geçti; az ötedeki Faika Kadın'ı beğenmiş olmalıydı ki, onun önünde durdu. Naime'nin anası da onun hemen ötesindeydi. Eliyle yazmasını yokladı, çözülmüş müydü acaba? Yazmanın düğümünü sıkıladı. Kirmenini çevirmeyi bıraktı. Gelen adamın yüzüne baktı, sonra başını öteye çevirdi, kızına işaret etti: Gir içeri çabuk! Anladı Naime, kalktı, eve koştu, içeriye girdi, kapıyı sürgüledi. Kadınlar dışarıda, adamın ne yapacağını bekliyordular.

Düğünden döndükleri o eski gecedeki gibiydi adamın sesi; kurulu saat gibi ötüyordu:

«— Fatma bone! Zikzik... Zikzik...

Zeynep'in içi titredi.

Faika Kadın'ın rengi soldu, gözleri irileşti. Çok korkmuştu. Çevresine bakındı şaşkın şaşkın:

— «Bu herif benden ne istiyor?»

Söylediler:

Bir başkası ekledi:

«— Fatma güzel, zikzik yapalım diyor allahın belası...»

Naime'nin anası Zeynep kötü kötü söylendi:

«— Bunlar bir de Tunuslu müslüman askeri olacaklar, Fransızın ettiğini görüyor musunuz, üstümüze müslümanları sürüyor...»

Adam, alık alık bakıyordu. Faika Kadın'ın tam önündeydi. Eğildi, Faika'nın omzuna elini koydu, sarstı:

«— Fatma bone! Zikzik... Zikzik...»

Zeynep sesini yükseltti:

«— Boynu altında kalasıca köpek, şuna bakın hele şuna!.. Gördünüz mü başımıza geleni, ne yapacağız şimdi?»

Faika'nın dili tutulmuş gibiydi, adamı tersleyemiyordu bile. Zeynep ona doğru eğildi, adamın eline kirmeniyle vurdu:

«— Çek elini pis marsık!» diye bağırdı. Sonra Faika'ya: «Sakin ol, bir şeyler yapacağız, korkma, korktuğunu anlarsa iyi olmaz. Bunlar uğursuz takımından, engin yanımızı göstermeye gelmez, tepemize çıkarlar sonra. Kocalarımızın, erkeklerimizin çete olduğunu biliyorlar tabii... Erkeğimiz yok amma, biz de kendimizi korumasını biliriz...»

Karaderili asker, eline yediği kirmene aldırmayıp geri Faika'nın omzunu tutmuştu bile. Ve üsteliyordu

«— Fatma bone, bone!..»

Faika ağlamaya başladı. Adamın eli hâlâ omzunu sıkıştırıyordu belli belirsiz.

«— Ağlama kız!» dediler. «Korktuğunu belli etme, şu köpek yüreklenmesin.»

Faika, ağıdının arasında:

«— Ne yapayım peki?» diye sızlandı.

Asker, Faika'nın yanına çömeldi, eğilerek yüzüne bakmaya başladı. Güzel bir kadındı. Faika. Uzun boyluydu, ak tenli, uzun örgülü saçlı. Zülüfleri tülbentinin altından sarkmıştı. Örgüleri beline değin dökülüyordu. Yeşil iri gözleri vardı. Korkudan tir tir titriyordu.

«— Al kız şunu içeriye» dedi Zeynep.

Faika şaşırdı, başını kaldırdı, sordu:

«— İçeriye mi alayım Zeynep abla? Kocam bir duyarsa ben ona ne söylerim sonra?»

«— İşgaldeyiz anam!» dedi Zeynep, «Kocalarımız nerede? Kendimizi kendimiz koruyacağız. Al şu marsık suratlı herifi eve. Hele bir soyunsun, ondan sonra hepimiz odaya dolar, bir güzel döveriz namussuz herifi. Hepisinin kulağına küpe olur...»

Asker Faika'nın saçlarına el atmıştı şimdi. Sonunda kadını razı ettiler. Yerinden kalktı, ağlayarak eve girdi, askere de el etti: Gel.

Ardından ötekiler söylendiler:

«— Seni yezidin askeri senii! Az sonra sana gösteririz, hele gir içeriye bakalım...»

Naime, dışarıyı perde aralığından izliyordu. Beş on dakika sonra anasıyla öteki kadınların Faika'nın evine doluştuklarını gördü. Hemen ardından da en yaşlıları olan Fatma Kadın, elinde adamın giysileriy-

le, tüfeğiyle dışarıya çıktı.

Naime onu görünce, araladı perdeyi, pencereyi açtı, korkarak seslendi:

«— Ne oldu Fatma deyze? İçerde ne yapıyorlar?»

«— Sen eve gir kızım, perdeyi kapa da otur içerde. Anangil adamı dövüyorlar, sonra da bir güzel kovalayacaklar sokakta...»

«— Sen nereye gidiyorsun?»

«— Adamın elbiselerini kışlaya götürüyorum. Fransız gâvuru görsün bakalım kara asker neler yapıyor?»

Küçük kızlar, oğlan çocukları kapının önüne toplandılar. Bir gürültüdür gidiyordu. Evden kadınların bağrışmaları yükseliyordu. Adamın sesi de işitiliyordu arada, tuhaf sesler çıkarıyordu, boğazlanır gibi. Kadınlardan ikisi kapının önünde durdu, çocuklara seslendi:

«— Taş toplayın, hepiniz taş toplayın, bu gâvur uşağını taşlayacağız. Anladınız mı?»

Çoluk çocuk herkes taş toplamaya koyuldu.

Bir süre sonra öteden üç atlı göründü. İkisi Fransızdı. Değişik giysiler içindeydiler. Naime, Fransız'ı ilk kez orada gördü, tanıdı. İşgalin gerçek tanımını ilk kez o gün anladı, kendi kendine öğrendi. Demek, işgalci Fransız buydu...

«— Sırayla geliyorlar» demişti babası, «önce Amerikan mandacıları geldi, onlar tutmayınca bu sefer de Fransızlar çıktı gemiden...»

Babası, İskenderun'a gidip dönmüştü birinde. «Amerikan mandası» ne demekse, o iş için gitmişlerdi toplu olarak. Gelince anlatmıştı adam:

«Amerika, Birinci Dünya Savaşının ardından parsa toplamak için kolları sıvamıştı. Savaşın sonuna

doğru İtilaf Devletlerinden yana ağırlığını koymuştu ya, savaşın sonuçlarından o da yararlanmak istiyordu. Amaçlarından biri de Türkiye'de manda yönetiminin kurulmasıydı. Bunun için Yakın Doğu'da nabız yoklamasına başlamıştı. İskenderun'a gelen Amerikalılarla görüşmek üzere adamlar seçildi. Aralarında Enver de vardı. Her gruptan adam bulunuyordu. Arap yanlıları, Türkçüler, azınlıktakilerin temsilcileri... Türkler, Amerikalılarla yaptıkları görüşmelerde, Türk yönetiminden başka bir yönetim istemediklerini söylediler. Azınlık temsilcileri ise Fransız mandası istediklerini belirttiler. Amerikan mandasını isteyen hiç çıkmadı. Arap yanlıları da Arap yönetimi istiyorlardı. Böylece, Fransızları yalnızca Rum, Ermeni azınlığın istediği ortaya çıktı. Ve o günden sonra Fransızlar azınlıktakileri korumaya başladılar, Türklere eziyet etmeyi sürdürdüler. Bu da, Fransız düşmanlığını geliştirdi. Sonunda baskılar Arap ve Türklere yöneltildi. Her türlü baskı uygulanıyor, bütün kötülüklere göz yumuluyordu. Böylece, daha önce birbirine düşmüş olan bölge halkı, ne denli yanlış iş yapmış olduklarını anlamışlardı ama, iş işten geçeli çok olmuştu. İşgal, evlere bile girmişti artık...»

Kenti on beş gün top ateşine tutan da bu Fransız değil miydi zaten? Şimdi, yatak odalarına uzanıyordu kara eli. Ah o top ateşi altındaki günler bile bundan iyiymiş, bundan daha onurluymuş... O sıra herkes köylere kaçmış, kenti boşaltmıştı. Oysa şimdi gidebilecekleri her yerde işgal askeri vardı. Antakya daha sonra yine topa tutulmuştu ama hiçbirinde şu anki denli korkmamışlar, utanmamışlardı. İkinci kuşatma on yedi gün sürmüştü. Babası ile ağbisi de Fransızla döğüşen çeteciler arasındaydı Naime'nin. Evde erzak kalmamıştı, geceleri korku içinde birbir-

lerine sarılarak bekleşiyorlardı.

Naime, birden anasını çok özleyiverdi. Ona sarılmak, başını onun göğsüne bastırmak istiyordu. Korkuyordu. Bacaklarının titrediğini ayırt etti ansızın. Şaşırdı kaldı. Fransızların yanında bir de Türk vardı, bu yana doğru geliyordu. Babasıyla Cemil ağbisi düşmanla döğüşürken, bu adam burada... Sonradan öğrendi, hem çok iyi öğrendi; gelen adam, Fransız'a yataklık eden Nihat ağanın uşaklarından biriydi. Katır Havva'nın oğlu Katır Hakkı'ydı bu. Pek kötü ünü vardı. Erkek kardeşiyle bir olmuş, kız kardeşini bozmuştu birkaç yıl önce. Bilmeyen yoktu. Anası Katır Havva da, Kuruyer Köyünün ünlü yosması.

Gelip evin önünde durdular. Naime merakla kapıya yürüdü, açtı, izledi.

«— Ne oluyor burada?» diye bağırdı Katır Hakkı.

Naime de dışarıya çıkmıştı artık. Evde yalnız kalmaktansa sokağı yeğlemişti. Dışarıda gün ışığı. Hem öteki çocuklar da sokaktalar işte. Hiç birine bir şey olduğu yok. Üstelik, Türk değil mi bu adam?

Yanıtladı Naime:

«— Faika deyzeye kuyruklu kara askerlerden biri saldırdı. Kadınlar onu eve kapadılar...»

Katır Havva'nın katır oğlu, kızın yüzüne gürledi:

«— Onu biliyoruz. Hangi evdeler, sen onu söyle bana!..»

Naime, korkarak, dışarıya çıktığına pişman, gösterdi:

«— İşte şu ev...»

Fransızlar az ötede durmuş onlara bakıyordular.

Katır Hakkı birden bir şey anımsamış gibi durakladı, sordu Naime'ye:

«— Senin adın ne kız?»

Naime, çoktan pişman olmuştu konuştuğuna ama geç kalmıştı kaçmak, saklanmak için. Adam, yiyecekmiş gibi bakıyordu, yanıt bekliyordu.

«— Naime benim adım...»

Katır Hakkı, sesini hiç düzenlemeden, inceltmeden yine sordu:

«— Kimin kızısın sen? Babanın adı ne?»

Naime, cılız bir sesle yanıtladı:

«— Babamın adı Enver...»

«— Hangi Enver, belediyeci Enver mi?»

Naime, başını salladı, mırıldandı:

«— Heee, o.»

Katır Hakkı'nın kaşları çatıldı, asık suratı daha da asıldı, çirkinleşti, ekşidi. İçinin sirkesi sesine vurdu iyice:

«— Demek İzzet ağanın uşağı Enver'in kızısın öyle mi? Hımmm...»

Naime birden coşkuya kapıldı, sinirlendi, yanakları al al oluverdi. İçten, çocuksu bir başkaldırıyla bağırdı adamın yüzüne:

«— Benim babam kimsenin uşağı değil! Bizi bırakıp Fransızla döğüşmeye gitti!.. Sen niye buralardasın?»

Katır Hakkı kızmadı, göreni şaşırtacak biçimde bir kahkaha savurdu, başını ileri geri sallayarak:

«— Babanı iyi tanırım kız» dedi, «İzzet ağanın has uşaklarındandır o!.. Hem de en baş uşaklarından biri. Demek sizi bırakıp İzzet ağanın peşinden gitti, hıı? Peki, pekii, seninle daha sonra görüşeceğiz, beni unutma, gine görüşeceğiz...»

Ötede duran iki Fransız askeri sabırsızlanıyordu. Bir şeyler söylediler. Hakkı ekşidi yine:

«— Patladınız mı bre? Eşşoğleşşekler, bekleyin

bakalım biraz!..»

Sayıp sövebilirdi; nasıl olsa Fransızlar Türkçe bilmiyorlardı.

Katır Hakkı, Faika'nın kapısını tekmelemeye başladı.

«— Açın bre karılar, açın şurayı!..»

Kapı açıldı, kadınlar bağrışarak çıktılar. Katır Hakkı'ya olanları anlattılar. Hakkı, hiçbir tepki göstermedi, yalnızca sordu:

«— Adam nerde?»

«— İçerki odada!» dediler.

Katır Hakkı eve girdi, çırılçıplak bırakılmış karaderili askeri önüne katıp dışarıya çıkardı. Donunu bile bırakmamışlardı. Kadınlar başlarını yere eğdiler, çocuklar uğuldadı, kızlar utandılar. Naime, neye uğradığını bilemedi. Adamın bacakarasındaki sarkıntıya kaydı gözü; içi bulandı. Başını öteye çevirmek istediyse de yapamadı bunu, baktı kaldı. Neredeyse kusacaktı, yüzünün rengi kaçmıştı, derisi ağarıvermişti. Çıplak asker önde, Fransızlarla Katır Hakkı arkasında, yürüdüler.

Katır Hakkı bile iki dişinin arasından sövüyordu şimdi:

«— İyi oldu ulan it oğlu it, iyi oldu sana. Böyle yürü bakalım...»

Çocuklar, adamı taşlamaya başladılar. Katır Hakkı buna da ses etmedi. Köşeyi döndüklerinde, arkalarındaki çocuk kalabalığının uğultusunu da sürükleyip götürdüler.

Naime, kapının eşiğine yığılmış, kusuyordu.

Anası yetişip, «Ne oldu kız, neyin var, hasta mısın?» diye sorduysa da, Naime yanıtlayacak durum-

da değildi. Gözlerini kapadı, sırtını kapının pervazına dayadı, öylece kaldı. Anası, onu bırakıp, dövünen, saçını başını yolan Faika'nın yanına koştu.

Faika bir yandan kendi kendini hırpalarken, öte yandan sel gibi ağlıyordu. Yüzü gözü tırmıklanmıştı, saçları dağılmıştı. Evinin kapısında, eşikte oturmuştu.

«— Ben kocamın yüzüne nasıl bakacağım, çocuklarımın yüzüne nasıl bakacağım?» diye bağırıyordu.

Teselli etmeye çabaladılarsa da yararı olmadı. Ve perşembeyi cumaya bağlayan gece, sabaha karşı, Faika Kadın kendini iple tavana astı. Çocuğunun salıncağı bağlanmıştı o halkaya bir zamanlar, şimdi kendisi sessiz ama acıklı bir biçimde sallanıyordu.

Mahalleli yasa büründü. Gecelerce uyuyamadılar. Naime'nin uykuları da bozulmuştu. Bir yanda Faika teyzesinin sallanışını, öte yandan karaderili askerin bacakarasındaki sallanan şeyi unutamıyordu. Ve sık sık öğürüp helaya koşuyordu.

Herkes kinlenmişti.

Hacı Nuri'nin gelini Hacer'in çocuğu da ölmüştü. O bebenin ardından, bu ikinci acıydı. Döğüşen erkeklerden kaç kişinin öldüğü ise bilinmiyordu. Hiçbirinin döneceği kesin değildi. Dutdibi Mahallesi, işgal geleli ikinci canı da vermişti işte...

Umutsuz, çaresiz, tatsız tuzsuz günlerdi. Önceki nice savaşlarda herkes ne çok yakınını, erkeğini, oğlunu, yeğenini, kardeşini yitirmişti; nice gidenler geri dönmemişlerdi. Ama o zamanlar hiç değilse savaş uzaktaydı; bu denli yakında değildi, işgal nedir

bilmiyorlardı. İşgal, savaşların yapıldığı yerlerde yaşanıyordu belki, oysa şimdi buraya gelmişti. En kötü olan buydu; buna alışık değildiler. Yoksa, acıya alışıktılar; kanıksamışlardı onu. Acının askerleri her zaman evlerindeydi önceleri de...

Bir umudun, bir ışığın aranıp da bulunamadığı günlerdi.

1920 yılının Haziran ayıydı, Enver ile Cemil son kez eve geldiler. Ondan sonra ikisini birden gören olmadı hiç. Yalnız, bir kez daha çıkıp gelebildi Cemil, babası yoktu. Beraberce son gelişlerinde, Enver uzun uzun sevmiş, koklamıştı Naime'yi. Ve sözü ona getiremeden, oğlunun aracılığıyle bir şeyler anlatmaya çalışmış, içindeki babaca istekleri dışa vurmuştu:

«— Sağ kalır da geri evimize dönersek, düşmanı topraklarımızdan attıktan sonra Cemil'i evlendireceğim Zeynep...»

Zeynep, başını olumluca sallayarak, tanrıya yakararak onaylamıştı:

«— İnşallah Enver efendi, inşallah... Hayırlısıyla topraklarımız bir kurtulsa, oğlumuzu kızımızı veririz tabii...»

Enver, kızının yüzüne bakıp kalmıştı:

Ya sen ne olacaksın a kuzum? Benim aklım hep sende. Biz yaşadık yaşayacağımızı, amma sizin de yaşamanız, gün görmeniz gerek.

Yola çıkmadan önce ikisini de öptü, kokladı Enver.

«— Biz arkadaşlarla Hacı Görüş Köprüsünde buluşacağız. Ondan sonra da ya Halep'e ya da Maraş'a doğru yürüyeceğiz. Gerisini bilemiyorum; ötesi Allahın bileceği şey. Haydin, kalın sağlıcaklan, ikinizi de allaha emanet ediyorum...»

Ve o gideli, tam da söylediği gibi, «allaha emanet» yaşıyordular...

Arap yanlılarından, Suphi bey'in Suriye devlet başkanı yapıldığı sıraydı. Fransızlarla onların işbirlikçileri iyice yerleşmişlerdi her yana; istediklerini yapıyorlardı. Zaten Suphi beyi de Türkleri bölmek, parçalamak için Suriye devlet başkanlığına getirmişlerdi. Böylece, kurtuluş savaşımı büyük bir darbe yemiş oluyordu. Suphi bey Türk'tü, Arap yanlısı olduğunda, yanlış bir yolu denemişti, asıl kurtuluş yolunun başka olduğunu anladığında ise, savaşımdan kaçmış, kendi kişisel çıkarlarını her şeyin üstünde tutmuş oluyordu. Bu, Fransızın oyunuydu bir anlamda.

O günlerde, Katır Hakkı çıktı geldi, sokaktakilere sordu, Zeynep'le Naime'nin yaşadığı evi buldu, kapıyı çaldı, girdi.

«— Ne istiyorsun?» dedi Zeynep.

Naime, başını eğdi, ışığa tutulmuş böcekler gibi öylece kaldı, kaçamadı, kurtulamadı.

«— Enver efendi döndü mü?» dedi Hakkı.

Zeynep, kırık dökük sesiyle yanıtladı:

«— Aylardır eve uğramadı...»

Hakkı, yaranmak ister gibi yüzünü gevşetti, sesini inceltti:

«— Yakında gelir, merak etmeyin... Fransızlarla bizimkiler anlaşma imzaladılar, savaş bitti artık...»

Sakarya Meydan Savaşının kazanılmasından sonra, Ankara Anlaşmasının yapıldığı günlerdi. Katır Hakkı sevindirmişti Zeynep'le Naime'yi. Ama, bunları söylemeye gelmemiş olmalıydı. Beklediler, ardından ne çıkacak?

Katır Hakkı, ayrılmadan önce:

«— Bir isteğiniz olursa bana haber edin» dedi,

«ne isterseniz yaparım.»

Zeynep yumuşak bir sesle yanıtladı:

«— Sağ ol kardaşım, eksik olma... Allah senden razı gelsin... Ne isteğimiz var ki? Savaş bitiyorsa, erkeklerimiz evlerine dönecekse, başka ne isteğimiz olabilir?»

Hakkı evin önünde duran atına bindi; iriyarı gövdesiyle, bir küçük dağ gibi uzaklaştı.

Silahlar bırakıldı ama Enver'le Cemil dönmediler bir daha. Artık anlaşılmıştı: Dönmeyeceklerdi de. İşgal onları yemiş tüketmişti, mezarlarının yerini bilen yoktu; kim bilir hangi taşın altında yatıyordu her biri...

Günlerce ağladılar.

Sonunda ne yapacaklarını düşünmeye durdular.

Zeynep, son çare olarak, «Kızı evereyim bari...» deyip dolanmaya başladı. Ama kıyamıyordu da kızına; öyle çelimsizleşmişti ki, bir deri bir kemik kalmıştı. Çok da sessizdi. O eski çocuksu yüzü, sevinç dolu gözleri yoktu; bir yerlere çekip gitmişti her biri... Naime de ortalarda yok olacaktı neredeyse. Evde gölge gibi dolanıp duruyordu. Aklına geldikçe, babası, ağbisi için ağıt tutturuyordu...

Katır Hakkı da oralarda fazla dolanmaya başlamıştı. Arada sırada çeşme başında, köprüde, ırmak kıyısında karşılaştıkları oluyordu. Anası, açılsın diye Naime'yi gezdirmeye çıkıyordu. Katır Hakkı sırıtarak yaklaşıyordu yanlarına. Hep aynı sözler:

«— Bir isteğiniz olursa bana haber edin...»

Sonunda amacı anlaşıldı. Naime'yi yalnız gördüğü bir gün, içini döktü, kızın aklını başından aldı:

«— Seni anandan isteyeceğim kız!»

Naime çok korktu, çok bozuldu. Koşa koşa eve gitti, olanı anasına anlattı. Zeynep, kaşlarını çatıp

uzun uzun düşündü; hiçbir şey demedi. En sonunda, kesip attı:

«— Bundan sonra bensiz sokağa çıkmayacaksın, kimselere görünmeyeceksin. E mi benim kızım?»

Naime büktü boynunu, oturdu anasının dizi dibine:

«— Olur...»

Ama Katır Hakkı işin ucunu salıvermedi. Nihat ağanın selamını, hatırını getirmeyi de iş edindi. Eve arada sırada un, mısır, buğday, et, süt taşımaya başladı. Ve yavaş yavaş Zeynep Kadının gözüne girmeyi başardı.

Bir akşam Naime, anasının sözleriyle irkildi:

«— Seni Hakkı'ya vereceğim...»

Naime çok şaşırdı, çok üzüldü, anasına karşı geldi:

«— Dünyada varmam ona!»

Zeynep çok dil döktü, kandırmaya çalıştı:

«— Nasıl olsa evleneceksin kızım... Bu adam olsun, bak, Nihat ağanın da has adamı. Bir eli yağda, bir eli balda olursun, kötü mü? Sen öksüz bir kızsın, başımızda erkeğimiz, önümüzden gidenimiz yok. Evlenirsen ikimizi de kurtarmış olursun...»

Naime ağlamaya başladı:

«— Ben kimseyle evlenmem ana... Ben seninle oturmak istiyorum, ölünceye kadar seninle otururum, senden koca isteyen mi var? Ben hiç evlenmeyeceğim. Ben seni seviyorum ana...»

Zeynep Kadının gözleri ıslandı. İçlendi. Tane tane konuştu:

«— Ben geldim gidiyorum bu dünyadan a kızım, bir ayağım çukurda sayılır. Gözüm görür, elim

tutarken seni evereyim de rahat rahat ölebileyim. Düşündüğüm sensin...»

Naime anasının boynuna sarıldı, ikisi birden ağladılar bir süre.

«— Beni kimseye verme ana, elini ayağını öperim, verme...»

Kadın, titreyen sesiyle açıkladı sonunda:

«— Verdim bile Naime, verdim bile! Hakkında hayırlısı olsun. Başka çaremiz yoktu. Bu Hakkı, Katır Havva'nın oğlu da olsa, böyle zamanda fazla düşünmeye gelmez. Hem biz vermesek, o kendisi zorla alacak seni; Nihat ağanın adamı değil mi, alır, hem de nasıl... Bize arka çıkar bundan sonra, Nihat ağanın Fransızla arası iyi. Fransızın buralardan gideceği yok, baksana... Bizi kollar bu adam...»

Naime sustu. Başını önüne eğdi, sessizce durdu bir süre. Ağlamanın bile anlamı kalmamıştı birden. Bunu ayırt etti. Anası haklıydı galiba. Yapılacak başka şey yoktu... Olanları yavaş yavaş kabullenmeye başlıyordu. Ve gözlerinin önünde hep o iki şeyin sallanışı: Karaderili adamın bedenindeki sallantı, bir de Faika kadının tavanda sessiz sallanışı...

«— Bir gün ben de sallanırım, olur biter...» diye mırıldandı.

Anası bunu işitmedi.

Naime o günden sonra anasına bir daha sarılmadı. Böylece, tek dost bildiği anasını da yitirmiş ve tek başına kalmıştı.

«Al başını buralardan uzaklaş» diye akıl verenler olduysa da göze alamadı, yapamadı. Başına gelecek olanları beklemeye koyuldu. Az konuşuyor, az yiyor, az uyuyor, bolca düşünüyordu. Çok dalgınlaşmıştı.

Birkaç hafta sonra düğün hazırlığına girişildi.

Katır Hakkı, Kars köyünde oturuyordu. Naime oraya gelin gidecekti. Teyzesi de o köydeydi Naime'nin. Kaçak tütün yetiştiriyorlardı orada. Naime hiç değilse teyzesinin yanında oturacaktı, ona komşu olacaktı. Birbirlerine gidip geleceklerdi.

Her hazırlık tamamlanmıştı. Katır Hakkı, hoca nikâhıyla evlenmek istiyordu ama Zeynep karşı duruyordu, «Hükümet nikâhı» olmalıydı. Bunda diretiyordu. Ne var ki, Naime'nin yaşı küçüktü. Ne olacağı bilinmiyordu. Nikâhı Fransız kadı kıyıyordu. Konuşulanları, Fransızca bilen bir memur Türkçeye çeviriyordu.

Sordular:

«— Sen ana hali oldun mu?»

Naime alık alık adamların yüzüne bakıyordu. Soruyu yanıtlamadı. Yine soruldu:

«— Akıl baliğ oldun mu kızım?»

Bu kez hiç anlayamadı:

Naime çarşafa bürünmüştü. Yalnızca yüzü görünüyordu. Ayağında yüksek topuklu ayakkabılar. Yanında duran anası kolunu çimdikledi, kız sıçradı yerinde. Zeynep kadın fısıldadı:

«— Oldum desene kız!..»

«— Oldum» dedi Naime, «ne soruyorsanız, hepsinden oldum!..»

Fransız, durumu kavradı, nikâhı kıymak istemedi. Türkçeye çevirdiler:

«— Bu kızın yaşı küçük, evlenemez.»

Naime, her anışta kötü olurdu, içini çekerdi. Birine anlatıyorsa, sesi bozulurdu:

«— Üç yaş büyüttüler beni. Sonra da Katır Havva'ya gelin gönderdiler. Anamı hiç bağışlamadım, hâlâ bağışlamadım... Şimdiki adliye binasında evlen-

dirildim. Fransız içimize yerleşmişti, her şeyimize el koymuştu. Nikâhımızı bile Fransız kadısı kıyıyordu... Katır Hakkı ile, Fransızlar kovuluncaya kadar evli kaldım. Ondan sonra da hayatımı tek başıma sürdürdüm... Nikâhım onun üzerinde kaldı. Atatürk yeni kanunları çıkarıncaya kadar onun karısı olarak göründüm...»

Naime'nin en sağlıklı anıları çocukluğundakilerdi. Sonrakiler birbirine karışmıştı. Yılları şaşırıyordu sık sık. Ama evliliğine değin olan dönemi iyi anımsıyordu.

Katır Hakkı, Nihat ağanın adamıydı ama, Naime ile anasının da İzzet ağanın yanında değeri büyüktü. Çünkü bu evden iki erkek birden gitmiş ve geri dönmemişti. İzzet ağagilden buğday alıyorlardı. Kamyon köye giderdi buğday için. Kamyonu İzzet ağanın kardeşleri gönderirdi. Sonra, dönüşte Naimegile de buğday getirirlerdi. Ama Katır Hakkı'dan gizleniyordu bu. Korkunç yüzlü, kalın kara kaşlı, etli dudaklı Hakkı, karısı Naime'yi herkesten sakınıyordu. Ola ki, Naima ile adamlar, Zeynep'in evinde karşılaşırlardı. Naime ikide bir çıkıp anasının evine geliyordu.

İzzet ağa Ankara'ya gitmişti. Adamları hâlâ çevrede çeteydiler. Zeynep, kocasının ölümüne bir türlü inanamamıştı; sanki Enver efendi günün birinde çıkıp geliverecekti... Bu nedenle, Katır Hakkı'nın köyüne gitmedi, eski evinde kaldı. Nasıl olsa İzzet ağanın adamları ona erzak getiriyorlardı, yardım ediyorlardı.

«— Var git kızım» dedi Naime'ye, «kendi evinin kadını ol; burayı düşünme. Ben başımın çaresine ba-

karım, merak etme...»

Naime, donuk, kırgın yanıtladı:

«— Peki, merak etmem, burayı düşünmem... Kal sağlıcakla...»

Anasının elini öptü başına koydu. Zeynep de onun yanaklarını öptü, saçlarını kokladı. Ve ekledi:

«— Bir tek isteğim var senden... Kızın olursa adını Zeynep koy, olmaz mı?..»

Naime, içinden gelmese de söz verdi:

«— Olur ana, kızım doğarsa adını Zeynep koyarım, merak etme sen de...»

Birbirlerini sıkça gördülerse de, ayrılıkları böyle oldu. Bir daha beraber olamayacaklarını ikisi de o gün anlamışlardı.

Zeynep, Naime'nin ardından mırıldandı kaldı:

«— Kızım gitti, kızım kuş olup uçtu...»

Ve ardından günlerce gözyaşı döktü.

Naime de kırık dökük bir yürüyüşle yürüdü gitti. Boynunu büküşü, sessiz, her şeyi kabullenmiş duruşuyle o da, «Yalnız kaldım, tek başıma kaldım, anam da beni terk etti...» der gibiydi.

Onun ağıdı daha uzun sürdü.

Giderek, hiç bitmedi.

ÜÇ

Kahveyi bitirince fincanı ters çevirip fal kapamıştı. Şimdi bekliyordu. Radyo kendi bildiğine konuşup duruyordu. Haberler. Demek öğle saatleriydi.

Fazla bekleyemedi, fincanı açtı; içine merakla, uzun uzun baktı. Daldı. Geleceğin ve geçmişin içinde dolanıyordu. Ne çok dalıyordu böyle. Son zamanlarda, upuzun bir yaşamın hesaplaşmasına girişmişti. Kendisiyle tartışıyordu; nereden gelip nereye gitmekte olduğunu saptamaya çalışıyordu. Arada sırada böyle, fallardan, düşlerden yarar umduğu da oluyordu. Kendini eleyip yerini saptıyordu. Ve sonunda hep, «acının ortasında» olduğunu görüyor, umutsuzluğa kapılıyordu.

Fincandan başını kaldırdı, çevresini dinledi, seslerini aralamaya, torununun sesini bulmaya çalıştı; bulamayınca bağırdı dışarıya doğru:

— Nimet!.. Nimeet! Neredesin kız? Nimeet! Ses ver bana...

Çocuk yanıtlamadı. Belki de işitmemişti. Dış ka-

pının önünde oturmuş, hâlâ anasını bekliyor olmalıydı. Orada çivilenmiş gibi oturup kalırdı, yerinden kıpırdamazdı; çok tuhaflaşmıştı davranışları, kız çok değişmişti.

Naime, fincanı incelemeyi sürdürdü; ileri geri başını salladı.

— Yol görünüyor... —diye mırıldandı—, yollar var... Ya bir gelen olacak...

İrkildi: Yoksa kızı eve dönüyor muydu? Yüzünü ekşitti: Gelmez...

Sürdürdü:

— Ya da... ben gideceğim bi yere...

Fala inanıyordu. Kendi falına baktığında, olmasını istediği her şeyin izini, belirtisini fincanda arayıp bulurdu. Yine öyle yapıyor olmalıydı.

— Hele bak şu kıvrımlara... uzayıp gidiyor!.. Yol var, bilmez miyim?

Belli ki yola çıkmayı kuruyordu. Gidip arayacaktı, bulacaktı. Ya kızını, ya damadını; yani Nimet'in babasını. Kızını bulursa, yakalayacaktı saçlarını, basacaktı tokatı... Acaba gücü yeter miydi? Birinde, Zeynep'den nasıl dayak yemişti... Unutulacak gibi değildi. İyice yaşlanmıştı artık, ama öylesine öfkeliydi ki, Zeynep'i eline bir geçirse, bu kez altta kalmazdı kesin. Isıra ısıra etlerini koparacaktı, dişlerini sıkıyordu... İçini çekti, bu kez kocasını anımsadı. Fotoğraflar, fotoğraflar...

Fincanı tabağın içine yatırdı. Soluklandı. Elini yüreğinin üstüne bastırdı. Ya bu batmalar nereden çıkmıştı? Çoktandır olmuyordu, yine başladı. Yüzü-

nü ekşitti. Dikkati radyoya kaydı. Öldürülen sendikacılardan söz ediliyordu. Eski bir Başbakan da öldürülmüştü hani. Ne çok ölüm işitiliyordu artık... Oysa, koca işgalde bile... Babasını, ağabeyini anımsamadan geçemedi. Dış dünyanın haberleri bir ışık parçası gibi kulağını yalayıp geçmişti işte; hemen kendi içine dönüyordu. Kendisinin dışında sürüp giden bir yaşam vardı evet; ama içindeki yaşam daha yoğun, daha koyu, daha belirgindi. Kendi içdenizine gömülmüş, geçmişi arayıp duruyordu. Onu başka hiçbir şey ilgilendirmiyordu. Görüp işittiklerini de aklı almıyordu. Küsmüştü. Ama sorsalar, kime, niçin küstüğünü anlatamazdı. Yalnızca kızı Zeynep vardı sanki karşısında; olanların tümünden o sorumluydu. Yansız düşünebildiği çok kısa sürelerde, kızının da kendisi gibi olduğunu ayırt ediyordu ama, hayır, yine ona yöneltiyordu öfkesini, kinini.

Ve bildiği tek şey kavgaların sürüp gittiğiydi. Her şey değişmişti ama kendisi açısından hiçbir şey değişmemişti. İşte buna da aklı ermiyordu ya... Ne bileyim deyip omuzlarını silkiyordu. Hâlâ Fransız askerleri varmış gibi geliyordu ona. Öldürmeler, yağmalamalar, soygunlar; kaçanlar, kovalayanlar, birbirine düşman mahalleler, sokaklar, kentler... Sakat, onarılamayan bir şeyler duruyordu anlaşılan; taa Fransız zamanından kalmıştı... Ama yine de, bunların çoğu Naime'yi ilgilendirmiyordu; öylesine seslere kapamıştı içdenizini. Onun derdi kızıydı, torunuydu, ölen kocasıydı...

İçlendi. Sırtını, duvara dayalı hasır yastığa iyice yasladı. Belli ki, içindeki günlük depremler başlamıştı. Gözleri dolu dolu oldu. O eski acılara gidip ge-

leceğe benziyordu. Bir sigara yaktı, ilk soluktan sonra uzun uzun öksürdü. En ucuz sigaradan içebiliyordu. O da işte böyle, öldürürcesine öksürtüyordu. Belki de dumanla boğulup gidecekti günün birinde... Yine elini yüreğinin üstüne bastırdı. Ciğerleri doluydu, içinin derin denizine balgamla kaplı bir boğaz'dan geçiliyor olmalıydı. Ölümün yakın olduğunu düşünüyordu sık sık.

— Eskidi artık, yüreğim de eskidi, dayanamayacak... —diye belli belirsiz söylendi.

Sonra, daha derin, daha istekle derin soluklar çekti. Sigarayı azaltmayı, giderek kesip atmayı düşündüğü oluyordu, ama nerde o günler? Yaşama isteği pek kalmamıştı ya, yine de kendini temize çıkarma, aklanma isteği nedeniyle, yaşamaya yöneldiği sarıldığı oluyordu.

«Torunuma bütün gerçeği anlatmadan ölmek istemiyorum; çocuk herkesi öğrendikten sonra ölmeliyim...»

Sonra, her şeyi bir yana bırakıp yine tek dostu sigaraya uzanıyordu. Elini yüreğinin üstüne bastırıp öksüre öksüre bu eski dostu ciğerlerine sağıyordu böyle. Bedeni kalınlaşmıştı. Bacakları şişmişti. Parmağını bastırdı mı, çukur bir iz oluşuyordu. Ve bacağındaki o çukur beş on dakika öylece kalıyordu. «Yüreğinden» demişti doktorlar, «sigarayı bırak.» Kalp, damar sertliği, solunum zorluğu, yüksek tansiyon... Hemen her hastalıktan payını almıştı. Yürümekte, iş yapmakta zorluk çekiyordu ama, sağlıklı olabilmek için devinim içinde olması gerektiğini de biliyordu. Çok yorulmadan, yavaş yavaş bir şeyler yapıyordu... Onu asıl yoran şey, ev işleri değil, kendisiyle ve geçmişiyle didişmesiydi.

Başını duvara dayayıp gözlerini yumdu. İçinden bulanık sular akıyordu. Oysa, temiz yağmurlarla yıkanmaya ne çok özlem duyuyordu. Çocukluğuna değilse bile, ilk gençliğine dönebilseydi ah... Bir değişmez özlemle en eski acıları devşirip yeniden öbek öbek sıralıyordu. Yürek acıları, beden acıları, özlem acıları, evlat acısı, memleket acısı... Daha neler. Hepsinden vardı. Askerler gibi dizi dizi... Ayak sesleri de hiç eksilmiyordu kulaklarında; acılar geçiyordu mevsimler gibi, zaman gibi, denizler gibi, ırmaklar gibi... Ve insanlar gibi geçip gitmiyorlardı; her biri her köşede oturup kalıyordu. Onlarla birlikte Naime de, en güzel bir sevinçten hemen sonra —sevinçlerse öyle uzaklardaydı ki, yıldızlar kadar...— fırtınalara tutulup, doluların altında kalıyordu. Bir kez daha içini çekti, sigarasından katranı, zehiri ve dumanı sağdı, sonra ağzından burnundan savurdu, beğenilmemiş çizgiler, halkalar olarak havaya üfledi. Öksürdü.

— Allah kahretsin seni sigara gibi!..

Gözleri buğulandı. Bu denli acıdan, zordan sonra hiç olmazsa iyi sigaralar içebilseydi bari... Düşündükçe içinde yeni yaralar açılıyordu. İrili ufaklı sorularla baş edemez olmuştu.

Bu kadar acıya niye katlanmak zorunda kaldım? Sonunda elimde ne kaldı? En küçük bir sevincim bile yok...

Ve yeniden dalıyordu.

Kendimi bildim bileli böyleyim. Acılarımın adları değişti, ama ben değişmedim. Onların evi yurdu ben oldum. Başka kapıya gitmediler hiç. İçim dünya yaratılalı yangın yeri, ben dünyadan eskiyim. Yüzüm buruştu, bedenim yoruldu, ellerim nasırlandı, soluğum daralıyor, yüreğim eskidi, içim kurudu ama acılarım taptaze daha, hiçbiri eskimedi, azalmadı, yo-

rulmadı, dipdiri hepsi de! Sevgiler değişti, ben yine böyleyim. Ne oldu? Sevgiler de kalmadı. Bir şeyler oldu, anlayamadığım şeyler... Ben o sıralarda da böyle tek başıma mıydım? Bir gün her şey düzelecek mi? Öyle bile olsa, ben göremem. Bu kargaşa, bu kavga, canı cana düşman etti. Ama ben yokum artık. Çoktan beri yokum ben. Bittim. Dünyayla başkaları uğraşsınlar. Çevreyi saran bu kızgın acının, eli tüfekli askerleri de yok görünürde, amma neden böyle her şey bozuk, her şey dağınık, hiçbir şey yerli yerinde değil? İyilikleri göremeyeceğim ben. Sevincin hiç biri bana uğramayacak, biliyorum. Şurada az bir ömrüm kaldı. Hele son işlerimi de yapayım. Ah yüreğim, hınzırlık etme, sık dişini biraz daha, az kaldı, sabret... Ondan sonra elimi eteğimi, sesimi soluğumu toplayıp gideceğim dünyadan. Bir köşeye kıvrılıp ölümü beklemeye başlayacağım. Ben yokum artık.

Acılarla, düşmanla, işgalcilerle başkaları savaşsın, ben bittim! Hiç kimse bana hiç bir şey vermedi. Bundan sonra da vermezler. Benden de istemesinler. Verecek yüreğim bile kalmadı, sıkıştırıp duruyor, yeter diyor, o da bitti, kalmadı; kendini inkâr ediyor işte. Benim derdim bana yeter, kimse peşine takamaz artık beni, kimse alıp götüremez; yolun sonuna geldim. Bir de baktım ki, herkes çekip gitmiş, uzaklarda düğünler dernekler, sevinçler... Benim derdim kızımla, torunumla...

Başını kaldırıp, gözlerini açtı, durakladı, sesleri dinledi yine, sonra dışarıya doğru seslendi:

— Nimeet... Niimeet! Neredesin kızım?

İçtiği kahvenin onu canlandırması gerekirdi ama ayağa kalkıp kıza bakma gücünü kendinde bulamadı. Çocuğun bir yere gitmeyeceğini iyi biliyordu.

Fincanı yeniden eline aldı, bir kez daha inceledi, sonra dudak büküp bıraktı.

— Damadın adresi doğruysa gidip önce onu bulmalı —dedi kendi kendine—, onu bulursam...

Faldan beklediği şey, bundan ötesiydi anlaşılan; yeniden aldı fincanı, baktı, damadını bulduktan sonra neler olacaktı acaba? Göremiyordu, tüh, fal konuşmuyordu; bıraktı yine.

Kendi kendine konuşmayı huy edinmişti. Belki de yalnızlığın getirdiği bir zorunluluktu bu; yıllardır birileriyle konuşan insan, ansızın tek başına kalınca böyle mi oluyordu nedir? Uzun uzadıya kimselerle dertleşemez olmuştu. Aslında o konuşmak istiyordu ama, kimse onu dinlemiyordu. Çünkü, herkesin öğrenmek için bazı konularda sorduğu sorulara karşılık vermek yerine, Naime, içinden geleni anlatıyordu; abuk sabuk, ilgisiz konuşmalar yapıyordu. Hep geçmişinin karanlık izlerini bulup çıkarıyordu, onları anlatıyordu. Sık sık yinelediği için de hiç birinin çekici yanı kalmamıştı bu konuşmaların. Herkes eskiyle değil, yeni olaylarla ilgileniyordu. Bilmiyorlardı Fransız işgalini ve umurlarında değildi. Onlar, «kurtarılmış bölge»lerde yaşadıklarının bile ayırdında değildiler; duvarlardaki yazılar, sokaklardaki çatışmalar, fabrikalardaki grevler, partilerdeki çekişmeler, bankalardaki ve otellerdeki ve her yerdeki soygunlar umurlarında değildi. Ne zaman ki acı, gelip kapılarına dayanıyor, o zaman ilgi duyuyorlar, yanıp yakınıyorlardı. Ama Naime'nin eskimiş tarihi, onlara vız gelip tırıs gidiyordu. Hiç biri masal meraklısı da değildi anlaşılan. Ve Naime'nin anlattıkları masal gibi geliyordu artık. Herkes kendi güncel savaşımını sürdürmekteydi ve neye karşı savaşım verdiklerini de bilmiyordular. Daha bu mahallenin genç-

lerinden kimse öldürülmemişti, daha hiç bir eve bomba atılmamış, hiç bir dükkân kurşunlanmamıştı; öyleyse, umurlarında değildi dünya; yaşam zorlukları, ekmek parası, kira bedeli dışında, yalnızca Zeynep'in o adamla kaçıp gidişi ilgilerini çekiyordu.

— Anlat Naime deyze, Zeyneb'i anlat...

— Boynu altında kalsın onun; anlatacak nesi var? Siz beni dinleyin hele...

Ve Naime, bildiğini okuyordu.

Yalnızca kısa konuşmalarla hatırını sorup yine ağzından iki söz kaçırır mı diye gözünün içine bakıyorlardı ama sonuç alamıyorlardı. «Deli karının biri»ydi bu Naime canım, koyver gitsin!..

— Nimeet!.. Kız, duymuyor musun beni?

Damadının adresini bulmuştu, evet. Ama güvenemiyordu. Kalkıp taa Mersin'e gidecek gücü bulamıyordu kendinde. Yeterince parası da yoktu. Hiç olmazsa, adamı bulacağını kesinlikle bilse, giderdi, gitmesine değerdi. Yine de böyle oturup beklemeyecekti tabii, ama ya fal yanlış söylüyorsa? Kararsızlık içindeydi. Konu komşudan ödünç para istese verirler miydi acaba? Daha olmazsa, geçenlerde yaptığı gibi yine evdeki kap-kacaktan bazılarını satardı ne olacak. Yeter ki torununun babasını bulsun, her şeyi anlatsın ona, «Kızına sahip çık oğlum» diyebilsin.

Biten sigaranın ardından bir tane daha yaktı.

Zavallı çocuk, o bari kötü olmasın, anasına bırakma onu oğlum...» diye yalvaracaktı. Bunu gerçekleştirebilirse, artık dünyada bekleyeceği hiç bir şey kalmayacaktı.

— Ölümden başka! —diye söylendi—. O da yakında gelip beni bulur inşallah.

Gözleri ıslandı.

Rahat ölebilirdi, evet. Ölüm sanki kapısının önünde, onun son işlerini bitirmesini bekliyordu. Bitirdi mi, onu evine çağırıp elleriyle ağırlayacaktı.

«Şimdiye kadar az mı öldüm zaten?» diyordu, «az mı ölümlere gidip döndüm? Ona yabancı değilim, o da beni iyi tanır herhal...»

Ayağa kalktı, bir süre odanın orta yerinde dineldi kaldı. Ne yapacağını bilemiyordu. Oysa evde yapılacak bir yığın iş vardı, ama hiç birine yaklaşmak, elini sürmek gelmiyordu artık içinden. Sabahki ivecenliği, işbilirliği kalmamıştı. Yılgın ve yorgundu şimdi. Tembellik öne çıkmıştı. Şu kıza bakıp gelmeli bir. Bu sıralar içim içime sığmıyor. Sanki gözümün önünde kötü bir şey olup bitecek, önleyemeyeceğim bir felaket... Öyle bir korku...

Dalgın yürüyüp mutfağa geçti. Elindeki fincanla tabağı suyun altına tuttu, dönüp gidecekken caydı, yıkadı onları. Sonra su içti, ellerini kuruladı el bezlerinden biriyle. Ayağındaki eskimiş terlikleri şıpıdık şıpıdık sürüyerek dışarıya çıktı. Bahçeyi geçti, sokak kapısına vardı, çevresine bakındı ama torununu göremedi.

Sesini yükselterek bağırdı:

— Nimeet... Nimeet!..

Sokakta bağrışan, koşuşan çocuklar vardı. Kadınlar yemeklerini tamamlamış olmalıydılar şimdiye; yemek zamanı gelmiş geçiyordu bile. Görünürde yoktu hiç biri. Öğle sıcağından kaçıp evlere sığınmışlardı. Naime, önünden koşarak geçen oğlanlardan birini durdurdu, sordu:

— Nimet'i gördün mü oğlum?

Çocuk ivecen, omuzlarını silkti:

— Görmedim.

Sonra yeniden koşmaya başladı.

Naime, kuşkuyla bakınıyordu, yüzünün rengi iyice kaçmıştı, gözlerinde korku...

— Yoksa çocuğa bir şey mi oldu? —diye söylendi—. Hiç kapının önünden uzaklaşmazdı...

Sesini yine yükseltti:

— Nimeet!.. Neredesin kızım? Beni duyuyor musun Nimeet? Neredeysen ses ver!

Köşebaşına değin gidip döndü. Yoktu kız. Naime, başına örtü almayı bile unutmuştu, olacak şey değildi bu. Çamaşır yıkama giysileriyle koşturuyordu. Gören, dönüp dönüp bakıyordu ardından. Ortada deli gibi dolanıyordu. Baktı gördü ki sonuç alamıyor, kızı bulamıyor, tek tek komşulara sormaya başladı. Kapıları çalıp açtırıyordu:

— Nimet'i gördün mü?

«Görmedim» yanıtıyla başka bir kapıya yöneliyordu. Az sonra mahallenin kadınları sokağa döküldüler, bir söylentidir aldı yürüdü:

— Herhal anası gelip götürdü kızı...

Bunun ardından hemen başka bir şey söyleniyordu:

— Zeynep buralara gelse görürdük. Belki de çocukcaaz, kendisi başını alıp gitmiştir, anamı bulacağım diye yollara düşmüştür...

Sonra, çözüm aranmaya başlandı:

— Polise haber edelim.

— Polis ne yapacak anam? Giden gidiyor, geri gelmiyor...

— Zeynep değilse kim götürdü acaba çocuğu? Hadi seninle anana gidelim deyen herkezin peşine düşüp giderdi yavrucak...

— Biri gelip anasına götürmüştür belki de...

— Belki de... Kaçırmışlardır! Hani, hep adamlar kaçırılıyor ya, duyuyoruz ya...

— Anarşitler mi yani?

Konu burada düğümleniverdi. Herkeste bir suskunluk belirdi. Naime, çılgın gibiydi. Ne konuşacağını bilemiyordu. Oturup duvarın dibinde ağlamaya başladı. Torununa olduğunca kendine de ağlıyordu. O çocuk yanında olmazsa, yaşamasının anlamı ve nedeni kalmayacaktı. İşte o zaman, kapısını açacak, ölümü çağıracaktı, buyur gel ey beklediğim ölüm, al canımı artık.

— O gelmezse ben ölürüm komşular, yaşayamam artık!.. —diye haykırıyordu arada.

Kendini oradan oraya attı. Polise koştular, anlattılar. Yazıldı çizildi. «Sana haber ederiz» denildi.

Naime evine kapandı sonunda:

— Fal çıktı, fal çıktı! Meğer canımın parçası torunum yola gideceğimiş, meğer yol ona görünürmüş... —diye döğündü durdu.

Ve bağladı başını, giydi en iyi giysilerini, döküldü sokağa, ev ev dolaştı; borç para istedi. Kimi verdi, kimi başından savdı.

«İki tane de bakır tencere satarım olmazsa» diyordu kendi kendine, «sonra düşerim yola...»

DÖRT

Sağına soluna, dönüp ikide bir ardına, kendi evinden yana, kapısına, sokağın en dibindeki çam ağaçlarına, mahallenin gerisine düşen tepelere, yürüyüp geçtiği toprak yola, evlerin tek tek pencerelerine, karşılaştığı insanlara, ilgiyle, ilk kez görüyormuşcasına ayrıntılı, özenli ve sorularla bakıyordu: Torunumu gördünüz mü?

Kimse anlamıyordu onu, yanıtlamıyordu.

Ve tam sokağı tüketip anayola çıkacakken birden kendini, kendi tanımını buldu, yerine oturttu:

Vay anasını, dedi kendi kendine, önce damadım Şahin kaçıp gitti, onun ardından kocam Bekir hastane köşelerinde süründü, dayanamadı yaşamaya, intihar eder gibi öldü; tam acısını yavaşlatıyordum ki yüreğimde, kızım kaçtı... O da yetmemiş ki, Nimet de ninesini bırakıp gitti işte... Yani, bunların hepsi benden uzaklaştılar, beni tek başıma bıraktılar! Yoksa, kötü olan ben miyim, her zaman da ben miydim?

Elini göğsüne bastırdı, bir duvara yaslanıp soluklandı, gücünü topladı, yeniden yola çıktı. Mırıltısı, önü sıra gidiyordu:

— Demek bütün suç bende öyle mi? Vay Naime vay, bir de kendini yere göğe sığdıramazsın... Kendin bile bilmiyormuşsun demek ki bunu: Herkes senden kaçtı!..

Alt dudağını ısırdı, içinden yükselen acısını yine içine çevirdi, o eski ırmağın sularıyla yüreğindeki derin denize taşıdı.

Birden yüreklendi ve kesin kararını verdi:

— Onlar kaçarsa ben kovalarım! Taa ki, gerçeği anlatıncaya kadar...

Ama bu gidişin dönüşü olmayacağını düşündü ki, gözleri iyice karardı, yüzü olduğundan daha da eskidi, daraldı, bacakları gücünü yitirdi, göğsü sıkışmaya başladı. Yine durakladı, yine duvara yaslandı. Alıp vermeye başladı kendi kendine:

Biliyorum, bu benim son yolculuğum. Bu sokağa bir daha gelemeyeceğim. Zaten yıllardır şu sokaktan sevinçle hiç geçmedim desem yeri. Şimdi anlıyorum; son yıllarda sevinç kapımı hiç çalmamış, düşüme bile girmemiş, onu çoktan unutmuşum. O da beni...

Soluklandı. Çok yavaş adımlarla, bitmesini istemediği bir ayrılık törenini, isteyerek uzatırmış gibi ağır, sessiz, dingin yürüyordu. Oysa, sonsuz bir yorgunluğun egemenliğiydi bu.

Ve başkalarının gidip gelmelerinden nasıl da değişikti onun yürüyüşü. Gürültülü, çıngıraklı, şamatalı gidiş gelişleri vardı çoğunun. Naime'nin hiç öyle olmamıştı, hiç bir şeyi öyle gürültülü olmamıştı. Hep sessiz, yavaştan ve derinden... Sessizce ağlamaya benzerdi her şeyi. Şimdi de öyleydi işte, üzüncünde bile bir ağırbaşlılık, dinginlik vardı. Oysa, korna çalarak taksiler, çan çan öterek faytonlar girer çıkardı bu sokağa. Son kez, kocasını alıp götüren belediye

arabası gelmişti Naime'yle ilgili olarak. Gözleri doldu. Çoğu şeyi unutamıyordu; sevinçlerini, kahkahalarını ise hiç anımsayamıyordu.

— Olmayan şeyler hatırlanır mı? —diye söylendi.

Ve, anımsamak, yeniden yaşamak istediği hiç bir şey geri gelmiyordu. Oysa çoğu şeyi nasıl da unutmak istiyordu. Belleğinde yer alan anılar istemedikleriydi. Belleği ona oyun oynuyordu. İstemediği ne varsa, taptaze duruyordu.

Bir daha dönemem buraya, bir köşede ölüp kalırım. İçime doğuyor. Hiç iyi değilim, yüreğim ikide bir ağırlaşıyor. Yola çıkmak, kendimi öldürmek gibi bir şey. Şimdi yatıp dinlenmem gerekir aslında, bilmez miyim? Kaç yıldır taşıdım ben bu dertleri; bilmez miyim? Hele Bekir'imin mezarına da bir uğrayıp öyle gideyim. Vedalaşayım onunla. Beni terk etti diyorum ya, yerinde kalan, uzaklara gitmeyen bir o var yakınımda. Herhal beni bekliyordur. Yakında o da olur inşallah, kavuşurum, biter bu yorgunluk; her şey biter, geride kalanlar rahat eder. Ah, Bekir'im de öyle diye diye ölüp gitmedi mi? Ben ölüyorum, siz rahat edin bari; aranızdaki çekişme bitsin... O da benim gibi, istemiyordu yaşamayı, hiç direnmedi, kendini ölümün eline bırakıverdi, biliyorum, bizim için öldü o, amma ki, neye yarar? Yine eski tas, eski hamam...

Kocasına kızıyor muydu, ardından kötü mü söylemesi gerekiyordu? Acaba adam suçlu muydu? Başını iki yana salladı, mırıl mırıl yürürken... Hayır, onu çok sevmişti Naime; erkek olarak değilse bile, insan olarak çok sevmişti... Yine de, içinde bir eziklik vardı, hiç gitmeyen, Bekir'le ilgili özel bir yaranın

kazınması... Hasta yüzüne bakıp kalmıştı, o anı hiç unutamıyordu; adamın eli avcundaydı Naime'nin ve Bekir konuştukça, Naime'nin parmakları gevşemişti.

En son:

«— İntihar eder gibi yaşadık, tehlikeli uçurumların kıyısında dolanıp durduk» diye mırıldanmıştı Bekir, «şimdi isteyerek, intihar eder gibi ölüyorum. Yaşamam için sebep kalmadı. Siz bari iyi yaşayın, birbirinizi yemeyin, birbirinize düşmeyin...»

Ama hayır, Bekir'in suçu yoktu; bütün suç Zeynep'deydi; bin kez düşünmüşse bin kez bu sonuca varmıştı Naime: Bütün «münafıklık» Zeynep'deydi. Hınzır karı! Sürüm sürüm sürünesice. Başını iki yana kötü kötü salladı Naime. Dişlerini sıkmıştı, kızıyle kavga ediyordu şimdi.

Onca yıllık kocamla arama girdi. Amma ki, ben bilmez miyim bozuk tohumlu Zeynebi? Bilirim, hem de iyi bilirim! Soyu boklu pis karı! İşgal tohumu, it dölü... Katır Havva'nın torunu! Fransız bozması! Gidinin namussuzu! Bir de evime soktum onu, kızımdır deyip bağrıma bastım. Basmaz olaydım. Kara yerin dibine gireydi de yüzünü görmeyeydim, sesini duymayaydım kaltağın!..

Otobüs durağına değin gelmişti. Yavaş yürümesine karşın, soluk soluğa kalmıştı. Duraktaki sıraya oturup soluklandı biraz. Ötelere baktı. Mezarlık oldukça uzaktaydı. Üstelik o yana otobüs filan gitmezdi. Ya faytona binmesi gerekiyordu ya da taksi tutmalıydı. Zaten faytonlar öyle azalmıştı ki! Neler oluyordu? Anlaşılmaz bir gidişi vardı artık dünyanın. Neredeydi o güzelim körüklü, fenerli faytonlar? Bu, kutu gibi taksiler, bıyığı yeni terlemiş sürücüler yok-

tu eskiden. Gencecik çocuklar dümenin başına kurulmuşlar, bir elleriyle sigara tüttürürken, öteki elleriyle de dümeni kıvırıp duruyorlardı. Ve tabii ki, bir sürü kaza kıyamet oluyordu yollarda. Oysa eskiden, ah eskiden, faytonların adam ezdiği görülmüş şey miydi?

Birden, Bekir'le faytona binip deniz kıyısında dolaştığı günleri anımsadı. Başını önüne eğdi, gözlerini yumdu. O sıralar Zeynep eve gelmemişti daha. Bekir, süperfosfat fabrikasında iş bulmuştu. İyi aşçıydı, üstüne yoktu. Ya da Naime'ye şimdi öyle geliyordu, kocasına toz konduramıyordu. Yoksa, evde yemek yüzünden tartıştıkları bile olurdu.

Gübrenin de fabrikası mı olurmuş? diye alay etmişti Naime. Altı ucu, hayvan pisliğiydi işte. Onun fabrikası haa, amma da gülünçtü... Katıla katıla gülmüştü her anımsayışta ve kimi zaman Bekir'i kızdırdığı olmuştu.

«— Memleket kalkınacakmış bununla» diyordu Bekir inanmaz inanmaz, «Amerikalıların yardımıyla açılmış bu fabrika... Hayvan pisliği değil fabrikanın yaptığı, adı gübre amma, buğdaya neye iyi gelen bir ilaç; aslı faslı bu; ne gülüp duruyorsun öyle?»

Bekir işe girdiğinde fabrika daha çalışmıyordu, yapılar yükseliyordu, işçiler vardı. Sonunda açılış yapılınca Naime de törene gitti, gözleriyle gördü, inandı: Bu işin hayvan pisliğine benzer yanı yoktu. Amma ki, babası ile ağabeyinin canlanan anıları arasından, bir zamanlar «manda» yönetimi önermek için gelen yabancıları çıkarıp düşününce, kapıdan kovulanların pencereden girmeye başladıklarını çözemedi; yalnızca bir tuhaflık, bir «pislik» sezer gibi oldu. Evet, hayvan pisliği yoktu işin içinde ama, başka bir şeyin kokusunu duyar gibiydi...

Deniz kıyısında, eski «Komitacı»lardan Celal Bey'in söylevini dinlemişlerdi. Evet, o da gelmişti, anımsıyordu. Acaba o muydu anımsadığı, yoksa karıştırıyor muydu? Aman, önemli değildi artık, hiç bir şey önemli değildi. Bekir de anlatmış olabilirdi, şimdi yaşamış gibi anımsadığı nice şeyleri de Bekir'den ya da başkalarından dinlemişti ya, işte bu da öyle bir şey olabilirdi sonunda.

Amerikalıların dostluğundan, hayırseverliğinden, fabrikalar kurmasından söz edilir olmuştu. Karı koca, onlar da seviyorlardı şu Amerikalı denen adamları. Onlar olmasaydı, iş bulabilecek miydi bakalım Bekir? Bulamayacaktı ve o kebapçıda az parayla çalışmayı sürdürecekti. O sıralar buralarda in cin top oynuyordu tabii. Yine de Bekir'le çok güzel günler geçirmişlerdi. İkisi de gençliklerini geride bırakmış olmanın ağırbaşlılığıyle, birbirlerini pek kırmamışlardı. Kendi evlerini kendileri kurmuşlardı neredeyse. Naime, evin bahçesine ağaçlar dikmişti. Çocuklar gibi ağaçlar. Onlara karşı, dağıtamadığı tüm sevinçlerini, sevgisini gösterir olmuştu. Kızı uzaktaydı, başka çocuğu olmuyordu, olamazdı; kadınlığını unutalı çok yıllar vardı... Ah, biraz utanç, biraz değişme, biraz yozlaşma; her şey vardı bu işin içinde. Düşündükçe yüzünü ateşler basardı. Ama bu kez kızarmadı yanakları, öylesine sıradan bir şeydi işte; kadın değildi. Öyleyse, ağaçlara, çiçeklere verecekti yüreğinde biriken sevgiyi. O da öyle yapmıştı. Her yan ağaç ve çiçek doluydu. Akşamları ya da hafta sonları ise gitmediğinde Bekir de ağaçlara, çiçeklere bakardı, kimini budar, kiminin toprağını değiştirirdi. Hiç bir şeyden yakınmayan, eline geçenle yetinen «güzel» bir insandı, ama ne yazık ki, Zeynep geldikten sonra çok şeyler değişmişti. Her şey alt üst olmuştu. Ah

ne zamandı bütün bunlar? Daha dün müydü, yoksa hiç biri olmamış mıydı?

— Ben de bilemiyorum artık, hiç bir şey bilemiyorum... —diye mırıldandı.

Bildiği, her şeyin bir neden bulup değiştiğiydi. Bekir'in değişme nedeni de Zeynep olmuştu işte. Peki ya Naime, o eskisi gibi mi kalmıştı ?İşte bunu da bilemiyordu. Günü yaşamaktansa geçmişe dönüp durmasına bakılacak olursa, olağandışı biriydi. Ama yine de, günü yaşamak için yola çıkmıştı işte; öyleyse ne sallanıp duruyordu buralarda? Daha gidecek yolu öyle uzaklarda ki!

Asfalt, otobüs durağı, taksiler, evler, ağaçlar; hepsi yeniydi evet, eskiden çoğu yoktu ama yol onu bekliyordu. Ayakları iyice şişmişti. Dönse iyi mi olacaktı ne?

Sonra, ne olduysa oldu, her şey birden değişmeye başladı. Ama hiç bu günkü, şu anki gibi ayırdına varmamıştı olanların.

Yoksa dünyayla da mı vedalaşıyordu?

İçi titredi, titreme yüzüne, ellerine atladı. Önünden bir taksi geçti de kendinden kurtuldu, dikkati o yana kaydı. Arabadan dökülen bir şarkının bir cümlesi Naime'nin kulağına takılıp kaldı:

«Bana kaderimin bir oyunu mu bu?»

Sözleri algıladı. İyiden iyiye dertlendi. Kader mi, kısmet mi? Ne diyeceğini bilemiyordu. İçinin ezilişinin, sırtının kamburlaşmasının, bacaklarının şişmesinin sorumlusu kimdi, kim? Sordukça karşısına kızı çıkıyordu hep. Düşman olarak onu kestirmişti gözüne; başkasını arayamıyordu. Ah gözü kör olasıca Zeynep, bir sürü kavganın içinden, hâlâ anasına bas bas bağırıyordu:

«— Bunadın sen, bunadın! Her şeyi birbirine ka-

rıştırıyorsun. Kimden ne dinlediysen hepsini kendin yaşamış sayıyorsun... Kendi yaşını bile doğru dürüst bilmeyen insandan hayır mı gelir? Neymiş, nüfus cüzdanını yitirip de yeniden çıkartırmışmış!.. Pis bunak!..»

Kızının sesi kulaklarında çınlıyordu. Boğazı kurumuştu, içinin yangını büyüyordu. Ve bunca zaman sonra, Zeynep'e karşı durmak istiyordu:

«Ne değişir a münafık, sanki ne değişir? Başkası da yaşasa, ben de yaşasam aynı şey değil mi? Bunadımsa bunadım, senin gibi orospu olmadım ya, ona bak!..»

Diyemezdi, hiç bir zaman böyle konuşamazdı kızıyla, hayır. Belki konuşurdu ama o gücü kendinde görmüyordu şu an. Omuzlarını silkti. «Bırak şu falliği, allahtan bulsun, dilerim ki allahından bulsun...» Oysa başlamıştı ya, susturamıyordu belleğindeki Zeynep'i; deli kız susmak bilmiyordu, gür, kesintisiz sesiyle bağırıp duruyordu. Hangi gündü acaba? Bekir öldükten sonra mıydı?

«— Onunla aramızda geçenleri mi soruyorsun? Aklına ne geliyorsa öyle düşün! Düşün ki, kendi pisliğini, kendi yüreğini iyice anla!.. Bitişikteki komşunun kızı ya da gelini olsaydım bu kadar üstüme düşmezdiniz değil mi? Bekir'inize pay bile çıkarırdınız, aman ne erkek diye!.. Asıl pislik senin gibilerin içinde ,bana bakma, aradığını bende bulamazsın! Kendine bak. Senin kızınım öyle ya, senin gibi birinin kızıyım! Üvey babamsa, üvey babam; ne olmuş, ne var? Kendi öz babam değil ya! Sen beni bırak, kendine bak kendine! Neler karıştırdığını hele bir düşün de öyle konuş!.. Yeteri biliyor musun yeteri? Bırak beni, yeter artık! Yoksa kaçıp gideceğim bu evden, anladın mı, çekip gideceğim... Açtırma ku-

tuyu, söyletme kötüyü, sus da yerinde edebinle otur, yoksa hiç iyi olmaz!.. Anladın mı Naime kadın? Bir daha bu konuları açarsan seni pişman ederim, bunu böylece bil!..»

Yüreği güm güm vuruyordu göğüs kafesine ama yine de oturup böyle kumrular gibi düşünmenin anlamı yoktu; kovdu kızını kafasından, kendini toparladı, yekindi. Kocasını görmeden gidemezdi, evet. Taksiye binemeyeceğine göre yürüyecekti çaresiz.

Aklı karmakarışıktı ama isteyince doğruyu, gerekliyi seçip çıkarabiliyordu. Yaşlılık bir yana, biraz da kendi isteğiyle böyle olmuştu. Tüm kapıları güneşe kapalıydı, karanlıkta yaşıyordu Naime. Kapılardan yalnızca birini açık tutuyor ve oradan da ancak kendine yetecek görünümü algılayabiliyordu. Bu da çok dar bir alandı: Zeynep, Bekir ve Nimet'den oluşmuştu; bazen kendini bile sokmuyordu onların arasına. Şimdi sırasıyle yürüyecekti onlara doğru. En başta Bekir'i gidip görecekti. Toprağın altına doğru fısıldayacaktı. İşitirdi Bekir nasıl olsa; şimdi Naime onu nasıl işitiyorsa, Bekir de öyle...

— Tövbe tövbe —diye mırıldandı—, günaha giriyorum...

Solda, iki yanı çınar ağaçlarıyla sınırlı, Antakya yolu uzanıyordu. Yeni yol açılalı burası kullanılmaz olmuştu ama, bir kilometre uzakta ikisi birleşiyordu. Naime öteki yeni yolu beğenmiyordu. Orada ne çınarlar vardı ne de anıları. Oysa bu yoldan az mı gidip gelmişti? Hele Fransız zamanında... bu yoldan geçerek gelmemiş miydi İzzet ağa ile askerler? Ah

ne günlerdi onlar... Her şey nasıl da güzelleşivermişti... Ah işte, sevinçlerini de anımsamaya başlıyordu; demek bir zamanlar sevinçleri de olmuştu... Ama sonra neler olmuştu; askerin başında o görkemli duruşuyla insanın içine sevinç dolduran İzzet ağalar nereye gitmişlerdi?

İzzet ağa geçiyordu şimdi askerin başında. Düş görmüyordu hayır, işte geçiyordu. Ata binmişti. Kısa pantolon giymişti. Sıcak bir gündü. Başında kasketi vardı. Buram buram terlemişti, ter yanaklarından boynuna akıyordu. Göğsünde çaprazlama asılı Türk bayrağı vardı, omzunda tüfeği belinde fişekler... Ne olmuştu bütün bunlara? O haykırışlar, o sevinç çığlıkları, alkışlar nerelerde kalmıştı? İzzet ağa işte bu yoldan geçip Antakya'ya yürümemiş miydi yani? Yalan mıydı? Yanlış mıydı? Ağamla babam da bu yollardan geçip gitmişlerdi ölüme... Ya ben, ya ben? Umudumu bu yollara bağlamadım mı hep? Güzel günlere varmak için bu yolu aşıp gelmedim mi? Geldim ya, elime ne geçti? Avuçlarım bomboş. Alkışladıklarım dönüp bakmadılar bile. Gelen geçti, gelen geçti, geri dönen olmadı.

Şimdi de bu yollardan geçerek torunumu kaçırdılar.

Terliyordu. Eskimiş ayakkabıları toza bulanmıştı. Daha şimdiden umutsuzlanmaya başlamıştı. Bu gidişle, hiç kimseyi bulamayacaktı. Öyle görünüyordu. Bekir'den başkasını göremeyecekti. Hiç değilse onun mezarına varabilmeliydi. Anıların uçuşması, içini ezik büzük ediyordu evet, ama günü ve zamanı ve acıyı unutturup yalnızca özlemlerini yaşatıyordu hiç olmazsa. Özlemleriyse, geçmiş günlere özdeşti. Geçmişi

onundu, başkası elini süremezdi artık. Geleceği gibi değildi. Bak, buna bile sevinebilirdi işte. Ya geçmişini yeniden yaşamayı da yasaklasalardı ona, o zaman ne yapardı? Anıları, her şeye karşın iyi geliyordu. Düşman askerleri çekip gitmişlerdi, evet. Ama izleri kalmıştı. İşte onun gibiydi anıları da Naime'nin, eski izlerin üzerinde yaşıyordular. Anılarından güne, yaşadığı zamana dönünce, en çok yanlış anlaşılmak, yanlış tanınmak üzüyordu onu. Yoksa, kocasını daha en başta bağışladığı gibi kızını da günün birinde bağışlayabilirdi. Ama torunu... Önemli olan işte o'ydu. Ona her şeyi yanlış anlatmışlardı. Naime'nin hoşuna gitmeyen buydu. «Torunum gerçeği öğrenmeli!» Inatla bunun peşine düşmüştü. Dönüp gerilere gitmekle de kendi savunmasını hazırlıyor, pekiştiriyordu bir bakıma. Değişen ve bozulan pek çok şey gibi, yaşamının son yıllarını önemsemiyordu. Nerelerden geldim? Hangi yollardan geçtim? Beni buraya kim getirdi? Kendi isteğimle mi böyle oldum? Suçlu kim?

Sorularının ardından omuzlarını ürkekçe silkiyor ve mırıldanıyordu:

«— Ben değilim...»

Ama yine de aklının bir ucu, yüreğinin bir köşesi başkaldırıyordu. Hiç mi suçlu değildi yani? Bunu kendisi de bilemiyordu. Üstelik, bilmek istediği de söylenemezdi. Yan tutuyordu besbelli. Nasıl ki kocasını da kayırmıştı, onu çekip olayların dışına sürüklemişti. Hem de her şeyi öğrendikten, en koyu acıyı duyduktan sonra bile... Yoksa, ona mezar yaptırır, başucuna çiçekler diker miydi? Öyleyse kimdi kovaladığı? Yoksa yine kendisi miydi içindeki en eski düşman? Ötekiler onun çocukları mıydı? Kızının peşine düşerken bile kendini mi kovalıyordu acaba?

Kızının sözlerinde gerçek payı yok muydu?

Yine o bağırmalara kaptırdı kendini; Naime istemiyordu ama konuşmakta direniyordu Zeynep, söz dinlemiyor, susmuyordu:

«— Kocan olacak namussuza toz konduramıyorsun değil mi? Çünkü o suçluysa sen de suçlu çıkacaksın! Bunu biliyorsun. Aslında ikiniz tam da birbirinize göreydiniz. Bok yuvarlanmış topağını bulmuş, tencere yuvarlanmış kapağını bulmuş! Beni neden bulaştırdınız peki? Ne güzel geçinip gidiyormuşsunuz... İşgal işgal deyip durursun, asıl işgalci o herif değil miydi, ha? İkiniz bir olup beni işgal altına almadınız mı? Pis herif! Yattığı yerde rahat uyuyamasın inşallah! Allah senin de belanı versin, sürünürsün!.. İkiniz iki yandan, zorla kanıma girdiniz!..»

Kanın zaten bozuktu senin a orospu! Seni doğuracağıma taş doğursaydım, aptesaneye otursaydım daha iyiymiş ya, allahın bir işi işte bu da... Ne yapacaksın...

«— O da zorla girdi içime, zorla! Anlıyor musun Naime Kadın? Kocan denen adam zorla girdi... Duyuyor musun beni? Zorla... Senin Fransızların gibi... Onu savunup durma, suçunu bana yüklemeye kalkma! Anladın mı bunak karı? Gözlerini aç, her şeyi gör artık, masal anlatmayı bırak. Senin masallarını dinleyecek kimse kalmadı!..»

Kızının sesi yolunu kesiyordu; onu hesaplaşmaya çağırıyordu. Ya da, «Git Bekir'ine anlat bunları...» demek istiyordu. Durmaksızın kavga ediyordu içinde. Kendi sesinin ürettiği seslerle, kendi çıkmazlarında debelenip duran aslında Naime'nin kendisiydi galiba... Bunu ayırt eder gibi olduğunda bacaklarının dermanı iyice kesildi ve yine çömeldi kaldı.

Ve yol ayrımına değin yürümüş durumdaydı. Eli-

ni siper edip baksa görebilecekti: İşte dönemeç karşıdaydı. İşte dönemeç buydu: Yoksa ben?.. Kendinden kuşkulanmaya başlamıştı. Ve varacağı sonuçtan korkuyordu. Gerçeği bulmaktan çekiniyordu. Ve bu sonuca yaklaştıkça da kendinden kaçması, yollara düşmesi başlıyordu. Eskiden beri hep böyle olmamış mıydı? Kaçışlarla biçimlenmişti yaşamı. Birine yüklenmesi gerekiyordu. Gerçekte en çok Bekir'e kızmıştı. Ama onu çok sevmişti. Çünkü Bekir, Naime'ye insanca davranan birkaç kişiden biriydi. Koca olması, erkek olması bir yana, iyi bir insandı. Üstelik, Naime'nin eksikliklerini yüzüne vurmamıştı; onu olduğu gibi kabul etmişti. Naime de Bekir'i çok sevmişti, evet. Bilinmeyen, hesap edilmeyen şey buydu. Hem, Zeynep bile bilmiyor, anlamıyordu. Yoldaşı, arkadaşı, geçmişten kalan tertemiz insanıydı o; en sonunda, kocasıydı da. Ve o güzel insanı kirletip bozan da kızı Zeynep olmuştu. Zeynep'di her şeyi alt üst eden, pisleyen... Çünkü Zeynep... Çünkü Zeynep...

Ama Zeynep'di bu; susmak nedir bilmiyordu, kendini savunmaya başlıyordu.

Boğazı düğümlendi.

Bu kız beni boğacak bir gün. Eğer yollarda ölüp kalmazsam, o öldürecek, biliyorum. Halepli Teslime'nin evinde nasıl boğuyordu hani; bir gün mutlaka anasının gırtlağını sıkacaktı... İyisi mi, Naime ondan önce davranmalıydı. Kıza engel olmalıydı. Çünkü, derdini anlatamadan ölmek aptalca bir şey olacaktı. Bunca acıdan, bunca kavgadan sonra, hiç değilse kendini savunduktan sonra gönül rahatlığıyla ölebilmeliydi.

O günü anımsayınca yüzü gerildi, içi daraldı.

Bekir'in ölümünden sonra Teslime'nin evinde karşılaşmışlardı. Daha doğrusu, Naime, kızının orada olduğunu öğrenip gitmişti. Kocasının eski resimlerini isteyecekti. Haber vermişlerdi: Zeynep, Halepli Teslime'nin evinde. Herkese olay gerekliydi her zaman; sonra düşmüşlerdi Naime'nin peşine. Naime önde, mahallenin kadınları arkada. Zeynep o adamla evden kaçmadan önce anasının yanında değil, sağda solda, tanıdıklarının evinde kalıyordu. Aynı yerde oturmaya ikisi de gönülsüzdü. Naime'den çok, mahallenin dedikoducu kadınları coşkuluydular; şu, tümünü bilemedikleri ilişkinin gizi çözülebilirdi az sonra.

Pek umdukları gibi olmadı. Halepli Teslime, hiç birini evine almadı. İçeriye yalnızca Naime girebildi. Ötekiler kapıda kaldılar. Teslime'nin amacı ana ile kızı barıştırmaktı. Onlara kahve pişirdi, kaçak. Baş başa kalsınlar diye yanlarında pek oturmadı, mutfakta, öteki odalarda dolandı durdu. Ama, bir süre sonra, çığlıklarına koştu. Zeynep, anasının boğazına iki eliyle sarılmış, sıkıp duruyordu. Naime'nin sesi boğuk boğuk çıkıyordu:

«— Bekir'i öldürdün, sıra bende öyle mi? Seni zilli orospu senii! Bırak boğazımı, bırak diyorum sana! Ağğ... bırak...»

Zeynep bir yandan sıkıyor, öte yandan bağırıyordu:

«— Bekir'i sen öldürdün, ben değil. Kadın olsaydın da kocana iyi baksaydın. Bir de gelmiş resim istiyorsun, öyle mi? Utanmaz arlanmaz! Benden ne yüzle fotoğraf istiyorsun? Kocanın fotoğrafları, öyle mii? Öldüreceğim seni, geberteceğim!..»

Teslime, tam zamanında yetişmişti. Naime'nin morarmaları başlamıştı, soluğu kesilmek üzereydi.

Zeynep zor bıraktı; parmaklarının izi Naime'nin boynunda birkaç gün kaldı sonra.

Naime, eliyle yokladı, o günkü boğulmaya benzer durumu yeniden yaşadı bir an. Tadı iyice kaçtı.

Yolunu değiştirmiş, öteki sokaktan yürüyordu şimdi. Mahalle arasına girmişti, kestirme bir yol biliyordu. Halepli'nin evinin önünden geçmiyordu böylece; içinden gelmemişti. Ama boğazındaki tıkanma yinelenmişti işte. Boğulur gibiydi. Yol kıyısında tümsekçe bir yer bulunca oturdu hemen. Giysilerinin tozlanmasına aldırmadı. Mal derdinde değil, can derdindeydi.

Başını salladı; belli belirsizdi mırıltısı:

— Amma bir gün belasını bulacaktır o zilli, allahından bulacaktır... Hele bir karşılaşsak, bu sefer ben onu boğacağım... Bütün gücümü toplayıp...

Eteğini toplayıp ayağa kalktı. Gelip geçenler ilgisini hiç çekmiyordu. Hep başka yerlerde dolanıyordu. Bu gün nedense, İzzet ağayla bozmuştu aklını. Oysa, ne ilgisi vardı? Torununu arayacaktı; şimdi ilkin kocasının mezarına gidiyordu. Dönüp ardına baktı; içinden bir ses bakmasını söylemiş gibiydi. Tabur tabur askerler geliyor sandı. Buna çok şaştı. Başlarında İzzet ağa olmalı... Çoktandır asker filan gördüğü yoktu; yalnızca bugün Hafıza Kadının oğlunu görmüştü; teskere alıp dönmüştü çocuk. Yoksa o muydu bütün bunları anımsatan?

Bir bayram olsa da askerlerin yürüyüşünü görsem... Kendine şaştı birden, tam sırasıydı hani. bayramın da seyranın da... Eski bayramlar olsa neyse,

hele kurtuluş günlerinde, içi içine sığmazdı; «muharip gaziler» geçerken, ağabeyi ile babasını görür gibi olurdu. Sessizce ağlardı, kurumasın diye silmezdi göz yaşlarını. Kurtuluş günlerini çok önceden özlemeye, beklemeye başlardı. Gidip onlara yardım bile ettiği olurdu. Eski giysilerin ütülenmesinde, gerekiyorsa yamanmasında; ayakkabıların boyanmasında, kılıçların parlatılmasında, tüfeklerin yağlanmasında görev alırdı. Boyacıya, terziye gerek yoktu o gidince; hepsini «Naime Ana» yapar bitirirdi. İki kez o da geçmişti törenlerde. Başına kalpak, sırtına üniforma; hadi bakalım, yürü askerler gibi rap rap rap... Kemküm etmişlerdi de tartışmıştı sonuncusunda:

«— Benim sizden neyim eksik? Ben de kendimce savaşlar yaptım. Babamı, ağamı düşmana verdim. Düşman beni de yedi bitirdi!.. İşgali ben de yaşadım...»

Ve bir daha gitmemişti, törenlerde görünmemişti.

Ama şimdi... Şimdi, içinde hiç bir dal kıpırdamıyordu. Peki, ya şu peşi sıra gelen ayak sesleri? Ne oluyordu? Güneş başına mı vurmuştu? Yoksa yine tansiyonu mu yükseliyordu? Durdu. Geriye dönüp bekledi. Az sonra, ayak seslerini işittiği askerleri görmeye başladı. İnanılacak gibi değildi. Bizimkiler geliyordu. Kalpakları, postalları, tüfekleri; yorgun ama umutlu, sevinçli yüzler. Hepsi capcanlıydı. Başlarında yine İzzet ağa vardı; ah İzzet ağa, yine o günlerdeki gibiydi, hiç yaşlanmamıştı, hiç ölmemişti, hiç bi şey olmamıştı. Düş gibi bi şeydi bu...

Gözlerini oğuşturdu.

Cemil ağam, sesini unutamadığım babam neredeler peki?

Anasını anımsamıyordu genellikle. Aklına düşse bile onu sürüp kovalıyordu. Beni Katır Hakkı'ya veren sen değil misin? Sen de yapacağını yapmadın mı bana? İzzet ağanın adamlarından bile sakınırken, götürüp de Nihat ağanın itine teslim eden sen değil misin? Ne biçim anasın öyleyse? Ah Katır Hakkı gibiler... Güçleri kadınlara, yoksullara yetiyordu. Ama, İzzet ağa, askerin başında üstlerine yürüyünce, kaçacak delik aramışlardı. İzzet ağa, Fransızın ardı sıra, beni kurtarmaya gelmiş gibiydi. Şimdi de çıkıp gelmesi ondandır herhal, beni kurtarmaya koşmuştur askeriyle birlikte... Fransız askeri, yolun iki yanında dizi dizi durmuş, gelenleri selamlıyordu. Hepsinin başları önlerine eğikti. Nihat ağa, çoktan kaçmıştı; Suriye'de olduğu söyleniyordu.

İzzet ağa, Fransızlara nasıl bağırmıştı:

«— Tüfeklerinizin namlularını yere çevirip de öyle selamlayın bizi!..»

Naime'nin kulaklarından hiç gitmiyordu o ses; hiç gitmiyordu. Nah şurada yine bağırıyordu. Nasıl da gür... Fransız askerleri tüfek çıkardılar, tüfeklerin dipçikleri havaya geldi, namlular aşağı. Bitti sandılar, herkes bitti sandı; kurtulduk... Gelip bir de Naime'ye sorsunlar hele, kurtulan kim, eskisinden beter olan kim? Nihat ağanın torunları şimdi neredeler? Arap hükümeti kurduranların torunları peki, onlar hangi önemli yerlere geldiler?

Hiç bir şey bitmemişti besbelli, o gün her şey yeniden başlamıştı.

Amma ki, hepimiz yanıldık, hepimiz aldandık.

— Hey allahım sen bilirsin... —diye söylendi—,

şimdi de gözlerim kararıyor. Herhal tansiyonumdan oluyor...

Yoluna döndü, benzin pompasının önünden geçip yeni asfalta yöneldi. Eskiden buraları bataklıkdı, apartman boyu kamışlar olurdu; şimdi yok. Her yanda yeni yapılar yükselmişti; kamışlarla yer değiştirmişlerdi besbelli. Köşedeki büfede iki adam tartışıyordu, onları işitmedi, yürüyüp geçti. Susamıştı; bir gazoz içsem mi ki? Birden, eski gazozların da kalmadığını anımsayıp söylendi:

— Şimdi boyalı suları paraylan içiriyorlar, hem de nasıl pahalı. Her şeyi böyle değiştirip de ellerine ne geçiyor bilmem ki? Süslü püslü şişelerde boyalı şerbetler. Tadı bir hoş... Hiç sevmedim...

Asfalta çıktı.

Araçlar hızla, peş peşe geçiyordular. Uzun süre karşı kıyıya yürüyemedi. Sonra, yeniyetme bir oğlan yanına geldi, elinden tutup onu geçirdi. Düşte yürüyordu. Sağ ol bile demedi çocuğa. Aklı başka yerlerde olmalıydı. Gecikiyordu. Keşke bir taksiye binseydi. İki tencere, iki taş, bir buçuk leğen bırakmıştı Bakkal Hüsnüye; karşılığında epey para almıştı. Sağ olsun, adam terslik etmemiş, hemen çıkarıp vermişti parayı. Dönemezsem satsın; nasıl olsa helallaştık. Hem, benim tencerelerim, leğenim daha fazla eder... Satsın. Ben öldükten sonra, eşyayı ne yapayım? Satsın...

Yürüdü.

Mersin'e varmak oldukça zamanını alacaktı. Geç kalıyordu galiba. Bu gidişle akşam karanlığına kalacaktı, ivecen davranması gerekiyordu. Hızlı yürümeye kalktı ama az sonra tıkanıp yine yol kıyısına çömeldi.

Bekir'in mezarı daha öteden belli oluyordu; dört

yanından gül fidanları, zambaklar yükselmişti. Mezarın başında durdu, karışık duygular içindeydi Naime. Her zaman olduğu gibi dualar okuyamayacaktı bu kez. Zamanı kısıtlıydı. Üstelik çok da yorulmuştu. Ve bu bir ayrılık görüşmesi olacağına göre, her geçen saniye, acısını biraz daha artıracaktı. Bir an önce bitirmeliydi. Mezarın yanıbaşına oturdu. Bir elini gerisine, toprağa dayayarak eğildi, gül fidanındaki tomurcuğu kokladı. Yediveren mi neydi bu; yoksa Bekir'in iyiliğinden mi, durmadan tomurcuk salıyordu... Çiçeği kokladıktan sonra iki yanına bakındı, olmadı bir daha gözledi çevresini. Görünürde kimseler yoktu. Mezarın üzerine yüzükoyun yattı, ağlamaya başladı. Göz yaşları toprağa düştü, toprak dudaklarına bulandı. Dilini sürdü, ağzına aldı, toprağın tadını duydu. Sessiz ağıdı koyulaştı, çoğaldı.

Oradan kalktığında göz yaşlarının düştüğü yeri gördü. Bekledi. Ne kadar zaman geçti, üzerlerine kaç güneş doğdu, kaç kez battı; bilemiyordu ama, sonunda istediği oldu, gül fidanında bir tomurcuk daha açtı.

— Artık gidebilirim —diye mırıldandı.

Yola düştü Naime.

Yürüyordu ama bu kez içinden kopan parçaları her zamankinden daha büyüktü. Bedeninin her yanı burada kalmak, o gül fidanının dibine uzanmak istiyordu.

Başını iki yana salladı:

Olmaz. Az daha beklesin Bekir. Şu işlerimi bitireyim, buraya geleceğim.

Yola çıkınca, daha fazla yürüyemeyeceğini anla-

dı; demir parmaklıklı, kocaman giriş kapısının az ilerisindeki bank'a oturdu, bir taksi geçmesini bekledi. Özel arabalara da el etti ama durup onu alan olmadı. Hepsine kızdı, ağzına geleni söyledi. Haksızlık ediyorlardı, hepsi unutmuşlardı, hiç biri anımsamıyordu. Buralardan Fransızlar mı geçti, buralarda savaşlar mı, döğüşler mi oldu, insanlar mı öldü, buralar işgal mi gördü? Ya şu Naime neler çekti? İyisi mi, Kurtuluş gününde yine giysilerinin içinde yürüsün törende; böylece onu anımsarlar. Unutmuş bunlar. Naime Ana'yı tanımıyorlar. Eğer ölmezsem, gelecek törene çıkacağım, mutlaka çıkacağım...

Bunu düşününce biraz kendine gelir gibi oldu.

Az sonra, bahçesinden, arabasıyla patlıcan, domates taşıyan bir Arapuşağı durdu önünde. Arapçaya kaçan şivesiyle konuştu:

— Şehire mi gideceksin ana?

— He ya, —dedi—, şehire gideceğim.

Adam gülümsedi. Parlak dişleri göründü. Saçları ağarmamıştı ama yüzü yıpranmıştı, yanaklarında çizgiler vardı; derisi güneş yanığı.

— Hadi, gel bakalım arabaya —dedi—, talihin varmış da ben geçtim... Yoksa kalırdın buralarda.

Naime, çok şey anlatacaktı ama hangisinden başlayacağını bilemiyordu. Adamın yüzüne sevgiyle baktı. Adam arabadan aşağıya atladı, atın gemini çekti, yuları tuttu bir eliyle, öteki elini Naime'ye uzattı.

— Ben seni tutuyorum ana —dedi—, sen ayağını şuraya koy, tutun bana, tamam, hoop, hadi otur bakalım şuraya. Oldu. Bacaklarını sallandır, tamaam..

Kendisi de sürücü yerine oturdu, havada salladı kamçıyı:

— Deeh, yürü bakalım aslanım!..

Az sonra, tıngır mıngır ilerleyen at arabasında Naime yeni bir dinleyici bulmanın sevincini de yaşayarak, ama daha çok eski üzünçlerini aktararak anlatmaya başladı.

BEŞ

— O destide ne var oğlum, su mu?

Adam başını çevirdi, kara gözleriyle Naime'ye sevgi dolu baktı.

— Su var —dedi—, içer misin?

Naime'nin yüzü gevşedi. Dudakları kurumuştu. Terliyordu; teri hiç eksilmiyordu. Kalın giyinmişti, ne olur ne olmaz, yola çıkıyor. Başı, sıkı sıkıya bağlıydı.

— İçerim yaa...

Adam sol yanına eğildi, testiyi alıp uzattı.

— Biraz ılıktır ama —dedi—, iyi sudur bu, kendi bahçemden çıkıyor, artezyen.

Naime dolu dolu içti, testiyi geri verdi. Elinin tersiyle ağzını sildi.

— Ölmüşlerinin canına değsin oğlum —dedi—, sağ ol, işin rast gelsin...

Adam gülümsedi yine. Pantolonunun arka cebinden tabakasını çıkardı, hazır tütün dürümlerinden birini dudaklarının arasına sıkıştırdı, tabakayı tam cebine koyacakken aklına geldi, Naime'ye de önerdi:

— Tütünle aran nasıl ana? Bir tane vereyim mi?

Bu da kendi köyümüzün ürünü, hem de incecik kıyılmış... İster misin?

Naime'nin gözleri ışıdı. Su ve tütünle, yaşamaya dönmeye başlamıştı sanki; bakışları canlanıverdi. Elini uzattı:

— Ver bakalım oğlum, tellendireyim bir tane...

Adamın elinden tabakayı aldı.

— İstersen kendin dür. Canın nasıl çekiyorsa öylece dürersin. Kâğıt var. İstersen hazırlardan al...

Naime, uzun uzun uğraşmak istemedi, hazır dürümlerden bir tane aldı. Kokladı, dudakları kımıldadı. İç geçirdi. Adama tabakayı verdi. Bekledi. Adamın yan cebindeki çakmak çıktı, çıt diye belli belirsiz bir sesin ardından yandı, Naime'ye uzatıldı. Sigaralar yandı. Naime derin derin sağmaya başladı; eledi, üfürdü dumanı.

— Nereden gelip nereye gidiyorsun ana? —dedi adam.

At, arabayı yorgun bir yürüyüşle yavaş yavaş çekiyordu. Gün uzayıp duruyordu, yazdan kalma bir sıcak vardı ve hiç eksilmiyordu. Sanki tüm güneş buralara düşmüştü. Naime, günün uzadığını ayırt edince çok şaştı. Öyle uzamıştı ki... Neler yaşamıştı sabahtan bu yana... O, dağ gibi üzünç yine kendini belli etti, Naime'nin yüzüne düşürdü gölgesini. Ve Naime içini çekti:

— Bir anlatsam... —dedi—. Bir anlatsam oğlum...

Adam kırbacını atın sırtına vurmadan, havada yalancıktan bir şaklattı; at tınmadı hiç, bildiği gibi tembel yürüyüşünü sürdürdü. Sol yanlarından, vızıldayan arılar örneği arabalar geçiyordu kente doğru. Ve kentin dışına çıkmak için karşıdan gelen arabalarda daha bir telaş, daha bir ivecenlik göze çarpıyordu.

Naime yine içini çekti.

— Çok eskilerde —dedi—, çok eskilerde bir gün, senin bana su verdiğin gibi, destimle askerlere su taşıdıydım, birden onu hatırladım ay oğlum... O sıralar gençtim, güçlüydüm, böyle değildim.

Adam ilgilendi:

— Hangi askerlere?

Naime onurla yanıtladı:

— Kendi askerlerimize! Fransız, çekiliyordu artık toprağımızdan; bizimkiler gelmişti...

Adamın sesi güreldi, çoğaldı:

— İşgalden sonra mı? Anlat ana, benim babam da işgalde öldürülmüş, altı aylık bebekmişim ben...

Yol kıvrıla kıvrıla uzuyordu. Bu gidişle biteceği de yoktu. Ve Naime, günü unutmuştu. Süreyi ve zamanı. İçini dökebileceği, onu cankulağıyle dinleyecek birini bulmuş olmanın sevincine, coşkusuna kapıldı. Yerinde şöyle bir ileri geri devindi, sigarasından uzun bir soluk çekip bıraktı, gözlerini kırpıştırdı, az düşündü. Ve o günlere gitti ansızın. Az sonra çıkıp geri geldi. Yüzünün çizgileri yine derinleşti, çoğaldı. Bakışları donuk. Deminki aydınlık, sevinç, coşku gelip geçmişti bile. Yüzünün mevsimleri peş peşe değişebiliyordu.

Ansızın sesi de olduğundan fazla yaşlanıverdi:

— O sıralar böyle değildim —dedi yine—, alımlı, güzel bir kadındım. Genceciktim; erken evlendirmişlerdi beni. Saçlarım taa belime dökülürdü. Güçlü kuvvetliydim...

Asker altı ay camilerde kaldı. Düşmanın gidişiyle her şey yeniden başlıyordu. Şimdi herkes, ne olacak acaba diye bekliyordu. Hacı Nihat ağa Suriye'ye kaçmıştı ama adamlarından çoğu buralardaydı. Kocam da onlardan biriydi, şimdi sana onu uzun

uzun anlatmaya kalksam oğlum, başın ağrır, beni dinlemezsin. Ne diyordum, herkeste bir koşturmadır başladı. İzzet ağa, adamlarını dört bir yana salmıştı. «Hesap soracağız!.» diye bağıranlar vardı. Hacı Nihat'ın adamlarından ve eğer yakalanırsa kendinden hesap sorulacaktı; onun gibilerin yaptıkları yanlarına bırakılmayacaktı. Fransız'a yataklık etmelerinin cezası verilecekti. Ah, sonraları ne oldu, kim kimden hesap sordu onu pek anlayamadım ya, o günlerdeki hava işte böyleydi... Biz kadınlar sevinçle koşturuyorduk. Askerlerimiz camide yatıp kalkarken biz de Fransızdan kalan kışlaları temizliyorduk. Gecede üç dört saat uyursak iyiydi. Yağ, pislik, yıkıntı... Fransız, arkasında bir mezbelelik bırakmıştı. Kocam Katır Hakkı, Hacı Nihat'ın tayfasından olduğu için, kışla temizliğine gitmeme izin vermedi. Ben yine gittim. Kendisi kaçaktı ya, hep başımda duramıyordu; onun ardından ben de işe koşuyordum. Gizli gizli çalıştım. Katır Hakkı sonunda bunu öğrendi, işitti. Aldı beni eline, biraz dövdü, sonra pek ileri gitmeden bırakıverdi. Dayağından çok korkuyordum amma, yine de bildiğimi yapıyordum. Fransız'a kin tutmuştum bir kere, onun için kışlaya koşuyordum. Bunu Hakkı da biliyordu. Öyle de inatçıydım ki... Beni oradan geri koymak için bana saman taşıma cezası verdi. O günkü bağırışı hiç kulaklarımdan gitmez:

«— Uyuzpınar'dan on beş gün saman taşıyacaksın! Her akşam eve geldiğimde o gün taşıdığın samanı göreceğim!..»

İşte böyle dedi oğlum... Bak, yüreğim sıkışıverdi. Ah o günler, ah o günler... Sonracıma, oğluma söyleyeyim, ben de çaresiz, başladım saman taşımaya... Dinliyor musun beni?

— Dinliyorum —dedi adam—, anlat sen ana...

Adamın dikkati yoldaydı. Birden trafik sıkışmıştı. Yeni yola çıkıyorlardı. Karaağaç yolu bitmiş, asfalt genişlemiş, yapılar, taşıtlar, insanlar çoğalmıştı.

Samanı hararla taşıyordum, hem de sırtımda. Kıl çuval. Öyle de batar ki... Yaz günlerindeyiz, çok sıcak. Bizim askerlerden de bazıları kışlanın bahçesinde çardak yapmaya balşamışlardı. Köy yolunda çalı kesmeye çıkmışlar. Ben de o sıra saman taşıyorum tabii. Yokuşun dibi. Çok yorulmuşum; bir taşın üzerine oturmuş dinleniyorum. İki kamyon yaklaştı. Ard arda önümde durdular. Korktum, ürktüm amma korktuğum gibi değilmiş, az sonra anladım. Kamyonlardan dört tane asker indi. Yanıma geldiler.

— Bacı, sen bu köyden misin? —dedi biri.

— Öyle sayılırım —dedim.

— Biz buradan çalı keseceğiz —dedi aynı asker—, ne dersin?

Durakladım. Ne desem? Benden izin mi istiyorlardı nedir? Anlayamamıştım. Bu köy, Hacı Nihat ağanın köyü. Çalısından kuşuna, kuşundan börtü böceğine kadar her şey onun. Kendisi yok amma, adamları buralarda. Üstelik bizim askerlere diş bilemekteler. Ben bunları, kocam Katır Hakkı'dan bilirim. Askerimizin birini ıssız bir köşede yakalasa, gözünü kırpmadan keser billahi!..

— Aman kardaşlarım —dedim—, çalıyı buradan kesmeyin. Buralarda sizi sevmiyorlar, başınız ağrır. Gidin, daha öteden kesin...

Askerler durakladılar. Yüzleri değişiverdi, hiç unutmam. Üzüldüler. Onlar düşmanı kovalamış askerlerimizdi. Benden utanmasalar sövüp sayacaklardı.

— Peki bacı —dedi aynı adam—, buralarda su

bulunur mu? Çok susadık.

— Bulunur tabii —dedim—, şu tepenin ardında çeşme var.

Uyuzpınar'ı gösterdim onlara.

Aralarında konuştular, oraya kamyon çıkamazdı. Üstelik çevrede Hacı Nihat'ın adamları olabilirdi.

— Çok da susadıydık —dedi ötekilerden biri—, sen gidip bize su getirebilir misin?

Yorgundum. Belki de beşinci sefer saman götürüyordum sabahtan beri. Amma ki, bana mısın demedim, yürüdüm yorgunluğun üzerine.

Dedim:

— Destiniz var mı?

— Var! —dediler.

Aldım, seğirttim. Tepeyi aştım, suya vardım, doldurup getirdim.

Dediler:

— Biz bu suyu içmeyiz.

Şaşırdım:

— Amma neden? Kendiniz istemediniz mi?

Güldüler:

— Bizi dünya ahiret kardeşliğe kabul ediyor musun?

— Evet, dünya ahiret kardeşliğe kabul ediyorum...

— Öyleyse biz de seni bacılığa kabul ettik, suyunu içeceğiz. Ver bakalım destiyi...

Başlarına dikip sırayla içtiler. İçimi çektim, sordum onlara:

— Fransız gitti amma, her şey eskisi gibi. Fransız'a yataklık edenler herkesten daha rahat dolaşıyorlar. Onlardan kim hesap soracak kardaşlar? Fransız gitti, Hacı Nihat gibilerin adamları kaldı. Bakın, şuradan bir dal bile kesemiyorsunuz. Şimdi de on-

ların işgali başladı besbelli...

Başlarını önlerine eğdiler:

— Düzelir bacı —dediler—, tasalanma, bir gün her şey düzelir...

Uzaklaştıklarında, arkalarından bakakaldım.

Ayağa kalktım, saman hararını sırtıma vurup yürüyecektim ki, Uyuzpınar Köyünden tanıdığım Aliye çıkageldi karşıdan.

— Ne o kız Nayime? —dedi sırıtarak—. Askerlerlen ne konuşuyordun? Pek de tanış bir durumunuz vardı, uzaktan sizi gözetledim...

Çok dedikoducu bir kadındı Aliye. İçim güp etti, yüreğim ağzıma geldi. Mutlaka Hakkı'ya anlatacaktı, biliyordum.

— Onlara su getiriverdim, ne var bunda? —dedim—. Allahın bir suyu...

Aliye kaşlarını çattı:

— Nihat ağa, bunlara su bile verilmeyecek demedi miydi? Kendi buralarda yok amma, adamları var, bi duyarlarsa...

Omuzlarımı silktim, amma ki bir de bana sor, içim titriyordu. Sustum. Aliye üstüme gelmeyi sürdürdü:

— Ya Katır Hakkı duyarsa?

Yüzüne bile bakmadan yürüdüm. Bacaklarım da yüreğim gibi titriyordu. Akşamın olmasını hiç istemiyordum. O iri elleriyle yine vurmadık yerimi bırakmayacaktı. Daha kaç sefer gidip geldim, bilmem. Her günkünden daha çok saman taşıdım. Gözüne gireyim de dayak yemeyim diye. Yollarda hep Hakkı'dan kaçıyordum. Peşimdeydi. Kovalıyordu ve akşam olunca yakalayacaktı. Ondan kurtulmanın yollarını arıyordum.

— Merhaba Süleyman! —diye bağırdı arabacı—. Nereye böyle?

Süleyman, anlaşılan aynı köydendi ve arabacının arkadaşıydı.

— Merhaba —diye yanıtladı—, hızara gidiyorum.

— Atla öyleyse!..

Adam elindeki kamıştan örülmüş sepeti arabaya attı, sonra arkadan tutunup kendini yukarıya çekti. Geldi, Naime'nin ardına oturdu. Naime kendi dünyasındaydı, ötekiler aralarında konuşmaya başladılar...

— Akşam oldu amma, kötü oldu —diye sürdürdü Naime.

«— Ben sana ne dedim ulan karı? Adam gibi saman taşı, sağa sola bulaşma, askerlere yanaşma demedim mi?»

Ne söyledimse inandıramadım. Aliye, hemen yetiştirmişti. Sabahtan beri güneşin altında saman taşıdığım yetmezmiş gibi, akşamın yedisinde dayağa başladı, sabaha kadar dövdü. Katır Hakkı'nın dini imanı, allahı, insanlığı, hiç bir şeyi yoktu. Tam on beş gün başımı dik tutamadım. Yekindirecek olsam, yana düşüveriyordu. Bunun üzerine anama haber gönderdim, gelsin diye. Yağmur da başlamıştı, sicim gibi yağıyordu; öyle bir gündü işte. Çamura bata çıka geldi. Elimi ağzıma götüremiyordum. Anam bastı çığlığı. Daha sonra teyzemgil de geldiler. Durumumu biliyorlardı amma, ellerinden gelen bir şey yoktu. Köylü başımıza toplandı. Her şeyi anlattım, ağladım. Katır Hakkı korkmuş görünüyordu, pişman olduğunu, bir daha yapmayacağını söylüyordu. Akrabalarımın yanında yeminler etti, söz verdi, beni bir daha dövmeyecekti. Amma ki, ben de adam gibi karılık ede-

cektim ona, sözünü dinleyecek, ne gerekiyorsa onu yapacaktım. Kızım Zeynep, adı batasıca Zeynep o sıralar altı yedi aylık bir şeydi. Ben yollarda saman taşırken kaynanam bakıyordu. O bile söz oldu. Çocuğuma bakmıyormuşum, karılık görevlerimi yapmıyormuşum; hepsini saydı döktü Katır Hakkı. Bunları yapmasın dedi, ben de onu hiç dövmem, yemin olsun ki dövmem...

Dedim ki kendi kendime, zeytinyağı gibi suyun yüzüne çıkıyorsun Katır Hakkı gibi boyu devrilesice, amma ki, çocuğum babasız kalmasın, öksüzlük nedir ben bildim o bilmesin, biraz daha kalayım hele, belki insafa gelir bu adam, biraz değişir... Nasıl olsa Fransız gitti, Hacı Nihat kaçtı, Hakkı da gün gelip adam olacaktır, kötülükten arınacaktır, her şey yoluna girecektir... Sıkayım dişimi az daha. Eğer yine dövmeye, horlamaya kalkarsa, alır kızımı buralardan kaçarım...

Benim düşüncem buydu.

Aradan biraz zaman geçince, Katır Hakkı yine beni dövmeye başladı. Huylu huyunu bırakır mı? Bırakmaz...

— Dinliyor musun oğlum?

Arabacı işitmedi, işittiyse bile ilgilenmedi. Süleyman'la, artan fiyatları, yaşam zorluklarını, anarşik olayları, adam öldürmeleri, bombaları, çatışmaları konuşuyordu. Yaşamanın tadı kalmamıştı, insan yarın ne olacağını bilemiyordu. Kimsede huzur yoktu. Memleket birtakım zorbaların «fink attığı» yer olup çıkmıştı. Yurdun bazı yerlerinde sıkıyönetim vardı, askerler olayları önlemeye çalışıyorlardı ama, buralarda da sağdan soldan kaçıp gelenler rahatça dolaşıyorlar, istediklerini yapıyorlardı.

— Canımızdan korkar olduk... —diyordu Süley-

man, onaylayarak—, ne olacak bu gidiş?

Naime de onların konuştuklarına ilgi duymadı. Kendisini dinlemedikleri için sinirlendi. İyice küçülen sigarasının sönmüş olduğunu görünce fırlattı onu. Mantosunun cebinden çıkardığı tülbentle yüzünü, boynunu sildi. Ufladı, pufladı. Başını kaldırıp gökyüzüne baktı. Güneş denizin üzerine doğru devrilmiş, yol alıyordu. Her yerde bir uğultudur olduğunu ayırt etti Naime birden. Üstelik başı da dönüyordu. Yoksa acıkmış mıydı? Evden çıkmadan önce bir şeyler atıştırmış olsaydı keşke. Birden ilgisinin yönü değişti. Nereye gidiyordu sahi? Araba, çarşı içine doğru ilerliyordu şimdi. Bir polis memuru gördü, onu gözleriyle izlemeye koyuldu. Hani, kocasını aramaya gelmişlerdi polisler. Ama o zamankilerle bunun giysileri çok değişikti.

Kendi kendine alıp vermeye başladı.

Demek asker kaçağıydı Katır Hakkı. İşte alıp götürmeye gelmişlerdi. Nasıl da sevinmişti Naime. Hakkı'dan kurtulacaktı. Allahın belası Hakkı'dan... Zeynep vardı. Gittikçe ağzı yüzü biçimleniyor, güzelleşiyordu. İyi ki Hakkı'ya filan benzemiyordu. Benzeyemezdi zaten, bunu biliyordu. Artık iyiden iyiye belli olmuştu: Zeynep, Hakkı'nın çocuğu değildi. Değil miydi gerçekten? İçi daralıyordu bunu düşündükçe. Kimselere anlatamadığı bir gecenin ardından. bir kuşku ürünü olarak elinde kalmıştı bu çocuk. Ama biliyordu ki... Neyse. Suçluluk duyduğu oluyordu, sonra suçu kendine yakıştıramıyordu ve ona uygun başka birini arıyordu. Hele büyüsündü bakalım kızı; allah ilerde ne gösterecekti?

Zeynep, yıllar boyu süren işgalin belirgin bir örneğiydi anlaşılan, silinmez iziydi. Onu öylece kabul etmesi gerekiyordu. Katır Hakkı, o gecenin sorusunu

pek sormamıştı, ama Naime'nin içi kan ağlıyordu. Şu Hacı Nihat denen namussuzu eline geçirse boğardı o sıralar; şimdi bunu çok iyi duyumsayabiliyor. Şimdi eline geçse yine boğar, jiletle dilim dilim doğrar...

— Hadi bakalım ana —dedi arabacı—, geldik. Buraya kadar.

Naime şaşırdı.

— Geldik mi? He ya, çarşıya girmişiz bile. Yol ne tez bitti, öyle değil mi?

Öyküsünün tümünü anlatamadığına üzülüyor olmalıydı. Yoksa yol epey uzun sürmüştü.

Arabacı güldü:

— Öyle öyle, çabuk bitti. Konuşarak geldik de ondan...

— Kalın sağlıcakla —dedi Naime—, allah senden razı olsun oğlum... Allah seni çoluk çocuğuna bağışlasın...

İnmesine yardım etti, ardından:

— Güle güle —dedi adam.

Naime uzaklaştı.

Sürücünün arkadaşı Süleyman:

— Kim bu yahu? —dedi—. Nerden tanıyorsun?

Adam burukça gülümsedi:

— Mezarlıkta bekliyordu, arabaya aldım. Garibin biri işte...

Süleyman, kuşkuyla:

— Biraz üşütük galiba? —dedi.

Sürücü onayladı:

— Herhal öyledir. Baksana, çenesi hiç durdu mu? Hâlâ Fransız işgalini anlatıyor. Anamdan dinleye dinleye bıkmıştım zaten, bir de bu çıktı karşıma... Elli yıllık hikâye...

Naime susamıştı. Bir büfenin önünde durdu, so-

luklandı. Ayran içti. Adana otobüslerinin kalktığı durağa doğru yürümeye başladı yeniden. Yine hızlı yürümeye çalışıyordu ama olmuyordu. Kaçar gibiydi. Hep kaçıyordu böyle. Şimdi de bir otobüse atlayıp... Gitme nedenini unutmuştu; kaçtığını sanıyordu. Kiminde «Kuyruklu Kara Askerler» oluyordu peşinde, kiminde Katır Hakkı, kiminde Zeynep; çoğunda da kendi kendini kovalıyordu...

Kızını kucağına bastırmış da anasının evine nasıl kaçmıştı. Hep öyleydi, hep öyle. Önce evinin kadını olmaya —Hakkı'nın kadını değil—, direnmeye karar vermişti. Düşmüştü polislerle kocasının peşine, kucağında Zeynep; polisler önde, Naime arkalarında...

— Anahtarı ver bana, çocuğumuzla evimizde oturayım, seni bekleyim...

Katır Hakkı söz dinlemiyordu, işitmemiş gibi ilgisiz duruyordu. Ellerine kelepçe vurulmuştu, polislerin arasında yürüyordu. Burnundan solumaktaydı.

— Beni yazıda yabanda koyma Hakkı efendi...

Adam dinlemiyordu. Antakya'ya değin öylece yürüdüler.

En sonunda Naime:

— Çocuğumla sokakta mı kalayım, çamura mı bulanayım? —diye haykırdı.

Ve karşılığında Katır Hakkı'nın bağırmasıyle irkildi:

— Kendi çocuğuna kendin bak! Bana ne? Benim evim ikinize de kapalı artık!..

Naime dondu kaldı.

Polislerle adam uzaklaştılar. Naime, kalabalığın ortasında yapayalnızdı. Faika Kadının evine giren «Kuyruklu Kara Asker» olayındaki gibi, bir kez daha saldırıya uğramıştı. Kızını bağrına bastı.

— Zeynebim... —diye mırıldandı—, biz bize kaldık Zeynebim... Sonumuz hayır olsun...

Yine böyle bir gündü, yine böyle tek başıma kalmıştım... Hiç bir zaman kalabalık olamadım ki zaten. Bir tek Bekir var, o yoldaş oldu bana, arka çıktı, elimden tuttu, yalnızlığımı giderdi, insanlığımı hatırlattı. Yaşadığım, ömür sürdüğüm şu acılı topraklar üzerinde bir tek onun sevgisini gördüm, sevincini paylaştım, yakınlığını duydum. Yattığı yer nur olsun. Kızım olacak hayın, onu yoldan çıkarmasaydı hiç birimizin başına bu işler gelmezdi, belki de Bekir'im erken ölüp gitmezdi. Yüreğine vurdu zahar, bu pisliğe dayanamadı. İçine işliyordu besbelli, derdini yüreğine gömüyordu. Ah Bekir'im, güzel Bekir'im... Beni böyle orta yerlerde koyup da nerelere gittin? Ben dururken neden sen ölüverdin?

Yüzü karardı. Yorulmuştu. Soluğu hırıltılı çıkıyordu. Canı da öyle sigara istiyordu ki... Amma, olmaz, yolda içmem. Başını salladı iki yana. Olmaz. Erkekler içer, bize gelince... Amaan, her şey düzeldi de, sigara işi mi kaldı? Yürü Naime yürü, geç kalma. Damadın olacak adamı bul, ona her şeyi anlat. De ki... De ki... Ne diyeceğim sahi? Adama ne anlatacağım? Kızımı mı? Onu tanıyor zaten. Ne mal olduğunu öğrenmedi mi? Öğrendi, öteye bile geçti! Torunumu anlatırım ben ona. Derim ki, sevgili damadım, aslan oğlum... Ben oldum olası acı çekmiş bir kadınım, sen bari beni dinle de sevindir, yardım et, şu çocuğu kurtar. Yabancı değil, senin kızın, kendi kanın, kendi suyun...

Zeynep'i anama bırakmıştım. Ah, ne günlerdi. Döndüm geri köye. Kızım Antakya'da kalmıştı. Anam

dul. Kimi kimsesi yok. Sağa sola gider, iş tutar, geçimini sağlamaya çabalar. Bense, sokakta kalmışım. Öf, işler her zamankinden daha kötü.

Köyde kaynanama vardım, kapısına yüz sürdüm. Çevrenin ünlü yosması Katır Havva bile bana el vermedi, beni adam yerine koymadı. Ah dedim o zaman, bıçak gelip kemiğe dayanmıştı, ah dedim, ağamla babam şimdi başımızda olsaydı, bana böyle edebilir miydiniz? Peki, beni kollayacak hiç bir güç yok mu? Yoktu, hiç bir şey yoktu. Amma ki, onlar vatan için canlarını verdilerse, geride kalan bizlerin elinden tutacak birileri çıkmalı değil miydi? Çıkmıyordu işte... İzzet ağa ile adamları da kendi dertlerine düşmüşlerdi; keserleri hep kendilerinden yana yontmaya başlamıştı. Nihat ağanın yerini alma uğraşındaydılar... Kendi bşımın çaresine bakmam gerekiyordu. Katır Havva eşiğinden kovunca beni, evime gittim. Kapıdan pencereden girmeye çalıştım; olmadı. Az daha bekledim, gelen giden yok. Kapıyı kırıp girdim. Ev dediğim bir tek oda zaten. İçi bomboş. Ne varsa kaynanam alıp götürmüş. Gece oldu, karanlık bastı. Köpekler ulumaya başladı. Korkuyordum.

Üç gün üç gece orada kaldım, dışarıya hiç çıkmadım.

Kurtulamıyordu. Öyle bir gece gelmiş işte yine karanlığıyle çevresinde dolanıp duruyordu.

Sonunda açlık dayanılmazlaşınca, gitti Ummuhan Kadından un istedi. Aldığı undan ekmek yaptı, yedi. Kaynanasına bir kez daha gidip yalvardı ama, oğlundan buyruk almış olan Katır Havva, onu yine kapı dışında bıraktı. Naime, geri eve döndü. Uzun uzun düşündü. Doluya koysa almıyordu, boşa koysa dol-

muyordu. Zeynep'i de özlemişti, merak ediyordu. Kalktı, yürüyerek Antakya'ya gitti. Zeynep'i yanına alıp köşeyi döndü ki, ne görsün? Hakkı, eve gelmiş. Aradan bu kadar gün geçmişken, salıvermişlerdi demek. Belki de kaçmıştı, kim bilir? Yağmurlu bir akşamdı. Kış mı gelmişti, sonyaz mıydı? Kapıyı ne kadar çaldıysa, açtıramadı. Hakkı içerdeydi ve Naime'yi eve almıyordu.

Korna sesiyle irkildi. Karşıdan karşıya geçiyordu ve arabanın biri, sert bir frenle az ötesinde zınk diye durmuştu.

— Kör müsün be kadın? —diye bağırdı sürücü.

Naime umursamadı, yürüyüp karşı kaldırıma geçti. Yine yavaşlamıştı. Eh, yolu da bitmek üzereydi. Eski model, uzun burunlu, küçük otobüsler uzaktan görünüyordu. Her yerde duran, tıka basa yolcu dolduran otobüslerdi bunlar. Büyük otobüsler otogardan kalkıyorlardı. Onlarla gitse daha iyiydi ama, bazen yer bulunmuyordu; üstelik garaj uzaktı. Kurulan fabrikalar, artan nüfus burayı da kocaman kentlerden biri yapıp çıkmıştı: Şu başıboş gibi oraya buraya koşuşan insanlar, birbirine girmiş kalabalık...

— Eskiden böyle değildi, yollar bomboştu —diye mırıldandı.

Yaklaştı iyice. «Yazıhane»nin önüne bir masa atmışlardı; genç bir çocuk vardı masanın başında. Önündeki çizelgeye işaretler koyup bilet satıyordu. Naime yer sordu, vardı, kesildi bileti; parayı uzattı.

— Ne zaman gideceğiz oğlum?

— Dolunca...

Naime, başını gökyüzüne çevirip güneşin yerini saptamaya, zamanı kestirmeye çalıştı. Bu gidişle ge-

cikecekti, akşam karanlığına kalacaktı. Ama geri eve dönemezdi. Dönüşleri sevmiyordu. Tedirginleşti. Torunu gideli, kendisi de buralarda değildi aslında. Cık, eve dönemezdi. Soğumuştu, sevmiyordu. Onu oraya bağlayan son düğüm de çözülmüştü. Torununun saçlarını kokluyormuş gibi başını ileri geri oynattı. Sonra yerini, durumunu anımsadı. Bilet satan delikanlıya eğildi:

— Acele işim var a oğlum, daha Adana'dan öteye, Mersin'e gideceğim... Otobüs biraz erken kalkamaz mı?

Oğlan, Naime'nin yüzüne baktı şöyle bir. Önce öfkelenir gibi oldu, sonra, Naime'nin çocuksu duruşundan, melül melül bakan koyun gözlerinden olacak, yumuşadı, sırıtıverdi:

— Madem bu kadar acelen var, uçakla gitsene nine!

Naime, üzülsün mü, önemsemesin mi, şaşırdı, karar veremedi. «Zamane» dedi içinden, «zamane çocuğu bunlar. İşgalden sonra her şey bozuldu. Bunun anası ya da nenesi de kim bilir, bir zamanlar...» Başını iki yana salladı:

— Tövbe tövbee...

Delikanlı ilgi gösterdi:

— Şu taburelerden birine otur da dinlen nine, merak etme, otobüs az sonra dolar. Mersin'e de yetişirsin, daha öteye de...

Naime'nin yüzü, az da olsa aydınlandı. Küçücük bir ilgi, yakınlık ona sevinç veriyordu. O sevinç yüzüne ve sesine yayılıveriyordu böyle:

— Sağ ol yavrum... —dedi.

Oturdu, soluklandı.

Katır Hakkı, sonunda kadını içeriye aldı. Anası-

nın evine taşınan eşyadan bazılarını geri getirmişti. Naime, süklüm püklüm duruyordu. Kucağındaki çocuğu odanın köşesine bıraktı, kundağa sarar gibi eski bir battaniyeye sarmıştı. Hakkı'nın ayaklarına kapandı, ağladı:

— Varımız yoğumuz sensin, bizi sokağa atma.

Hakkı, tekmeler gibi salladı ayağını, Naime'nin böğrüne vurdu:

— Sen beni aptal mı sanıyorsun? —diye bağırdı—. Her şeyi biliyorum!..

Naime başını yukarı kaldırdı, kinle, öfkeyle baktı ve o da bağırdı:

— Bunu bana söyleme. Kendine söyle. Suçlu ben değilim. Git, Nihat ağaya sor, onunla konuş!.. Ben durup dururken hiçbir şey yapmadım; hiç günahım yok...

Yedi tekmeyi. Sabaha değin dayak sürdü. Naime bayıldı sonunda. Sabah uyandığında Katır Hakkı çekip gitmişti. Zeynep çığlıklar atıyordu köşede. Naime elini apışarasına attı, donunu bulamadı; arayıp gördü, kapının ardına atılmıştı. İnceledikçe anladı olanları.

Her yanı morarmıştı. Çocuğun sesini algıladığında kendini unuttu, ona koştu, bağrına bastı; ağlayarak emzirdi, doyurdu. Sessiz, kararsız, saatlerce oturdu. Kendini, yüreğini dinledi. Göz yaşları birden kesilivermişti; ağlayamıyordu artık. Yüreği kinle, nefretle doluydu.

— Ulan erkek milleti —diyordu—, hepinizin boynu kırılsın, allah belanızı versin!..

Kızına sarılıyordu.

— Her şeyim sensin. Sen olmasan yaşamazdım, kıyardım canıma kuzum...

Tek varlığı, yaşama nedeni oydu. Ondan başka hiç bir bağı kalmamıştı dünyayla arasında. Zaten da-

ha önce de olmamıştı. Öptü yanaklarını Zeynep'in, saçlarını okşadı, kokladı, sonra ayağa kalktı. Bacaklarına güç geldi birden. Ve söylenmeye başladı:

— Ulan Katır Hakkı, ulan soyu boklu Katır Hakkı!.. Katır Havva'nın oğlu Katır Hakkı... Nihat ağanın köpeği Hakkı... Bacısının ırzına geçen sapık!.. Kendi elinle göndermedin mi beni Nihat ağanın yanına? Kendin var git, hizmet et demedin mi? Başıma gelecekleri ben bilir miydim a gözü kör olasıca!.. Ben isteyerek mi gittim oraya? Ne bilirdim hepinizin bu kadar kansız, namussuz olduğunuzu? Amma ki, ölünceye kadar iki elim yakandadır, bunu bilesin!.. Öte dünyaya bırakmadan, bu dünyada alacağım hıncımı senden. Bunu böyle bilesin deyyusun dölü, kahpenin kunnadığı köpek seni...

Anımsayınca tuhaf oldu; o günkü kin kalmamıştı içinde. Ya da Katır Hakkı'dan kızı Zeynep'e yönelmişti. Giderek, onu da bırakıyordu; «allahından bulsun». Yaşlanmıştı artık, ondandı bu bırakışlar. Ve yalnızca torununu düşünüyordu şimdi; çünkü geçmişten kalan ve geleceğe uzanabilecek bir tek o vardı bozulmayan, örselenmeyen...

Yola çıktı. Anasına gidiyordu. Birkaç gün onun yanında kalırdı. Sonrasını orada düşünecekti. İlkin mahkemeye mi vermeli, boşanma davası mı açmalı? Yoksa çekip uzak bir yere mi gitmeli? En iyisi, bu adamla evlilik bağını koparıp özgürlüğe kavuşmaktı belki de. Yoksa ilerde başına işler açılabilir miydi? Salt ona acı vermek için bile olsa, kızını elinden almaya kalkar mıydı acaba Katır Hakkı?

İşte en korktuğu da buydu.

Yine yağmur yağıyordu. Hep yağmur... O kötü

günler hep yağmurlu mu geçmişti? Yoksa belleği Naime'yi yanıltıyor muydu? Bir tuhaflık vardı üzerinde. Yaşadığı şu güz gününü bir yerlerden anımsıyordu; daha önce de yaşamıştı sanki.

— Her şey değişti ama ben eskisi gibi kaldım galiba...

Delikanlı başını kaldırdı:

— Bir şey mi söyledin nine?

— Yok oğlum —dedi Naime—, ne söyleyebilirim?

Ötelere baktı.

Ben hep direndim, hep kendimi savundum. Direnirken de büründüğü zırhın biçimini almıştı besbelli. Öylece kemikleşip kalmıştı. Kimseyle yakınlığı yoktu.

Dostlarım olmadı; olanlar da kalmadı. Bekir öleli dünyam başıma geçti, tersine döndü. Ne edeceğimi şaşırdım kaldım. Hele bir de torunum gidince...

— Yolcular yerlerine! —diye bağırıldı—. Herkes yerine!..

Naime de öteki yolcular gibi telaşlandı, hemen ayağa fırladı; otobüsün kapısına yöneldi.

ALTI

Gözü kör olasının adamı, koltuğa manda gibi yayıldı kaldı! Ağzı da nasıl kokuyor. Bol sarımsaklı cacık mı yemiş, pastırma mı, terbiyeli kebap mı kim bilir? Nasıl acıkmışım... Keşke ben de bir şeyler yeseydim. Canım çekmiyor ya, güçlü olmam gerekiyor, ayakta durmam şart, zayıf düşersem yollarda kalırım; hiç bir işi beceremem... Yemeliyim. Akşam olunca tabii, şimdi sırası değil. Hem nereden bulacağım? Otobüste yemek mi olur? Zıkkımın pekini yiyesicenin herifi; ikide bir geğirip duruyor. Bacaklarını bari iki yana bu kadar açmasa. Ensesi kalın, gövdesi yağlı, sığmıyor koltuğa, benim tarafıma kayıp duruyor. Burada pencereyle adamın arasında sıkışıp kaldım...

— Hele az öteye gidebilir misin ya oğlum?

Kaçıncıdır içinden geçirdikten sonra, soluğu kesilecekmiş gibi çekinerek, belli belirsiz söyleyebilmişti.

Adam, homurdanarak ve ters ters kadına bakarak toparlandı. Ama az sonra yine yayılarak oturacağı belli oluyordu. Saçları başının ortasından başlayarak yanlara doğru dökülmüştü. Ama, kıyılardan

topladığı uzun, tel tel saçlarını getirip kelinin üzerine yaymıştı ki, dazlaklığı belli olmasın! İllet olurdu böylelerine Naime. Evet, Bekir'in saçları da oldukça dökülmüştü, bu herkesin başına gelebilirdi. Ama, allahın döktüğü saçı böyle gülünç yollarla kapamaya kalkmazlar mı! Hey allahım sen bilirsin; şu adam hiç bilmez mi nasıl da gülünç durumda olduğunu?

Adamın oturuşu, Naime'yi rahatsız edişi, Naime'nin kendi iç dünyasından sıyrılmasına, çevresine bakmaya başlamasına neden olmuştu.

— Hey, oğlum... —diye yineledi—, sana diyorum...

Adam yine kötü kötü baktı, homurdandı. Kırk yaş dolaylarında gösteriyordu. İyi giyimliydi. Bu eski model otobüse yakışmıyordu doğrusu; taksiyle filan gidebilirdi, bunların arasında ne işi vardı yani? Yolcuların hemen hepsi giyim açısından dökülüyordu. E, iyi giyim de etkili bir şeydi insanlar için, adam yerine konulmak için... Ama nedense, varlıklı görünümüne karşın, —belki de pintiliğinden— o da gelip bu otobüse binmişti.

— Ne var? —diye böğürdü.

Sert, yayvan, kendine son kerte güvenli ve saygısız bir sesi vardı.

Naime de yükseltti sesini ister istemez:

— Az öteye çekilir misin? Rahat oturamıyorum, sıkıştım kaldım...

Adam yanıtlamadı, havaya kalkmış kaşını indirmeden yüzünü öte yana çevirdi ve kendi kendine konuşur gibi homurdandı:

— Zaten geliyoruz, Adana'ya ne kaldı şurada?

Sonra ufladı pufladı, bir sigara yaktı. Naime'nin de canı çekmişti ki, baktı adamın eline, ağzına, üf-

lediği dumana. Arandı, mantosunun cebinden kendi paketini çıkardı. Şaştı: Yol boyunca hiç içmemişti. Olacak şey değildi. Besbelli, dalıp gitmişti yine. Birkaç gün önce, yaşama dört elle sarılma isteği vardı içinde; ama torunu kaçırıldıktan sonra, birden, sigarayı bile unutur gibi olmuştu. Bütün gün, neredeyse hiç aklına gelmemişti. Arabasına bindiği adam da tütün tabakasını vermemiş olsaydı, çocuk gideliberi hiç içmemiş olacaktı... Ağzının tadı kaçmıştı tümden. Şaşmamak elinde değildi. Sigara içmiyorsa, yaşamıyor demekti. Öylesine özdeşleşmişti onunla. Kendi kendinin ayırdına tütün dumanları arasında varabiliyordu ancak. Yine kendini aramaya çıkacaktı anlaşılan.

Adama eğildi, sesini düzene koydu:

— Kibritini ver hele oğlum...

Adam, istemezmiş gibi çakmağını uzattı; Naime'nin sigarasını yakmadı. Ve, kendi kendine söylenir gibi:

— Bu yollardan gide gele sıkıldım artık —dedi—. Bıktım usandım!

Naime çakmağı geri verdi; burun delikleri genişliyordu dumanı ciğerlerinden salıverirken. Özlemişti. Ve tütünü sağdıkça yumuşamaya başladı:

— Nereye gidiyorsun? —dedi adama.

— Nereye olacak anam? Adana'ya.

— Adanalı mısın?

Omuzlarını silkmeye çalıştı adam, ama öylesine tombuldu ki, bu davranışı anlamsız bir kıpırdama gibi başladı ve hemen bitti:

— Yok, değilim. Aslen İslahiyeliyim. Ama Adana'ya yerleştim.

Naime ilgileniyordu yavaş yavaş:

— Ne iş yapıyorsun? Yoksa meymur musun?

Konuyu evirip çevirip damadına getirecekti besbelli.

Güldü adam. Böylece, yola çıktıklarından beri asık yüzüne ilk kez aydınlık düşmüş oldu.

— Allah esirgesin ana! —dedi—. Bu zamanda memur olunur mu? Hepsinin nefesi kokuyor. Memurluk eskiden iyiydi. İsmet Paşa zamanında. İkinci Dünya savaşı sırasında yaşadı memurlar; açlık nedir bilmediler, yokluk nedir görmediler... Amma, sonradan her şey tersine döndü...

Naime merak etmişti iyice; sordu:

— Nesin öyleyse?

Adam yine sırıttı:

— Komisyoncuyum ben...

Naime'de merak iki kat arttı:

— Ne komisyoncususun a oğlum?

Adamın sesi çoğaldı birden, omuzları dikleşti; bacakları iyice yayıldı, Naime'nin bacağına değdi biri.

— Arsa alır satarım. Daha doğrusu, tarla alıp arsa satarım... Millet ha bire doğuruyor ana! Doğanlar büyüyor, büyüyen evleniyor, evlenen de bir eve sahip olmak istiyor... Anlıyor musun? Bizim meslek iyidir, iyi!..

Naime'nin gözleri ışığından oldu. Yüzü birden değişti. O sesleri ayırt etti: Motor gürültüsüne karışmış ayak sesleriydi. Rap rap rap... Düdükler, komutlar... Fransız gidiyor muydu, yoksa geliyor muydu? İlkin bilemedi. Zaten bu eski sesler, unutulmaz ayak sesleri hep birbirine karışıyordu böyle.

Geliyorlar mıydı, gidiyorlar mı?

Yoksa bizimkiler miydi gelenler?

«Hoş geldiniz, hoşlar getirdiniz bize. Aziz kurtuluş müjdecileri hoş geldiniz. Bizlere özgürlük getirdiniz. Yirmi yıldır akmakta olan göz yaşlarımızı din-

dirmeye geldiniz; askerlerimizin ayaklarından yükselen tozlarla gözlerimizi sürmelediniz...»

Yollarda, en iyi giysilerleriyle Aktepeliler, Kırıkhanlılar, Hacılar bucağından gelenler... İçlerinde ben de var mıyım ola? Görüp yaşadım mı, anlatanlardan dinledim mi?

Ya sen, sen neredeydin be şişman adam, be ensesi kalın, be oturmasını bilmez herif? Sen neredeydin, baban neredeydi, ağan neredeydi? Nereden geldin de sen böyle?.. Sen böyle...

Naime, adamın yüzüne doğru eğildi, sesini yükseltti, bağırırcasına sordu:

— Bu topraklar kimin de böyle satıyorsun sen?

Adam anlayamadı soruyu, Naime'nin yüzüne bel bel baktı kaldı. Naime sürdürdü:

— Fransızlar da bu topraklara göz koydulardı. Ama emellerine eremediler! Kovduk onları. Amerikalılar manda yönetimi diye geldiler, hava aldılar... Bu topraklara kem bakmanın sonu iyi değil oğlum, hiç iyi değil. Sen sen ol, toprağa kötü bakma oğlum. Kutsaldır toprak, namus gibidir...

Adam, burnundan kıl çekilmiş gibi yerinden hopladı. Kıpırdadıkça yayılan ter kokusu yine belirdi.

— Ne diyorsun sen be kadın? —diye tersledi Naime'yi.

Naime, kendine güvenli, yineledi:

— Toprağa kem bakma diyorum...

Adamın kanı yüzüne vurmuştu; kırmızı:

— Kimin toprağından söz ediyorsun sen? —diye bağırdı.

Naime de yükseltti sesini ve otobüstekilerin tümü susmuş, onları dinliyorlardı. Yalnızca motorun homurtusu işitiliyordu. Naime, o gürültüyü de bastırdı:

— Düşmandan zorla kurtardığımız toprakları şim-

di de sen mi satıyorsun?

Yolcuların bazıları gülmeye başladılar. Kadın deli miydi neydi? Besbelli, biraz üşütükdü. Hâlâ konuşuyordu yahu!

— Ben işgal gördüm, acılar çektim! Bu toprakları çiğneyen düşman askerleri beni de çiğnediler, yüreğimi de çiğnediler, gençliğimi, çocukluğumu(insanlığımı da çiğnediler! Anladın mı efendi? Satamazsın bu toprakları! Sen değil, hiç kimse satamaz!.. Sen o zamanlar neredeydin? Hadi daha dünyada yoktun; ya baban, ya deden, ya ötekiler? Onlar neredeydiler, ha? Konuş bakalım!.. Biz çeteler gurup Fransızla döğüşürken sizler neredeydiniz?

Adam başını kötü kötü sallamaya başladı: Kör şeytan kör gözüne...

— Allah allah! Deli misin anam sen?

Çevresindekilere bakındı, söylendi:

— Çattık be! Bulduk yitirmezsek, amma da laf ha! Ben neredeymişim? Ne bileyim neredeydim yahu? Ben daha o sıralar...

Naime sesini iyice yükseltti, yandaş toplamak için öteki yolculara yöneltti sorusunu:

— Söyleyin bakalım, içinizde işgal gören var mı?

Bekledi, bakındı, kimseden ses çıkmadı ama gülüşenler vardı.

Sürücünün yanındaki koltukta oturan delikanlı dayanamadı, söze girdi:

— Amma da gır gır ha! Yani hepimizin işgal görmesi mi gerekiyor?

Arsa komisyoncusu, delikanlının söylediklerini fırsat bildi:

— Sen aklını işgalle bozmuşsun ana!

Naime diklendi:

— Benim aklım yerinde! Sizinki nerede? Hepiniz

uyuyorsunuz. Hiç biriniz işgal görmediniz. Amma ben gördüm! Yaşadım... Daha da yaşıyorum. Siz hepiniz hazırcısınız. Dünya umurunuzda değil. Elinizdeki toprağı da satıyorsunuz işte!..

Bu kez gülüşmeler kahkahaya dönüştü. Ama Naime işitmiyordu artık. Yalnızca kendi sesi vardı. Kimseyi dinlemiyordu.

— Düşmanın göz diktiği toprağı şimdi de senin gibiler satıyor öyle mi?

Komisyoncunun canı sıkılıyordu artık; sertçe çıkıştı:

— Bana bak kadın, yeter! Yaşlısın diye sesimi çıkarmıyorum ama, kes artık! Tamam mı?

— Kesmiyorum, konuşacağım —dedi Naime—, konuşmak yasak mı? Yıllardır sustum da ne oldu? Konuşacağım işte!

Komisyoncu sesini yükseltti bu kez:

— Sen belanı mı arıyorsun kadın?

Sürücü, önden seslendi:

— Aldırma ağam, yaşlı kadın işte, kafayı bozmuş, görmüyor musun? Boşver...

Komisyoncu, durup dururken incitilen gururunu, sarsılan yüce onurunu kurtaracaktı anlaşılan; ortaya konuşmaya başladı:

— Biz, parayla aldığımız toprağı parayla satıyoruz. Kendi vatandaşlarımızı toprak sahibi ediyoruz. Arsa alıyorlar, ev yapıyorlar, barınıyorlar.

Sigarasından derin bir soluk çekti, sürdürdü:

— Şuraya bakın, görüyor musunuz? Şu yana bakın...

Yolun sağındaki geniş alanı gösteriyordu. İlerde belli belirsiz yapılar, su kulesi, trafik kulesi görünüyordu. Komisyoncu, sesini daha da yükseltti:

— Bu havaalanını bilmeyen var mı? Ünü yedi ci-

hana yayılmış durumda... Daha fazla söyletmeyin beni şimdi. Şu uçaklara bakın, görüyor musunuz? —Naime'ye döndü—. Kimin uçakları bunlar, ana? Fransızların mı, kimin? Sen gittiler sanıyorsun amma, elin oğlu burada, işte karşıda! Bak, kendi gözlerinle gör...

Kahkahalar, Naime, herkes, her şey susmuştu. Yalnızca otobüsün durmaksızın yinelenen homurtusu. Demiryolu karayoluna koşut, uzanıp gidiyordu. Rayların biraz ötesinde, öbek öbek uçaklar duruyordu. Oyuncaklara benzeyen uçaklar... Sessizliğin, suskunluğun hemen ardından homurdanmalar başladı. Ve orta sıralardan birinde, pencere yanında oturan, sarkık bıyıklı, sert bakışlı bir delikanlı sessizliği bozdu:

— Onlar bizim dostlarımız!

Bir başkası atıldı; orta yaşlı, saçlarına kır düşmüş bir adamdı:

— Ne biçim dost olduklarını Kıbrıs Savaşında gördük, öğrendik. Ama adamların ne suçu var? Dost diye biz çağırmışız zamanında, gelmişler, içimize girmişler...

Sarkık bıyıklının sesi birden çoğaldı:

— Bana bak hemşerim, bilmediğin konularda konuşup durma! Onlar olmasa ne duruma düşeriz biliyor musun? Bizim memleketimizin çıkarları...

Sürücü önden atıldı:

— Tamam ağalar, hepiniz haklısınız, tamam... Tartışmayı keselim. Burası siyaset yapma yeri değil, kavga etmeyelim. Herkes kimin dost kimin düşman olduğunu anladı anlayacağı kadar, tamam...

— Doğru —dedi Komisyoncu—, bu konuyu kapatalım.

Yine otobüsün homurtusu öne çıktı, öteki sesleri bastırdı. Zaten hava alanı da gerilerde kalmıştı. Her-

kes kendi içine döndü. Naime, şaşkın, kırık, yenik mırıldandı:

— Biz Fransız'ı kovduk. Gerekiyorsa siz de ötekileri kovun. Ne yapayım? Benim canım çıktı, artık kimseyle uğraşamam. Biri gitmiş, öteki gelmiş demek? Zaten hepsi aynı bokun soyu değil mi? Tüh tüh...

Mırıltısı öyle cılızdı ki, yanındaki bile işitmedi. Ve Naime, herkese darıldı; başını eğdi, önündeki koltuğa yaslandı. Bir daha konuşmadı. Belki de bir yeni işgali yaşamaya başladı... Adana'ya vardıklarında en son indi.

Herkes uzklaşırken, Naime sürücüye yaklaştı:

— Eline sağlık, otobüsü iyi sürdün, sağ salim getirdin bizi amma, Mersin'e nasıl gidilir oğlum? Bana bir deyiver...

Adam gülümsedi, kadının yüzüne sevgiyle baktı.

— Trenle mi gitmek istersin, otobüsle mi, minibüsle mi?

— Tren mi? —dedi Naime—. Tren mi?

— Ama istasyon buraya biraz uzak —dedi adam, hem bu saatte olmaz, akşam treni vardır...

Naime kendi kendine mırıldandı, unuttu sorduğu şeyi, gideceği yeri; geçmişe kaydı bilinci; günü, yaşadığı süreyi bırakıp kaçtı:

— Hani, Atatürk de trenle gelmişti. Burada karşılamışlardı. O tren... O tren mi?..

Adam başını salladı; deliydi bu kadın, evet. Şimdi de tutturmuş, Atatürk'den söz ediyordu.

— İster trenle, istersen otobüsle git anam, bana ne? Otobüsler işte burada, minibüsler Kuruköprü'den kalkar. Kendi bileceğin şey...

Yürüdü, «yazıhane»ye girdi.

Naime tek başına kaldı.

Eski bir istasyondaydı. Oraya belki de hiç bir zaman gitmemişti, ama o istasyonu gördüğüne, o günü yaşadığına inanıyordu şimdi. Kendi kendine yazıklandı bile; keşke bu zamana değin bir kez olsun binseydi trene. Oysa, kocasını hastanelere götürüp geri eve getirirken hiç trene binmemişlerdi. Tüh...

Eski bir kalabalık, üzerine doğru geliyordu işte. Ürperdi. İçi içine sığmıyordu. Ezilebilirdi. Öylesine kalabalıktı. «Gazi» geliyordu; Ankara'dan trenle «Gazi» geliyordu!.. Sonrası nasıl oldu, olaylar nasıl gelişti bilemiyordu; belleğinin tozlanmış bir köşesinden, bir kız çocuğu belirdi yalnızca. Karalar giyinmişti. Elleri kolları zincirliydi.

Tüm kalabalık susmuştu birden. Ve o kız çocuğu, olanca sesiyle bağırdı:

«— Gazi Paşamız bizi kurtar!..»

Hataylılar da vardı karşılayıcıların arasında. «Gazi Paşa»nın yüzü bulut gibiydi. Gözleri denizler kadar genişti, engindi. Başını gökyüzüne kaldırdı, içindeki acıyı göklere serpmek ister gibiydi. Kendine güvenli, kesin sesiyle dedi ki:

«— Kırk asırlık Türk yurdu düşman elinde kalamaz!..»

Ardından, bir uğultudur koptu. «Gazi Paşa»nın dolu dolu bakan gözleri rahatladı. Ve o rahatlık, bir umut olup kalabalığa dağıldı.

Naime içini çekti.

O gün bugündür bekler dururum; işgal bitsin. Ama daha demin, Komisyoncu bile neler söyledi. Bağrımda hep ayak sesleri, kulaklarımda hep ayak

sesleri geziniyor... Kurtuluşumuzu zaten Gazi Paşa da benim gibi göremedi ya! Hiç olmazsa o görebilseydi... Şimdi, onun kurtardıkları bile yağmalanıyor; insanlar yağmalanıyor...

— İyisi otobüsle gitmek —diye söylendi—, nerede bu adam? Bir soru sorduk, ona bile cevap vermiyorlar. Nereden bineceğim ben şimdi ha?

Sağına soluna bakınarak yürümeye başladı. Bunca otobüsün biri olsun Mersin'e giderdi nasıl olsa; sorup öğrenecekti. Durakladı. Oturacak bir yer var mı diye bakındı; sonra caydı. Zaman yitirecek sıra değildi. Yüreği yine sıkıştırıyordu ama direnmeliydi; yolun sonuna geliyordu, az kalmıştı. Mersin dediğin, işte şurası.

Allahım az daha fırsat ver bana, soluğumu kesme, bacaklarıma derman ver. Şu işi bitireyim, ondan sonra ne yapacaksan yap...

Gözleri doldu.

Elimden hiç kimse tutmadı, sen de tutmadın amma, belki öte yanda yardımcı olursun... Yoksa, bilirim sen de beni umursamazsın, bilirim...

— Tövbe tövbe... Durup dururken günaha da giyorum... —diye mırıldandı.

Gözüne kestirdiği bir otobüse yaklaştı; gördüğü ilk adama sormaya hazırlandı:

«— Mersin'e nasıl gidilir oğlum?»

YEDİ

Sürücüye, kaçıncıdır anımsattı:

— Beni indirmeyi unutma ha oğlum!

Adam, usanmış bir sesle yanıtladı:

— Aklımdasın ana, merak etme.

Son damadı Şahin'in adresi yazılı olan kâğıt elindeydi. Kopye kalemle çiziktirilmiş yazılar terden ıslanmış, neredeyse satırlar birbirine karışmıştı. Güç bela öğrenebildiği yazı yazmayı, arada sırada böyle önemli durumlarda kullanabiliyordu. Okuması iyiydi ama, yıllarca hamamlarda liflenip kabaran elleriyle yazı yazmayı, kalem tutmayı pek beceremiyordu. Pek değil, hiç beceremiyordu.

— Sağ ol aslan oğlum, sağ ol... —diye mırıldandı.

Avcunda sıkıştırdığı kâğıdı açtı, belki birinci kez okumaya çalıştı. O adresi bulalı ezberlemişti ama, yine de okumadan edemiyordu. Her okuyuşta içine bir güven duygusu doluyordu; bulacaktı damadını. Torununun kurtuluşu, kâğıtta yazılı şu eğri büğrü adrese bağlıydı. Kâğıdı katlayıp geri avcuna gömdü. Sürücü, işte burası deyip Naime'yi indireceği zaman,

Naime elindeki kâğıdı açıp adresi yeniden heceleyecek, yüksek sesle bir kez daha soracaktı besbelli: İneceğim yer burası mı oğlum? Yanlış indirmiyorsun, değil mi?

Sabırsızlanıyordu. Pek gecikmiş sayılmazdı. Akşam karanlığı iyice bastırmadan varacaktı damadının olduğu yere. Artık belli olmuştu. Gün, onu başarıyla taşımış, buralara değin getirmişti. Eh, bundan sonrası kolaydı artık, «Allah büyüktür» deyip umudunu toparlıyordu.

Ellerine baktı birden. Ne zamandır unutmuştu onları. Biçimini yitirmiş, kalınlaşmış, yoz, işe yaramazdılar... Ne sular, ne işler, ne sıcaklar, ne keseler, ne acılar, ne coşkular gelip geçmişti ellerinden... Geçmiş miydi acaba? Soluklandı.

— Geçmedi...

Yanında oturan orta yaşlı, kır saçlı adam dönüp ona baktı.

— Daha geçmedik teyze —dedi—. Sorduğun benzin istasyonunu ben de biliyorum, şöför unutsa bile ben sana haber ederim, korkma.

Yüzünden soluksuz bir gülümseme gelip geçti. Başını dışarıya çevirdi, adama bir şey demedi Naime. Elini cama koydu, parmaklarını iyice açtı, gerdi. Onları tek tek incelemeye koyuldu.

Ellerim olmasaydı tutunamazdım. Hiç bir işe yaramazdım. Kızımla beni ellerim kurtardı. Kızım mı? Şimdi sırası mı? Hiç. El gibi bir şey. Bana kötülük eden bir eski komşu. Şimdi birden öyle geliyor. Bırakayım onu; ellerim her şeyden daha yakın, herkesten daha dost. Kızımın elleri... Bak, yine o. Kendini unutturmuyor. Sırası ne zaman? Her zaman! Kurtuluş yok. Böyle olacağını bilir miydim? Şahin son kocasıydı değil mi? Karıştırdım artık. Öyle miydi? Öyle

ya, son kocasıydı. Yavrum, pek de iyi bir çocuktu. Elimi öpüp başına koymuştu.

«— İkimizin de anası ol. Benim de kimsem yok. Ver elini öpeyim, beni de bir çocuğun say...»

Bekir'e bile sormaya kalmadıydı, öyle sevdiydim Şahin'i. Ah ne bilirdim ben işin içinde iş olduğunu? Bekir nerelere gittiydi. Yanımızda değildi. Her şey yine karıştı. Yanımızda yok muydu; sesini mi çıkarmadıydı? Unuttum. Şu yol da bitemedi gitti. Ömrüm gibi. Desem ki varıp yanına, hani ya Şahin oğlum, elimi öpüp başına koyduydun, benim de anam ol dediydin, bu kızı bana ver diye yalvardıydın... Hatırladın mı? Bekir geldiğinde, işten mi, yoldan mı, neyse işte, eve döndüğünde sana olur kızımı veriyorum demiş idim; söyle bakalım, hatırladın mı? İşte ben geldim oğlum, ben geldim...

Ah, beğenmiştim damadımı, insan evladıydı, sessiz, ağzı var dili yok biriydi. Nasıl da sevmiş, nasıl da sevinmiştim. Şimdi varıp önünde dursam da, desem ki ona...

Bu kez de öteki eline bakmaya başladı. O sıralar «Asri Hamam»da çalışıyordum. Bekir de Petrol Ofis'indeydi herhal. Süperfosfat'daki çalışması daha önce miydi ne? Neyse işte, Bekir oradan biliyordu Şahin'i. Olmaz da olmaz, bilirim ben bu oğlanı diye tutturması bundandı; tabii bundandı. Ne bileyim, başka neden olabilirdi? Hiç akıl yormamıştım. Kim bilir Şahin'in nesini görüp de beğenmemiş idi rahmetli Bekir'im... Amma ki, söz ağızdan çıkar dediydim; dul kadının evde oturması iyi değil dediydim, varsın kızımız evlensin de çocuğu olsun, torun sahibi olalım dediydim... Kızma darılma Bekir'im, mahallenin diline mi düşelim dediydim... Ah, ne bilirim, mahallenin dilindeymişiz de haberim yokmuş benim; ne bilirim?

Dişlerini sıkıp kaşlarını çatmıştı Bekir:

«— Peki, madem ki kızı verdin, ben de ses etmiyorum amma, şunu bil ki, bu işin sonu hayırlı değil. Haberin olsun! Bu adamdan koca olmaz...»

Biliyordum, seziyordum, Zeynep'in evlenmesini istemiyordu; hem eve yardım ediyor diyordu, bunu yüzüme söylüyordu; hem de düğün masrafı istemiyordu; bunu da ben seziyordum. Ah, meğer asıl maksadı başkaymış, ondan bana kızarmış. İlahi Bekir'im, ah benim Bekir'im... Bunu yapmasan olmaz mıydı ha? Amma ki, ben biliyorum, bütün suç Zeynep'deydi. Şahin'e adam gibi karılık etseydi... Dedim ki, bir an önce evlendireyim; her şeyi göze aldım, sormadım Bekir'e bile, verdim gitti... Her şey de o zaman başlamış meğer; başımın kara yazısı asıl o zaman başlamış; yaa...

Nereden bilirdim, nereden bilirdim? Yoksa verir miydim, olur der miydim? Amma ki, torun istiyordu canım, torunumun saçlarını koklamak, gıdısını öpmek istiyordum. Bezlerini yumak, giysilerini giydirmek istiyordum. Kız olacağını da biliyordum hem, kaç sefer düşüme girdiydi... Onu da hamama götürüp yıkayacaktım, herkese gösterecektim:

«— Zeynep'in çocuğu olmaz diyordunuz, işte size nur topu gibi bir kız! Elemtere fiş, kem gözlere şiş! Görenler görmeyenlere anlatsın...»

Verdim gitti kızı; Bekir'le kavgayı dargınlığı bile göze almıştım. Ah oğlum, yanımda oturuyorsun, kim bilir kimin kocası, kimin çocuğusun, amma ki bir dinlesen beni, bir dinlesen... Gel aslan oğlum, sen de helal süt emmiş birisin, belli, gel dinle beni, dinle de bana bir şey söyle...

Eğilip baktı; bir an adamı Şahin sanmıştı. Neredeyse ona her şeyi anlatmaya başlayacaktı. Sonra

ayırdına vardı ki, yanındaki Şahin değildi. Döndü yine camdan yana, dışarıya tarlalara aktı gitti.

Böyle derim... Uzatırım elimi, hadi öp bakalım, eski damadım değil misin? Öp hadi. Kaynanası, anası olup çıkarım yine. Sever beni Şahin, kırmaz. İyi geçinirdik onunla, iyi anlaşırdık. Birbirimize bir günden öteki güne kötü söz etmedik, surat asmadık. Sayar beni, sever...

— İşte burası! —dedi sürücü.

Naime telaşlandı. Acaba doğru mu, burada mı inmesi gerekiyor? Yanındaki adama sordu:

— Senin dediğin yer de burası mıydı oğlum?

Adam güldü, başını salladı:

— Evet burası, in hadi, burası...

Naime'nin solukları sıklaştı. Telaşla yerinden kalktı. Sağa sola çarparak kapıya değin ilerleyebildi, aşağıya kendini zor attı. Otobüsten düşen bir silindiri andırıyordu; kesilmiş bir ağaç gövdesi gibiydi. İvecenliğinden, sanki bedeni iki kat ağırlaşmıştı. Kendini taşıyamıyordu. Benzinlik yolun öteki yakasında olduğu için, bir süre beklemek zorunda kaldı. Asfalt boşalınca da karşıya geçti. Ağaçlıklı bir yerdi. Üç yanı camlı, birbirine bitişik iki oda vardı. Az ötede, kapısı kilitli bir yer daha vardı. Buranın penceresi filan yoktu. Sağ yanda kalan derme çatma ayakyolundan kötü, yaygın, yoğun bir koku geliyordu. Benzin pompalarının hortumları üstlerine sarılı duruyordu. Gelen giden yok gibi, sessiz, dingin bir yerdi burası. Yalnızca, iki kenti birbirine bağlayan asfalttan gelip geçen araçların ivecen homurtuları işitiliyordu arada bir. Penceresiz, kapısı kilitli küçük odanın önündeki çeşmeyi gördü Naime. Boğazının kuru-

duğunu ayırt etti. Çok susamış olmasına karşın, ilkin çeşmeye gitmedi, camlı, bitişik iki odanın giriş kapısına doğru yürüdü.

Şahin'i görmek için sabırsızlanıyordu. Sabırsızlığı, yükselen bir su gibi ağzına değin ulaşmıştı ve az sonra ayaklarının ucuna dökülünce ondan kurtulacaktı. Her şey Şahin'i bulmakla bitecek sanıyordu. Oysa şimdi, işin en zor yerine ulaştığını ayırt ediyordu; belki de her şey şimdi burada başlayacak ya da az sonra olumsuzlukla sonuçlanacaktı.

Kapı aralık duruyordu.

İçerdeki masanın başında, saçı sakalına karışmış, başı önüne eğik biri oturuyordu. Naime bütün dikkatini topladı, tanımaya çalıştı. Acaba Şahin miydi? Kapının eşiğinden, kuşkulu kuşkulu baktı. Çekingen bir sesle:

— Şahin... —diye seslendi—, Şahin... oğlum...

Adam başını kaldırdı, dalgınca baktı. Ve gözleri ele verdi onu. Her şeyi değişse de gözleri eskisi gibi bakıyordu. Tanıdı Naime. Yüzü, sevinçle genişledi. İçindeki o bastırılmış ses dışarıya fırlamak, «Buldum işte!» diye bağırmak istiyordu besbelli. İki adım daha attı, içeriye girdi; sonra az daha yürüdü, masanın önüne vardı.

— Şahin...

Adamın yüzü, bakışları, dalgınlığı hiç değişmedi neredeyse. İlgisiz bir sesle sordu:

— Niye geldin? Burada ne işin var?

Naime canlanıverdi, coşkuluydu, bütün yorgunlukları bitmiş, yaşamaya yeniden başlamıştı.

— Seni görmeye geldim oğlum... Tuz ekmek hakkımız var, yıllarca bir arada kaldık. Seni görmeye geldim...

İçini çekti Naime.

Şahin, yine ilgisiz, ama kesin, kararlı bir sesle:

— Beni görüp de ne yapacaksın? Daha bitmedi mi? Elinizden kurtulamadım mı?

Öfkelenmek isteyip de bunu beceremeyen, güçsüz, isteksiz bir adam görünümündeydi.

Naime, içtenlikle açıkladı:

— Senden başka kimsem yok oğlum... Şaşırma. Dünyada bir tek sen varsın bana yakın. Senden başka derdimi anlatacak kimseyi bulamadım. Her şey geçti gitti, amma ki, bir günden bir güne kırgınlığımız olmadıydı, birbirimizi incitmediydik... Öyle değil mi a benim aslan oğlum?

Şahin durakladı. Düşünüyor gibi görünüyordu ama aslında derin bir boşluğa düştüğünü anlamak zor değildi. Geçmişin derin kuyusuna inivermişti birden. Oradan, Naime'nin eski seslerini, eski yüzlerini bulup çıkaracaktı belki de.

Başını kaldırıp kadına dalgınca baktı. Duraksadı. Ne söylesin? Onca yolu tepip gelmiş. Senden başka kimsem yok diyor. Yalan değil, doğrudur. O da Şahin'in bir benzeri. Keşke ana-oğul olsalarmış. Birbirlerine çok yakışırlardı. Naime soluk soluğa, ayakta bekliyor. Üstelik, gerçekten bir zamanlar birbirlerini hemen hiç kırmadılar, incitmediler. Ama Zeynep... Ne olduysa ondan kaynaklanmıştı. Öyleyse, bunda Naime'nin ne günahı olabilir?

Şahin, masada, az ötesinde duran sigara paketine uzandı, çıkardı bir tane, yaktı. Naime'ye vermedi. «Otur» da demiyordu.

— Bak... —diye başladı—, buraya beni görmeye geldinse, sözüm yok, hoş geldin, ama kızından söz edeceksen hemen dön git.

Naime'nin yüzündeki genişleme gitti, gözleri küçüldü, yanaklarındaki çizgiler çoğaldı, derinleşti. Şim-

di ayakta zor duruyordu. Deminki canlılığı kalmamıştı. İki soluk aldı mı, üçüncüyü zor tamamlıyordu.

— Şöyle oturayım bari... —dedi.

Şahin'in karşısındaki sandalyeye yığıldı. Daralmış ciğerlerindeki azıcık soluğu boşaltti. Mantosunun düğmelerini çözdü, başörtüsünün düğümünü açtı. Ayakkabılarını gevşetti, topuklarını dışarı çıkardı, ayaklarını havalandırdı.

— Gözümsün oğlum —dedi—, bana biraz su ver hele. Ondan sonra konuşalım...

Şahin isteksiz devinimlerle kalktı, dışarıya çıktı. Naime'nin demin gördüğü musluğa değil de, kapının sağ yanındaki soğutucuya doğru yürüdü. Dolap gibi bir şeydi. Naime'nin tuhafına gitti. Başını çevirip adamı izledi. Uzunca boylu, sarışın, ince bedenli, güzel yüzlü bir adamdı bu. Üstelik huyu da iyiydi amma... Ah şu Zeynep yok mu, şu Zeynep... Nesi vardı yani bu adamın? Değerini bilememiş, elinden kaçırmıştı. İşte bir kez daha yazıklanıyordu... Şahin başlarında kalsaydı bu olayların hiç birini yaşamayacaklardı, şimdi burda da bulunmayacaktı Naime.

İçini çekti.

Şahin, az da olsa gevşeyen yüzü, ışıyan gözleriyle yaklaşıyordu işte. Elinde bir bardak soğuk su.

Uzandı aldı Naime, durmaksızın içti; su sanki bir anda bedeninin her yanına, teninin her dokusuna yayıldı, gittiği yerleri canlandırdı. O canlılık kadının sesine sıçradı:

— Sağ olasın oğlum, ölmüşlerinin canına değsin... Ellerin dert görmesin. Su gibi devletin aksın...

Daha sıralayacaktı ama sustu; asıl konuya girmesi gerekiyordu artık. Tam sırasıydı.

Şahin ise, nasıl davranacağını bilememenin tedirginliğini yaşıyordu. Kaşları çatılır gibi oluyordu;

ama bu, genel kişiliğine ters düştüğü için, az sonra, güleç yüzü kendini ortaya koymak için zorluyordu Şahin'i. Ve bakışları düzeliyordu.

Geçti yine masadaki yerini aldı. Ve sordu:

— Burayı nasıl buldun, adresimi kimden öğrendin?

Naime, konuşmanın başlangıcında olduklarını sezince sevindi, derin bir soluk aldı ve birden şaştı; yüreğindeki ağırlık azalır gibi olmuştu, soluğu sıkıştırmıyordu onu şimdi. Sevinci çoğalıverdi. Çoğalınca yüreğinin vuruşları da arttı, onun ardından sesi bozuldu. Ama olsun. Anlatacaktı her şeyi. İşte Şahin karşısındaydı.

Başladı:

— Manav Dursun vardı hani, bizim sokakta evi vardı ya?

Şahin şöyle bir düşündü; anımsadı ki, salladı başını, evet.

— Onun oğlu, Mersin'den dönerken arabasına senin buradan benzin almış... Üç dört ay oluyor...

Şahin yine düşündü. Bu kez anımsayamadı. Herhalde o, işin ayırdına varmamıştı.

— Sana geldi söyledi öyle mi?

— Öyle.

— Peki, buraya niye geldin?

Şahin şimdi Naime'nin gözlerinin taa içine girmiş gibi bakıyordu. Bir eli pantolonunun cebindeydi. Yüzünde beş altı günlük sakal vardı. Bıyıkları ağzının iki yanından sarkıyordu, çok uzamıştı. Saçları uzun ve karışıktı, çoktandır taranmamış izlenimi veriyordu.

Naime başka şey söyledi:

— Çok zayıflamış, kötülemişsin oğlum. Kendine neden bakmıyorsun?

Şahin omuzlarını silkti:

— Ölmedim, buralarda sürünüyorum işte, boş ver... —diye mırıldandı.

Naime şimdi acıyarak, sevgiyle bakıyordu. Bir zamanlar oldukça iyi bir işi vardı. Zeynep'in yüzünden... Yahu bu Zeynep de ne çok şeyin nedeniydi! Hem de hiç olumlu değildi onun neden olduğu şeyler; hepsi de kötüydü, olumsuzdu.

Naime, Zeynep'i sonraya bıraktı, Şahin'le konuşabilmenin yollarını aramaya başladı. Konuya nasıl gireceğini düşünüyor olmalıydı. Tedirgindi yine. Çevresine bakındı. Asfalttan geçen taşıtların gürültüsü ilkin içeriye doluyor, sonra göz açıp kapayıncaya değin yok oluyordu. Hiç kimse benzinliğe uğramıyor, burada durmuyordu.

— Senden başka kimse çalışmıyor mu burada?

— Çalışmıyor. Bir zamanlar vardı bir iki kişi, hepsinin işine son verdiler. Zaten bu sıralar benzin, mazot hiç bir şey bulunmuyor. İşler kötü. Şurada, petrol rafinerisinin iki adım ötesindeyiz amma yine de benzin filan yok! Her şey birdenbire alt üst oldu. Değirmenin suyu kesildi. Araba çok, benzin yok!

Naime durakladı, ne söylesin? Bu konular onu hiç mi hiç ilgilendirmiyordu. Ona neydi yani benzinin bulunup bulunmaması? Onun derdi başkaydı.

— Burada tek başına sıkılmıyor musun? —dedi.

Şahin, yüzünü ekşitti.

— Sıkılıyorum tabii. Hele şu akvaryum olmasa, çatlardım herhalde...

Naime, köşedeki küçük akvaryuma baktı, içlendi. Ah bu Şahin, evlendikten bir iki ay sonra eve de alıp gelmişti bir tane. Naime'nin her an hazır bekleyen göz yaşları iniverdi. Eski günleri anımsamıştı.

— Evdeki de duruyor hâlâ —dedi—. Gelip bir görsen... Hatırlıyorsun değil mi?

Göz yaşları, ansızın bastıran bir yağmur bulutu gibi döküldü ve geçti. Gözakları yıkanıverdi Naime'nin; sesi duruldu. Ağlamak iyi geldi. Açtı onu.

Şahin yerine oturdu. İç geçirdi:

— Hatırlamaz olur muyum? —dedi—. Taksitle almıştım...

— Şimdi de burada...

Şahin, Naime'nin sözünü kesti:

— Eski alışkanlık tabii. Gidip bir tane daha aldım, işte şu. Burada öyle yalnızım ki...

Naime, belli etmeden boğazını temizlemeye, sesini düzenlemeye özen gösteriyordu.

— Nimet de pek severdi akvaryumu. Sen gideli, balıklara Nimet'le ikimiz bakıyorduk. Babamın balıkları bunlar diyordu da başka söz çıkmıyordu ağzından. Akvaryumun çevresinde dolanıp dururdu. Severdi balıklara bakmayı. Besbelli, o da seni düşünürdü... Sanki akvaryumun içine girmek isterdi...

Şahin, başını öteye çevirdi, yoldan geçen taşıtlara doğru bakıyordu şimdi. Ve Naime'yi dinlemez görünüyordu.

— Sen de çok düşkündün balıklara, unutmadım. Yemlerini eksik etmezdin, sularını değiştirirdin, denizden çıkardığın kabukları, taşları getirmiştin, akvaryuma koymuştun...

Naime durakladı. İçinden bir yıldırım gelip geçti, sonra geri döndü, yüreğine saplandı. Elini göğsüne, yüreğinin tam üstüne bastırdı Naime.

— Gözü kör olası, yine başladı... —dedi kendi kendine.

Cebinden sigara paketini çıkardı, masanın üzerine bıraktı. Boştaki eliyle paketten bir sigara alacaktı ki, Şahin kendi önündekini ona doğru iteledi:

— Buradan al.

Naimenin yüzü buruşmuştu yine. Yüreğindeki baskın, yüzüne yansımıştı çoktan. Yine de uzandı, aldı bir tane.

— Sağ ol —dedi.

Bunun üzerine Şahin, Naime'ye doğru eğildi, çakmağıyla sigarayı yaktı. Sonra başını önüne eğdi, sustu. Zaten konuşmaya yatkın değildi. Bir şeyler sorulmasa, birileri ona yaklaşmasa yıllarca suskun oturacak birine benziyordu. Ama bu kez ilkin o konuşmaya başladı; kendine aykırı düşen bir iş yaptığının bilincindeymişcesine yanakları kızarıverdi, sesi titredi:

— Bilirsin, seni severdim, anam gibi sayardım... Ben zaten ana nedir görmemiştim, halalarımın, teyzelerimin yanında itelene kakalana büyüyüp...

Gerisini getiremedi. Boğazı düğümlenmişti. Başını kaldırınca Naime ile göz göze geldi, hemen bakışlarını kaçırdı.

İkisinin içinde de aynı denize dökülmekte olan birer ırmağın genişleyerek, yayılarak akmaya başladığı belli oluyordu. Naime, o gitgelli sevinçlere kapılmıştı yeniden. Şahin dinleyeckti onu; buraya gelmekle iyi etmişti, Şahin için beslediği iyi düşüncelerde yanılmamıştı. Belki kızı Nimet'e de sahip çıkardı kim bilir? İçini coşku bürüdü. Kurtaralım şu çocuğu oğlum, dinle beni de kurtaralım deyiverecekti az sonra, anası kötü de olsa, senin tohumun bu çocuk... Kulaklarında eski sesler oynaşıyordu, gözlerinde eski devinimler...

Üstelik Zeynep'i çok severdi bu oğlan...

— Zeynep ne yapıyor? —dedi Şahin—. Sağlığı iyi mi?

Ve sustu. Yüzünün kızarması koyulaşıverdi. Başını önüne eğdi.

Naime'nin içi hop etti, yüreği ağzına koptu geldi. Ne söyleceğini şaşırdı. Dudakları bilinçsizce kıpırdadı:

— Zeynep'i sorma, Bekir öldü... —dedi—, sen sağ ol...

Şahin, başını kaldırmadan, iki kaşının altından, gözlerini yukarıya doğru kaydırarak baktı; alt dudağını ısırdı. İkisinin sesi, ikisinin duruşu, bakışı, her şeyi ve içlerindeki o genişleyen ırmaklar, her şey olduğu yerde dondu, kalıplaştı, öylece kaldı.

— Aç mısın?

Naime dalmıştı, bu soruyla uyandı, irkildi. Daralan yüreği deminden beri neredeyse yok olmuştu. Ne ağrı, ne ağırlık. Her şey bitmiş gibiydi. Ve şimdi yeniden diriliyordu.

— Şahin, oğlum...

Sustu, durdu. Şahin, yüzüne baktı; bekliyordu.

— Şahin'im... Çok zamandır adam yerine konulmaz oldum. Kimse yüzüme bakmıyor. Mahallenin maskarası oldum. Çocuklar bile benimle alay ediyorlar, allah seni inandırsın. Amma şimdi sen... Nasıl desem?.. Sağ ol oğlum, allah ne muradın varsa versin...

Şahin, kararsızlık içindeydi. Oturamadı, ayağa kalktı. Kendi kendine söylenir gibi:

— Acıkmışsındır —dedi—, yoldan geldin. Dur sana bir çay kaynatayım. Biraz domates, yumurta filan olacaktı; menemen yaparım. Ben de acıktım. Oturup yeriz. Akşam yemeği olur...

Naime böylece zamanı anımsamış oldu. Geceye kalıyordu. Buradan geri dönmek zor olacaktı. Şahin'deki yumuşamaya bakılırsa, onu burada konuk edecekti. İçinde bir titreme belirdi, tüm bedenine yayıl-

dı. Elini başına götürdü. Üzerindeki tuhaflık azalmıyordu. Çok yorulmuş, çok hırpalanmıştı bugün.

— Sağol oğlum —dedi—, pek iyi değilim, fazla bir şey yiyeceğimi sanmıyorum.

Göz kapakları ağırlaşıyordu. Esnedi.

Şahin kapıya doğru adımladı, dışarıya çıkarken ışığı açtı, odayı aydınlattı. Hava iyice kararmıştı. Duvarlar, kitaplık gözlerine benzeyen raflarla kaplıydı. Alacalı bulacalı kutular, motor yağları, filtreler, akü suları, kayışlar, hortumlar...

Ötede, köşede akvaryum. Onun kendi ışığı kendine. Cılız, sarı.

Akvaryum çok şeyler çağrıştırıyordu. İç geçirtiyordu Naime'ye. Şahin dışarıya çıkmadan önce, Naime'nin «yemem» demek istediğini sandı ve üsteledi:

— Yersin yersin, insan aç kalır mı? Amma, kusura bakma, allah ne verdiyse, iyi kötü bir şeyler hazırlayacağım...

Naime'nin içi ılıdı. Kaçıncıdır, şu Şahin'in kendi öz oğlu olmadığına yazıklandı. Ve dikti gözlerini akvaryumun ışığına. Belli belirsiz kıpırtılarını görse de izlemiyordu balıkların; o, yine kendi içinin dalgalarına kapılmaya hazırlanıyordu.

Ah, ne güzel günlermiş onlar... Şimdi anlayabiliyordu. Yoo, her zaman da iyilikle anmıştı o günleri. Düş gibiydi. Şahin, balıklara bakarak dinlendiğini söylerdi. Naime öyle değil miydi sanki; hâlâ öyle değil miydi? Balıklarla arkadaşlığı sürüp geliyordu. Akşama değin hamamda kese yaptıktan sonra eve dönüp akvaryumun karşısındaki bir sandalyeye oturduğunda, şöyle ayaklarını uzatıp kahvesini, çayını içerken...

Ama, günün birinde, akvaryumlar hep kırılıyordu.

Şahin'e yalan söylemişti. «Evdeki de duruyor hâlâ, gelip bir görsen...» Evet, gelip bir görse, kendi akvaryumunun değiştiğini anlardı ve sorardı herhalde; ne oldu, neden kırıldı? Anlatacak, hepsini anlatacak, sırası var. Zeynep'le son kavgalarında, «deli kız»ın fırlattığı takunya camı kırıp suları yerlere dökmüştü. Ne kavgaydı ama... Camla birlikte her şey kırılıp döküldü. Balıklar öldüler. Yavrum nasıl da kendilerini oradan oraya, havaya, yere fırlatıyorlardı. Ya kulakçıklarının açılıp kapanmaları... O adamla çekip gitmezden önceki son kavga. Sonra Zeynep balıklara basa basa koştu geldi, Naime'nin üzerine abandı. Alt alta, üst üste boğuştular. Kimse bilmez bunu, kimse görmedi. Amma ki, artık herkese anlatacağım, Şahin de öğrenecek dünya alem de. Terlemeye başladı. Akşam serinliği gelmişti ama, sanki damarlarında kanı çoğalmıştı, hızlı akıyordu ve onu terletiyordu. Sinirlenmişti. Sağ eli yüreğinin üstündeydi hep... Sonra... O akvaryumu kim yenilemişti? Yoksa hiç kırılmamış mıydı, kızını karalamak için mi uydurmuştu bu öyküyü? Unutmaya çalıştı; başını çevirip dışarıya baktı. Sesleri dinledi. Işıklarını yakmış otomobiller, gürültülü kamyonlar, ivecen otobüsler geçiyorlardı peş peşe. Her şey belli sınırlar, belli alanlar içinde dönenip duruyordu...

En çok Alman lepistesler vardı. Nasıl da tanıyıverdi görünce!

Tek başınayken, insanlardan bile daha dosttular ona. Kobra lepistesler. Platin, zebra, kılıç, aykuyruk kılıç. Ah bunlar ne güzeldir, her zaman güzeldir. Acılarla bile güzeldir. Kuyrukları ay gibi. Hele arap. İçimin, yüreğimin karası gibi. Aykuyruk arap. Yaratana kurban olayım, kuyruğunu seveyim. Çıtıpıtı japonlar. Ya öpüşen, durmadan öpüşen gramiler. İnsanlar gör-

seler ya şunları! Ne zamandır öpüşmüyordu kimseyle; torunu Nimet'i saymamak gerek; ondan başka, kimselerle... Bir de, Bekir ölmezden önce. Ne demişti ya? «Gel hele bir helallaşalım, kucaklaşalım, öpüşelim...» Tüyleri ürperdi. Dost gibi yaşadık, dost gibi ayrılalım... Sonra, göz yaşlarının sırası değil, artık ayıp oluyor, Şahin'i üzmek niye? Kendi acılarım kendime, kendi cehennemime kimseyi almayacağım artık, orası benim, ağlamak benim, acı benim, şimdi sıra balıklara bakmakta, Şahin'in pişireceği menemeni beklemekte. Sulu gözlü olma artık Naime, bak, adam gibi karşılandın, adam yerine kondun. Yeter. Bak şu güzelim balıklara; kurban olsun Naime ananız sizi yaratana, kurbanlar olsun... Analar çocuklarını nasıl öperlerse, öyle öpüşüyorlar işte... Ah Zeynep, ah Zeynep, şu balıklar kadar bile olamadık! Keşke bir balık anası olsaydım. Bunlar başımıza gelmezdi. Şahin'in balıkları olurduk belki. Bizi severdi. Şimdi sevmiyor. Takunya kafama gelseydi ne olacaktı peki; kızım beni öldürecek miydi? Ana katili mi diyeceklerdi? Şimdi ne katilisin kız orospu? Şimdi kimlerin katilisin peki? Oysa ben şu melek balıklar gibi sever okşardım. Koca kadın olmuşken bile dizime yatırır, saçlarını tarardım. Hamamda önüme, oturtur, kirlerini keselerdim... Unuttu bütün bunları. Bana rakip çıktı. Neyim varsa elimden aldı; alsaydı, hepsi onun olsaydı, amma ki, Bekir'e dokunmasaydı... Ah Bekir'im... Ölümüne döğüşen erkek betalar bile senden daha bir... Ah Bekir... Hiç birimiz yaşamayı beceremedik. Her gün birimiz ötekini öldürdü durdu, en sonunda, kendi kanımıza girmeye başladık. Şu erkek betalar var ya, dişileri için ölümüne döğüşürlermiş... Biz kendi ölümümüz için mi döğüştük durduk hep? Sonunda hepimiz yenik düşmedik mi? Gel gör şu Şa-

hin'i ne durumda? Gel gör beni. Nimet, Zeynep neredeler, nasıllar? Bilen var mı? Ne güzel yaşıyorlar bak şunlara. Oysa duvarları bizimkinden daha dar, daha basık tavanları. Sularımız, bizim sularımız, onlar da böyle bentlerle sarılıydı bilirim. Amma ki, yine de Bekir'im... Geniş sularda dönenebilirdik. Olmadı ki, olmadı! Nice işgalleri yaşamışken, yeni işgaller türetmedik mi? Böyle mi olacaktık? Sen de şu beta balıklarının erkekleri gibi, kendi kendinle ölümüne döğüştün besbelli; ne benden geçtin, ne Zeynep'den geri durdun. Ve hepimizi yedin bitirdin. Tabii ben de bittim. Duvarlarımı iki yandan yıkıp yerle bir ettiniz. Amma ki, ömrüm sana helal olsun, keşke en baştan beri beni öldüren hep sen olaydın, beni dar sularda boğan hep sen olaydın; bilmeyeydim Fransız'ı, Katır Hakkı'yı ve ötekileri... Hep senin öpüşünle ayrılsaydım sevinçlerden... Hakkım sana helal olsun, hoş olsun, her zaman beni hoş tuttun, insan kabul ettin, sen de rahat uyuyasın, dilerim allahtan kabir azabı çekmeyesin...

Derin bir soluk alıp verdi.

Şahin'in paketine uzandı, bir sigara daha çıkarıp yaktı. Kendini aradı, buldu. Buradaydı. Şahin de az önce yanındaydı. Ne için gitmişti, bi şey için gitmişti ama?.. Anımsadı. Neredeyse gelirdi. Ama Zeynep gelmiyordu. Gidişi olsun da dönüşü olmasın inşallah demişti ardından; belki de ana intizarı tutmuştu kim bilir, dönmeyecekti hiç...

Yine de içi cızz ediyordu işte. Ana yüreği değil mi?

Allah kimseyi şaşırtmasın, benim kız gibi etmesin. Şu balıklara bakıyorum da şimdi; onların da anaları, çocukları, sevdikleri, torunları var değil mi? Dönüp dönenip birbirlerinin peşinden koşuyorlar, yüzgeç vu-

ruyorlar. Dünyanın şaşkınlığı olmalı. Zeynep de şaşırmış olmalı. Amma ki, yine de ana hakkı hiç bir şeyle ödeştirilmez; bana bunu etmeyecekti, bana bu acıları bırakmayacaktı. Hadi hepsi bir yana, tek dayanağım, tek yoldaşım torunumu yanımdan kaçırtmayacaktı; biliyorum, onun işidir bu, çocuğu da aldı götürdü ki, kendisi gibi yapacak mutlaka... Ona sarıldıydım, onunla avunuyordum, hayatta bana yakın bir o kalmıştı...

Şahin gelmiyordu.

Niçin dönmüyor? Nereye gitti acaba? Belki de ayakyolundadır. Gelir şimdi. O penceresiz odaya girdi galiba, çıkmak bilmiyor. Ayakyolu orası değil ki, koku öte yandan geliyor, arkadan.

Gülümser gibi oldu.

Hiç böyle karşılayacağını ummuyordu. İnsan evladıymış doğrusu; beni anası yerine koydu. İçindeki kuşku bulutunu dağıtmıştı, sağ olsun Şahin. Anlaşılan o da şu akvaryum balıkları gibi kendi çevresinde döne dolaşa insan özlemişti. Sınırlarını çizmişlerdi, senin cehennemin işte burası demişlerdi. Kendi işgalini kendisi yaratmıştı. Kaçarak gelmişti buraya; kaçtığı şeyi unutmaya gelmişti. Ve işte Naime, ona her şeyi anımsatıyordu ama tınmıyordu Şahin; menemen pişirmeye gidiyorum diye karanlığa çıkmıştı.

Naime, kendi kendine mırıldanıyordu şimdi:

— Kılıçlar... Kuyruk yüzgeçleri kılıç biçiminde... Betanın erkekleri ölümüne döğüşürler. Bu hiç aklımdan çıkmıyordu. Bekir geliyor gözümün önüne... Zeynep bu balıklardan hangisi, ben hangisiyim? Nimet'i gördüm, işte şu küçüklerden biri olmalı, öndekinin kuyruğu dibinden uzaklaşmayan...

Şahin'in ayak sesleri belirdi. Elinde çaydanlık. Sorabilir şimdi ona da: Sen bu balıklardan hangisisin? Konfiçyüs mü, tetra mı, hangisi? Yoksa hepsinden birer parça almış mıyız içimize?

— Ah! Ah...

Yüreği başlamıştı, ilerliyordu, geceye hazırlanıyordu. Geceler nasıl kötüydü çoktandır. Hele bu gece, allahım sen bana yardım et. Bu geceden çok korkuyordu ve bu korkuyu ertelemeye çalışıyordu, çevresiyle aşırı ilgilenmesi bundandı. «Gecenin işgali başlayacak». Korkusu buydu. Görünmeyen cam duvarların içine geceyle birlikte sıkışıp kalacaktı, biliyordu. Gel konuşalım oğlum, gel Şahin'im gel, beni uyutma, yanıma otur, ellerimi tut; çayımızı demledinse içelim, eski tozlu yollardan bir sefer de beraber geçmeye çalışalım...

Şimdi, iki eli de göğsündeydi. Bastırdıkça, dışarıya fırlamak isteyen yüreğini engeller gibiydi. Yüzü kararmıştı.

— Geldin mi oğul? —dedi.

Şahin öylece baktı, şaşırdı:

— Neyin var senin? Ne oldu?

Umursamaz görünmeye çabalıyordu:

— Eski hastalık, bilmez misin? Yıllardır çekerim. Şimdi biraz daha ilerledi. Hamamların bana armağanı işte...

Şahin elindekileri masaya bıraktı. Şaşkın, korkulu bakıyordu kadına. Naime onu yatıştırmak için bir şeyler söylemek gereğini duydu:

— Sana zahmet oldu...

Şahin'in yüzü açılır gibi oldu:

— Ne zahmetiymiş ana? Altı ucu bir çay dem-

ledim, az sonra menemeni de getireceğim... Sen iyisin değil mi? Tehlikeli bir şey yok ya?

— Yok —dedi Naime—, artık alıştım. Her akşam başlıyor, sabaha kadar sürüyor. İçimde bir ordu dolanıyor, her yanımı zaptediyor... Sonra salıveriyor beni, güneşe çıkıyorum...

Şahin, dışarıya çıktı ama dönüp baktı, aklı içerde kalmıştı.

Naime onu bir gölge gibi görüyordu şimdi. Gözlerini oğuşturdu. Artıyordu, bir şeyler çoğalıyordu ve bir yandan da azalan şeyler vardı. Denge bozulmuştu. Şahin'in bıraktığı çaydanlığa uzattı bir elini, ısıyı buydu, yaşadığını anlayınca biraz rahatladı.

— Daha ölmemişim —diye mırıldandı.

Çayın tadını damağında, buğusunu yüzünde, teninde duyumsadı; sevindi, yaşamı çok sevmekte olduğunu kavradı ve buna çok şaştı. Onu birden değiştiren şey Şahin'in ilgisi olabilirdi. «Oğlum benim» diye geçirdi içinden, «aslanım benim.» Çayın kokusu çoğaldı, yükseldi, arttı, taa Amanos dağlarına değin yayıldı. Oradan denize aktı. Sonra başını çevirip akvaryuma baktı Naime; az önceki bulanıklık dağılmıştı. Sarı ışık orada pırıldıyordu işte. Allahım ne büyük mutluluktu, ne büyük olaydı şu sarı ışığın pırıltısını görebilmek...

Kendisi buydu işte.

Ben sarı ışıkları görebilen biriyim diyebiliyordu, tanrısına yakınlık duyuyordu. Birden olmuştu her şey Gecenin giziydi bu besbelli. Ya da kendi gizlerini yeni baştan çözmeye başlıyordu.

Belki de son kez uyanıyorum dedi kendi kendine. Ve ne zamandır ölüymüşüm ben. Aykuyruk kılıç, güzelim balıklar! Sizin gibiymişim, kendi sularımı öğrenmeden denizleri özleyip durmuşum. Bir çay koku-

sunu bile yeni anladıktan sonra... Kendi kılıçlarımla kendi ellerimi doğrayıp durmuşum besbelli...

Şimdi Bekir,
Şimdi Zeynep,
Şimdi Nimet,
Şimdi ben... Yeniden. Ve Şahin otursa karşımıza, elindeki çaydanlığın sıcaklığını dağıtsa.

Kendimi savunabileceğim tek şey var, o da şu:
— Ben yavrusunu yuvadan atan leylek değilim!..

Ayak sesleriyle irkildi. Şu kendisiyle konuşmaları yok mu, ya işittiyse Şahin? Şahin'in ayaklarında ne vardı kuzum? Böyle sert sesler çıkararak yürüyordu? Ayak sesleri çoğalıyordu.

Yüreğinin bir kıyısında yerleşmiş olan korku ortaya çıkıverdi.

— Geliyorlar! —diye haykırdı—. Geliyorlar!..

Kendi sesine şaşmasına fırsat kalmadı; ayak sesleri içeriye doldu. Şahin, gözlerini yummuş, ellerini yüreğinin üzerine bastırmış Naime'yi görünce şaşırdı, bir süre ses etmeden ona baktı kaldı.

Demin konuşuyordu bu kadın, şimdi böyleydi. Birden o kocaman yalnızlığını duydu Şahin. Dışarıya baktı. Ateş böceklerini andıran otomobillerden başka bir de gece duruyordu kapının ötesinde. Işıklarını alıp götüren yabancı otomobillerin ardında yalnızca gece kalıyordu. Ve geceyi öyle iyi tanıyordu ki, görmeye, algılamaya, düşünmeye gerek yoktu. Ürperdi. Çoğalan ayak seslerini o da işitmeye başladı ve Naime'ye yaklaştı, onu dürtükledi bir eliyle.

Tanıktılar; belli ki bu seslerin dineceği yoktu; bu sessizliğin de sonu yoktu. Belki de koca bir geçmişin, bütün insanlığın yola düşüp yürümesine tanık olacaklardı. Ve bu tanıklık herkese nasip olmazdı.

İKİNCİ BÖLÜM

BİR

— Petrol sıkıntısı başlayalı, yanımdaki iki kişi işten atıldı, bir ben kaldım. Patron beni seviyor. Tabii sever. Hiç bir şeyde gözüm yok. Burada, dolap beygiri gibi dönüp duruyorum. Patronum bir emekli albay. İki tane daha benzinliği var. Arada sırada dolaşır, uğrar, paraları aktarır, aylıklarımızı öder giderdi; şimdi gelmez oldu. Bir adamı var, paraları o topluyor artık. Sattığım yağın, filitrenin, şunun bunun parası birikiyor üzerimde, amma o da fazla bir şey tutmuyor... Gelen giden yok. Çok sıkılır oldum. Eskiden, müşterinin çokluğundan, kendimi unuturdum, düşünmeye fırsat kalmazdı. Şimdi neler düşünüyorum... Şu akvaryuma baka baka... Onlar hiç olmazsa bir aradalar, tek başına değil hiç biri. Şu duvarlar gibi, tavan gibi, şu raflar gibi bir şey olup çıktım burada. Çocukken güvercinlerim vardı, şimdi de balıklarım... Amma ki, beni bu duruma koyan kimdir, ikimiz de biliyoruz...

Naime içini çekti, hak veriyordu:

— O kırdı, her şeyi o kırdı, yıktı gitti!.. —dedi.— Takunyayı bir fırlattı, kafama gelmedi amma, akvaryu-

mun camını patlattı; sen bilmiyorsun oğlum, bana neler etti...

Şahin, o günleri anımsıyordu. Zeynep'in, anasıyle sık sık kavga etiği sıraydı. Ortalığı kasıp kavuruyordu. Şahin'i de sindirmişti. Evet, o kavgayı anımsıyordu:

— Ben de vardım o gün —dedi—, balıklar nasıl yerlere dökülmüştü...

Naime kuşkuyla sordu:

— Senden sonra değil miydi o kavga?

— Yoo, —dedi Şahin—, sonra akvaryumu yeniden yaptırmıştım ya... Zeynep'le, balıklar yüzünden günlerce küs kaldıydık...

Şahin hüzünlendi.

Ne yapıyordu acaba şimdi? Sahi, şu kadın neden gelmişti buraya? Yalnızlığını mı haber almıştı, kendisi mi yalnız kalmıştı? İnsan söyleşe söyleşe unutuyor kendini.

Naime mırıldandı.

— Ben de, o adamla kaçmadan önceki son kavgamızda oldu sanıyordum. Aklım nasıl da dolaşık... Öyle ya, balıkların ölümü daha eskiydi... Şimdi benim ölümüm...

Şahin kulak kabarttı:

— Ne diyorsun sen ana?

Naime alık alık baktı:

— Ne mi diyorum?

Şahin, uykudan uyanır gibi silkindi, sesini çoğaltı, sordu.

— Buraya niye geldiğini daha söylemedin bana... Niye geldin? Hani, iyi ki geldin aslında. Onu demek istemiyorum amma... Çoktandır kimseyle iki kelime konuşamaz olmuştum...

Naime dalgın, kırgın; biraz da utanarak anlatmaya başladı:

— Duymuşsundur diye pek konuşmak gelmiyordu içimden, amma madem sordun, söyleyivereyim. Bizim Zeynep şimdi de bir adamla kaçtı gitti...

Şahin'in rengi ağardı, gözakları kanlandı birden, burun delikleri genişledi, soluğu çoğaldı, ciğerleri dışarıya akmak ister gibiydi. Hırsla, kinle, öfkeyle:

— Demek bunu da yaptı? —dedi—. Allahsız karı!.. Ya çocuk ne oldu?

— Çocuğu da bugün kaçırdılar. Bunun için geldim ya zaten sana... Onu da kendisi gibi bok edip çıkacak. İşte bunun için geldim sana ay oğlum, bunun için... Ellerini öperim, ayaklarına yüz sürerim, o kuzuyu bari kurtaralım. Ne de olsa babasısın. Anası kötü de olsa, çocuk senin çocuğun, senin kanın. Canından can verdin, kanından kan verdin ona... Ah oğlum, onu bari kurtaralım da gözlerim açık gitmesin. Ölmeden önce, evimi barkımı, her şeyimi onun üzerine yapacağım. Varır kızını da alır yine orada otursun, bak, sana da yazık, buralarda sürünüyorsun. Sana bir de helal süt emmiş kız buluruz, evlenirsin, yine ben sizin ananız olurum, aşınızı pişirir, çamaşırınızı yurum ay oğlum...

Şahin, iki dişinin arasından söylendi:

— Helal süt emmiş birini buluruz öyle mi? Helal süt emmiş...

Naime başını önüne eğdi. Arkası arkasına sıralamış, iyi konuşmuştu ama işte tükenivermişti; söyleyecek sözü kalmamıştı. Ondandı, kaçırdı gözlerini. Alt dudağını ısırdı. «Helal süt emmiş öyle mi?» Katır Hakkı'nın çok eski sesiyle irkildi. Daha ölmemişti Katır Hakkı, jandarmalar sınırda vurmamışlardı. Belki de hâlâ yaşıyordu Katır Hakkı ve onun gibiler. Naime

yaşadıkça onlar da ölmezlerdi. Kuşkusuz yaşıyordu Katır Hakkı. İşte sesini işitiyordu Naime. İşgal günleri sürdüğüne göre, Hakkı da buralarda bir yerdeydi. Bağırıyordu:

«— Bu gün Hacı Nihat ağanın konağına temizliğe gidilecek! Sen de hazır ol, haber edildiğinde koşar gidersin. Akşama konakta subaylara ziyafet çekilecek...»

Naime suskundu. Gitmek istemiyordu ama bunu söyleyemiyordu. Eğmişti başını. Hakkı bağırdı:

«— Ne sustun öyle karı? Duymadın mı beni?»

Naime, belli belirsiz bir sesle mırıldandı:

«— Peki ağam, giderim...»

Hakkı, son buyruğunu da verdi:

«—Gözel giyin, beni orada mahçup etme...

İçlendi Naime. «Helal süt emmiş» sözü nerelere akıtmıştı belleğini; onu nerelere savurmuştu.

Sonra ava çıkılmış. Amik Gölünde ördekler olurdu. Şimdi kaldı mı? Gölün suyunu kuruttular mı, sazları kestiler mi, bitirdiler mi avı, ördeği ve her şeyi? Ama, anılar bitmez. Kim bilir neler değişti oralarda da? Ağalar mı değişti, topraklar mı, uşaklar mı? Yine kocalar ava, karılar ziyafete mi çağırılmakta?

Vardım gittim, boynumu büktüm; dedim ki ben Hakkı efendinin haremiyim... Dediler, iyi ki geldin. Sular döküldü, sabunlar köpürdü, yemekler pişirildi, kazanlar doldu taştı, kaynadı, soğudu, yine kaynadı. Dediler hele bir de hamama gidip hep beraber yıkanın, temizlenin... Girdik konağın hamamına. Birbirimizi temizledik, keselendik, bir güzel yunduk. Dediler, en iyi Naime kese yapıyor. Aman bir sevindim, bir gönendim. Her şeyi iyi beceren Naime, kesenin de en

iyisini yapıyor. Yeter ki canım çeksin, elim her bir işe yatkındır... Sonra, sofraya yemekler taşıttılar. Katır Hakkı görünürde yoktu. İçimdeki daralmalar, yüreğimdeki vurgun işte o geceden kalmadır. Beklerim, bakarım çevreme, aranırım; Hakkı yok! Hakkı'yı bile arar oldum orada. Düşman bir yanda, Hacı Nihat öte yanda. Başımı örter, saçımı durup durup yeniden bağlarım ya, hiç birinin bakışı iyi değil. Gelse de Hakkı, «helal süt emmiş» insanlar gibi, herkesin bildiği kocalar gibi bana sahip çıksa, alıp götürse; dövecek mi, sevecek mi, ne yapacaksa o yapsa evde...

Gözlerinin iki yanından yaşlar inmeye başladı. Elinin tersiyle kuruladıysa da olmadı. Mendilini çıkardı. Mendil, bütün gün terden sırılsıklam olmuştu. Pek işe yarayacak durumda değildi. Yine de sildi onunla, göz yaşlarını kurulamaya çalıştı. Hani ağlamayacaktı artık anlamı kalmamıştı, yararı yoktu... Amma ki, ağladıkça içimdeki irinler boşalıyor. Hem bu, çaresizlik ağlaması değil, boşalıyorum. Ağla Naime, ağla,

— Sana her şeyi bir anlatabilsem ay oğlum... —dedi—. Bir anlatsam, sen de şaşarsın...

Şahin, başını çevirmedi, Naime'ye bakmadı. Sandalyesini camın önüne çekmişti. Dışarıya kaçmış, karanlığa gömmüştü kendini. Buralarda yoktu. Arada sırada geçen ışıltılı otomobillerin ardından, bilinmez bir şeyi kovalar gibi, ötelere, bilmediği, kimsenin ayak basmadığı bir yere doğru koşuyordu. Ama az sonra, geri buraya, şu basık tavanlı akvaryuma dönmek zorunda kalıyordu.

Sütü helaldi, toprağı benim toprağımdı amma ah oğlum, sana bir anlatabilsem, tohum kötüydü, işgal tohumuydu o, ne desem, ne etsem olmaz! Her şey yi-

ne toza dumana bulandı, bak. Askerler, atlılar, bağıran kadınlar, ağlayan çocuklar. Sert adımlarla ilerleyen birileri var, yine buldular yerimi, peşimdeler. Aralarında Katır Hakkı da var; ölmemiş, evet yaşıyor! Denizden bu yana doğru seğirtiyorlar. Senin haberin var mı gelenlerden Şahin? Onları işitebiliyor musun? Belki Zeynep de aralarındadır. Şahin, görüyor musun? Yanıma yaklaşıyor işte, dizimin dibine çöküyor; anam diyor, ellerime sarılıyor. Bana sözler veriyor. Ne dersem yapacak bundan sonra.

«— Babana sormadan sana söz keselim mi, ister misin?»

Nasıl da bakıyor hâlâ Naime'nin gözlerinin içine. Deli gibi. Karanlığı delip geliyor gözleri. Taa nerelerden; dağların ötesinden geliyor. Neleri hesap ettiyse, direnmeden başını salladıydı; işte yine öyle:

«— Keselim. Kocaya varacağım...»

Bu üçüncü kocası olacaktı. İlkini kimse bilmiyordu, duyurmamıştılar. O sıralar daha çocuk sayılırdı. Anasının evine gelmeden. Kendisi bile pek bilemiyordu nasıl olduğunu, nasıl bittiğini.

«— İyi amma kızım, ötekilere benzemesin bu sefer. Bu adama bari kötü davranma, evinin kadını ol...»

«— Sözüm söz ana, iyi davranacağım, iyi karılık edeceğim, senin yüzünü kara çıkarmayacağım. Yeter ki, babam tatsızlık etmesin, karşı çıkmasın bu işe. Bir daha evlenmemi istemiyor. Kimsenin yüzüne bakamıyormuş da ondan... İki kere dili yanmış, üçüncüsüne olur demezmiş...»

Oysa birincisinden ona neydi? Ah Bekir, daha o sıra anlamalıydım ya, eşşeklik benden oldu. Hem de bilemediydim işlerin gittikçe bozulacağını; her şey es-

ki tas eski hamam olup çıkmıştı. Şu Şahin'e bakın hele şu Şahin'e. Çökmüş, yaşlanmış besbelli oluyor, amma hepimiz yaşlandık, Şahin yine de iyi, saçına sakalına ak düşse de iyi. Kızıma bundan iyi koca mı olurdu? Olmazdı, olamazdı. Ondandır, tutup ikidir birdir demeyip verdiydim Zeynep'i. Bir yastıkda kocayın deyip kurtulduydum...

Sonra da astıydı Bekir yüzünü, döndüydü ikimize de sırtını. Kızım Zeynep günlerce ağlayıp durduydu da nedendir deyip çaresini bulamadıydım, susturamadıydım. Meğerim, işlerin içinde ne işler varımış. Sorsam anlatabilir misin Şahin? Neler olduğundan haberin var mıydı? Varıdı amma, ne zaman öğrenebildiydin? Ondandır, evi terk edip kaçtıydın. Amma ki, eğer her şeyi bilmiyorsan, neden karşımda susup oturuyorsun? Neden kendi öz kızına sahip çıkmıyorsun? Cigara tüttürüp duruyorsun.

— Şahin... oğlum... Sana bir şey soracağım...

Adam, gözünün ucuyle baktı, ağzından burnundan fışkırttığı dumanın ardından inledi sanki:

— Sor.

— Bizi neden terk ettin, evine dönüp gelmedin? Ben hâlâ bunu düşünürüm. Nikâhlı karısını, öz çocuğunu aramaz mı insan?

Şahin yüzünü iyice çevirdi, özenle, Naime'nin yüzüne uzun uzun baktı. Gözlerinin söyleyemediklerini sesine aktardı:

— Neden böyle olduğunu gerçekten bilmiyor musun? —dedi.

Naime omuzlarını silkti:

— Bilmiyorum.

Ama sesi ve yüzü ve gözleri, her şeyi bildiğini

bas bas bağırıp duruyordu. Adam derinden soluk alıp verdi. Elindeki sigarayı yere attı, üzerine öfkeyle bastı, topuğuyle ezdi. Gözlerini kıstı. Belli ki, demin Naime'nin işittiği kalabalık ayak seslerini şimdi işitiyordu. Boynunu içine çekti, kısaldı, daraldı; yok olmaya hazırlanır gibiydi. Sırtını kamburlaştırdı. Seslere kulak verdi. Karanlık ilerliyordu, seslerle bir olmuş, içeriye dolmaya hazırlanıyordu. Beraberce beklediler:

Gelenler Fransız mıydı, Yunan mı, İtalyan mı? Ya da İkinci Dünya Savaşı'nın karartılmış gecelerinden birini mi yaşıyorlardı? Yalnızlık ve karanlık. İnsanların erinç dolu evler özlediği sıraydı. Sarılarak yatılacak bir kadın. Karartma gecelerini aydınlatacak bir sevgi. Ne kadar yalnızlık varsa yaşanmıştı, iyi kötü yürütülmüştü yaşam. Ama ne zaman ki çoğalmalar başlamıştı, ardından yeni üzünçler türemişti.

İşte Bekir'in gelişi.

Particiliğin alıp yürüdüğü sıraydı. Seçimler yakındı. Çığ gibi büyüyen bir öfke sandıklara akacaktı, herkes hazırlanıyordu. Baskılar, yokluklar, her şey bitecekti. Yeni gelenlerde bin türlü söz vermeler. İnanmak da zor, inanmamak da. İlk kez oy kullanmıştı Bekir. Ah ne günlerdi. Gençti, coşkuluydu, köyden çıkıp gelmiş, yarınını arıyordu. Askerliğinde gördüğü bu yerleri sevmiş; buralarda kalmıştı. Zengin olduğunda köyüne dönecekti besbelli; sevene sevmeyene kendini gösterecekti. «Oyunu bize ver, kendini işe alınmış bil» dedikleri gibi; oyunu vermişti yeni partiye, onlar da Bekir'i işe sokmuşlardı. Körfezin kıyısında, denize karşıydı işyeri. Bayramlarda, toplantılarda yakalarına parti rozetini takıp dolaşıyorlardı. Geçti aradan bir on yıl böyle. Sonra 27 Mayıs İhtilâli oldu. Yine bir kaynaşmadır, alt üst olmadır başladı, sürdü, yaşların arasında kurular, kuruların arasında yaşlar gidip geldiler...

Yeni alınan işçilerin içinde Şahin de vardı.

Ah, demişti kaç kez, gelmeseydim oraya, tanımasaydım Bekir ağayı...

Hâlâ ona Bekir ağa diyorsam, alışkanlıktandır, başka şeyden değil. Yoksa kalsın durduğu yerde, ağalığı da Bekirliği de. Tanımaz bilmez olsaydım... Arada bir şakalaşırlardı arkadaşlar:

«— Ulan sana Bekir ağanın kızını alalım mı?»

«— Ulan yoksa sen oğlan mısın, neden evlenmek istemezsin?»

Bekarlık imanıma tak etmiş çoktan, ama kendime göre bir kadın, «helal süt emmiş» bir kız, nereden bulurum? Benim gibi çulsuza kim kız verir? Başımı sokacak bir evim bile yok, çalıştığım yerde yatıp kalkarım. Bekir ağanın mahallesinden bir işçi vardı, hiç unutmam, Hüseyin Çakmak, sonra Ereğli Demir Çelik fabrikasına gitti, bir daha görmedim. Çekti bir gün beni kıyıya, dedi ki, Şahin, aslanım...

Aklıma girdi.

Birlikte Zeynep'i izledik. Duldu amma iyiydi, hoştu. Evinden dışarı çıktığı bile sayılıydı. Anası desen, acılar çekmiş bir zavallı, çalışır durur. Anı, şanı yerinde. Bekir ağa kendi halinde, ağzı var dili yok, evinin adamı, gider gelir. Neredeyse beş yıl olmuş, tanırım kendisini, sever sayarım...

Cebinden paketi çıkardı yine, bir sigara daha yaktı. Naime bekliyordu. Şahin konuşacaktı. Ama nedense, susmayı yeğliyordu daha çok. Konuşkanlığı, sevecenliği, canlılığı kalmamıştı. Şimdi yine yapayalnızdı. Naime yoktu, çıkıp gitmişti. Askerler de geçip gitmişlerdi. Asfalt bomboştu, araçlar da hiç geçmez olmuşlardı. Işıklar sönmüş, her yan kararmıştı. Orta

yerde yalnızca Şahin'in sigarasındaki çıngı gibi, yanıp sönen ışıltı vardı. Ve Şahin, sırasız zamanlar içinde dolanıyordu. Yıllar su gibi, düş gibi, ama olaylar sonsuz, başı sonu belli değil, olaylar karışık, karmaşık. Duygular gibi. İşte her şey şurada, karanlığın içinde; elini uzatsa tutuverecek, okşayacak Zeynep'in saçlarını, sarılacak beline, girecek içine. Şimdi de ağaçların serinliği, yeşilliği. Gece serinliyor. Bir yerden yaprak hışırtısı işitiliyor.

Naime'nin dikip büyüttüğü fidanlar kesilmişti. Naime diretmişti: Bu kız ikide bir kocadan ayrılıyor kendi evi yok da ondan. Kocasıyle ikisine ayrı bir oda yaptıralım şuraya, ağaçların yerine...»

Bekir'in gözleri yerde, içi kan ağlıyor.

«— Bu kızın sonu iyi değil Naime, iyi değil. Ev değil, saray yaptırsan, faydası yok! Ben bu Şahin denen adamı yıllardır bilirim, tanırım...»

Naime'nin işi zor. Aşağı tükürse sakal, yukarı tükürse bıyık.

«— Bir sefer daha deneyelim Bekir... Bu kızın talihi yok, iyi bir adama rastlayamadı; bu Şahin iyi insana benziyor. Bakasın, göresin, elimle dikip büyüttüğüm, çocuğum gibi sevdiğim fidanları, ağaçları boşuna mı kestiriyorum? Gülleri karanfilleri boşuna mı dağıtıp talan ediyorum? Kızımızla damadımızın odası ayrı olsun, başları hoş olsun, rahat etsinler diye...»

Kaç yıl oldu. Ama daha dün gibi. Şahin, kaç yaşında gösteriyordu o sıralar ve şimdi kaç? Naime'ye sorulmalı. Ama o, her şeyi kendi ölçüsüne, kendi karışık takvimine vuruyor. Olayları işgal günlerine, insanları kendi bilinmez yaşına, kendi yaşamına vuruyor. Belki de Şahin'i çocuğu gibi, delikanlı gibi görüyor. Yaşlanan o, eskiyen o, acı çeken yalnızca o ve sanki her şey iyi, güzel, düzenli, her şey eski yerin-

de. Ya da tam tersi, Naime'nin durumuyle koşut, her şey allak bullak olmuş, dünya tersine dönmüş...

Zeynep benden genç miydi, yaşlı mıydı? Kısır mıydı, verimli miydi? Her şey karışık. İlk kocası çocuk yaşta biriymiş, anlattılardı; babası Hakkı zorla, para için evlendirmişti. —Bu da yalandır belki ya, neyse...— Zeynep oturup bir güzel dövermiş oğlanı. Sen koca değil, eşşek başı bile olamazsın dermiş. Askere git gel de ondan sonra koynuma gir diyesiymiş. Yeminler ederdi, gülerek anlatırdı arada sırada, adamlığı üzerinde olduğu zamanlar. Eklerdi: Sana öyle şeyler yapmadığıma göre, anla ki sana önem veriyorum. Sen benim kocamsın Şahin, kocamsın. Bunu başkasına hiç söylemedim... Sarılırdım karıma. Ama bu güzel konuşmalar, bu güzel sarılmalar öyle kısa sürerdi ki. Birden araya kara kedi girer, sonra o kedi Zeynep'in kendisi olup beni tırmalamaya başlardı. Anlayamıyordum tabii. Sıcak çorbamı içip, akmayan damın altında, temiz çarşaflı yatağıma girer uyurdum. Zeynep ne veriyorsa onunla yetinirdim... Şaştığım bir şey daha vardı ki, o da Zeynep'in çocuk istemeyişiydi. Naime ise, torun sevdasındaydı. Herkesin yanında, apaçık sorardı:

«— Yine mi altın kanlandı kız? O kirli kanlı çaputları hamamlığa yığmışsın! Yoksa kocan kısır mı senin, ha?»

Zeynep hemen geçiştirirdi. Kızgınlıkla terslerdi anasını:

«— Sen bu işlere burnunu sokma da kendine bak!»

Naime tınmaz, üstelerdi:

«— Koca karı oldun, daha çocuk doğurmadın, bu gidişle istesen de doğuramayacaksın, haberin olsun!..»

Şahin de kendinden kuşkulanıyordu. Gidip doktora görünmüştü. Sapasağlam çıktığına göre, iş Zeynep'deydi.

Şahin, gözlerini kırpıştırdı, sonra elinin tersiyle oğuşturdu. Hayır, uyku bastırmıyordu ama uyusa iyi olacaktı galiba. Nasıl? Bu kadın karşısında durmuş, heykel gibi devinimsiz onun yüzüne bakarken mi? Donuk donuk, anlamsız, meraklı.

— Kaç yaşındasın?

Naime, hiç beklemediği bu soruyla irkildi. Allah allah, demek Şahin buradaydı ve dilini yutmamıştı; işte konuşuyordu.

— Kaç yaşında mıyım?

— Evet.

— Bundan sonra yaşımı öğrenip de ne yapacaksın oğlum?

— Zeynep'in yaşını hesaplayacağım, onun için sordum...

Naime, eğdi başını önüne, hesap etti, kesin bir sonuca varamadı.

— Valaha —dedi—, herhal kırkına yaklaşıyor. Çünkü, beni kocaya verdiklerinde on iki, on üç yaşında ya var ya yoktum. Kadı beni evlendirmemişti de yaşımı büyültmüşlerdi...

Şahin, kısa kesmesi için susturdu Naime'yi:

— O hikayeyi biliyorum —dedi—, tamam, anlatma.

— Demek oluyor ki, Zeynep de otuz beşini geçti, kırkına geliyor. Eğer beni soracak olursan, bin yıldan daha fazladır yaşadığım... Öyle bittim, öyle eskidim...

— Kızını kaç yaşında doğurdun?

Naime yine hesaplamaya girişti.

— Fransız gittiğinde bir yaşında filandı. Hep kundaktaymış gibi hatırlıyorum amma, belki de yanılıyorum ay oğlum. Benim kafa kâğıdına hiç güvenilmez ya, onunkine de güvenilmez. Cumhuriyet döneminde çıkarttık, onlar sordular, biz söyledik şu kadar yaşındayız dedik, yazdılar işte... Amma ki, bir yağmurlu gece hatırlıyorum, o dayak yediğim gece... Zeynep bebekti, evet... Var sen hesap ediver işte, Fransız giderken Zeynep kucağımdaydı. Ben her şeyi karıştırıyorum artık. Ben o sıralar Türk tarafına kaçmayı düşünüyordum...

Şahin de kendi geçmişinin hesabını yapmaya çalışıyordu:

— Onunla evlendiğimizde herhal otuzunda vardı...

Naime omuzlarını silkti:

— Bilmem ki.

— Uzun süre çocuğumuz olmadıydı...

— He ya, olmadıydı...

Şahin, dişlerini sıktı:

— Demek Nimet'i de kaçırdılar.

— Kaçırdılar yaa. Mutlaka Zeynep kaçırdı...

— Demek, asıl nedeni bilmiyorsun? —dedi Şahin birden.

Naime anlamadı, ne demek istediğini düşündü biraz.

— İşin aslını bilmiyorsun...

— Neyin aslını oğlum?

— Her şeyi terk edip kaçışımı...

Naime sustu, bekledi. Şahin konuşsun.

— İlk yıllar hiç bir şey anlamadıydım, amma Nimet doğduktan sonra işler belli olmaya başladı. Bekir ağayı kaç sefer uygunsuz durumda görmüş de bir

anlam verememiştim... Sonunda bir gün...

Dişlerini sıktı Şahin, gözleri doldu:

— Anladım ki, Zeynep'in ikinci kocasını da böyle uzaklaştırmışlar evden! Anlatayım mı, istiyor musun? Daha önceki adam neyi görüp anladıysa, neden çekip gittiyse, ben de ondan kaçtım işte!.

Naime bir şey diyemedi. Donmuş, katılaşmıştı. Başını eğmişti. Şahin sürdürdü:

— Bekir'i yakasından tuttum, dedim ki, bu nasıl iştir? İkisi de bir şey diyemediler, sonunda çözülmek zorunda kaldılar: Biz yıllardır birbirimizi severiz, karı koca gibi yaşarız...

Naime irkildi, atıldı, sordu:

— Bekir de söyledi mi böyle? Birbirimizi severiz dedi mi?

— Asıl o söyledi zaten, Zeynep pek konuşmuyordu, küskün utangaç duruyordu...

Naime'nin iki eli birden göğsüne gitti, yüreğinin üzerine bastırdı onları. Gözlerini yumdu, sıktı, sıktı; ağlayacak gibiydi ama ağlayamadı.

— Yüreğim! —dedi—. Bittim ben artık. Bu yürek daha fazla dayanamayacak!..

Şahin Naime ile ilgilenmedi. Kendisine anlatıyormuş gibi, azalan sesiyle mırıldandı:

— Ağzımı açıp kimseye bir şey demedim. Elimi kana bulamak da istemedim. Allah belanızı versin, benden değil, allahınızdan bulun deyip çıktım evden. Erkekliğe sığmazdı bu, ikisini de boğazlamam gerekirdi amma, kaçtım işte, buraya saklandım. Şimdi kendi cezamı kendim çekiyorum, yargıç da, suçlu da ben oldum...

Naime, ellerini göğsünden çekmeden, acılı sesiyle sordu:

— Ya kızın ne olacak? Nimet ne olacak?

Şahin birden değişti, canlandı, irkildi, kamburunu attı yere, başını kaldırdı, sesini yükseltti:

— O piç benim çocuğum değil! Sen bunun için geldin amma, bana yutturamazsın. Bekir'in çocuğu o!

Naime'nin göğsü yırtılıyordu şimdi. Dişlerini kenetlemişti birbirine. Yüreği sözden, durumdan anlayacak gibi değildi.

— Günah... —diyebildi—, günah oğlum... O çocuğu bari sokağa atmayalım...

Sesi soluğu daraldı. Kendini, göğsüne batan şişlerin acısına kaptırdı. Gözleri kapanmak, hiç açılmamak istiyordu. Demek Bekir de onu seviyordu, öyle mi? Son yumruk da buydu işte. Oysa, ölmeden önce, Naime'yi sevmiş olduğunu, Zeynep'le ister istemez, kendiliğinden bu duruma düştüğünü anlatmıştı. Ah Bekir... Demek yalandı, Zeynep vardı dünyasında, Zeynep'le yaşamış, yine onunla ölmüştü... Ah anam, ölsem de kurtulsam artık, bu azap bitse, bu işkence tamamlansa...

Bekir, ah Bekir...

«— Hakkını helal et, bizi bağışla. İşte sana her şeyi anlattım. Kimsede suç yok; oldu bir sefer. Böyle şeyler bir başladı mı, durdurmak zor oluyor, önüne geçilmiyor. Sen de öyle yorgun, öyle kendi halindeydin ki Naime... Her şeyi öldürdük aramızdaki, şimdi sıra bende, şimdi ben gidiyorum. Amma yeter artık, siz birbirinizi öldürmeyin... Siz kendinizi öldürmeyin...»

Ne söylemişti bir de; unutulmaz, yinelenir durur:

«— Zaten kendimizi öldürür gibi yaşadık bugüne kadar, şimdi de öyle ölüyorum işte...»

Amma ki, ben biliyordum, daha o sırada anlamıştım, Azrailin gözü asıl bendeydi; ölmeden öldürecekti, biliyorum. Söz verdim, helal olsun, hoş olsun de-

dim, yine de söylerim, yattığın yer nur olsun Bekir. Amma ki, bütün bunları aklım almıyor artık. Benim kızın yangını başına mı vurmuştu da, üvey babasına dadanmıştı böyle? Birincisini sübyan diye döv, ikincisini koynuna sokma, sokarsan bile alay et, sen erkek filan değilsin diye rezil et, kaçırt onu da. Üçüncüsüne de bunu yap, bunları söyle... Demek birbirinizi yıllardır seviyordunuz ha? Bu nasıl kötü tohummuş ki, allah getirip benim karnıma düşürmüş, benim başıma sıvamış?

Ah, Bekir'e değil de kızım olacak namussuza kinlenmem, öfkelenmem ondandır: Bende de suçlar vardı, bende de! Amma ki, kızım bana bunu yapmamalıydı; anasının yatağına göz dikmemeliydi. Bekir'in hakkıydı belki amma, ötekinin hakkı değildi; aslan gibi koca bulmuştum ona...

Solukları birbirine karışıyordu; göğsünün körüğü kısa ama sık aralıklarla inip kalkıyordu. Naime'nin yüzü, yüz olmaktan çıkmıştı. Oda iyi aydınlanmıyordu ama, sonunda Şahin, o denli karışık duygular ve olaylar içinde kendini yitirmişken; birden ayırt etti; Naime iyi değildi.

— Ne oluyorsun? —dedi—. Neyin var?

Yanına yaklaştı, kollarını sardı, kadının bedenini kendine doğru çekti.

— Yine yüreğin mi? —dedi.

Naime karşılık veremedi. Yalnızca hırıltısı işitiliyordu.

— Dur, kıpırdama. Seni şu benim şezlonga yatırayım...

Naime, fısıldar gibi, eskimiş bir sesle, kesik kesik söyleyebildi:

— Bırak öleyim artık... Bu kadarı yeter... Bu kadarı... Bırak oğlum...

Şahin, kadının durumuna acıdı. Birden, onu kendine benzetti. Eğer yaşlanırsa, belki o da böyle, istenmediği bir yerde, beklemediği bir anda bu duruma düşebilirdi. Eğer böyle olacaksa, böyle hurdalaşacaksa, hiç yaşlanmadan ölmeyi yeğlerdi doğrusu.

— Gel anacığım, gel —dedi sevecenlikle—, sus konuşma, kendini yorma... Hadi bakalım, uzan şuraya, tamaam... Dur şu mantonu da çıkarayım. Ayakbılarını da...

Koştu, dışarıdan su getirdi, zorla da olsa birkaç yudum içirdi. Sonra, masanın çekmecesindeki kolonya şişesini çıkardı; avuçlayıp koklattı. Naime'nin avuçlarını, kollarını kolonyayla oğuşturdu. Kadın uyur gibiydi. Bir süre sonra, solukları açılmaya yüz tuttu.

Şahin, Naime'nin pamuklaşmış, genişlemiş, dokuları kat kat oluşmuş ellerini avuçlarına aldı, baktı, baktı... Sonra eğilip başını kadının omzuna bastırdı.

— Ben de kimsesizdim... —diye mırıldandı.

Seni ana yerine koyduydum. Neden bu ilişkiler birbirine dolandı, içinden çıkamaz olduk bilmem ki? Oysa, ne kadar da birbirimize benziyoruz...

Ayağa kalktı, dolandı, ne yapacağını bilemiyordu. Az sonra geri gelip Naime'nin ellerini tuttu.

Naime gece boyu uyudu ve sayıkladı.

Yinelediği tek tümce vardı, onu dilinden düşürmüyordu:

«— Bende, bütün suç bende!.. Suç bende... Suçumu kabul ediyorum. Suç...»

Belli ki, karanlık ve derin denizlerde, ıssız kumsallarda dolaşıyordu. Oraları yalnızca kendisi biliyordu; oralara kimseyi götürmemişti. Belki Şahin sabaha değin bazı ipuçları elde edecekti, o kumsalı, o derin ve karanlık denizi öğrenecekti; giderek, oraya koş-

mak isteyecekti... Ve akvaryumun camları kırılıyordu yavaş yavaş; şu duvarlar yok oluyordu, şu sınırlar genişliyordu. Naime kendini savunurken, bütün insanların gizlerini kullanıyordu, bütün düzlükleri genişletiyor, dağları alçaltıyordu. Bu gidişle çıkılmadık tepe, aşılmadık bel bırakmayacaktı. Kendini arıyordu bunca zamandır bilmeden ve işte şimdi kendi izine rastlamıştı beklemediği bir yerde; şimdi o izi sürmekteydi. Akvaryumundaki eskimiş, kirlenmiş sular, o derin ve karanlık denize akmaya başlamıştı bile.

Ya balıklar?

Olan, onlara olmuştu.

Şahin, işittikleriyle irkiliyor, şaşırıyordu. Savrulan takunyayı, dökülen suları, can çekişen süs balıklarını görüyordu.

Ve Naime, duvarlarını yıkabilmek için en çok kızını zorluyordu:

«— Bende kızım, bütün suçlar bende... Keşke attığın takunya kafama gelseydi, beynimi delip geçseydi... Şimdi bu günleri, bu geceleri, bu işgalleri yeniden yaşamazdım... Şimdi buralarda olmazdım. Suç bende. Kafamı da ben eğdim, balıkları da ben çiğnedim...»

Göz yaşları yanaklarına, oradan boynuna ve göğüslerinin birleştiği, kırışıklarla dolu kanaldan daha aşağılara doğru iniyordu.

İKİ

— Seni hastaneye götüreyim mi?

Naime uyanmıştı ama gözlerini açmıyordu. Sesi hırıltılıydı:

— Yok, istemem. Öleceksem burada öleyim. Bekir'i onca zaman hastanelere taşıyıp durdum, nasıl yerler olduğunu bilirim. İstemem oğlum, burada kalayım. Hem, biraz daha iyiceyim, korkma, bu sefer de vartayı atlattım...

Gözlerini aralayıp kısacık baktı Şahin'e. Tavandaki ışık cılız, cansız doldu kadının gözlerine; kaçırdı, başını çevirdi. Gördüğü Şahin miydi, yoksa Bekir mi? Karıştırdı.

— Bekir...

Mırıltısı çabucak eridi.

Bekir de böyle erimişti. Bir deri bir kemik kalmıştı. Yediği iğneler yüzünü gözünü şişirmişti ama, bedeni lime lime dökülmüştü. Önce hastalığına ad koyamadılar. Sonra da adını koydular ama çaresini bilemediler. Kemikleri günden güne eriyordu. Bedeni kan yiyordu durmadan. Serumlar, iğneler, kan şişeleri... Hiç biri işe yaramamıştı.

O gidince kimim kimsem kalmayacağını biliyordum, iyi biliyordum. Dört elle sarıldım, ölümü durdurmaya çalıştım. Bileziklerimi, altınlarımı sattım; her şeyimi yollara döktüm. Baş vurmadığım yer kalmadı. Devlet hastaneleri değil mi, torpil gerek, adamını bulmak gerek. Aradım, kimleri buldum amma ki, nereye başımı çaldımsa sonuç alamadım. İşgal sırasında Fransız'a karşı çıkan bir İzzet ağa vardı, onun çocuklarını, torunlarını buldum; kimisi Antakya'da, kimisi Ankara'da. Hepsi zengin, hepsinin keyfi yerinde. Torunlardan biri de milletvekili. Gittim, evini yurdunu buldum; anlatacaktım, kurtarın Bekir'imi. Ben de işgalde neler çektim. Babamı, ağamı yitirdim. Elimden tutuver ay oğlum... Şu işimi yapıver, hastanede yer yok diyorlar, boş yatak yok diyorlar. Arkası olmayanın işi yürümüyor buralarda, amanın memleket pek beter olmuş çıkmış...

Amma ki, hiç birinin kapısını bile açtıramadım. Bir de milletin vekili olacak. Herkes kendinin vekiliymiş, onu öğrendim. Dönüp geldim gerisin geri Adana'ya. Oradaki hastanenin başhekimine çıktım, dedim böyle böyle, kimseler bizi adam yerine koymuyor. Adam, insan evladıymış, dedi ki getir hastanı yatıralım... Yatırdık ki, ne yatıralım; iş işten geçmiş, meğer Bekir'im öte yana doğru yolunu tutmuş gidiyor... Ne yapıldıysa işe yaramadı. Bekir eridi, gözlerimin önünde, avuçlarımın içinde su gibi, hava gibiydi; yok oldu gitti... Derdi veren allah, dermanını vermedi!

Bekir'im şimdi yanımda olsaydı, elimi tutsaydı, başucumda otursaydı...

Yüzündeki çizgiler, göğsündeki kırışıklıklar, saçlarındaki aklar birden azaldı, sonra da hepsi yok ol-

du. Naime dirildi, canlandı, genceldi. Yerinden doğruldu. Sağına soluna bakındı. Şahin'i görüp durakladı, kim olduğunu anımsamaya çalıştı. Çıkaramayınca sordu:

Sen kimsin?

Şahin ne dediyse sesini işittiremedi, kendini tanıtamadı. Adım Şahin bile diyemedi. Eğdi başını, sustu. Kadının, elinden tuttuğu bir çocuk vardı.

Yürü kızım Zeynep... diyordu çocuğa.

Türk kesimine geçiyorlardı. Antakya, Uyuzpınar, Dutdibi, Selamet Mahallesi, işgal... İşgal kapanmaz yara. Dönüp dönüp bunu söylüyordu kendi kendine. Kızı anlamıyordu. Belki anlıyordu. Çünkü birden kocaman oluyordu Zeynep, gelinlik kız oluveriyordu. İşgal kötü tohumlar saçar kızım. Yıllarca doğurur, bıkmaz usanmaz, doğurup durur.

Nereye gidiyoruz anne?

Süt çocuğu konuşur mu? Kundakta bebek konuşur mu? İşgal konuşturur, korku dağları aşırır, işgal dillendirir, konuştürur, korkutur. Çocuğun dili peltek. Belki anası konuşuyor onun yerine de. İki yaşında var yok. Çiçekli basmadan entarisi, tokalı kurdeleli saçları, su gibi yüzü... Ben bunları görmüş müydüm gerçekten, yaşamış mıydım? Dalgın, sularda dolanıyor yine Naime. Kızını arıyor. Onda kendi çocukluğunu arıyor biraz da.

Bizim gibilerin yanına gidiyoruz kızım. Orada sana denizi göstereceğim...

Deniz nedir anne?

Deniz... Suların en büyüğü. Ana yüreği gibi. Her şeyin en büyüğü. İçinde gemiler yüzer. Fransız gemileri çıkar gelir...

Düş.

En kötü düşlerden biri.

— Bana su ver oğlum... Bir yudum su ver. Ah, göllere girmek istiyorum. İçimde kocaman bir yangın, her yanım yanıyor, dünya yanıyor. Su ver bana ah oğlum, dudaklarım çatlayacak, dilim damağım kurudu...

Şahin hemen yerinden kalktı, dışarıya çıktı, bardağı musluktan doldurdu. Soğuk su dokunabilir. Dolaptan vermedi. Şu kadın buralarda ölüp kalmasın bari. Öldüğü bir şey değil, başıma iş açılır. Anlat artık anlatabilirsen herkese... Suyu götürdü, azar azar içirdi. Naime kısa bir süre gözlerini açtı, Şahin'in yüzüne borçlu borçlu baktı; sonra kirpikleri birbirine girdi. Başı yana düştü.

Denizi gördükerinde, bir son yaz gününün ikindisiydi. Hep sonyazlar anımsıyordu. Ardından, yağmurlar başlıyordu. Yine öyleydi işte. Islandık yağmurdan. Zeynep de hatırlar mı acaba? Sorsam hatırlayabilir misin kızım? O sıralar kaç yaşındaydın? Şu yaşını bir çıkarabilsem her şey yoluna, düzenine, sırasına girecek. Amma ki, yanılmalarım boşuna değil. Daha otuzumdayken yüz yaşına basmadım mı; binlerce yıllık acılar çekmedim mi? Ondan bütün bu karışıklıklar.

Sabun satmaya başladım. Zeytinyağı, kına, kırmızı yaprak biber, kimyon, sumak ekşisi, nar pekmezi, bulgur... Ne bulursam. Kızım yanımda, sokakları dolanırdık. O sıralar «Erkek Nuriye»nin evinde kalıyorduk. Nuriye, işgalde Fransız'a karşı döğüşen çetelere karışmış, yiğit bir kadındı. Başıma gelenleri varıp ona anlatmıştım. Nuriye abla, yine işgal sırasındaki gibi, erkek giysileri içinde, bu sefer yaşamak denen devle döğüşüyordu. Bize sahip çıktı.

— Sen onu bilir misin Şahin?

Şahin buralarda mı? Daha demin bana su vermedi mi?

Adam uyukluyordu, adını işitince irkildi, gözlerini açtı, sordu:

— Bir şey mi dedin ana?

— Çüksüz Nuriye'yi bilir misin diyorum...

Derinden gelen bu sesi şaşkınlıkla yanıtladı Şahin:

— Bilirim tabii. Hani seninle cenazesine gittiydik. Ölüsünü belediye kaldırdıydı, sahip çıkan olmadıydı... O değil mi?

Naime yanıtlamadı. Sorduğu şeyi çoktan atlayıp geçmiş olmalıydı; su gibi oradan oraya akıp duruyordu. Kendinden geçmişti yine, uzaklardaydı. Esentepe'nin ardında tek tük gecekondular vardı. Nuriye ablayla gittik, bir yer de biz beğendik. Sonra, birkaç gecede dört duvar, üstüne çinko çatı kondurduk. Elbirliğiyle evimizi yaptık. Öteden beriden gelip yardım edenler de oldu. Bunlar o sırada mı olmuştu? Yoksa daha sonra mıydı? Ben Çüksüz Nuriye'nin evindeyken, bir hamama kapılanmadım mıydı? Hani, Dumlupınar hamamında çalışmaya başlamadım mıydı? He ya, öyleydi. Kızımla ikimiz orada kalmaya başladık. Kesede üstüme yoktu. Naime dediler miydi, müşterilerim sıra sıra beklerdi. Ah nasıl da güçlü kuvvetliydim, kollarım yorulmak nedir bilmezdi.

Sorarlardı arada:

Bizim kendi kesemiz neden seninki gibi iyi kir çıkarmıyor?

Gülerdim, söylemezdim. Yüzlerini buruşturup kaçarlardı söylesem, bir daha benim kesemin altına yatmazlardı.

Yeni keseyi alacaksınız, bir kadın içine koyacak-

sınız, sonra da üstüne bir güzel işeyeceksiniz ve hanımlara söyleyim, bir iki gün öylece bekleteceksiniz. Sonra, alın size en âlâsından kir çıkaran bir kese!..

Ne gülüyorsun Naime, söylesene? derlerdi.

Sonra savaş yılları geldi çattı. İşler bozuldu. Ekmek karneye düştü. Zor geçiniyorduk ya, geçimimiz daha da zorlaştı.

Dedi ki bir gün Erkek Nuriye abla:

Neden evlenmiyorsun kız?

Dedim:

Sen niye evlenmiyorsun?

Omuzlarını silkti:

Sen bana bakma, dedi.

Dedim:

Sen de bana bakma. Erkeği ne yapayım? Ben zaten kendim bir erkek olup çıktım. Kendi kavgamı veriyorum, görmüyor musun?

Görüyorum görmesine amma...

Ekledim:

Sen de benim gibi değil misin? Çarşıda pazarda ekmek peşinde koşmuyor musun?

Hiç unutmam, bak bunu hiç unutmam. Zeynep'e sarılıp öptü. Gözleri yaşardı.

Benim böyle bir kızım yok! Olsaydı, bir gün durmaz, hemen evlenirdim. Gine de... belki bir gün, ben de... Başımızda erkek olsun istemez miyiz Naime? Her kadın ister bunu...

Belli ki yüreği yanıktı. Daha fazla söyleyemedi, ben de sustum. Erkeklerden tiksindiğimi anlatamadım. Ona Katır Hakkı'nın ettiklerini anlatamadım. Bunun üstünden çok geçmedi, hamamdaki öteki kesecilerden biri, adı Emine miydi neydi, unuttum; işte o, bir gün yanıma sokuldu, dedi ki:

Bu böyle gitmez! Bu gemi böyle yürümez Naime...

Sordum:

Hangi gemi anam, ne gemisi?

Açtı ağzını ki, susturabilene aşk olsun. Meğer ne bulunmaz bir kadınmışım ben, ne kadar güzelmişim, ne kadar namusluymuşum; hepsini saydı döktü, sözünü bağladı:

Bizm Konyalı bir hemşerimiz var, ilk karısı öleli yıllar olmuş. Daha çocukken evlenmiş zaten, çok eski. Hani Asmalı kahve var ya, orada ocakçılık ediyor. İşi iyi, eli yüzü düzgün, ikinizi baş göz edelim diyoruz, benim efendiyle birlik olup böyle düşündük...Kimi kimsesi yok, köyünde yakınları var, onlar da buradan uzak...

Olmaz deyip geçtim. Amma ki, üstüme pek düştüler. Vardık bir gün hep beraber, Asmalı kahvenin yakınındaki bir kebapçıda yemek yedik. Az sonra Bekir göründü. İçimden bir şey şırp edip yüreğime düştü. Eğdim başımı, Bekir gidinceye kadar kimsenin yüzüne bakamadım.

Of, işte böyle oldu, Bekir'imi böyle tanıdım, böyle sevdim. Daha görür görmez, bu adam iyi bir insana benziyor dedim. Sevgiden utanılmaz, seviyorum dedim sonra, sorana öyle dedim; seviyorum!.. Bunu da yeni öğreniyordum zaten. Bir kadın, bir erkeği demek böyle severmiş diyordum...

Naime yüzünü buruşturarak kıpırdandı, yer değiştirmek istiyordu ama, Şahin'in ince bedenine yeten şezlong Naime'nin geniş, biçimsiz bedeninin altında küçücük kalmıştı, ona yetmiyordu.

— Bekir... Bekir... Bana su ver Bekir...

Şahin, hazır tuttuğu bardağa uzandı, alıp içirdi.

— Dur anam, kıpırdanma, bu yana dönme, aşağıya düşeceksin...

Naime susmak bilmiyordu:

— Bekir... Bekir...

Şahin mırıldandı:

— Hay allah! Bulduk şifayı vallaha! Sabah olsa da şu kadını uzaklaştırsam buradan. Evine mi gider, hastaneye mi gider ...Ne olacaksa olsa.

ÜÇ

Dağlar arasındaki o yeri hiç gördün mü Naime? Görmedin. Ne kadar anlatsam bilemezsin. Seni bir türlü alıp oralara götüremedim, kısmet değilmiş. Şimdi bacaklarıma bir derman geliverse, kollarıma güç geliverse, damarlarım bir çatırdayıverse on sekiz yaşımdaki gibi, tutsam elinden, gel gidelim, yürü bizim dağlara çıkalım Naime desem; yollara düşsek Suları, ağaçları, otları, kuşları göstersem sana...

Amma, artık benim yolum Naime, benim yolum sarplara vurdu, geçitsiz yerlere düştü.Biliyorum. Çek elini ağzıma bastırma, her şeyi biliyorum, susturma beni. Bundan sonra benim yolum hiç bir yere ulaşamaz, hiç bir dağdan öteye aşamaz. Ah anam avradım, karım, canımın en derini, gözümün bebeği, kanımın rengi Naime... Hiç kimseyle değil, oralara seninle gitmeliyim. Ne Zeynep, ne başkası. İlle de seninle.

Artık her şeyi biliyorsun. Her şeyin sonuna geldim. Elini ver, uçup gidelim hadi, kaçıp gidelim. Sırtına al gine beni, her zamanki gibi taşı; sana benim cennetimi göstereyim...

Yollar daha asfalt yüzü görmemiştir, biliyorum. Gidip dönen hemşerilerim anlattılar, eski bildiğim gibiymiş oralar, daha iyi, hiç bozulmamış, değişmemiş. Düşlerime de hep öyle girmez mi zaten? O yollar, o yağmurlar, çamurlar, o çakıllar, inişler çıkışlar, dik yokuşlar... Hiç unutmam, birinde bir kamyonun arkasında gittiydim. Karaman yolundan gittiydik. Mevsim yaz başıydı, bissürü karpuz götürdüydük kamyonla. Yüzümüz nasıl da gülüyordu. Yanımda başka kimler vardı, unuttum onları. Sekiz on kişi vardık. O sıralar otobüs, taksi, şu bu nerde? Memlekete mevsimin ilk karpuzlarını biz götürüyorduk. Candarma bahçesinin önünde kamyon durduğunda, herkes başımıza üşüştü. Ah Naime, keşkem sen de orada olaydın da o kalabalığı bi göreydin. Sürücümüzün, çocuklar gibi sevinmesini bi göreydin. Karpuzların beş altısını kesip çocuklara dağıttıydık. Candarma komutanına da iki tane götürdüydük. Hiç unutmam o günü, kardeşim Osman da vardı yanımda. Osman dedim miydi, o günü hatırlarım bir, bir de öteki...Biliyorsun. O günleri yeniden yaşarım. Of, her şey gelip geçiyor, anılar kalıyor, insanlar kalıyor anılarda... İşte bir de mevsimin ilk karpuzları kalıyor. Kıpkırmızı çıktıydı hepsi de. Gözümden hiç gitmez. Günümde gecemde, uykumda uyanıklığımda hatırlarım. Hani dalıp dalıp yüzüne baktığımda sorarsın ya Naime, bil ki o günkü karpuzları görürüm. Her yanda o kırmızı renk. Osman'ı görürüm kanlar içinde; yeğenlerimi görürüm... Her yanda kırmızı diyorum ya... Kayalara vura vura saçmıştı kanını, hiç aklımdan çıkar mı? Çıkmaz Naime, çıkmaz. Osman'ın başı da, o gün kamyondan çıkardığımızda, yere düşen bir karpuz gibi dağılmıştı, kütür kütür vurmuştu kayalara. İyi ki sen görmedin, yoksa düşlerine girerdi, unutamazdın.

Yukarı Irnabol denen bir köy vardır, sen bilmezsin, oradan everdiydik Osman'ı. Askerden yeni dönmüştü, bıyıklarını yeni uzatıyordu. Ah Naime, o günler, o yerler... Niye anlatıyorum bunları? Ölümü iyi tanırım demeye getiriyorum. Dinle de ağlama başucumda böyle. Ölüm bizim evsahibimiz değil mi? Onun kiracısı değil miyiz? Zaten yaşarken kendimizi öldürüp durmadık mı? Ağlama. Ben ölümü yakından tanırım. Kardeşimi kendi ellerimle gömmedim mi? Sen ölümü de görmedin, insanın kendini öldürmesini de. Sen Irnabol köyünü de görmedin, Kazancı bucağını da. Hele beni hiç bilemedin, tanıyamadın. Gözünün önünde yıllardır ölüp durdum da anlayamadın, göremedin. Bırak şimdi rahatlayayım, ağlayıp durma. İşte gidiyorum, hiç değilse şu son fırsatta beni tanı, anla; yıllar süren suskunluğumun, sessizliğimin nedenini öğren. Elimden tut, dağlarıma çık benimle, sana her şeyi göstereyim... Duymadıklarını duy, görmediklerini gör, bilmediklerini öğren artık.

Ben gidiyorum. Düş peşime.

Benim de bilmediklerim, görmek istemediklerim, görmediklerim vardır; onlar gine sende kalsın, artık benim işime yaramaz, sakın anlatma, hiç biri yarama merhem olmaz. Her şey öyle uzakta kaldı ki, bundan sonra sonsuzluğu kendi ölümsüzlüğümde yaşayacağım. Ölüm, ölümsüzlüğün tıpkısı değil mi? Bana öyle geliyor şimdi. Sonsuzca yaşasaydım, sonsuzca yanlışlarım olacaktı, hiç bitmeyecekti. Amma ki şimdi hepsi bitiyor. Kemiklerim eriyor, kanım azalıyor, kanım kendi kendini yiyor; yaşarken olduğu gibi, intihar etmek gibi. Benim yapamadığımı bedenim yapıyor işte. Bedenim bana meydan okuyor, beni harcıyor. Eline sağlık, iyi ediyor. Belleğim sağlam mı kaldı sanıyorsun? O da hapı yuttu. Bak, kendimi hatırlamaya

çalışıyorum. Sana anlatmak için zorluk çekiyorum. Ciğerlerim, beynim, belleğim, yüreğim, her yanım eriyip bitti. Yakında tümüyle biteceğim. Ondandır işte, elimi tut diyorum, tut Naime, yeryüzünden götüreceğim tek ve son anı sen ol, senin ellerin olsun... Beni sensiz bırakma. Ben ettiysem sen etme, ver elini bana. Ben sana nasıl geldiysem, sen bana nasıl geldiysen, daha ilk günkü gibi, hani o kebap yediğimiz güzel gündeki gibiyim şimdi, sen de öyle ol. Dupduru, yalansız dolansız. Her insanın böyle anları vardır mutlaka. Bütün hesaplardan uzak, bütün korkulardan öte, bütün sevinçlerin yeniden yaşandığı anlar. Sonra, sevinçlerin ardından üzüntüler, ağıtlar gelse de, her insan bu başlangıçsız ve sonsuz anı yaşıyor günün birinde; işte benimki şimdi.

Dinle beni. Elimi tutarak dinle. Zaten fazla uzun değil.

Söz uzun olamaz, yaşamak kadar uzun olamaz hiç bir söz. Benimki de bitecek. Geriye söz bile kalmayacak, bunu biliyorum. Hele senden sonra, hiç bir şey kalmayacak. Herkes kendini yaşayacak. Dinle beni, uzun değil, sıkılmayacaksın. Beni ben yapan şeyleri öğrenmeni istiyorum. Ne işe yarayacak bilmem ama öyle istiyorum. Tanrı ne demiş? Ne demiş? «Bana kul hakkıyla gelmeyin, bağışlamam» demiş. Belki bundandır, her şeyi bilmeni istiyorum. Anlattıkça ömrüm uzuyor, yüreğim yeğnileşiyor. Az biraz seviniyorum, bak gözlerime, beni izle. Şimdi sen gözlerime geliyorsun, şimdi seni yeniden, en baştan görüyorum.

Başın önüne eğik, yüzünü saklayarak, bana bakamadan, ama beni görmeye çalışarak... Dün gibi. Güzel anılar insana hep dün gibi mi gelir yoksa? İşte gine öyle oluyor. Birden ne dağlar kaldı, ne ırmaklar, ne ağaçlar. Yalnızca o güzel gün... Oyuk

oyuk edilmiş, içine girilmiş o koca dağ bile yok artık. Toros dağları bile yok artık bu dünyanın hiç bir yerinde, Amanoslar bile yok; hepsi içime gömüldü kaldı. Bir tek sen varsın. Bir de kim var, Zeynep mi, Nimet mi, kim? Bunu da bilemiyorum işte. Ama sen başucumda yaşıyorsun, yüzüme bakıyorsun. Ötekilerin hiç biri gelmedi. Daha ölmeden öldüm saydılar beni.

Onun için işte, bana kulak ver, anlatacaklarımı dinle. Belki çok konuşup hiç bir şey anlatamayacağım amma, dünyanın anlamsızlığına ver bunu, ben de bu dünyada yaşadım, bu dünyadan gelip geçiyorum ne olsa...

Sonunda sıra Zeynep'e gelecek. Onu da söyleyeceğim. Bakıp göreceksin o zaman, senin bu sessiz Bekir'in neler yapmış, neler görmüş geçirmiş. Ben gidiyorum artık, en başta bunu bil ve benden sonra güzel yaşa, geçmişi bırak, eşeleme artık, geleceği yaşamaya bak. Özlediğim her şeyi sana bırakıyorum. Nimet'i öp, ona iyi bak. Çekme elini, uzaklaşma, bana kızma, beni bırakma Naime; sen hep verdin bugüne kadar, gine ver, son olarak ver; gitme. Bağışla ve hakkını helal et. Her şeyi bitirmek için sana geliyorum. Beni içine al, sakla, kimselere verme, bırakma. Bir kez daha bağışla... Başka isteğim yok. Beni arındır da öyle gönder sonsuzluğa. Tut elimi Naime, göğsüm daralıyor, bırakma beni, kanım çekiliyor, bak hele Naime, yüzüme bak hele şöyle, gözlerini getir hele, yüzüme bak hele, üzerime eğil hele Naime...

Her şeyi bitirince dağlara gidelim. Varsın ölüm olsun, ayrılık olsun, dağlara gidelim. Yumalım gözlerimizi, dağlara gidelim. İster Karaman üzerinden, is-

ter Mut yoluyla gidelim. Beni hastanelere nasıl taşıdıysan, buradan çıkar, götür, bindir bu otobüse, oralara gidelim. Her yer değişti, oralar değişmedi diyorlar amma, değişmemek elde değil, hele bir gidelim. görelim...

Yakınlarımla helallaşayım.

Yeğenlerim büyümüşlerdir herhal. Güçcük Süleyman bile, babasının öldüğü zamanki boyu kadar olmuştur şimdiye. Abası Naciye, gelin olup çocuklar doğurmuştur. Düğününe varamadıydım amma, gelin olduğunu bilirim. Şebboy'u da çoktan evermişlerdir. Biz hastanelerde hayatla boğuşurken, haberimiz olmamıştır ondan. Gurbet ellerinde eridim de çürüdüm. dağlarıma varamadım bir daha, sularından içemedim. Hele varıp bir görelim oraları Naime. Öz toprağımı özüledim Naime. Hele gayret verse Tanrı, bacaklarıma can verse, iliğime kan verse, hele bir...

Her şeyi bilince, öğrenince, he mi, söz ver hele, getir de kitaba el bas hele, cesedimi ortada komayacaksın, tamam mı kurban olduğum Naime? Ben etmişsem sen etmeyeceksin, mezarıma tükürmeyeceksin! He mi, anlatayım mı?

Unutulacak gibi değildi. Sırasız, karışık zamanlarla koca bir geçmişi toparlamaya, yaşadığı an'a, güne gelmeye çabalıyor gibiydi Naime. Bilinci onu bırakıp gitmişti ama belleği direniyordu. Kırık dökük, eskimiş yüreğiyle, kopuk filim şeritlerini saklayan belleğiyle; hiç bir olayı, hiç bir anıyı sıraya koyamıyor, hiç bir belirli sonuca varamıyordu. Beyni de bedeni gibi pelteleşmiş olmalıydı. Oysa Bekir'den pek çok şey dinlemiş, onunla neler yaşamıştı. Kendisi ayırt etmese bile, belleği yine de onları bir düzene koy-

maya çabalayarak arada sırada önüne çıkarıveriyordu.

Her şey alabildiğine eskimişti ama Bekir'in yüzü eskimemiş, sesi tozlanmamış, bozulmamıştı. En diri kalan şey Bekir'di, Naime'nin yaşayan bedeninden daha diriydi Bekir. Hem de sonsuzdu Naime için, ölümsüzdü. Eskiyen, Naime'nin kendisiydi, her yanı dökülüyordu. Bir de kendini yenileyebilseydi, pek çok şeyi düzeltecek, Nimet'i kurtarabilecekti. Ama şimdi, kendini dinleyen, sevecen davranan Şahin'i bulunca, asıl amacı olduğunu sandığı Nimet'i unutur gibi olmuştu. Daha dün bile savunmasını Nimet üzerine kurarken, şimdi Bekir'e sıçramıştı. Bilinci uçup gitse bile, yarı uyanık durumunda yüreği ve bedeni, Naime'nin yeryüzündeki varlığını, kendi gerçeğini savunup duruyordu. Kendisiyle var olan bir acıydı Naime. Kendisi olmadı mı, hiç bir şey kalmıyordu ortada. Zeynep, Bekir, Nimet, Şahin, giderek işgal bile anlamsızlığa yuvarlanıyordular.

Şimdi Bekir çıkıp gelemiyorsa, nedeni Naime'ydi. Yaşıyordu çünkü. Ve olmuyordu, Naime kendini toparlayamıyordu, kaydığı yerden yukarıya çıkamıyordu. Belki öyle bir isteği de yoktu. Yalnızca anlatacaktı. Bir avukat aramaktaydı. Bulamıyordu. Kendini yine kendisi savunmak zorunda kalmıştı ama, bilinci onu yalnız bırakıyordu, yüreği kaçıp gitmek istiyordu, dili peltekleşmişti.

Tıpkı Bekir'in son günlerini yaşıyordu.

Her şeyi birbirine karıştırıyordu. Kendi çocukluğunu, Zeynep'inkini, annesinin çocukluğunu birbirine ulamış, yeni bir uzun öykü oluşturmuştu. Kendi yarattığı bu öykünün başını ve sonunu bulup işin içinden sıyrılamıyordu.

Şimdi sıra Bekir'de. Çünkü o taze, diri, yakın. O

da giderse, Bekir'in anıları da bulanırsa, sislenirse Naime'nin sonu olacak. Yoksa Naime, bu son'u uzatmaya, ertelemeye mi çalışıyordu bilinçsizce? Ya da tam tersine, öyküyü en kısa sürede tamamlayıp Bekir'in yanına mı gitmekti amacı? Evet, kendi sonuna ulaşabilmek için her şeyi bir an önce eskitmek, bitirmek istiyor olabilirdi.

Ama her satırbaşında yine Bekir'in adı, bir türlü biçimlendiremediği yüzü —ki, sürekli değişiyordu o yüz; bazen sevinçli, bazen çocuksu, bazen bin yıllık acılara bulanmış...— beliriyor, yenileniyordu. Herkesle ne hesabı varsa görmüş de, en sona Bekir'i bırakmıştı. —Hemen onun yanıbaşında ise Zeynep vardı.—

Naime, dinliyor musun beni, yoksa uyudun mu? Parmakların gevşedi. Uyuyor musun? Ha şöyle, gözlerimin içine bak da öyle dinle. Kurban Bayramlarında evlerden et toplardık. Küçük parçaları bir kaba doldururduk. Taşları üst üste yığarak ocaklar kurardım; ocağın çevresi lokanta olurdu. Askerden dönen ağbeyler anlatırlardı, büyük yerlerde, insanların yemek yediği lokantalar varmış. Çocuklar kibrit, tuz, biber, sahan getirirlerdi. Bir de teneke parçası bulurduk. Kebap pişirirdim, arkadaşlarıma yedirirdim, kendim de yerdim. Öyle güzel olurdu ki Naime, o kebapları ömrüm boyunca bir daha pişiremedim, yiyemedim. Bazı çocuklardan, yedirdiğim kebap karşılığında para da alırdım. Zengin çocuklarından tabi. Benim aşçılığım işte o günlerden kalmadır. Sonra, bir de sucuk konusu var. Bak ben, şimdi sucuk hiç sevmiyorum bilirsin, amma ki çocukluğumda çok severdim.

Bu konu açıldı mı duraklar, yüzünü buruşturur-

du Bekir; ağzında tütün yaprağı varmış gibi gözlerini kırpıştırmaya başlardı. Kendisiyle alay edercesine mırıldanırdı:

«— Sucuk sevmeyen çocuk olmaz. Çocukluğunu sevmeyen adam olmaz. Çocukluğunu özlemeyen, kimseyi özlemez, kimseyi sevmez; bu dünyada yaşamıyor demektir...»

Naime, Bekir'in gözlerinin içine bakar, evin, sokağın seslerini dinlerdi bir süre. Yakında birileri var mı? Yoksa kimse, Zeynep uzaktaysa, Nimet görünürde değilse sarılıp Bekir'i öperdi. Kulağının memesini dişlerdi.

«— Unut artık şu sucuk konusunu Bekir... Unut» derdi.

Bekir'in keyfi yerine gelirse, kulağının ısırılmasıyle canlanır, başlardı gülümsemeye. Ama, gözlerinin ışığına takılmış iki halka sucuğu görebilmek olasıydı. Öyküyü bilen Naime için hiç de zor değildi.

Son zamanlarda bu öyküyü anımsayan, dinleyici bulunca anlatan hep Naime olmuştu ama, Bekir'in sesiydi kulaklarındaki, gitmiyordu.

— Dolu dolu sucuklar... —diye mırıldandı—, dolu dolu sucuklar... Görüyor musun Bekir? İplere dizili sucukları görüyor musun?

Şahin, kadının üzerine eğildi:

— Ne sucuğu anam, bu da nerden çıktı? —dedi.

Kadını dürtükledi. Artık sabah yakındı, gün ışığı ucunu göstermişti öteden.

Naime, başını yekindirir gibi oldu. Gözlerini açtı, Şahin'in bulanık yüzüne baktı.

— Bekir! —dedi—. Geldin mi? Geldin mi sonunda? Bak ben de sana Zeynep kızı anlatacağım. Ölür-

ken anlatamadıydım, içime dert olduydu, dinlemek istemediydin, sana onu anlatacağım, artık dinlersin değil mi?

Şahin şaşırdı. Kadının yüzüne korkulu gözlerle bakıyordu. Başını iki yana sallayıp mırıldandı:

— Kadın delirdi galiba. Herif buna neler etti, hâlâ Bekir Bekir diye sayıklıyor, adını ağzından düşürmüyor...

Birden yüzü ışıdı; yeni bir şeyler öğrenebilecekti belki; eğildi, kadının kulağına doğru yaklaştı:

— Ben geldim, Bekir! —dedi—. Ne var ne yok, anlat bakalım?

Naime başını öte yana çevirdi. Gözleri sıkı sıkı yumulmuştu. Dudakları kıpırdıyordu. Soluğu kesilmişti birden ve boğuk, derin, eskimiş bir sesle birkaç kez üst üste mırıldandı:

— Zeynep var ya Zeynep... Hani şu bizim Zeynep... Senin üvey kızın Zeynep... İkimizin Zeynep'i... İşte o var ya, o...

Ellerini kollarını sağa sola attı, bedenini gerdi, bıraktı; üzerine örtülü duran mantosu kaydı. Şahin mantoyu kaldırıp geri örttü. Kadının iki elini tuttu, bastırdı, sarstı, Naime'yi uyandırmaya çalıştı.

— Bu kadarı iyi değil artık —dedi kendi kendine—, ne etmeli bilmem.

Naime debelenmeyi kesince, Şahin de onun ellerini bıraktı. Oturdu sandalyeye, bir sigara yaktı. Akşamdan beri ikinci paketi bitirmek üzereydi. Az sonra ayağa kalktı, ışığı söndürdü, geri yerine oturdu.

Uyku iyice bastırmıştı. Sigara neredeyse elinden düşüverecekti. Bütün gece, aralıklı uyuklamalarla dayanmıştı ama şimdi uykuya yenik düşmek üzereydi. Kendini ve her şeyi, —şu kadını en başta— unutmaya yatkındı. Sırtını duvara dayadı, sandalyenin ar-

ka bacakları üzerindeydi şimdi, öndeki iki bacak havaya kalkmıştı biraz. Gözlerini yumdu, sigarasını daha uzun aralıklarla emmeye koyuldu. Ve Naime'yi kendi solumalarıyla, sayıklamalarıyla bıraktı. Caymıştı, ondan hiç bir şey öğrenmek istemiyordu. Yüreğe su serpici iki satır söz bile bulunmazdı bu kadında, anlaşılmıştı. Tam bir «gamlı hazan»dı, hani bir şarkı vardı ya öyle...

Kendine döndü. Gecenin bittiği yerde kendine ulaşabilecekti belki böylece. Ama şu uyku nasıl da bastırmıştı. Upuzun bir yolda, uyuklayan bir kamyon sürücü gibi ilerliyordu. Gece ve tüm sesler kayıp gitmişlerdi, geride kalmışlardı.

Daldı.

Naime ise Zeynep'le alıp veriyordu.

İçime bir ur gibi düştün, pis yaratık! Fransız tohumu ne olacak! Gâvur tohumu. İşgal piçi. Allah belanı versin, sürüm sürüm sürünesin, evlat hayrı görmeyesin inşallah. Seni doğuracağıma taş doğursaydım, gidip ayakyoluna çıkarsaydım Zeynep, gâvur dölü Zeynep...

Şahin gözlerini açtı. Dışarıdan mı bir ses gelmişti, yoksa Naime'nin son kez «Zeynep» diye bağırması mı uyandırmıştı onu? Anlayamadı. Gerisi gelmedi; Naime sustu. Şahin biraz bekledi, uykusunu erteledi, ama az sonra caydı, yine başını dayadı duvara, kendini dinlemeye koyuldu.

Zeynep neredeydi acaba şimdi? Adını andıkça hâlâ yüreği büzüşüyordu, adını işittikçe irkiliyordu. Tüh allah kahretsin, kurtulamamıştı elinden, bunu anlamıştı. Belki de anasından kalma bir tutukluğu vardı kızın ama, kendini verdi mi, iyi verirdi;Şahin en çok

bunu düşünüyordu Zeynep'e takılıp kaldığında.

Oysa Naime öyle değildi. Artık her şey anlaşılıyordu; biraz da Naime neden olmuştu olayların böyle gelişmesine. Yoksa durup dururken bir insan, üvey baba bile olsa kızı yerindeki birine uçkur çözmezdi... Naime'dendi, evet!

Hakkı, ilk gece olduğu gibi, her seferinde zorla ırzına geçiyordu Naime'nin. Boğuşa boğuşa, döve döve, bağıra çağıra. Tüm komşular biliyordu durumu. Çevrede bilmeyen, işitmeyen kalmamıştı. Naime her gece dayak yiyordu ve kendini isteğiyle bırakıvermiyordu adamın ellerine. Hakkı küplere biniyor, kendinden geçerek bağırıyordu:

«— Ulan Nayime gâvuru, inatçı keçi! Ben sana yapacağımı biliyorum. Madem bana vermiyorsun, kime verileceğini ben sana gösteririm...»

Naime de ağlayarak yanıtlamıştı:

«— Elimden gelse, sana yarayan yerlerimi kesip köpeklere yediririm yine sana vermem! Bunu böylece bilesin!.. Öte dünyada iki elim yakanda olacak, unutma!..»

Sonunda Katır Hakkı, kendi isteğiyle onu Hacı Nihat ağanın konağına gönderdi. Bunu yaparken de zor kullandı tabii. Naime baş eğdi, yediği dayağın etkisiyle topallaya topallaya yürüdü gitti. Hizmet etti, yundu temizlendi, şarap taşıdı, boğma rakı sundu, bulaşık topladı, meyve taşıdı. Başı yere eğik olsa da, unutamadığı o Fransız'ın, o gâvurun ilgisini çekti...

Elinden tutulup zorla sürüklendiğini anımsıyor o geceden. Sonrası karanlık, sonrası acı, kapanmayan bir yara, silinmez, bağışlanmaz bir günah, bitmez bir

çile sonrası, eskimeyen bir suç, ömrü boyunca yüreğinde taşıdığı ağır bir yük; göğsünün orta yerine çöreklenmiş duran, onunla yaşayan bir çıngıraklı yılan. Kıpırdandıkça ses veren, kendini unutturmayan bir engerek...

Ama, uzun süren bir boğuşmadan sonra kendini salıverdi, Hakkı'ya göstermediği yumuşaklığı Fransız'a gösterdi. Ne yapacaksa yapsın bakalım. Fransız olmazsa İngiliz olsun, yeter ki Hakkı gelmesin üzerine. Hem, her şey olsun da bir an önce Naime kurtulsun. Toprağa giren, işgal eden, er geç yatağa da girer böyle.

Gözlerindeki karanlığı çoğalttı, kendini unutmaya çalıştı Naime; adamın yüzünü hiç görmedim dese yeri. İnanılır. Upuzun bir geceydi, bildiği tek şey bu. O sıralar birçok kadının öğrendiği, ama hiç birinin anlatamadığı gecelerden yalnızca bir tanesiydi. İşgal gibi bir geceydi; gibi değil, ta kendisiydi. Unutulmayan bir karanlıktı. Hepsi bu. Ama her şey de bu. Sonra Zeynep. Sonra, içindeki o kötü tohumun büyümesi. Kesin bilemiyor, hangisinden? Zeynep'in ettiklerine bakılırsa, Katır Hakkı da olabilir babası, o Fransız da. Yani, tohum kötüydü tohum. Utanç vermişti, acı vermişti. Bu kız, başlıbaşına bir savaştı, başlıbaşına bir saldırıydı aslında...

Kimseye anlatamadım. Bekir'im, sana bile. İşte şimdi, öldükten sonra öğren. Beni işiteceğini, beni duyacağını biliyorum. Sen kendini sakın hor görme Bekir'im. Seni bundan bağışladım, bundan hoşgördüm, hâlâ seviyor ve arıyorsam bundandır.

Yalnız Zeynep mi? Erkek milletinden tiksinerek sana geldim, karın olmaya niyetlendim amma olabildim mi hiç? Olamadım. Bunu da pek iyi bilirim... Sen de bilirdin amma, ağzını açıp tek söz etmezdin. Taş

değildin ya, insandın sonunda. Sana kin duymadığım bundandır. Amma ki Zeynep'i bağışlamam. Ölsem bile bağışlamam. O benim kızımdı, kanımı canımı, sütümü, varlığımı verdiğim insandı; benim doğurduğum canlıydı. Yapmamalıydı, beni yere çalmamalıydı, seni baştan çıkarmamalıydı Bekir'im... Kancık it kuyruk sallamayınca olmaz bu işler. Sallayınca olur. Neden kimse benim başımı ağrıtmadı, yıllardır nasıl erkeksiz yaşadım bilmez misin Bekir? Amma ki, benim durumum da bir başka türlüydü. Keselediğim körpe kızların bacaklarına el sürerken içim gitmezmiydi? Giderdi! Belki sen de bunu bilir, Zeynep'e yanaşırdın, hıı?

Hepsi geldi geçti, aha sen de yoksun artık, yarın ben de yokum, amma ki ölünceye kadar yine de birini bulup ona ağız dolusu sövmek istiyorum; sebebi sensin bütün bunların diye bağırmak istiyorum. Yoksa, hiç birimiz kötü değildik diye kendimi ve hepimizi savunmak istiyorum. Toprak kötü müdür, su kötü müdür? Bizler de topraktan gelmedik mi, suyla yunmadık mı? Kimdir bizi bu durumlara sokan diye sormak istiyorum Bekir'im; kim, kim, kim? İçimizi dışımızı işgal eden, bizi de kendisine benzeten kim? Daha elinden kurtulamadım o gizli düşmanın. İçimde kezzap yarası gibi derin bir oyuk, bitmez bir sızı, alnımın orta yerinde kurşun yarası. Adına Zeynep dedim çıktım amma, pek inanamadım buna, gerçekten Zeynep mi beni, bizi bu duruma getiren? Ya onu kim böyle yaptı acep? Bir geliversen de fısıltıyla kulağıma söyleyiversen a Bekir...

Yoksa bütün bunlar işgalin işi mi? Zeynep de benim yatağımı, benim erkeğimi işgal etmedi mi? Zeynep de işgalden kalma değil mi zaten? Hele o sıralar, hele sana yaklaştığı sıralar işgal askeri görme-

miş toprak gibiydi, öyle değil mi? Şimdi hepimiz ona benzemedik mi? Hepimizin içine giren bir şey bizi bozup çözmedi mi? İşte bunu soruyorum da bir türlü karşılığını bulamıyorum Bekir...

Şahin'e anlatsam beni dinlemez. Hiç birimiz okul mokul bitirmedik, hayatın içinden geldik; aklımız her şeye ermez amma ki, Şahin'in aklı bu işe hiç ermez, çünkü o genç sayılır bize göre, işgal nedir bilmez, anlamaz, anlamayınca da dinlemez, başını öteye çevirir geçer. Şahin bir... bir...

Şahin silkindi. Yine adı geçiyordu. Derinden soluk alıp verdi. Canından bezgin, uykusuz bir mırıltıyla:

— Ne var? —dedi—. Şimdi de sıra bana mı geldi? Bekir namussuzu bitti mi? Zeynep şıllığı bitti mi, bana mı geldi sıra?

Naime ses vermiyordu. Bekir, başını iki yana sallamış, omuzlarını silkmiş olmalıydı. Sesi gitti geldi. Ölü adamın ardından konuşmak da, sövmek de doğru değildi amma, pek de kızıyordu Şahin. Hele şu uykusuzlukta... Kadına bak yahu, akıl alacak şey değil. Ne dünya bu be, aklım ermedi gitti. Hepsini dinleyemedim, sayıklamalarının tümünü anlayamadım amma, işler çok karışıkmış meğer... Daha o herifi seviyor yahu... Bütün suçu kızına yüklüyor. Arada bir kendine yükleniyor amma o da numara, uykusunda bile kendini kandırıyor. Sesi her yandaydı bu gece. Sesi gecedeydi. Sesi bende bile yer etti, içime doldu. Allah kahretsin! Ne kötü bir geceydi. Beynimin içinde bağrışıp duruyorlar. Uyutmadılar beni. Adamın sesi çın çın ötüyor; kulaklarımda uğultu gibi... Eski konuşmalarımız, kadının sayıklamaları, benim ekleyip tamamladıklarım; hepsi bir arada.

— Ben o Demokrat denenlerin ne bok olduklarını iyi bilirim Şahin! Dinle beni. Onların savurduğu parayla bir değil, iki baraj yapılırdı. Sen bilmezsin, kaynanana sor, bana inanmazsan o anlatsın...

Naime, İsmet Paşa'nın en eski hayranlarından, gelip bir gün öl Naime dese, hiç düşünmez, ölür. Onaylardı Bekir'i. Ve Bekir, coşarak anlatmaya girişirdi. Hele konu bir açılsın, tamamdı. O sessiz, konuşmaz görünen Bekir şakımaya başlardı. Şahin o sıralar yeni damat, her şey yolunda gidiyor, damat utanıyor, ne anlatılırsa dinleyip, ne söylenirse onaylıyor. Zeynep'in üvey babası da olsa, Bekir önemli adam Şahin'in gözünde. Ona saygı duyuyor. Hakk nda olumsuz düşündüğünü sonradan öğrendiyse bile, davranışlarıyla o olumsuzluğu silmeye çalışıyor.

Dinlerdi. Her şeyi Bekir'le beraber yeniden yaşardı. Ve artık tüm olayları ayrıntılarıyle ezberlemişti. Üstelik öykülerin bazılarını ilginç buluyordu. Bekir de pek çok insan gibi, acılardan geliyordu.

Ayrancı Derbent diye bir yer. Şahin oraya hiç gitmedi, nerede, ne yanda olduğunu bile kestiremiyordu ama, biliyordu. Bir ayrancı dede varmış çok eskilerde. Evliya gibi biriymiş. Köy köy dolaşıp ayran satarmış...

«— Ne gülüyon Naime?»

«— Köylerde ayran yok muymuş da ondan alırlarmış a Bekir?»

«— Köyde ayran olmaz olur mu, ben öyle bir şey dedim mi?»

«— Demedin amma...»

«— Söylence bu... Dinle de sözümü kesme!»

«— Eee?»

Eyisi allah. Köyün adı Ayrancı Derbent olmuş

işte. Karaman'la Ereğli arasında bir yer. Bir söylenti yayıldı ki, orada bir baraj yapılacakmış... Kardeşim Osman köyden seğirtti geldi. Ağabey dedi, biz hepimiz uyuyoz, burda sen de uyuyon; yörü biz de oraya gidelim dedi. Sordum, ulan oğlum hadi sen askerlikte sürücüydün, kamyon ne sürer para kazanırsın, benim aşçılığımı ne işe yarar? Vardır onların aşçısı. Dedi ki, ağamın düşündüğü şeye bak; sen de benim mâvinim olursun. Çok para veriyorlarmış. Ben ormandan kütük taşıyordum. Hacı Burhanlar'ın Nuri var, bilin mi bilmem? Onun kamyonuylan. Amma, işi bıraktım, baracda çalışacağım. Gâvurların koca koca kamyonları var, baraca taş taşıtıyorlarmış. Damperli, otuz kırk tonluk kamyonlar bunlar; görsen korkarsın Bekir ağabey. Hele sen var git de bana daha sonra haber sal, gel dersen çıkar gelirim, bir süre çalışırım, sonra da yengeni götürürüm. O sıralar Zeynep yanımızdaydı, öyle değil mi Naime? Söylesene! Naime, sessizce, bir baş sallamayla onaylardı. Sonra, bu baraj işi yüzünden Zeynep'i babasının yanına gönderdilerdi ya, neyse, o ayrı konu. Adam zaten kızın peşinde dolanıp duruyordu, kızımı isterim diye tutturmuştu; amacı başka, Naime'ye rahat vermemek...

Ula dedik, o döğüşken Alaman gâvuru şimdi de baraj mı yapıyor? Hani, dünya savaşında bütün Avrupa'yı yıktıydı, şimdi de tutmuş onarıyor mu? Osman habire haber salıyor, gelsin ağam, çok eyi para var burda. Vardık gittik, bakalım Hitler köpeğinin askerleri nasıl baraj yaparmış görelim dedik Şahin...

Hepisi karınca gibi koşturup duruyordu adamların. Eyi de para veriyorlardı. Eyi peki, Osman işinden memnun amma, ben ne yapacağım? Meğerim, hemşerilerimiz varmış, Ermenek'in köylüklerinden olurlarmış. Balıkçı Hüseyin denen biri vardı, Devlet Su İş-

lerinde memurmuş. Barajda o da çalışırmış amma, bizimkilerin, Türklerin tarafında, Alamanların yanında değil. Kapısına vardık, el pençe divan durduk. Dedi ki, gidin Ereğli ilçesindeki parti kütüğüne üyeliğinizi yazdırın. Biraz duraladık, ula biz Demokratların kapısında ekmek yeyip durduk amma, devlet kapısı hepimizindir dedik, kendimizi avuttuk; şimdi gine partiye mi gidilecek? Vay anasını ki vay! Hemi de biz İsmet Paşa'yı, İsmet Paşa'nın partisini severiz, tutarız. Ney olacak şimdi? Cayacak mıyız yani?

Osman, rahmetli bizim Osman uyanık; yoo dedi, neye dönecekmişiz, neye cayacakmışız? Biz gine bildiğimizi okuruz, oyumuzu İsmet Paşa'ya veririz. Varıp yazılalım parti kütüğüne, varsın adımız Demıkrat oluversin ağabey, herifler bizi işe alıverecekler görmeyon mu? Seçim yakın deye yapıyorlar besbelli. Olsun dedik, peki; varıp gittik, partiye yazıldık, işe ben de girdim. Olduk birer Demıkrat...

Bekir, öykünün burasında ağzını yana kaydırarak, «Demokrat» değil, biraz da alay katarak sesine, «Demıkrat» derdi. Nitekim, Demokrat değil ama, bir süre gerçekten «Demıkrat» olmuşlardı iki kardeş.

Ve bu aşamada, Naime haberi almış, küplere binmişti; göndermişti bir mektup:

Hemen buraya dön, eski işinde ne varıdı, suyu mu çıktıydı? Ben de seni akıllı sanırdım Bekir, akılsızın en başıymışsın da ben bilmezmişim. Sen işgal görmedin tabii, senin köyünü yurdunu basmadı düşman, Fransız nedir bilmedin. Onun için gidip yazıldın tabii; bizi kurtaran onlar mı, yoksa Kemal Paşa ile İsmet Paşa mı? Bunları düşünmedin mi?..

Sonra Şahin oğlum, böylece Vatan Cephesi'ne

girdik. Sonra Ereğli'den dönüp vardık baraja. Osman Alamanların yanında çalışıyor dedim, biliyorsun. Şu işe bak ki Şahin, yıllar sonra şimdilerde de bizim uşaklar gine Alamanların yanına çalışmaya gidiyorlar. Amma bu sefer Türkiye'de değil, Alamanya'da... Neyse, biz gine sözümüze dönelim, o sıra, Ayrancı'daki baraj işinde bazı yerli mütâhitler de vardı. Alamanlardan ayrı iş alıp kendi hesaplarına şunu bunu yaparlardı. Biri vardı, işçilerden geçinip gidiyor. Yiyecek içecek işlerini yüklenmiş, kazanıp duruyor. Aşevi, dükkân, sinema açmış oraya, allah, işi iş! Köye sinemayı da bu baraj yüzünden getirmişlerdi, her gece giderdik. Zaten çok kalmadım oralarda ya, Naime yok, evimden uzaktayım diye sinemaya gider dururdum, gördüğüm filimleri yeniden görürdüm.

İşte, ne diyordum? O yiyecek içecek işlerine bakan adamın yanına girdim ben de. Adam da bizim gibi Vatan Cephesi'ne yazılıp iş koparanlardan biriymiş meğer. Hemi de ilçenin ileri gelenlerindenmiş. Adını unuttum şimdi, aradan yıllar geçti, kendi babamın adını sorsalar zor söylerim.

Önceleri ayak işlerine gidip geldim. Sonra, bir gün şansım açıldı, aşçımız hastalanıverdi, yatağa girdi de çıkamadı. Vardım hemen patronun karşısına, dedim benden iyi aşçı bulunmaz. Ben yıllarca Süperfosfatta çalıştım, şantiyelerde aşçılık ettim. Çaresiz, adam bana olur dedi, işe giriştim. Eski Kurban bayramlarındaki gibi sevinçliydim. Şurdan burdan toplanmış bu amele milleti yemekten ne anlasın? Ver önlerine otu yesinler, sesleri çıksa bile dinleyen olmaz. O sıra sendika mendika hak getire, adını ağza almak büyük suç, büyük günah; kim kime, dum duma. Başladım bulamaç gibi, ucuz az özenli yemekler pişirmeye. Sonra düzelttim amma, epey para kısmış

olduk böylece; patronun gözüne girdim.

Baraj ilerledikçe işçi de çoğalıyordu. İki aşçı da yetmez oldu, üçüncüsü gerekliydi. Karnımız doyuyor, cebimiz para görüyordu artık; neredeyse Naime'yi de getirecektim yanıma, daha karar verememiştim. Osman biraderim de çoluk çocuğunu toplamış köyden getirmişti. Beni de evlerine aldılar tabii. Ayrancı ile barajın arasında, Ortaköy diye bir yer vardı, evi oradan tuttuyduk Osman'a hiç unutmam. Naime'yi getirmeyi düşünüyorsam da, biraz para biriktirip geri dönmek daha çok işime geliyordu; denizsiz edemez olmuştum, bunun ayırdına vardım. Böyleyken, gözümü para hırsı bürüdü birden. Tez zamanda çok kazanıp dönecektim. O sıralar, dedim ya, elliyedi seçimleri yaklaşıyordu. Ankara'dan sürüylen Demokrat'lar geldiler. Temeli çoktan atılmış baraja yeniden temel atmaya durdular. Kırmızı kurdeleler kesildi, koyunların, ineklerin, öküzlerin kanları akıtıldı temele. Davullar vurdu, zurnalar öttü, halaylar çekildi. Etler, ekmekler, çuvallarla unlar, şekerler dağıtıldı. Kapanın elinde kalıyordu her şey. İşte o sıra, gözlerim yerinden oynadı. Güççük yiğenim Süleyman, elinde dört halka sucukla çıkıp eve gelmez mi? O sıra ben evde dinleniyorum; nöbetçi aşçı değilim. Yiğenim güççük, ellerindeki halkalar böyük!

Ulan nereden buldun bunları?

Bir yandan da ağzım sulanıyor, hemen bir parçasını kopardım, biraz ekmekle yemeye başladım. Yiğenimin dili yarı döner, yarı söyleyemezdi o sıra; anlattı ki, sucuklar da unlar, etler gibi sebil olmuş, sokaklara düşmüş, kapanların ellerinde kalmış. Hep beraber seğirttik, elimize ne geçtiyse bir çuvala doldurduk; yetmedi, bir iki daha dolandık, gine doldurduk. Kamyonlarla getirilmişti. Sayan, soran yoktu. Biz

en çok sucuk toplamıştık, geçmiş gün, güççük çocukların ellerinden aldığımız bile olmuştu... Amma, ne yazık ki, sonumuz gine o sucuklardan oldu!

Değil Ereğli'ye kadar varmak, Ortaköy'ü geçemeden yakalandık. Aşçı diye Osmaniyeli bir dürzü gelmişti benden sonra. Namussuz herif, o ispiyonlamıştı bizi. Tabii ki suçu üzerime aldım, Osman kurtuldu. Ah, keşke kurtulmaz olaydı da, o da işten atılaydı... Nur içinde yatsın. Gine içim yanıyor işte...

Osman'ın taşlara bulaşan kanını şimdi bile görüyorum.

Bedeni paramparçaydı...

O koskoca kamyonun, damperli, otuz tonluk ejderhanın altında kalmış. Nasıl oldu da yaptı bunu, hâlâ aklım almıyor ya, inanamıyorum ya neyse. Damperi kaldırıp da baraj setinin üstünde koca kayaları kamyondan aşağıya leblebi gibi dökerken arka tekerleri kaydırmış, kamyonla birlikte geriye doğru takla atarak yuvarlanmış.

Seçimlerden hemen sonraki günlerde olmuştu.

Sandıktan gine Menderes çıkmıştı, herkes seviniyor, göbek atıyordu. Biz ölü kaldırıyorduk. İşçinin yüzüne bakan yok. Ucu sonu, bir kamyon sürücüsü ölmüş; ne olacak sanki? Oy verme zamanı da değil; neden ilgilensinler? Zaten hep böyle olmaz mı? O zaman da böyle olduydu işte, Osman'a bizimkiler sahip çıkmadılar. Ölüye gine o Alaman gâvuru arka çıktı. Ölüsünü yıkattılar, çoluk çocuğuna para verdiler, eşyasını köyüne taşıttılar. Ben de başlarında gittim, amma, gelininizle yiğenlerimi götürdükten sonra bir daha oraya dönmedim.

İçim kan ağlıyordu. Öptüm anamın elini, o sıra daha ölmemişti, çıktım yeniden yola; evime geldim... İçimde bir sızı, yüreğimde bir sancı. Amma ki, de-

nizi görünce acılarım azaldı, kendime gelmeye başladım. İyi ki Naime kalmıştı, götürmemiştim. Dönmüş gelmiştim amma nasıl? Artık ölümü tanıyordum, yaşamayı da tanıyordum; her şeyi kendime dert edinmeyecektim, yaşamaya bakacaktım.

Sordum:

Zeynep nerde?

Öğrendim: Babasının yanına gitmiş; ilerde belki dönermiş geri. Naime üstelememiş kalsın diye, vermiş, hadi git kızım, ne de olsa babandır, mademki bu kadar istiyor, biraz da onunla yaşa bakalım...

Gözümde o iki şey sallanıp durur: Yiğenim Süleyman'ın elindeki sucuk halkaları ile, Osman biraderimin ezik bedeni, başı... Onun için diyorum ya Naime'ye:

«— Sucuk sokma şu eve kadın! Sana kaç sefer söyledim, sucuk sokma!..»

İşte bu sesi çok yakından işitiyordu Şahin. Bekir deyince sucuktan tiksintisini en başta anımsıyordu. Oysa çocukken, gençken nasıl da severmiş sucuğu. Onu da biliyordu Şahin. Ve kendince yorumluyordu.

Sevginin terse dönüşüydü bu.

Ne zaman sucuk kokusu duysam, kendi ölümüm yaklaşıyor bana diye açıklıyordu Bekir de. İçi dönüyor, yüreği daralıyordu. Sucuk kokusu ciğerlerimi eritiyor Naime diye bağırması boşuna değildi. Ölümüm yakın diyordu, burnuma sucuk kokusu gelmeye başladı...

Sonra yalvarmaları başlamıştı, yakınmaları başlamıştı: Tut ellerimi de o benim kekik kokulu dağlarıma çıkalım Naime... Susuyorsun, konuşmuyorsun.

Yoksa bana kırgın mısın, dargın mısın? Ondan mı, sen de benim gibi her şeyi oluruna bıraktın? Zeynep yüzünden mi? Bak işte, sıra ona geldi; sana Zeynep'i de anlatacağım. Ama sakın beni kınama, son demlerimde elini benden çekme, yanımdan uzaklaşma. Bırak da rahat öleyim. Bu suçu, insanlığa aktaralım; insanoğlu çiğ süt emmiş, yapar, her şeyi yapar deyip geçelim; günahı da sevabı da benimdir bu işin amma, sen bana kızma, sen beni sev, hayırla an, ardımdan ilenme, bana sövme...

Sana söylüyorum Naime, ses vermiyorsun. Ne o, ağlıyor musun? Yıllardır ağladığın yetmedi mi? Sus artık. Göz yaşı yeter. Ben gidiyorum. Ağıtlarla değil, sevinçle de değil, ama sevgiyle uğurla beni; bunu istiyorum. Yanlışlıklarımla, yani insanlığımla gidiyorum. Ardımda kalacak olan sensin, Zeynep ve Nimet; Şahin iyi çocktu amma, o da çekti gitti; siz üçünüz kaldınız. Ölür gibi, öldürür gibi yaşadık bir arada, bak bunu çok söylüyorum, sakın unutma ve kızınla bundan sonra iyi geçin. Siz, paylaşılmayacak bazı şeyleri bile paylaştınız. Şimdi sıra yaşamakta. Sakın aptallık edip birbirinize düşmeyin...

Beni dinlemiyorsun.

Kaldır başını da yüzüme bak Naime...

Burnumda hep sucuk kokuları, et yanıklarının kokusu tütüyor gine. Ellerim daralıp küçülüyor. Eski bayramlarda kurban etlerinden kebap pişiriyorum. Şimdi hem çocukluğumu, hem de ölümü yaşıyorum. Bak beni dinle, hep bunu söyleye söyleye öleceğim galiba; elini ver bana, bırakma, dinle...

Her yanım yapış yapış oldu, bak. Sıkıntı, utanç, korku. Korku ölümden, utanç senden, yani bağışlan-

maktan. Bağışlanmak ne zormuş, ne ağır yükmüş, ömrümün sonunda, ölüm yatağında anlayabildim.

Elini ver bana Naime, bırakma Naime, ah sakın beni bırakma, geliyorlar, bırakma, tut ellerimi ne olursun, tut Naime... Nai... Na...

— Elini ver bana Şahin! Nereye gittin oğlum? Neredesin? Bekir yok, sen de yoksun Zeynep zaten yok. Daha ben neden yaşıyorum öyleyse? Yaşayıp da ne yapacağım? Her yanım sarılı, kuşatıldım, işgal altındayım. Bunu söyleyince hepiniz gülüyorsunuz. Siz öyle değil misiniz sanki? Ne gülüyorsunuz? Bunu bir tek Bekir anlamıştı ya, o da gitti işte, gitti Şahin!.. Duyuyor musun oğlum beni? Bana elini ver, getir elini...

Şahin kadına yaklaştı, başucunda dineldi öylece baktı bir süre. Tedirgin, uykulu gözleri vardı. Naime'nin üzerine eğildi, ağzını kadının kulağına yaklaştırdı:

— Buradayım, korkma —dedi—, yanındayım, yalnız değilsin. Hadi uyu biraz, hiç bir şeyi merak etme, yanındayım bak...

Dışarıda asfalt yeniden canlanıyordu; araç sesleri işitilmeye başlamıştı. Görünüşe göre, sıradan gecelerden biri daha kendini tüketmiş; üstelik kendini tükettiğinin ayırdına bile varamamıştı. Geçip giden gece, yolun sonuna yaklaşan Naime'ye benzetilebilirdi. Şahin'in gözlerinin önünde, ellerinin arasında, kulaklarının tanıklığında, tükenmekte olan eskimiş bir insan artığı vardı. Naime, geriye dönüp yukarı doğru akamayacak bir ırmaktı artık. Denize ulaşmıştı. Hâlâ

soluyabilmesinin nedeni ise —Şahin anlayamıyordu bunu, çok şaşıyordu, inanamıyordu—, kadının, geçmişle olan hesabını bir türlü kapatamayışıydı. Geçmişin yakasına yapışmış, bırakmıyordu. Biri çıkıp, «tamam, sen haklısın» deyiverse, bir anda her şey bitecekti. O zaman, geçmişin yakasını bırakacak, günün hesabını da ondan sormaya kalkmayacaktı.

Ama, onu dinleyen yoktu ki, yanıtlayan olsun.

Şahin esnedi, gün ışığını unuttu ve kendini uykunun sıcacık eline bıraktı.

DÖRT

Otobüs, lokantanın arkasındaki yakıt pompalarının bulunduğu yere, mazot almak için dolanmıştı. Yolun hemen hemen yarısındaki bu durakta yolcular da dinleneceklerdi. Sürücünün yardımcısı, ince uzun, bıyıklı delikanlı, yüksek sesle yirmi dakika «ihtiyaç molası» verildiğini bildirmişti. Yolcular otobüsten olgun incirler gibi dökülmüşlerdi.

Otobüsün yakıt almak için dolandığı yanda moteller vardı. Kadın, otelle motel arasındaki ayrımı işte burada öğrenmişti. Otobüs sürücüsü olan sevgilisiyle kaçtıklarında, üç gün dört gece burada kalmışlardı. «Neden kaçıyoruz?» diye ikisi de sormamıştı birbirine. Kaçmanın, herkesten, her şeyden uzaklaşmanın çekiciliğiyle buraya gelmişler, şu motellerden birine sığınmışlardı.

Ne güzel günlerdi ah, unutamıyordu.

Yırtıcı kuşlar örneği, özlemle birbirlerine saldırmışlardı. Daha önceki kaçamak buluşmalar, ucundan kıyısından yakalanıp hemen bırakılmış coşkular hiç

kalmıştı buradakilerin yanında. Burada her şey yeniden yaratılmış, her coşku sonuna değin yaşanmıştı. İki yataklı motel odasında karyolalardan birinde seviştilerse ötekinde uyumuşlardı. Aslında dar bir odaydı kaldıkları, ama o daracık yere engin denizlerin, yüksek dağların nasıl da sığdığını görüp yaşadıklarında çok şaşırmışlar, kendilerini bitmeyecek bir düşte sanmışlardı. Her şeyi içlerinde genişletiyor, kendi coşkularına uyduruyorlardı. Bilinmedik, bulunmadık yeteneklerinin olduğunu beraberce görüp; o yeteneklerin tüm meyvelerini yaşamışlardı.

Odaları bir vadiyi andırıyordu. Sonra vadide koşturdukça yorulmuşlar, önlerine çıkan pırıltılı kaynaktan sular içip, cennet meyvelerinden doyasıya yemişlerdi. Şaraplarla başları dönmüş, bu coşkunluğun ortasında kendilerini, var oluş nedenlerini, birbirlerini arayıp bulmuşlardı kaç kez. Ve anlamışlardı ki, yürekleri, işlenmeye hazır madenler gibi, birbirlerini bekleyip durmuştu bunca zamandır; hem de öylesine birbirlerine yakınken...

Yemek ve kısa süreli uyumalar dışında sevişmeye, birbirlerini yeniden bulmaya hiç ara vermemişlerdi. İkisi de öylesine özlemle doluydu. Neyi ve kimi özlediklerini bilmeden biriktirmişlerdi her şeylerini. Aylarca bir arada olmalarına karşın, korkudan, yasaklardan dolayı nasıl kendilerini tutmuşlarsa, burada tam tersine, tüm yasakları, tüm engelleri yok etmişler, bütün dünyayı, evreni, her şeyi kendileri yeniden yaratıp, kendilerine uydurmuşlardı.

Sıradan insanlar olarak, düşlerinde görseler inanamayacakları derinliklere ulaşmışlardı. Kendi yeni yüzünü aynada görüp şaşan insanlardı ikisi de. Ama, düşlere bulanmış bu benzersiz yaşama süresi çok

çabuk tükenmiş; kendini zorla yaşatmak isteyen gerçek öne çıkıvermişti.

Üçüncü gecenin beklenmedik bir yerinde, sabaha yakın bir saatte adam gizini ortaya dökmüştü:

«— Sana söylemeyi istedim ama beceremedim Zeynep, şimdi sırası geldi galiba...»

Zeynep dingindi. Yaşadığı doyumsuz tadın ortasında, ilgisizce sordu:

«— Bir şey mi açıklayacaksın?»

«— Evet. Bilmen gereken şeyler var...»

Zeynep öperek susturdu adamı; soluğu tükenince ağzını çekti:

«— Hiç bir şey öğrenmek istemiyorum. Görmüyor musun, yeniden yaşamaya başladım. Zincirlerimden kurtuldum, bütün yanlışlıklarımdan, günahlarımdan arındım... Kuşlar gibiyim, kanat vuruşlarımı işitmiyor musun?..»

Adam sustu kaldı, şaşırmıştı; Zeynep sürdürdü:

«— Bırak, bozma, hiç bir şey anlatma...»

Adam doğruldu, Zeynep'i yana itti yavaşça.

«— Anlatmazsam olmaz» dedi, «suçum durmadan büyüyor, ben seni kandırdım...»

«— Bu yeni bir şey değil» dedi Zeynep, «ben her zaman aldatıldım. Sus. Bozma. Her şey çok güzel. Sonra konuşalım. Sabah anlatırsın... Tamam mı? Sabah...»

Ve sevişmişlerdi yeniden.

Sabah olduğunda, Zeynep, uykulu gözleriyle, araya giren esnemeleriyle, ilgisiz, umursamaz dinlemişti:

«— Ben evliyim. Üç de çocuğum var...»

Zeynep, elindeki sigaradan derin bir soluk aldıktan sonra:

«— Bana ne?» demişti. «Ben seni böylece seviyorum. Bırakıp gideceğini de biliyorum. Bana kimse dayanamaz. Kimisi ölür, kimisi kaçar... Sen de gideceksin. Git. Ama şimdi yanımdasın, ötesi önemli değil. Ben bu günü yaşıyorum...»

Adam şaşırmıştı. Bu sözlerle karşılaşacağını beklememiş olmalıydı.

«— Ama ben seninle kalmak istiyorum Zeynep. Memlekete gidip karımı boşayacağım. Zaten üç yıldır ayrıyım. Anlatması uzun sürer, teyzemin kızı diye bir türlü bırakamadım. Bizim oralarda böyle şeyler...»

Zeynep, sözünü kesmişti:

«— Bak, ben harbi kadınım, açık konuşmayı severim. Bizim buralarda da kocadan ayrılan kadına iyi gözle bakmazlar. Hele bana hiç. Kimse sana anlatmadı mı; kaç kocadan arta kaldım ben! Şimdi de kalkmış, benimle kalmak istediğini söylüyorsun... Bırakalım bunları; sen de aklına koy, bu iş burada bitecek. Sen kendi yoluna, ben geri kendi evime... O sokağa, o eve, o eski acılara, anılara...»

Gözleri ıslanır gibi olunca başını yastığa gömmüş, bir süre konuşmamıştı. Adam üsteliyordu:

«— Benimle kalacaksın. Hani öyle konuşmuş, öyle yola çıkmıştık...»

Zeynep yanıtlamamıştı.

Ve sonra, belki de bir milyonuncu kez iç içe girmişler, sarmaşık olmuşlar, hiç çözülmemesine akşama değin birbirlerine düğümlenmişlerdi. O sabah, bir düşün bozuluşunu değil ama, önlerindeki son günü ve son geceyi yaşayacaklarını ayırt etmişlerdi.

Zeynep'in mırıltısı yinelenip durmuştu; odadaki dağları, ırmakları, denizleri kovmuş, kadın kendi yüreğiyle doldurmuştu orayı:

«— Daha koca bir günümüz, uzun bir gecemiz var...»

Otelle motel arasındaki ayrımı öğrendikten sonra, bir erkeği, hem de sıradan, kaba saba, dilini tatile gönderip durmadan bedeniyle konuşan bir adamı sevmeyi, bu arada kendi bedeninin karanlıkta kalmış köşelerini bulmayı; buldukça, tanıdıkça şaşırmayı yaşamıştı. Ne eski, sözde kocaları, ne üvey babası, yani gerçek kocası yaşatabilmişti ona böyle duyguları, böyle sevmeyi, sevilmeyi. Bir sevinç, bir tat, bir coşku denizi içinde yüzmüştü.

Sonra da, adama karşın, kendi yüreğiyle, kendi elleriyle her şeyi bozmaya, düşü bitirmeye hazırlanıyordu. Acıya, bıraktığı yerden yeniden başlayacağını biliyordu.

Adam anlattı durdu.

Karısı, çocukları Kayseri'deydi ama Zeynep'i —hemen ardından eklemişti— Nimet'i Ankara'da yaşatacaktı. Yakınları vardı Ankara'da. Arkadaşları. Kardeşi Sinan da oradaydı. Onların yanında bir süre kalırdı Zeynep, sonra Nimet'i getirirlerdi; karısından boşanınca da evlenirlerdi.

Zeynep acı acı gülerek omuzlarını silkti:

«— Ben de senin gibi evliyim Hasan... Bak, söylemeyi unuttum. Çünkü bunu ben de unutmuştum. Bırak bu düşleri, gerçeği gör. Her şey bitecek, yine eskisi gibi olacağız. Sen bizim kiracımız, ben de...»

Hayır tınmıyordu Hasan, ileriye dönük kesin tasarıları vardı:

«— Bu meslekten bıktım aslında. Zamanında okulu bırakmasaydım. hiç olmazsa ortayı bitirebilseydim böyle olmazdım belki; küçük bir işim olurdu ama. akşamları evimde uyurdum. Şimdi yollarda geçiyor

ömrüm. Bilirsin, evden bir çıktım mı, üç dört hafta dönmediğim olurdu...»

Zaten ondan vermişlerdi ya evi kiraya. Uzun yol sürücüsü, bir gün gelip yatarsa bir ay yollardaydı...

Naime Bekir'in ölümünden sonra aylık bağlatmak için çok uğraşmıştı. Nereye başını vurduysa sonuç alamamıştı. Sonunda, Zeynep'le Şahin için yaptırılan odayı gözden çıkarıp kiraya vermeye karar kılmıştı. İçerdeki kapı kilitlenir, dışarıdan iğreti bir kapı açılıverirdi, tamam. Hasan ise tam aradıkları gibi biriydi.

Naime, mahalleliye karşı kendini savunabilmek için yakınıp durmuştu:

Devlet işleri allahın işlerinden de karışık. Kime gittimse dinletemedim. Olur olur deyip atlattılar. Şimdi bekliyorum, belki günün birinde aylık bağlayacaklar amma, herhal o zamana kadar ben ölmüş olacağım...

«— Tamam mı Zeynep? İkimiz de boşanınca...»

Zeynep, burukça gülümseyerek adamın yüzüne bakmış kalmıştı. Ve inançsız, belli belirsiz bir mırıltıyla yanıtlamıştı:

«— Madem bu kadar istiyorsun, bir deneyelim bakalım...»

Hasan nasıl da gülmüştü.

Gülünce dişleri dışarıya akıyor, çoğalıyordu. Gülüşü insanın gözünü alıyordu. Zeynep'e bakılırsa, Hasan, şu içinde yolculuk ettikleri geceyi de ışıtıyordu işte. Motel odalarının birinde oturmuş gülümsüyordu. Hayır, öyle değildi. Şimdi nerelerde, hangi yollarday dı acaba? Belki de evinde, çocuklarının, karısının yanındaydı. Kızının saçlarını okşuyor olabilirdi. Ha-

san eve döndü diye hepsi ayaktaydılar, uyumuyorlardı.

Belli belirsiz bir yel vardı. Karşıdaki ağaçların yapraklarını hışırdatıyordu. Uzun süren bir yazın ardından gelen, geldiği de pek belli olmayan bir son yaz gecesiydi işte. Ne de olsa biraz üşütüyordu. Bütün olumsuzluklara karşın, güzel günler yaşamışlardı. Zeynep, Hasan'ın kardeşiyle oturduğu günlerde, hiç ayırdında olmadığı olayları, ölümleri, korkuları, daha neleri görmüş, öğrenmiş, yaşamıştı Ankara'dayken... Ama, yine de güzeldi, unutulmaz günlerdi:

Bir yandan, akşam eve sağ olarak dönebilecek mi diye Sinan'ı, öte yandan, acaba şimdi hangi yollarda otobüsüyle koşturuyor diye düşündüğü Hasan'ı bekliyordu. Çok özlediği kızını ise, fazla düşünmemeye çalışıyor; onun özlemiyle yanıp tutuşurken sesini çıkaramıyor, acısını içine akıtıyordu. Çünkü henüz Hasan karısına gitmemiş, boşanma konusunu çözümleyememişti. Onun ardından, dönüp Şahin'i bulması gerekecekti. Kim bilir nerelerdeydi Şahin? Bakalım boşanmaya yanaşacak mıydı? Ya Nimet ne olacaktı o zaman? Sorup soruşturmuştu; kız çocuğu babaya veriyorlardı. Yasalar öyleydi. Ama, içinde belli belirsiz bir iyimserlik vardı; kızını da alabilecekti yanına. Daha olmazsa kaçırır, sonra da izini belli etmezdi...

Ah, uzun bir yazdı evet. Geçmek, bitmek bilmemişti. Hiç değilse Nimet yanında olabilseydi; ah akılsız başım diyordu, evden ayrılırken onu neden yanıma almadım ki? Sonra yanıtını bulunca utanıyordu; olmazdı, Hasan'la o unutulmaz geceleri, günleri yaşayamayacaktı o zaman. Ve böylesine uzun süreceğini kestirememişti. Nasıl olsa Hasan da bırakıp gidecek demişti kendi kendine...

Keşke Nimet'i sonradan aldırsaydı. Sinan, dişlerini saça saça gülerek kaç kez önermişti:

«— Kaçıralım şu kızı. Bizim örgüte bir söyledik mi, tamamdır. Az mı adam kaçırıldı?»

Zeynep, buna da yanaşmamıştı. Bir gün oraya dönecekti, dönmek zorunda kalacaktı. Hem sonra, ninesi severdi Nimet'i, iyi bakardı. Bundan kuşkusu yoktu. Üstelik, Sinan'ın karanlık işlerine bulaşmış olmak istemiyordu. Bu nedenle hem onun önerisini geri çevirmiş, hem de şu «örgüt» sözcüğüyle ilgili olarak tek soru bile sormamıştı. Bilmemek, bazı durumlarda, bilmekten daha iyiydi. Çünkü seziyordu; bu gidişe dur diyen biri çıkacaktı, çıkınca da suç işleyenlerden hesap sorulacaktı. Bunca acı, bunca ölüm, kimsenin yanına kâr olmayacaktı. Herkes, haklı haksız, yaptığının karşılığını ödeyecekti günün birinde. Nimet dursundu durduğu yerde, seviyordu Sinan'ı ama, karışık işlerle uğraşmasını beğenmiyordu. Sonunda, korktuğu da başına gelmişti işte; Sinan gizlenecek delik arıyordu, can derdine düşmüştü. Peşindeydiler. Ölümden kaçıyordu. Hem de umutlu bir kaçış değildi bu; nereye gidersem yerimi bulacaklar diyordu; en iyisi Güney sınırlarından dışarıya kaçmaktı. Bir süre sonra bunu gerçekleştirecekti. Gidip Filistin savaşçılarına katılacaktı... Dinlemek istemese de öğrenmişti bunları Zeynep; ne diyeceğini bilememişti.

Yaşam, bir kaçma kovalama, ölme öldürme savaşımıydı galiba. Kendisini de bu ikili ilişkilerin ortasında görmeye başlamıştı. Değişiyordu. Kaçmaktansa kovalamak iyiydi herhalde. Onun içindi biraz da: dönmek istiyordu. Evime döneceğim diye tutturmuştu.

Kendini orada savunacaktı.

Boşluktan, hiçlikten kurtuluyorsun yenge diyordu

Sinan, hoşuma gidiyor bu, aferin sana... Dön tabii, kendini savun. Yaşadığın, var olduğun belli olsun...

— Hem ben denizi çok seviyorum Sinan, su olmayan yerde yaşayamam...

— İnsanın seçme özgürlüğü varsa, elbet istediği yerde yaşayabilmeli. Oysa benim ve benim gibilerin durumu çok değişik. Bizler büyük bir kavganın içinde bulduk kendimizi, sonunda nereye gittiğimizi bilemez olduk. Onun için... Benim gitmek istediğim yer...

— Anlıyorum. Haklısın. Ama düzelecektir mutlaka, bu kargaşa hep böyle sürüp gider mi?

— Gitmez. Gitmeyecek. Her şey değişiyor, memleketimiz de değişiyor. Ama, dediğin gibi, ben de bir deniz kıyısında yaşamak isterdim. Herkesin düşlediği gibi, benim de çocuklarım, sevdiğim bir karım olsun isterdim... Öyle sanıyorum ki, bizim kuşağın çocukları bu düşü yaşayamadan yaşlanıp gidecekler. Bir kısmı da, yaşlanamadan ölecekler, öldüler, ölüyorlar...

«Sinan'ın «büyük kavga» dediği şeyi anlayamayan Zeynep, kendi kavgasını, anasıyla olan çekişmesini biliyordu yalnızca. Döünp, kaldığı yerden sürdürecekti. Orası kendi eviydi, anasıyla bir arada yaşamak zorunda kalsa bile, gidebileceği yer orasıydı. Hem Hasan da seviyordu denizi; yoksa neden gelip de taa buralarda ev tutsun, yaşamaya kalksındı. Çalıştığı otobüs şirketinin merkezi oradaydı ama istese yine de başka bir kentte oturabilirdi. Örneğin Ankara, tam Hasan'a ve işine göreydi. Bütün yolların merkeziydi Ankara...

Zeynep, yine Hasan'a kayıyordu.

Ah bir de kullandığı otobüsün sahibi olabilseydi; o zaman belki de hiç yanından ayrılmaz, gittiği yere onunla giderdi. Artık Zeynep de zaman zaman umutlara kaptırıyordu kendini. İşte yine o umutlara tutunmuş oturuyordu. Şu, yanında bulunan, ona dostlukla, sevgiyle bakan delikanlı, Hasan'ı ne çok andırıyordu. Boy pos, duruş, bakış, her şey Hasan'dan kalmaydı

— Ne kadar benziyorsun... —dedi birden.

Sinan dalgınlığından silkindi:

— Neye benziyorum?

— Hasan'a... Yüzün, kıvırcık saçların, koyu kara kaşların, uzun boyun, burnun, dudakların Her şey Hasan'ı andırıyor. Hele kara gözlerin...

Sinan gülümsedi:

— Sen, ağabeyimi görmek istediğin için beni böyle görüyorsun. İnsanlar böyledir, her şeyi kendilerine göre yorumlarlar... Oysa Hasan ağabeyim benden daha uzun boyludur, dudakları benimkinden incedir, burnu biraz daha kalkıktır. Değil mi ya? Hadi gözlerimiz için diyeceğim bir şey yok, ama...

Gülümsedi Zeynep:

— Çok hoş çocuksun sen —dedi—, keşke kardeşim olsaydın...

Sinan da gülümsedi:

— Zaten öyleyim... —dedi.

Zeynep'in sırtındaki el örgüsü hırka kayınca, Sinan uzandı, hırkayı çekiştirdi. Zeynep, sevgiyle delikanlının yüzüne baktı. Şu güzelim insan neler yapmıştı acaba, Zeynep'in bilmediği neler? Tıpkı kendisi gibi; ben de neler yaptım bugüne kadar. Bazı-

larını herkes biliyor, bazılarını da benden başka hiç kimse bilmiyor...

Derinden içini çekti. Kimleri, neleri anımsadı... Öteki yolcuları görmüyordu. Şimdi kendi içinde, kendi geçmişinde, yanındaki Sinan'a bakarak, onun yardımıyla dolaşıyordu. Sonra dönüp geliyor, kendi geleceğini düşünüyordu. Burada yaşanmış eski gecelerin de coşkusuyla, son kerte duygulanmıştı, içi içine sığmıyordu.

— Ne oldu, bir şey mi var yenge? —dedi Sinan—. Yoksa yine kızını mı düşünüyorsun? Sabahleyin kavuşacaksın işte...

Zeynep'in gözleri buğulanır gibi oldu. Soruya geçiştirdi.

Sinan düzgün konuşuyordu. Saçı sakalı uzamıştı, yüzünde çok eski yorgunlukların izi, birikintisi vardı; yolculuktan ,uykusuzluktan öte şeyler. Çok uzak yollardan yürüyerek gelmiş, çok sular, çok dağlar, denizler, çöller geçmiş birinin yüzüydü bu. Kamburunu çıkararak oturduğundan, boyu biraz kısalmıştı. Bakışlarını Zeynep'e yönelttiğinde, ansızın yüzü, sonra da kişiliğini değişiyordu. İkide bir çevresini, öteki yolcuları izlediğine bakılırsa kuşku ve tedirginlik içindeydi. Beklenmedik olayları seziyordu sanki. Gece her yanı sarmıştı ve en çok Sinan'ı sıkıştırıyordu. Karanlık ve aydınlık yerleri; gecenin, uzanabildiği en öte uçlarını, hemen her şeyi bir anda, sabırsızlıkla, açgözlülükle toplayıp yutuyor; sonra geri masaya, Zeynep'in yanına dönüyordu. Ve bu anlık gezinmeler, denetlemeler onu daha da yoruyordu. Bıkmıştı artık çevresini ve öteki insanları gözlemekten. Yorgunluğunun asıl nedeni bu olmalıydı. Görünmeyen bir öldürücüden kaçıyordu, bilinmeyen bir silahın namlusu doğrultulmuştu üzerine. Yüzü gölge içindeydi; göz-

lerinin rengi bile bu gölgeye gizlenmişti. Korku bakışlı bir delikanlıydı işte; her yanda görülebilecek türden, çağdaş bir insandı. Boşuna değildi, «Bizim kuşak, sağcısı, solcusuyla birbirimize çok benziyoruz» demesi... «Kendi gölgemizin önünden kaçıyor, kendi gölgemizi kovalıyoruz sanki.»

Ötelere uzandı yine, sonra dönüp geldi, bir kez daha sordu:

— Neyin var? Söylesene yenge...

Zeynep omuzlarını silkti, dingin bir sesle:

— Bana yenge deme be Sinan —dedi—, adımı söyle, Zeynep de.

Sinan belli belirsiz gülümsedi; bu kez Hasan'a gerçekten çok benzedi. O da böyle gülerdi.

— Hep söylersin ama unutuyorum işte —dedi—, sen benim gerçek yengemsin aslında. Öteki fos çıktı, yüzümüzü kara çıkardı. Bırak söyleyim, yenge diyeyim. Bu sözcüğü daha önce göğsüm kabararak söyleyemedim de ondan istiyorum herhalde...

Yüzünü buruşturdu, konuyu değiştirdi:

— Hâlâ söylemedin, neyin var?

Zeynep omuzlarını silkti:

— Hiç... Hiç bir şey yok. Düşünüyordum.

Sinan üsteledi:

— Ağabeyimi mi düşünüyordun?

Zeynep, külhan ağzıyla, elini sallayarak:

— Boşver be Sinan! —dedi—. Bugüne kadar ikimiz de birbirimize fazla bir şey sormadık. Bundan sonra da öyle sürdürelim gitsin. Düşünüyorum işte

Sinan sandalyesini çekti, Zeynep'e yaklaştı:

— Aslında ben konuşmak, dertlesmek istiyorum ama sen buna yanaşmıyorsun yenge. Kaç kez denedim, olmadı bugüne değin. Bari bundan sonra olsun. Bak, kardeşim olsaydın keşke dedin bana; kardeşlik

böyle mi olur? Hadi anlat, neye sıkılıyorsun?

Zeynep, uzandı, Sinan'ın masanın üzerinde duran eline koydu kendi elini.

— Bak Sinan —dedi—, ben harbi bir kadınım... Durakladı.

Ötelere, karanlığın yoğunlaştığı, ışıkların yittiği uzak yerlere baktı. Sonra gözlerini Sinan'a çevirip sesini alçalttı:

— Benim hiç gizlim saklım yoktur aslında. Bunun için de hep başım belaya girer. Ne anam, ne de başkaları sever beni... Anlayacağın, sözünü esirgemez biriyim. Bu nedenle, son zamanlarda kimseyle fazla konuşmaz oldum. Susmak daha iyi daha zararsız galiba...

Sinan gülümsemeye çalıştı ama beceremedi. Kaygılandı, kuşkulandı.

— Hadi konuş benimle —dedi—, içinden geliyor sa eleştir, kırılmam, alınmam. Benden mi yakınacaksın, yoksa ağabeyimden mi? Söyle, çekinme...

Zeynep biraz duraksadıktan sonra:

— Hasan'ı seviyorum —dedi—. Onunla yaşamaya başladıktan beri kendimi değiştirmeye çalışıyorum. İyi bir insan. Okuduğum bazı romanlardaki erkeklere benziyor...

Sinan şaşırdı:

— Sen roman filan da mı okudun yenge?

Zeynep'in sesi yükseldi, omuzları dikeldi:

— Tabii. Bizim sokakta bir Zuhal vardı, şiir filan yazardı. Ondan alırdım romanları. Kamelyalı Kadın var, biliyor musun? Onu bile okudum, yaa...

Sinan gülümseyebildi bu kez, sevindi

— Aferin be yenge —dedi—, sen bizden bile iyiymişsin. Benim yaşıtlarım edebiyatla, sanatla filan uğraşamadan kavgaya giriştik. Bunları küçümsedik.

Şimdi anlıyorum ki... Neyse, bırakalım bunları, seni anlat.

— İşte o Zuhal verirdi romanları. Kendimi her Kamelyalı Kadın'daki fahişeye benzetirdim... Düşmüştüm...

Sinan yüzünü buruşturdu:

— Böyle konuşma be Zeynep!

— Dedim ya harbi kadınım; dinle.

— Peki.

— İşte Hasan, Kamelyalı Kadın'daki adam gibi, geldi, beni sevdi, kurtardı. Bana insan gibi davrandı. Onun için çok seviyorum Hasan'ı. Bana geçmişimi unutturdu. Önceki yanlışlarımı hiç yüzüme vurmadı. Ona her şeyimi, bütün yanlışlarımı anlattığım son gecemizde, işte yine buradaydık. Demin daldım ya, ondandı... Cennetin yeryüzünde olduğunu burada anlamıştım. Hasan'la bulmuştuk cenneti. Şu, arkadaki motellerden birinde kalıyorduk İlk sana anlatıyorum bunları. Yüreğim dolup taşıyor, Hasan'ı çok seviyorum, çok... Yaşamaya onunla başladım...

Sinan durakladı, şaşırmıştı:

— İyi güzel anlatıyorsun da —dedi—, hani, ağabeyimi ben de çok severim. Ama, onun böylesine yetenekli olduğunu, böylesine sevilebileceğini sanmazdım, çünkü...

Zeynep sözünü kesti:

— Demin demiştin ki... İnsanlar her şeyi kendilerine göre yorumlarlar...

Sinan gülümsedi:

— Beni şaşırtıyorsun. Çok zekisin...

— Hayır, dikkatliyim. Kendimi savunabilmem için çok dikkatli olmam gerekiyor. Havadan nem kapmasını biliyorum. Sen buna zekâ diyorsun... Neyse işte, belki de ağabeyini, içimdeki boşluğa ben yerleştir-

dim, onu kendime ben uydurdum. Ama o da yerini beğendi, beni sevdi herhalde, hiç bir şeyi bozmamak için özen gösterdi; gün oldu lokmamı ağzıma verdi, gün oldu çocuğuymuşum gibi saçlarımı okşadı. Kendini bilen bir kadın daha başka ne bekler zaten? Öyle değil mi? Bana insan gibi davrandı, yaptığım ne kadar yanlışlık varsa hepsini bağışladı. Anlayacağın, yeniden doğmamı sağladı... Onun için, ondan yakınmam çok ayıp olur, nankörlük olur...

Gözlerini yumdu. Belki de çocukluğunu anımsadı. Yüzü şimdi öylesine çocuksuydu.

— Öyleyse, ben mi canını sıkıyorum yenge?

Gözlerini açtı, gülümsedi Zeynep.

— Demin söyledim ya, Hasan'la burada geçirdiğimiz geceleri, günleri düşünüyordum. Bana evli olduğunu, çocukları olduğunu anlatmıştı...

İçini çekti. Sustu.

Sinan başını önüne eğdi, sigara yaktı.

— Sen de ister misin?

— İstemem, sağ ol.

Sinan, dalgın, yavaşça mırıldandı:

— Senle biz birbirimize benziyoruz yenge. Adam yerine konmak istiyoruz. Ben de öyleyimdir. Toplum bizi itti, kendi içinden dışarıya attı, üzerimize sevgiyle eğilen olmadı. Herkes bizi eleştirdi durdu. Biz de ne yaptık? Önümüze çıkan ilk kavgacının peşine düştük. Ortamı, zamanı, tüm öteki gerçekleri düşünmeden, buna fırsat bile bulamadan, dipsiz, sonsuz bir kavgaya bulaştık... Zamanı ve yeri iyi seçilememiş kavgalar yenilgiyle bitiyor. Bunu bile göremedik. Daha on yıl kadar önce, kırlarda, köylerde kırılıp dökülmemiş miydik sanki? Ama, işte dönüp dolaşıp aynı çıkmaz sokağa geldik; getirildik. Sen diyorsun ki, Hasan beni kurtardı. Ya bizi, bağışla beni, bok yoluna

ölenleri, sürünenleri, kaçanları, kovalayanları kim kurtaracak? Herkes iç savaştan söz ediyor... İç savaş demek...

Zeynep çevresine kuşkuyla baktı, konuyu beğenmemişti:

— Bırakalım bunları —dedi— sonra konuşuruz. Zaten ben pek bir şey anlamıyorum açıkçası. Ama, olanlara üzülüyorum tabii. Yazık, her gün on beş yirmi kişi öldürülüyor... Annemin anlattıklarına bakılırsa, işgal yıllarında bile bu kadar kıyım olmamış...

Sinan başını önüne eğdi. Sustu.

— Alınganlık etme —dedi Zeynep—, seni anlamaya çalışıyorum. Sana haklısın demek de istiyorum. Ama, bunu herkesin böyle düşünmesi, söylemesi gerekmez mi? Oysa, hiç kimse bu öldürmelerden, soygunlardan, adam kaçırmalardan memnun değil ki...

Sinan başını kaldırdı, kendini anlatamayan insanların umutsuzluğuyla baktı:

— Bu küçük soygunların, bu günlük ölümlerin asıl nedeni, büyük soygunlardır yenge. Amaç, büyük soygunları önlemek!

Sesi yükseliyordu ki, susturuldu yine:

— Peki canım —dedi Zeynep—, sen haklısın, ama sus lütfen. Bak, bizi dinleyenler var...

Konuyu değiştirmiş olmak için sordu hemen bu sözlerinin ardından:

— Hasan şimdi nerede acaba?

Sinan omuzlarını silkti:

— Nerede olacak? Yollardadır.

— Eve uğrayacaktı, karısıyla konuşacaktı —dedi Zeynep—, sonra da boşanma davası açacaktı...

Sinan, biraz öfkeli, biraz yenik bir sesle:

— Boşanamaz o! —dedi—. Boşuna hayal kur-

mayın. Boşanamaz. Öyle bir şey yapabilecek olsaydı, şimdiye...

Sustu. O susunca Zeynep sordu:

— Neden? Neden boşanamasın? Hem ben ille de boşansın istemedim, gelsinler hep birlikte oturalım bile dedim...

Sinan buna da çok şaşırdı; inanmayan gözlerle baktı Zeynep'in yüzüne:

— Gerçek mi bu?

Zeynep gülümsedi:

— Elbet gerçek.

— Yengem oralardan gelmez. Ağabeyim de onu boşayamaz, bu böyle sürüp gider işte... Bak, ağzımdan kaçtı, o kadına yenge dedim yine...

— Ya ne diyecektin?

Sinan düşündü biraz, sonra:

— Ben yobaz değilim, kadın haklarına saygılıyım ama, onu bağışlayamıyorum. Ağabeyim gibi bir emekçi, bayağılıkla kirletilmemeliydi. Ağabeyim, uzun yoldan döndüğü bir gece evde onu biriyle yakaladı...

Zeynep durakladı:

— Bana anlatmamıştı —dedi—, bunu bilmiyordum. Demek, yüreğindeki o eziklik, bana sarılırken. «sakın bana yalan söyleme, beni bırakacaksan bile önceden söyle» demesi bundanmış... Peki, neden bırakmadılar birbirlerini? Çocuklar için mi?

— Bunun birkaç nedeni var —dedi Sinan—, bir tanesi çocuklar. İkincisi, yengem, bak yine ağzımdan kaçtı, teyzemin kızıdır. Açığa vursak, yine ucu bize dokunacaktı. Bir şey yapmayıp bıraksa, çevre ağabeyimi sıkıştıracaktı. İki ucu pis bir değnek gibi bir şey işte. Ağabeyim de kaçtı durdu, bu zamana değin pek az uğradı memlekete. Demek şimdi?..

— Evet, oraya gitti —dedi Zeynep—, konuşup

bu işi çözümleyecek...

Sinan gülümsedi:

— Bana bile söylemedi, görüyor musun?

Zeynep de gülümsedi:

— Konuşmayı pek sevmez, bilmez misin?

Başını salladı Sinan:

— Bilirim —dedi—. Keşke ben de onunla gitseydim. Belki bir işe yarardım orada... —Durakladı—. Ama gidemezdim, faşistler öldürürler beni, gidemem...

Zeynep yine uyardı:

— Yavaş konuş! Hem artık Ankara'yı da, Kayseri'yi de unut. Sen Hasan'ın kardeşisisin ama Almanya'dan geliyorsun, unutma. Oradan izinli olarak geldin, bir süre sonra geri döneceksin. Evlenmeye geldin buraya, tamam mı? Komşular sorunca öyle diyeceğiz. Annem sorunca da... Annem önemli değil pek, onu sustururum. Ama komşular kurt, adamın ağzından laf çekmesini iyi bilirler.

Sinan bozuldu, iki büklüm oldu, masaya dayadı başını. Tuhaf bir görünümü vardı. Zeynep elini uzatıp saçlarını okşadı.

— Ne oldu? —dedi.

Sinan başını kaldırdı. Neredeyse ağlayacak gibiydi. Gölgeden çıkıvermişti gözleri, asıl kimliğini ortaya koyuyordu:

— Kaçaklığım hep sürecek be yenge! Korkuyorum. Ölüm korkusu ne kötüymüş meğer... Oysa biz kimleri...

Sustu.

Bakıştılar:

— Yengenle yakaladığınız adamı da tabii —dedi Zeynep—. Öyle değil mi?

Sinan yanıtlamadı, başını az önceki gibi masaya dayadı, öylece kaldı.

— Hadi bırakalım bunları —dedi Zeynep—, üzülme. Bizim orası pek tehlikeli sayılmaz. Bir süre saklanırsın. Kurtarılmış bölge mi ne, işte öyle diyorsunuz ya. Korkma.

Sinan başını kaldırdı:

— Bu kez de bizimkiler zor kullanacaklar. Dönek diyecekler bana. Bu işlere bulaştın mı, tamamdır yenge, sen bilmezsin. Kanser gibi, dönüşü yok... Hiç özeleştiri yapan da çıkmıyor ortaya, kimse yanlışımız şudur demiyor...

— Özeleştiri ne demek?

— İnsanların kendisini yargılaması. Bu da kolay iş değil tabii. Herkes kendini haklı buluyor, herkes kendi yolunun doğru olduğunu savunuyor, kimse kimseyi kendi yüreğini bile dinlemiyor. Nasıl bir karmaşadır bu bilmem ki? Kaos diyeceğim ama, onu da soracaksın ne demek diye. Boşver be yenge... Düzelecek. Bunu bilmek bile yetiyor aslında. Ölüm korkusu ise çok insanca bir duygu. Sakın beni kınama, ayıplama... Bir süre beraber kalırız; sonra da ben çekip giderim...

Zeynep'in sesi titredi. Deminden beri Sinan kendi kendine konuşmuştu belki de; Zeynep kayıp gitmişti.

— Özledim oraları...

Söyleyemediği başka şeyler de var gibiydi. Şu çocuğun, şu Sinan'ın yalnızlığından, korkularından yola çıkıp anasına değin ulaşmış olmalıydı. Ama bunu kendine açıklamaktan korkuyordu. Naime adındaki o kadını, o eski yabancıyı özlemişti galiba. Merak ediyordu onu. Sağlığı iyi değildi bıraktığında. Sinan'a anlatsa mıydı? Ya o da anasını, yakınlarını özlemişse? Gidemiyorum, korkuyorum, öldürürler diyor-

du ya. Caydı. Yutkunmakla yetindi. Kendi sokağını düşünmeye başladı.

Duvarları yazılarla dolu evler. Delikanlıların nöbetleşe bekledikleri köşebaşları. Amanos'un, ötede, yukarıda duran, başı dumanlı, koşup iniverecekmiş, sahile, denizin kıyısına düşüverecekmiş gibi eğilen tepeleri. Zeytin ağaçları, çamlar, mevsim gülleri ve portakal bahçeleri... İçini çekti yine. Belleğinde, oraları biraz da kendisi süsleyip güzelleştiriyordu. Yaşadığı tüm eski acılarına karşın, anılara karşın orayı çok özlemişti. Bu ayrılıkla, ilk kez, bütün varlığıyla ana olmayı da öğrenmişti. Kızını ve anasını yeniden tanımıştı. Kendi varlığını, kendi yerini bulup saptadığı gibi. Giderek, içinde dönüp durduğu dünyayı da öğrenmeye başlamıştı. Anasını, kızını kendini; geçmişi ve geleceği yeniden düzenlemeye, yeniden yerleştirmeye niyetleniyordu. Bunda Sinan'ın da yardımı olacaktı, biliyordu. Sinan gitmesindi, hiç bir yere gitmesindi. Ne olacaksa onun yanında, gözünün önünde olsundu. Analık duyguları Sinan'a da yönelmişti.

— Orada rahat edeceksin Sinan —dedi birden—, Hasan gelse de olur, gelmese de. Sen benim kardeşimsin artık. Bir gün her şey düzelecek der oturuz. Hasan'ı ve yarını bekleriz.

Sinan burukça gülümsedi:

— Düşe benziyor bunlar... Sen de az duygusal değilsin!

— Çoğu zaman düşlerle yaşamaz mıyız? Bak, ben de senin gibi konuşuyorum artık. Hoşuna gitmiyor mu?

Başını salladı Sinan:

— Çok hoşuma gidiyor.

— Orada ablan olurum, annen olurum. Yolu düştükçe Hasan da gelir canım, karamsar olmayalım. Hiç uğramayacak değil ya? Hiç değilse, bizim esdeki eşsini almaya gelecektir. Gine kiracımız olur. Çorbasını içer, uykusunu çeker, gine yoluna gider... Ben de çamaşırlarını yurum. Konuştuğumuz gibi, bir de bakkaliye açtık mı... Deriz ki, Sinan Almanya'ya dönmekten caydı. Sana güzel bir de kız buluruz...

Sinan dalmıştı. Çok güzel bir masal dinliyorken ansızın, cadı kadın masalı bozmuştu. Hayır, cadı kadın değil, cadı adamdı!

— Yolcular yerlerine!

Başlarını çevirip baktılar ve gördüler: Yakıt sıkıntısında, arkadaki pompadan, payına düşen ayırılmış mazotu alan otobüs park yerine dönmüştü.

Kalktılar. Sinan, yengesinin sırtından kayan hırkasını yine yakaladı.

— Üşüyeceksin, giy şunu istersen —dedi.

— Otobüse gireceğiz, gerek yok —diye yanıtladı Zeynep.

Yürüdüler.

Sinan, kuşkulu gözlerle çevresini tarıyordu yine. Otobüse çıktılar. Sinan pencere yanına oturdu, kaykıldı geriye doğru, gömüldü. Zeynep de kendini çuval gibi bırakıverdi koltuğa. Yorgunluğu birden çoğalmıştı. Gözlerini yumdu. Sonra açtı, Sinan'a döndü:

— İyi ki sen varsın —dedi—. Sen benim gerçek kardeşimsin. Hiç kardeşim olmadı benim. Bu duyguyu kimseye duymadım, ne kız ne erkek.

Sinan sevindi, diri bir sesle:

— Sağ ol Zeynep —dedi.

— Sen de sağ ol.

— Hadi uyu —dedi Sinan sevecenlikle.

Zeynep anladı, bir şey demedi: Sinan, az sonra ışıklar sönünce, yerinde doğrulacak, geceye, yola ve sürücüye tanık olacaktı. Belki arama tarama olurdu yolda. Gerçi yanında kimliği vardı ama, yine de

Az sonra sürücü yerini aldı, motoru çalıştırdı. Yardımcısı, yolcuların tamam olup olmadığını daha önce denetlemişti. Otobüs iki manevrayla gideceği yola yöneldi. Sürücü bir sigara yaktı. Gecenin ulaşılmaz bir derinliği vardı ve adam o derinliğin nerede son bulacağını iyi biliyordu. Gaz pedalını topukladı, fiyakalı bir kalkıştan sonra gecenin içinde seğirtmeye başladılar.

BEŞ

Gece bitmek bilmiyordu. Her an yeniden başlıyor ve uzuyordu; genişleyip derinleşiyordu. Son bir iki gündür, gece gündüzü de yiyordu sanki, oburlaşmıştı. Giderek, yaşanmış geçmişe ve yaşanmamış geleceğe de el atıyordu. Her yana uzandıkça sonsuzlaşıyordu. Ve geceyle birlikte Naime'nin nasırlaşmış acılarının tortusu karanlığa dökülüyor, damıtılmış özsuyu ise ortaya çıkıyordu. Şahin çoğu şeye tanıktı artık. Naime'nin yeryüzündeki tek tanığıydı üstelik. Geçmişe, güne ve geleceğe yalnızca Şahin kalacaktı; Şahin ölümsüzleşiyordu Naime'nin gözünde; yeni tanımaya, görmeye başladığı bu kadının varlığını, anlattıklarını, yaşadıklarını, anlatamadıklarını toplayıp yüreğinin el değmemiş girintilerine işliyordu.

Naime, düşle gerçeğin, yaşamla ölümün, inanılır ile inanılmazın birleşmesi, bir araya gelmesiydi. Olur şey değildi. Bir insan, bütün yalınlığıyle bu acıları çekmiş, bu acılara dayanmıştı; yine o insan, çok sıradan acılarını bir yaşama yöntemi olarak geliştirmiş, tüm ömrünü onlarla biçimlendirmişti. Çok gizli kalmış, çok derinlere itilmiş bir pınarın ilk suları yer-

yüzüne daha yeni, o kullanılmış, tüketilmiş yaşamanın sonuna doğru çıkabiliyordu. Şahin'i en çok şaşırtan buydu; Naime, görüp de algılayamamış olduğu, tanıyamamış olduğu simgesel bir varlıktı. Şimdi anlıyordu ki, Naime çağının, yaşadığı dönemin, üzerinde var olduğu toprağın tanığıydı ve bu tanıklığı şimdi Şahin'e bırakmanın acılı, ezik mutluluğunu yaşamak istiyordu. Eksik bir şeyler vardı; bir akşam olmak üzereydi, karanlık inmek üzereydi ama bir şeyler eksik kalıyordu.

Sesi çıksa, «Bir yanım eksik kalıyor!» diye bağıracaktı.

Ve o eksikliği Şahin'in tamamlamasını çok istiyordu. Bunu bilse, buna inansa, gözlerini erinçle kapayıp yeryüzünü yeni sahiplerine bırakabilecekti. Ama Şahin susuyordu, yalnızca izliyordu, düşünüyordu, görüyor, yaşıyor seziyor; konuşmuyordu. Belki de konuşmaya hazırlanıyordu. Şaşkınlığı gittikçe artıyordu.

Naime'nin belleği çok karışıktı. Yaşamı gibi, sayıklamaları, yarı bilinçli konuşmaları karmaşa içindeydi. Derin derin soluk alıp verirken kendini tüketmekte olduğu anlaşılıyordu artık. Varlıktan yokluğa doğru akıyordu.

Ve Şahin'in yalın, kesin, en iyi anlayabildiği şey buydu:

«Ölecek bu kadın. Son bir iki gününü yaşıyor, belli...»

Bir zamanlar Naime'ye karşı kötü davranışlarda bulunduğu olmuştu, şimdi onları tek tek anımsayıp belleğinin derinliklerinden çıkarıyordu. Çıkardıkça, onmaz, işe yaramaz bir pişmanlıkla üzülüyordu. Ve gittikçe, her duygunun yerini acıma duygusu alıyordu. Hiç bir insana bu denli acımamıştı yaşamı boyunca.

Vay anasını diyordu kendi kendine, baktığım yeri nasıl da görmezmişim, şimdi çoğu şeyi anlayabiliyorum ama neye yarar? Şu kadın, şu kadın... Anam olsa böyle üzülmezdim...

Başucundan ayrılmaz olmuştu.

Uyursam ölüverecek diye korkuyorum. Belki iki yudum su ister ölmeden önce... Uyumuyordu ama o da bitik düşmüştü, daha ne kadar dayanabilecekti? Şahin derin bir soluk alıp bıraktı.

Dayanamıyorum artık...

— Of be! —dedi—. Şu dünyanın tadı tuzu yok. Gece de bitmek bilmiyor...

Naime, sanki onun bu mırıltısını beklermiş gibi, sayıklamaya başladı. Tüm bedeniyle, tüm varlığıyla, elleri kollarıyla, bacaklarıyle, gövdesiyle, kıpır kıpır devinerek, kendini yatağın her yanında gezdirerek mırıldanıyordu. Şahin, bu sayıklamaların ayrıntılarını bile ezbere biliyordu artık.

— Yine başlayacak —diye söylendi—, ne bitmez sayıklamaymış bu... Dönüp dönüp aynı şeyleri söylüyor galiba. Taa çocukluğundan başlıyor, bugüne kadar geliyor. Bir sürü olay, bir sürü insan... Herkesle kavgalıymış, herkesle dargınmış meğer. Bir tek Bekir var iyi; onu da anlayamadım ya, bir tek ona bağlanmış... Bir de Nimet...

Yok, Nimet'i bile unutur gibi olmuştu.

— Nimet'i bana bıraktı herhalde... Hay allah, ne düşüneceğimi şaşırdım kaldım ben de...

Kadının başucundaki sandalyede oturuyordu. Ayağa kalktı. İçinde dolandığı akvaryum iyice daralmıştı. işte. Benzinlikten bile dardı burası; odanın dışına bile çıkamaz olmuştu. Durmaksızın sigara içiyordu. Bir ara, komşular hastanın başındayken gidip üç paket sigara almıştı. Ama onlar da tükenmişti, son

paketi boşaltmak üzereydi. Sabaha değin yetseydi bari...

Naime söylenip duruyordu. Şahin biraz kulak kabarttı ona, sonra ilgisini geceye ve sokaktan gelen seslere kaydırdı. Naime'yi tek başına bıraktı. Yeni bir şey yoktu. Yine de kulağı arada bir kendiliğinden, bazı mırıltıları yakalıyordu. Tekdüze sesiyle anlatıyordu Naime, bir türlü bitiremiyordu. Kendisiyle, yaşamla, dünyayla ve herkesle tartışıyordu. Sesi bazen yükseliyordu, hemen ardından, işitilemeyecek değin incelip azalıyordu. Şahin ölümleri düşünüyordu, böyle mi olurdu hep, ölmeden önce, bazı hayvanlardaki sezgiler gibi, insanlar da ölümün gelişini sezip yaşamla hesaplaşırlar mıydı? Daha önce ölümü hiç bu denli yakından izlememiş, yaşamamıştı.

Ve sokaktan gelen köpek havlamaları Naime'nin mırıltılarını, Şahin'in uykulu düşüncelerini bozup, dışarıda sürmekte olan yaşamı, geceyi anımsatıyordu

Oysa Naime artık geceyi, Şahin'i, yaşamı terk etmeye iyiden iyiye hazırlanmış; çıktığı yolda ilerliyordu.

İlkin annemgille gitmedim. O sıralar kızım küçücüktü. Bir yaşında mıydı? Yaşamaz olası köpek. Sonunda canıma tak dedi, açlık susuzluk, sefillik, dayak... Dayanamadım, kocamın evinden kaçıp anamın evine gittim...

Şahin, başını azıcık çevirip Naime'nin yüzüne baktı.

— Artık bıktım be —diye mırıldandı—, anasından da, kocasından da, sayıklamasından da... Ama, bir yandan da acıyorum zavallıya...

Naime hep yinelemelerdeydi ve bazen değişik

şeyler anımsıyor, değişik olaylar sayıklıyordu. Şahin' de, bıkkınlığın yanısıra şaşkınlık da üremişti; hangisine inanacağımı şaşırdım, durmadan anlatıyor...

Ben kızımı kaçırdım amma, Katır Hakkı denen kemikleri sızlayacasıca herif peşimden geldi, mahkemelere düştük. Geberdi artık, kemikleri de çürümüştür inşallah, cesedini kurtlar yemiştir... Yıllardır görmedim. Yoksa daha dün mü gördüm? Yüzü gözümün önünden gitmiyor. Şeytan suratlı cellat! Çocuğu zorla elimden aldı. Hep zorla elimden aldılar. Sanki çok severmiş gibi, Zeynep'i aldı. Mahkeme onu haklı buldu. Sevmez dedim, çocuğuma bakamaz dedim, dinletemedim. Ya beni mi haklı bulacaklardı? Ne zaman dinlediler ki zaten beni? Hiç! Çocuk ona düşüyormuş. Zeynep gitti, ben kaldım tek başıma. Hep yalnız kaldım ya, işte öyle... Aradan bir yıl geçti geçmediydi, köylüler kapımın eşiğini aşındırmaya başladılar.

O geldi, Naime şu kızı al...

Bu geldi, Naime şu kızı al Katır Hakkı'nın elinden...

Öteki geldi, Naime, kız perişan durumda, Naime kız kötü olacak, Naime bu kıza yazzık...

Anlatırlar: Zeynep toprak yiyormuş. Nasıl da güzeldir toprak, ah bilirim, ben de yerdim, amma ki kızın karnı şişmiş, görenler gidip gelip anlatırlar, dokuz aylık gebe gibi olmuş, yüzü sapsarı, soluğu leş gibi kokuyor.

İşittiklerim üzerinedir dayanamadım, ana yüreği değil mi, hastalandım, yataklara düştüm. Yüreğim beni çekemez oldu, acıya dayanamaz oldu. Dediler ki bu Naime uzun yaşamaz, ölümü yakındır. Amma ki, ölemedim gitti, daha çekerim. Kendimi de çekerim, dünyayı da çeker dururum böyle...

Kızım kötüymüş de sanki ben iyiymişim. İkimiz iki yanda çeker dururuz. Oysa ben ona neler gönderirdim. Kızım yesin, kızım giysin, kızım iyi olsun diye neler... Hiç birisi eline geçmezmiş meğer. Katır Havva'dan sıra düşmezmiş, o yermiş pişirdiğim dolmaları, sarmaları; başkaları giyermiş fistanları, kazakları, ayakkapları... Kızım köyde belde, ben uzktayım. Köyde adımı kötüye çıkarmışlar: Naime evden kaçtı, kocasını, kızını bırakıp gitti. Kaçmışım. Allah bin türlü belanızı versin yalancı köpekler... Sonra ben bu kızı, ben bu kocamla evlendikten kaç yıl sonra alabildim? Ne bileyim ben, almaz olaydım. Yılları saymayı hiç bilemedim. Ömrüm sırasız geçti gitti. Çok sonra aldım kızımı yanıma. Yok, daha dün aldım. Göğüsleri yeni kabarmıştı. On iki, on altı yaşında var yok idi. Kız çok kötüydü; sonra Bekir uzağa gidince, geldi Hakkı kızı gine götürdü. Daha ölmedin mi sen Hakkı? Geberesice Hakkı! Yakamı bırak artık, bırak yakamı! Ben o sıralar hamamda çalışıyordum. Beni oraya Erkek Nuriye koyduydu. Onu herkes bilir, amma artık kimse bilmez, hatırlamaz; o da öldü gitti, ben de öldüm gittim, onu arıyorum. Karşıma hep Hakkı çıkıyor!.. Artık yeter... Hani, beş altı sekiz yıl önce öldüydü Erkek Nuriye, onu gördünüz mü, yeri neresi? Pek özledim. Hani, ölüsünü belediye kaldırdıydı ya, o Nuriye abla işte, Çeteci Nuriye, aşçı Nuriye, sıhhıyeci Nuriye... Narlıca köyünden çıkıp çetecilere karışmış, Fransız'a kurşun sıkmış Nuriye... Bana her zaman arka çıkmış Nuriye abla... Yine onu aramaktayım, yalnızlıktan kurtulurum, konuşuruz, Katır Hakkı'dan kurtuluruz, Zeynep'i anlatırım ona...

Yoksa ben öldüm de o ölmedi mi? Bir anlatsam, Zeynep'in ettiklerini bir öğrense... O zaman ölüverir kederinden. İyi ki yok, iyi ki öldü de kurtuldu, bu-

günleri görmedi. Ne kadar çok yaşarsan, o kadar çok acı değil mi? Yoksa ben mi bilemedim, yaşamayı ben mi beceremedim? Onu belediyenin adamları kaldırıp gömdü, ya beni kim kaldıracak, kim gömecek? Beni kim yıkayacak, kirlerimden nasıl arınacağım?

Yok, ben daha ölmek istemiyorum. Yaşayacağım. Torunumu bulacağım. Ona her şeyi anlatacağım. O Zeynep denen kancığa da söyleyeceklerim var, iki elim yakasındadır, ölmeyeceğim. Bana ettiklerini ölsem bile unutamam. İşte ben o sırada hamamda çalışıyorum. Tellaklık ediyorum. Bekir de bir yerde çalışıyor, ne bileyim, süperfosfat fabrikası diyorlar, aşçı mı ne, öyle bir şey. Kardeşi ölünce çıkıp gelmişti. Hayal ediyorum, düşünüyorum, Bekir var artık, başka kimseler kalmadı. Amma, o da yok, o da yok. Yok, Hamamcı Sabri'nin hamamında tellaktım. Sonra veznede oturmaya başladım. Bana güvendiler, kuruş sektirmezdim. Harama meyil etmezdim. Kese, lif, havlu, terleteceksin; sırasında hepsini yaptım, hepsini bilirim. Bedenini podralayacaksın. Arada artizler gelirdi, pavyon artizleri. O sıralar pavyonlar açılmıştı. Zenginler, toprak ağaları gider eğlenirlerdi, artizler anlattıkça öğrenirdik... Ne kadar üstelesem de kadınlar bacakaralarındaki kılları kesmezlerdi, gülerlerdi, derlerdi ki, sen işine bak Naime, bizim kıllarımıza karışma! Ağalar böyle isterlermiş; anlamazdım şu ağaları. Fransız subayı da öyleydi. Hatırlardım, yanaklarım kızarırdı. Adamın koltukaltları, bacakarası kıllarla kaplıydı. Amma, güzel kokular sürünmüştü. Güzel koku muydu? Değildi, o da değildi. Öyle olsa kusacak gibi içim bulanmazdı; amma ki, kusamadıydım. Bir kusabilsem, içimdeki tüm pislik akacak şimdi, kurtuluverirm. O zaman da kusamadıydım. Öylece kaldıydı içimde; Fransız kaldıydı, Zeynep kaldıydı,

Katır Hakkı kaldıydı içimde, işgal kaldıydı... Gittikçe yeşerdi bunlar, gövdemde yer buldu, dal budak sardı, adına Zeynep dedim amma, hepsinden bir parça kalmıştı. Beni yaşadığıma pişman eden şeyler...

Demek o sıralar yirmi altı, yirmi dokuz, otuz beş yaşında filandım. Ne bileyim kaç yaşındaydım? Tazeyim, iler tutar her yanım ayakta, hizmet görür durumda. Gülerler bana, kıllarımızdan ne istiyorsun Naime? Sen bizi keselemeye, temizlemeye bak, gerisine karışma!.. Karışmam anam, bana ne? Herkesin şeyi kendine, bana ne? Benimki de kendime... Ben Fransız'ı unutamam, o kokuyu duyar dururum... Olsun. Basarım keseyi, dökerim suyu, basarım keseyi... O sıralar öyle de güçlü kuvvetliyim ki, elime su döken bulunmaz; beş altı dokuz kadına birden hizmet ederim. Hepsini yan yana göbek taşının üstüne yatırdım mı, tamam; koştur Naime, durma Naime, aslan Naime... Saatlerce dışarıya çıkmazdım. Terletirim, sürekli çalışırım. Sürerdim keseyi sırtlarına, kol ve bacaklarına, ellerimle oğuştururdum, kulunç kırardım; nasıl severlerdi ellerimi. Beni de böyle bir seven olsaydı derdim içimden, ah Bekir'im ah Bekir'im, benim bedenim de böyle şeylerden hoşlanmaz mıydı; gelip geçtim şu dünyadan amma, bir gün olsun sevilmeyi bile öğrenemedim, göremedim. Bedenim de yüreğim gibi hep acıyı yaşadı, hep acıyı tanıdı. Dayağı, zorlamayı, horlanmayı, örselenmeyi... Allahım beni bağışla, beni bağışla allahım; kendi bedenimi kendim sevmeye kalktım. Soğudum kaldım. Buzlu sulara döndüm. Kim elini sürmeye kalksa ürperdim, kaçtım allahım... Sonunda ne olup çıktım... Kısır ağaçlar gibi, yoz incirler gibi, yaban zeytinleri gibi...

Sabah on birde girip hamamdan akşamın yedi-

sinde çıkardım. Kız evde yalnız, sokakta başıboş dolanıp durur, mahalleli dedikodu eder. Böyle böyle bende üç yıl kaldı, babası geri almak istedi, sürüp gidiyordu çekişmemiz. Adam çıktı çıktı geldi, ama Zeynep son defa gidip gördü ki, Katır Hakkı onu birine satacak yine; kocadan kaçıp gelmesi boşuna değilmiş, ona da hak vermek gerek; satılık mal mıyım ben diye bağırması, döğünmesi boşuna değil. Bu sefer gitmek istemedi. Babasına çok karşı geldi, kötü sözler etti. Görünürde beni seçti. Amma ki, ne mal olacağı daha o günden belliymiş de hiç birimiz anlayamamışız; bir kız çocuğu babasının yüzüne durdu mu, yıkayacaksın ondan elini. Benim babam, benim ağam yaşarken, ah ben tek söz edemezdim, itim bile diyemezdim. Amma ki bu kız, bu kötü tohum... Katır Hakkı'yı kapıdan kovdu, bağırıp çağırdı. Beni bir daha kimseye satamayacaksın, senin gibi babanın gözü kör olsun diye bağırdı, adamın yüzüne tükürdü. Bunun üzerine, Katır Hakkı çok üzüldü. Onu bir sefer gördüm, işte o gün gördüm. Gerçekten üzüldü.

Bak şunu iyi bil ki, düşün, ben anan Naime'ye çok dayaklar attım, çok kötülükler ettim, ona çok ızdırap yaptım, onu çok hırpaladım, amma o bir tek kötü söz etmedi bana, senin yaptıklarının birini yapmadı, bana karşı gelmedi. Ben ondan duymadım, görmedim bunları. Sen anan kadar bile olamadın. Bak, bu gidişle sen kötü yola düşersin, orospu bile olursun, değil kocaya vermek, o zaman evimin eşiğine adımını atamazsın, seni almam, sokakta kalırsın, dahi kapıma komam, seni parça parça ederim, etini köpeklere yediririm!

Dinledi dinledi de bağırıverdi Zeynep:

Ben anam gibi değilim. Kimseye boyun eğme-

yeceğim. Anladın mı? Çek git burdan, bir daha da gelme, istemiyorum, anladın mı? Bana da bir bok yapamazsın. Baba gibi gözün kör olsun e mi! Unuttun mu beni o sübyana sattığını?

Bıraktı Katır Hakkı; nereden bilirdim, bela benim başıma kalmış? Çekti gitti. Zeynep bir de ardından taşladı babasını. Ah o sıra bunları görüp nasıl sevindiydim. Amma ki çok kafasızmışım, çok aptalmışım. Başıma gelecekleri anlayamamıştım. Yanarım da buna yanarım işte.

Zeynep yanımda kaldı. Onu heyete çıkardım, doktor heyetine soktum, rapor aldım, uzak yola gidemez diye rapor aldım, işi sağlama bağladım. Kızı bir daha istemesinler, kaçırmasınlar diye... Demek yaşı ne kadarmış ki o sıra; daha korkuyordum...

İlerde, başka bir zaman, yıllar sonra, babasıyla Antakya'da karşılaştık; adama sırtını döndü, öteye kaçtı. Ben bile bağışlamıştım herhal Hakkı'yı, Zeynep bağışlamadı. Katıydı, katı. Hakkı benim yanımdan uzaklaşıncaya kadar Zeynep ötede durdu, yanımıza gelmedi. Adam yaşlanmıştı artık, ondan sonra bir daha görmedim. Dediler ki, cadarmalar vurmuş öldürmüş... Kaçakçılık edermiş... Ayrılmadan önce Zeynep'e doğru öteden baktı baktı da iki dişinin arasından sövdü, hiç unutamam:

Gâvur tohumu!

O sıra, başıma kaynar sular döküldü; gözlerim karardı. Yolun kıysına çömeldim. Hakkı gitti, bir daha gelmedi. Sonra Zeynep'le kaldık baş başa.

Kalk ana gidelim dedi, biz bize yeteriz dedi.

Amma kı, ah!..

Sonunda, babasına ettiğini kocalarına etti; bana

da, bana da... En çok da sana etti Şahin, hay oğlum, sana etti, bilirim bunu, iyi bilirim...

Şahin, pencerenin önünde durmuş, devinimsiz, yontu gibi, dışarıdaki karanlığa gömülmüştü. Ama bir ucu odadaydı yine de; uzaklaşamıyordu. Peş peşe yaktığı sigaralardan biri daha elindeydi. Adının mırıldanıldığını işitince, dönüp Naime'ye yaktı, başını iki yana salladı:

Alah kimseye böyle çektirmesin, zor oluyor. Ölüm gelecekse, gecikmeden, zamanında gelmeli, böyle süründürmemeli...

Naime'nin mırıltısını işitti yine:

— Aynı hayınlığı sana da etti hay oğlum, Şahin... Şahin, sana da etti...

Adam yaklaştı, eğildi:

— Buyur ana —dedi—, ne istiyorsun?

— Bilmez miyim oğlum, bu kız sana da çok şeyler etti...

Şahin aldırmadı, geri döndü, pencerenin önüne vardı. Sayıklıyor dedi kendi kendine. Zavallı. Döndü, Naime'nin ayakucundaki kotuklardan birine yerleşti. Sandalyede oturunca uykuya direnebiliyordu ama sırtı, kabaları ağrıyordu. Uyursa uyuyacaktı artık canım, daha fazla dayanmaya gücü kalmamıştı; gözlerinden başka, gövdesinin her yanı da uyumak istiyordu. Kalktı, ışığı söndürdü, sonra geri koltuğa geldi, gömüldü, başını arkaya dayadı. Bir süre Naime'nin sesini izledi; sonra, incelmiş bir yerde ilgisinin kopacağını, uykunun üstün geleceğini biliyordu. Sigarasını yere attı, topuğuyla ezdi.

Belki bu kız Bekir'e bile kötü işler etti. Bekir anlatmadı. Yalnızca bağışlanmak istiyordu; onu söyledi

durdu. Hastanelerde başını beklemiş, sürgüsünü dökmüştüm; uyku nedir unutmuştum. Elimi öpüp başına koydu, sağ ol Naime dedi, insan evladıymışsın Naime dedi. Yapma dedim, böyle konuşma Bekir dedim; dinletemedim. Öptü öptü başına koydu ellerimi. İkimizi de bağışla deyip durdu.

Bağışladım. Artık herkesi bağışladım. Bir de kendimi... Bir de şu Naime adındaki yabancıyı bağışlayabilsem, gözlerimi rahat kapayacağım amma... Ah Naime, dönüp dolaşıp kendime geldim işte. Yatma böyle, ayağa kalk, kendini salıverme, Fransız'a esir düşer gibi, Katır Hakkı'nın altında ezilir gibi kabullenme her şeyi, kalk ayağa, yaşa, kendini savun! Bir tek gün, sabahtan akşama kadar bir tek gün olsun sevinçler bul kendine, onları yaşamadan çekip gitme!.. Hani torununu bulacaktın, hani onu kurtaracaktın? Ne oldu, neden yatıp duruyorsun? Neden hep gece, neden hep gece? Karanlık bitsin artık, kalk, hadi kalk!

Bağışladım.

Bin kere doğsam, bin kere aynı şeyleri yaşasam yine Bekir'imi bağışlarım. Amma ki, bu kız... Anam deyip bir sefer sarılsa boynuma, anam deyip bir sefer öpse elimi... Baksın bakalım o zaman, görsün bakalım analık nasıl olurmuş... Şimdi diyorum ki, her şey geçti, her şey bitti, Nimet yeniden başlıyor; torunum iyi olsun, ona birisi sahip çıksın, o bari çarçur olmasın. Şu son zamanımda yanımda olsalar...

Şahin! Şahin!..

Sen onların yerini biliyorsun, değil mi oğlum, biliyorsun aslan oğlum...

Şahin...

Adam irkildi, gözlerini açamadı, uykusu gittikçe

kalınlaşıyordu, göz kapaklarına bindirmişti ağırlıklarını.

Ölemedi yahu... Dokuz canlıymış kadın. Yazık...

Gecenin bitimine yakın, sabahın kendini tanıtlamakla uğraştığı bir yerinde uyanır gibi oldu. Yarı bilinçliydi. Uykudan, uykunun o derin kuyusundan çıkamıyordu ama başını kaldırıp çevresini görebilecek gücü kendinde bulabilecekti galiba; hiç değilse bunu deneyecekti. İçi yanıyordu. Çok susamıştı. Su istemek için sesini yükseltmeye çabaladıysa da olmadı, seslenmeyi beceremedi. Kısa, kısık bir mırıltıydı. Şahin işitemezdi. Yılgınlığa, korkuya kapıldı. Besbelli ölmüştü. Ölümün benzersiz yalnızlığını duyuyordu. Sesini kim almıştı, neden konuşamıyordu? Bedeninin uzak kıyılarında kalmış bütün gücünü toplayarak ellerini iki yanına dayadı, kendini zorlamalarla yukarı doğru çekebildi, yastığı duvara dayadı, sırtını ona verdi. Artık dışarıda hava aydınlanıyordu. Şahin'in uyumakta olduğunu gördü. Bacaklarını olabildiğince uzatmış, kendisi de aşağıya doğru akmıştı; koltukta iki büklümdü.

Naime sevindi.

Yaşıyor olmanın sıcaklığını duydu. Ama öyle bir gelip geçiverdi bu duygulanım. Naime'nin göz kapakları düştü yine, kapandı. Göğsünün üzerindeki ağırlık kendini belli etmeye başladı birden. Bu ağırlığın nedenini düşünemiyor, anlayamıyordu. Yüreğinin üzerine kim oturmuştu öyle? Fransız askerleri mi, yoksa Katır Hakkı mı? Canını almak için mi oturmuşlardı?

Yüzleri hiç gitmiyordu. Bütün suratlar, bütün bakışlar birbirine karışmıştı. Sesler bile ağırlıktı. Canımı alacaklar. Bir o kaldı; alsınlar bakalım. Sesler çoğalıyor. Sonra her şey suskunlaşıyor. Her şey bir

anda ses oluyor, ağırlık oluyor; bir anda değişiyor, tam o sırada Naime, içindeki kirlenmiş soluğu boşaltıyor, göğsünün körüğü ağır ağır hâlâ işliyor. Ve her şey ölü bir anda. Çünkü yeni bir soluğu dolduramıyor ciğerlerine, zorluk çekiyor. Korkuyor. Ben de mi ölüyüm artık— çoktandır ölüydüm, yeniden mi alıyorlar canımı? Daralıyor. İçinin akvaryumu daralıyor; sular çekiliyor.

Beklenmez bir büyük olay gibi, kendisi de inanamadan gözlerini açıp Şahin'i görüyor yeniden: İşte şurada uyumakta. Yoksa yine düş mü görüyorum? Hepimiz öldük mü, Şahin de mi aramıza geldi, bize katıldı? Bekir, peki Bekir nerede?

O canlanıyor şimdi. Amma ki ben torunumu bekliyordum, o geliyor. Belki de kendi kızıdır, Nimet'den haber vermeye geliyordur. Artık her şey karıştı, her şey bitti, ölüm her şeyi yendi, hepimiz onun eline düştük; Nimet kimin dölü olursa olsun, sonunda o da gelmeyecek mi, bize katılmayacak mı? Amma ki, yaşadığını bilsin, anlasın da öyle gelsin. Bekir bana bunları söyleyecek besbelli. Hep bunları söylemedi mi zaten: Birbirinizden kopmayın, kendi kendinizi yemeyin...

Bir su veren olsa. Hep söz, hep fısıltı, hep ses; su veren yok. Bir bardak su içsem, yaşadığımı yaşamadığımı o zaman anlarım belki. Dudaklarım... Dudaklarım bende değil. Kim aldı? Onları da mı götürdüler?

— Şahin!.. Şahin...

Derin bir soluk alabilmenin hemen ardından sesi biraz yükselebiliyor.

Su sesi. Şırıltı. Büyüyen, çoğalan sular. Yaşam gibi, ölüm gibi, durmaksızın çoğalan sular. Çağlayanlardan sonra dinginlik, deniz, oradan kocaman bir

okyanus; evren kadar büyük bir akvaryum. Şimdi Naime oraya doğru akıyor. Orada güller yüzüyor. Ve güller sahile vuruyor. Kıyıda duran adam kim? Yüzü olmayan, ama hep özleyen, hep bekleyen birine benziyor. Bekir olmalı bu...

Yoksa, cennet dedikleri yer burası mı?

Yoksa, herkesin kendine özgü bir cenneti var da, Naime'ninki de burası mı? Yolun sonundaki o güllerle dolu sular mı yani?

Sonra sular çekiliyor; Nuh'un biri yüklüyor ne varsa gemisine, alıp götürüyor sularla birlikte. Bekir de görünmez oluyor, binmiş o gemiye, o sularla gidiyor.

Çıldırıyor muyum?

Ölüler çıldırabilir mi?

— Şahin!

Hadi bakalım Şahin oğlum, tut şu karını, beni engelleyip durmasın, artık gitmek istiyorum. Sen her şeyi biliyorsun. Sen yaşamayı bile öğrendin. Anlatmaya çalıştım. Onu ve her şeyi sana bırakıyorum. İşte şimdi anladım, ölmüşüm ben.

— Şahin...

Güller sulara gömülüyor. Hiç birinin kokusu kalmıyor. Her şey su oluyor, her şey ırmak. Bıktırıcı, usandırıcı bir değişim. Öyle yanıyorum ki, öyle susadım ki Şahin; bir bu var orta yerde, ötesi yok. Neredeyse kadının dudakları çıtırtılarla çatlayacak, dökülecek.

— Şahin...

Sular istiyorum. Başka şey değil. Ne güller, ne çiçekler. Hepsini söküp yerine oda yaptırmadım mı size? Mezarıma hiç bir şey dikmeyin, istemem. Su dökün, bolca su dökün. Öleceksem, ölmüşsem, yaşıyorsam, ne olursam olayım, su istiyorum.

— Şahin... Su ver bana. Su...

Şahin işitebildi. Hemen ayağa fırladı. Naime daha söyleniyordu; su...

Şahin gitti mutfaktan su getirdi. Kadını kucakladı, azıcık kaldırdı.

— Hadi iç anacığım —dedi—, iç bakalım...

Naime, iki yudumdan sonra canlanır gibi oldu.

— Biraz da süt getireyim sana —dedi Şahin—, hadi benim güzel anam, onu da iç, kırma beni.

Naime'nin gözleri kapalıydı ama yüzünün çizgileri yüreğinin sözcüleriydi; borçluluk duyuyordu. Başını salladı; olur, getir de içeyim. Şahin sevindi. Onu yerleştirdikten sonra yine mutfağa koştu, çok geçmeden sütü ısıtıp getirdi, epey uğraşarak içirebildi.

Naime biraz rahatlamıştı.

Belki de sabahın olduğunu görmek, yeni bir günde daha soluk alıp vereceğini anlamak rahatlatmıştı onu. Başı yastığa gömülünce soluması düzenini buldu. Şahin bekledi biraz; acaba yine sayıklayacak mı?

Sabahın gittikçe belirginleşen aydınlığında, Naime'nin yüzünü, ellerini izledi. Acıyı bilen, çok yaşayan bir yüzdü bu. Birden umutsuzluğa kapıldı. Ölümü duydu içinde. Yakındı; buralarda bir yerde gizleniyordu. Anlamıştı.

Keşke onu dinlemeseydim de eve getireceğime hastaneye götürseydim. Ama evime gideceğim diye tutturdu, inat etti. Gelen doktorlar da bi şey yapamadılar. «Yaşlılık, sigara» falan filan deyip çıktılar. iki doktorun ikisi de işe yaramadı. İlaçlar da öyle. Kadıncağız kendisi direniyor, sanki beklediği bir şey var. Torunum diyor ya, o değil galiba. Başka bir şey olmalı. Durmadan sayıklıyor. Karmakarışık şeyler. Ar-

tık iyileşemez. Yazık. Nasıl etmeli de Zeynep'i bulmalı bilmem ki? Allahsız Zeynep! Ulan bana ettin edeceğini, bari bu kadına adam gibi davransaydın ya.

Kapıdan yana baktı uzun uzun, iç geçirdi.

Şimdi şuradan çıkıp gelse. Anasının başında dursa, ben de varıp işime dönsem. Patron izin verdi ama, eni sonu patron bu, ne yapacağı belli olmaz. Kovulmak istemem. İşsizlik almış başını gidiyor. En iyisi varıp bir telefon etmek. Hele bir nabzını yoklayayım, gerekirse gider geri dönerim. Sağ olsunlar komşular ilgileniyorlar, hepsi de iyi insanlar, onlara bırakırım. Sonra geri gelirim. Patrona anlatırım. Ölümü yakın derim. İnsanlık öldü mü, anlar beni, izin verir.

Naime gecenin başından beri kendisiyle uğraşmaktan yorgun düşmüş olmalıydı ki, uyuyordu şimdi. Şahin esnedi, saatına baktı, altıyı geçiyordu. Kalktı. Zamandır. Ayakkabılarının bağcıklarını bağladı. Naime'nin yanına geldi, uyuyup uyumadığını anlamak için değilse bile, seslenmek gereğini duydu:

— Ben gidiyorum ana!

Kadın işitmedi. Şahin ona doğru eğilip dinledi. Soluk alıp verdiğini anlayınca sevindi. Yüzü yayılıp genişledi.

Yaşıyor. Uyumuş. İlaçlar yapıyor herhal, ne çok uyuyor... Tam uyku olsa neyse.

Geri çekildi. İnanılacak gibi değil, dedi kendi kendine, ne bitmez kavgası varmış, uykusunda bile bitmedi bir türlü. Resmen işkence çekiyor kadın. Kendisine işkence ediliyormuş gibi ürperdi Şahin. Bir Naime'ye baktı, bir de kendi yüzünü anımsadı. Elini sağ yanağında gezdirdi. Gözlerini yumdu, az sonra açtı; başını iki yana salladı. Ben dönünceye kadar

ölmese bari. Kapıya yürüdü. Çıktı. Akvaryumun önünden geçti. Kapının ardındaki anahtarı aldı, cebine soktu, dış kapıyı da çekti, kapadı. Sokağa adımını atar atmaz durakladı. Berber Hacı'nın karısı Selime gelecekti bu sabah, dün komşular kendi aralarında öyle anlaşmışlardı. Anahtarı ona götürüp verse mi, vermese mi? Nasıl olsa bir telefon edip geri dönecek buraya. Anahtar Şahin'de kalmalı. Öylesi daha iyi. Ya evde kadının gizli saklı ufak tefek bi şeyleri varsa? Ya komşular değerli eşyayı toplayıp götürürlerse? Sonra da bütün suç benim üstüme kalır, Şahin çaldı deyip çıkarlar, giderayak bir de adım hırsıza çıkar...

Yürüdü. Az sonra durakladı. Ya kadıncağızın bir şey isteyeceği tutarsa? Akşam helaya götürmüştü, evet; ama ya yine gerek duyarsa? Ya ölüverirse, kötüleşirse? Ne demişti doktor? «Yaşama isteği var amma, hastanın gövdesi çürümüş; fazla dayanamaz artık.» Ne demek oluyordu bu? Neden açık seçik söylemezler de dolambaçlı anlatırlar her şeyi bu okumuş takımı? Söylesene be adam, kadın ne kadar yaşayacak, ne zaman ölecek? Bilmiyorsan bile at bir şeyler, üç gün, beş gün, her neyse... Ben de soramadım tabii. Doktora iki dişinin arasından sövüp saydı Şahin. Ardına dönüp, Berber Hacı'nın evinden yana baktı. Omuzlarını silkti:

— Çabuk dönerim. Anahtar bende kalsın.

Yola koyuldu. Köşeye varmazdan az önce, sabahın ilk otobüsü geçti. Tüh, kaçırmıştı. Ama olsun, erken daha. Durak az ötedeydi. Koşmak, otobüse yetişmek içinden gelmedi. Zaten koşsa da yetişemeyecekti, belliydi. Hem, her koşan, istediği yere yetişemiyordu ki. Bunu düşününce altın bulmuş gibi sevindi, kendini önemsedi.

— Her zaman geç kalan birileri vardır, geç kalınan bir yer vardır —dedi.

Kendi sesini pek beğendi, kendi aklına saygı duydu. Sevinci çoğaldı. Hemen ardından, geç kalanın kim olduğunu düşünmeye başladı. Bulamadı. Yanıt yerine, Naime'nin çok kullanılmış gözleri, kurumuş göz çukurları geldi yolunu kesti. Anasıymış gibi seviyordu onu şu an; hani ona anlatılan bir anası olmuştu ya çocukluğunda, onun gibi. Özlemle. Birden sabırsızlandı. Hemen gidip dönmeliydi.

Gökyüzüne baktı. Belki de mevsimi düşündü. Eylül ilerliyordu ama, sonyaz çoluk çocuğunu toplayıp gelmemişti daha. Belki de sonyazın beklediği bir şey vardı. Hiç bitmeyeeck gibiydi. Naime'nin acıları gibiydi eylül. Şahin, kendini düşündü birden. Neredeydi, nereye gidiyordu? O benzinlikte her şeyi, mevsimleri, dünyayı unutmuştu; şimdi yeniden anımsamaya başlıyordu işte. Hem de Naime'nin varlığı gerçekleştirmişti bunu. Çoğu şeyi yeni baştan öğrenecekti. İnsanları örneğin, sevgiyi, acımayı, güneşi, sokakları, yaşamayı, yürümeyi. Ve mevsimleri işte, mevsimleri; sonyaz geliyordu galiba...

Gelmese de ucunu göstermişti.

Bunu söyleyen Şahin olabilirdi artık. Şu dünyada neler olabilirdi neler; hiç bir şey olmuyormuş gibi geçip giderken her şey ne çok değişiyor, ne çok kendini yeniliyordu. Şahin de öyleydi işte; dirilmiş eski bir ceset gibiydi; koşuyordu. İnşallah postanede çok bekletmezler diyordu içinden, patronla çabuk konuşuruz. Evini ararım. Tamam, evindedir bu saatte.

Bir taksinin kornasıyla irkildi. Yolun tam orta yerinden ilerliyordu. Kıyıya kaçtı, durup bekledi, taksi önünden geçti. Ve Şahin'in belleğini, gözlerini, anılarını, her şeyini, tüm varlığını peşine taktı, götürdü.

— Zeynep değil mi bu?

Koştu biraz. Taksi köşeyi dönüp sokağa girecekti neredeyse. Evet, oydu. Belleğinden bir yumak acı yere düştü, yuvarlanıp çözülmeye başladı.

— Yanında biri var yine —dedi Şahin—, pis oruspu!

Yolun kıyısına çöktü kaldı. Ne yapması gerekiyordu şimdi? Şaşkındı. Öfkeliydi. Bütün geçmiş, canlanıvermişti işte. Bekir, Zeynep, Naime, Nimet ve Şahin... Yumak çözülüyordu; ne bitmez yumaktı o, ne bitmez!..

Eve mi gitmeliydi peşleri sıra, postaneye mi? Yoksa yine eski yerine, kendi dar akvaryumuna mı dönmeliydi? iBlemiyordu. Birden gözleri ışır gibi oldu içinin bir köşesinde kendini gizleyen kin ve öfkesi öne çıkıvermişti:

— Ben bu kadının resmen kocası değil miyim? Boşanmadığımıza göre... Varıp karakola gitsem... Yanındaki adamla bastırsam onları... Yeni birini bulmuş!

Ayağa kalktı. Köşeye yaklaşırken önünden deminki taksi geçti; dönüyordu. El etti, durdurdu. Sürücüye yaklaşıp sordu:

— Kırk yedi numaraya mı indiler?

Adam omuzlarını silkti.

— Ne bileyim yahu? —dedi Şahin'e.

Bastı gaz pedalına, uzaklaştı arabasıyla.

Şahin, yalnızlığın ve kararsızlığın ortasında dinelDi kaldı.

ALTI

Taksi dönüp gidince, gelenler kapı önünde kaldılar. Zeynep, kapıyı birkaç kez yumrukladı. Açan olmadı. Çıt yoktu.

— Fazla gürültü etmeyelim —dedi Sinan—, komşular görmeden eve girebilirsek iyi olacak...

— Allah kahretsin! —diye söylendi Zeynep—. Yanıma anahtar almayı neden düşünmedim o zaman? —Ekledi—. Neden olacak? Dönmeyecektim de ondan...

Bunun yanlış olduğunu bile bile sustu, yorgunluktan konuşmak zor geliyordu, hele uykusuzlk. Sinan ivecen, tedirgin, çevreyi kolaçan ediyordu.

— Ne yapacağız? —dedi—. Burada durup bekleyecek miyiz?

Zeynep'in gözlerindeki öfkeli pırıltı büyümekteydi. Ve hemen sesine atladı öfke:

— Kapıyı kıracağız. Bizim Naime Hanım uyanamadı anlaşılan. Durma öyle, yüklen kapıya!

Sinan şaşırdı ama kendini hemen toparladı:

— Peki yenge!

Zeynep, çatacak yer arıyordu:

— Bana yenge deme demiyor muyum?

Sinan eğdi başını:

— Peki.

Bir omuz vurmasıyla açtı kapıyı. Gıcırtı bile olmadı. Küt. Tok ve yalın bir ses. Hepsi bu. Kapı, arkadaki duvara çarpmıştı. Zeynep, bütün gerginliğini bir omuz silkmesiyle attı üzerinden:

— İşte bu kadar be Sinan, hadi gir, durma öyle, gir.

Gülümsedi.

Başka gürültü etmemeye çabalayarak girdiler ve kapıyı hemen kapadılar. İyi ki iç kapı açıktı. İkinci kez omuzlamak gerekmeyecekti.

Naime kıpırtısız yatıyordu. Ama bazı sesleri işitiyordu. Derinden gelen, karışık, anlamsız seslerdi. İçinden seslerle beraber ışıklar geçiyordu. Gözleri kamaşıyordu. Şahin, evden çıkmadan önce perdeyi çekmeyi unutmuştu; sabah güneşi Naime'nin yüzündeydi şimdi. Ve her şey o yüzde toplanmıştı; ışıklar ışıkların yanında, sesler seslerin yanında, düşler düşlerin...

Yoksa yine düş mü görüyordu? Kızının sesi değil miydi bu? Dışarıdan gelen ayak sesleri. Dizi dizi gelen askerler eski sesler. Ne çok. Ama nasıl da yakında, şurada, kapının dibinde sanki. Her adımda binlerce çoğalan vuruşlar. Beyninin içinde, postal giymiş karıncalar sürüsü. Neleri çiğneyip geçecekler yine? Naime'nin bağrını mı çiğneyecekler? Yol oldu zaten her yanı. Kim bunlar? Gözlerini açabilse, sesini yükseltebilse... Görecek, soracak, öğrenecek o zaman:

Fransız ordusu mu?

Ermeni çeteleri mi?

Yoksa bizimkiler mi? Ağamla babam da aralarında? Topu birden mi çıkıp geldiler yine?

Acının askerleri mi?

Ah dermanım olsa da hepsinin önüne çıksam, desem ki, yeter artık elinizden çektiğim. Geleceğiniz varsa... Desem ki... Gelin bakalım, gelin de görün beni...

Belki de sevincin ayak sesleridir bunlar. Bekir gelmiştir, ağamla babam gelmiştir. Yanaklarımı öpeceklerdir. Yanaklarım arı, duru, tertemiz, çocukluğumdaki gibi. Ya onlar değilse? O zaman dağlara çıkarız. Nuriye abla da yanımda olur, basarız kurşunu Fransız'a, basarız kurşunu düşmana...

Kimin sesiydi bu? Her şey karmakarışık: «Düşman kendi içimizde artık, şimdi yerli işgaller var!..» Yoksa onlar mı geldi? Kapıyı kıran onlar mı, para mı toplayacaklar yine; ben bir dul kadınım, neyim var da neyimi vereceğim? Yok, istemezler artık. Bana çorba getirmişlerdir. Hani on yıl kadar önceydi, geceyarısı gelip evimi bastılardı, tüm memleketi aramadan geçirdilerdi, altıoklu parti bayrağımı bile alıp gittilerdi; yok, gözümün önünde yırttılardı. Amma ki, onlar değildir artık, her acının sırası var, ben sıramı savdım. Yatak döşek altlarını arasalar da ne bulacaklar? Hamamı, gusülhaneyi, hamam nerde anam, tavan arasını, her yanı alt üst ettilerdi. Yine onlar mı? Yok, onlar değil. Hep aynı şeyleri yaşayacak değiliz ya? Ah bir açabilsem gözlerimi, kim olduklarını görür tanırdım. Derdim ki onlara... Bir kalkabilsem ayağa. Kim gelirse gelsin, helaya bir gidebilsem. Her şeyin ardından, her şeyin üstüne bir işeyebilsem...

Hayır, onlar değil. Kadın sesi bu. Zeynep mi yoksa? Komşulardan biri mi? Yoksa öldüm dü ben? Cehennem kapısında mıyım? Dışarıdakiler beni mi bek-

liyorlar? Acının zebanileri mi bunlar? Ateşin askerleri mi? Orada da mı yakacaklar? Benim cehennemim bana yetmedi mi?

Ayak sesleri yaklaşıyor. Konuşmalar. İşte dürtüklüyorlar beni. Bir el bu. Yaşıyorum. Tenim duyuyor, bir el dokunuyor bana. Bu ses kızımın sesine benziyor. Geldin mi benim kızım, anana döndün mü? Şahin nerede Şahin? O da burada mı?

— Anne... Uyuyor musun anne?

Bu ses, evet bu ses...

Gözlerini aralayabildi. Derinlerde yuvalanmış o eski ışık, kendi kendine son kırıntılarını kullanıyordu işte. Zeynep'i gördü. Çok kullanılmış yüzü, belki de son kez gülümsedi. Sürekli bir kaymadır gidiyordu ne zamandır ve Naime birden anladı, sevinci biraz da bundandı; sonuna gelmişti işte, hem de kızının sesiyle uyandırılarak. İşte her şey hızlanıyordu. Bir yanda yüreği sonsuz bir direnme gücü gösterirken, öte yandan, bedeninin tüm yıpranmışlığı, tükenmişliği öne çıkıyordu.

Geceler boyu süren sayıklaması sürüyordu sanki. Mırıldandı:

— Kızım...

İnanamadı; Zeynep ağlıyordu.

— Anne... Ne oldu sana böyle? Anne...

— Nimet erede? Nimet'i getirin bana...

Zeynep irkildi:

— Nimet mi?

Naime onu istiyordu ama, her şey bitmek üzereydi. Kendini arasa bulamazdı. Yanıtlayamadı. Yalnızca gözleri ıslandı. Zeynep mendilini çıkardı, sildi anasının göz yaşlarını; olmadı, yenileri geliyordu in-

ceden kalına doğru. Bütün kırgınlıkların bittiği, bütün kavgaların silindiği bir noktadaydılar. Naime'nin sesi çıkmadı ama dudakları kıpırdandı; uyumak istemiyorum artık, her şeyi görmek her şeye dokunmak istiyorum. Bir uyudum mu, tamamdır.

Ötesi boşluktu.

Zeynep anasının üzerine kapandı. Ellerini, yanaklarını, saçlarını öptü, öptü, öptü...

Naime'nin gözlerinin kapandığını ayırt edemedi. Karanlık bastırmıştı işte. Karanlığın içinde uçuyordu. Her zaman içinde yüzüp durduğu sis denizine benziyordu. Yani gece. Yani, sonsuz bir uykunun başlangıç noktası. Sonra, gittikçe yoğunlaşan ulaşılmaz bir derinlik. Hiç bir sürücünün ulaşamaycağı sonsuz bir yola benzeyen...

Sinan kapıda belirdi, seslendi:

— Uyuyor mu?

Zeynep başını kaldırdı, anasına baktı, iki elini birden kadının yüzüne, gözlerine bastırdı, geri eğilip öptü:

— Uyudu, evet —dedi—, sus, onu uyandırmayalım.

Ve haykırarak ağlamaya başladı.

O ağladıkça, bütün dünya ayaklandı, bütün sesler odaya doluştu. İnsanlar ve sesler. En başta Bekir geldi; Zeynep'le ikisinin üzerine abandı. Kokuları birbirine karışıp tek insan oldular. Naime başını kaldırıp ikisine birden sevgiyle, dolu dolu baktı.

«Ağlamayın artık» dedi, «ben her şeyi biliyorum, sonsuzluğu öğrendim, hadi ağlamayın. İkiniz de benim çocuğumsunuz...»

Sinan karıştı, sesleri kovaladı odadan, geçmişi kovdu, güne dönmek gerekiyordu. Zeynep'i sarstı:

— Zeynep... Zeynep abla... Yapma böyle Zeynep abla...

Sinan, gördüğü, bildiği ölümleri geçiriyordu gözlerinin önünden. Bir anda olup biten vur-kaç ölümlerini. Nasıl yapabiliyordular? Pisipisine öyle çok insan öldürülmüştü ki ne zamandır. Her biri başlıbaşına, apayrı birer dünya değil miydi? Kimin hakkı vardı onları yok etmeye? Nasıl yapabilmiştiler, aklı almıyordu şu an. İnsanları harcadıktan sonra, onları yaşatamadıktan sonra, hem de hiç bir olumlu şey üretmeyen sıradan ölümlerden sonra... Neredeydi, nereye, hangi yol ayrımına gelmişti? Ve şaşıyordu şimdi; hangi öğretide yeri vardı bütün bunların? Hangi yöntemler gerektiriyordu bu ölümleri ve nasıl savunuluyordu? Ve hangi savaş, öldürdüğü tüm insanları, giderek birini bile geri getirebilmişti? Ne adına olursa olsun... Ama ben diyordu, kendini savunmak için, ama ben ölüme doğru gitmedim hiç, ondan kaçtım, daha da kaçıyorum... Belki yanılıyorum ama, şu an bunları düşünüyorum. Çıksın ortaya biri, bağırmadan çağırmadan, bana anlatsın bunu. İnsanlar niçin öldürülüyor?

— Ben kimseyi öldüremem —diye mırıldandı.

Zeynep susmuştu, dönüp Sinan'ın yüzüne baktı:

— Bir şey mi dedin?

Sinan omuzlarını silkti:

— Kalk artık Zeynep abla, çocuk olma. Ne yapılması gerekiyorsa onu yapalım... Kız nerede, onu bulalım ilkin...

Zeynep irkildi:

— Sahi, Nimet nerede?

Yerinden fırladı, odaları bir bir dolanmaya başladı, bir yandan bağırıyordu:

— Nimet! Neredesin kızım, Nimet?

Dönüp geldi.

— Onu bulmalıyız —dedi.

Sinan, biraz utanarak, biraz çaresiz:

— Ben sokağa çıkmasam daha iyi —diye yanıtladı—, sen ararsın. Belki komşulardadır...

YEDİ

Toplandılar.

Her kafadan ayrı ses çıkıyordu ama Zeynep, o seslerden kendisi için en gerekli olanını seçip aldı, kızının yerini öğrendi: «Nimet'i merak etme. Nenesi çok hasta deyi alıp gelmedik buraya, babasıyla da kalmasını istemedik. Adamcaaz çok kötüydü, zordaydı, bir de çocukla uğraşmasın dedik. Polisler çocukcaazı otobos garacında bulmuşlar. Anama gideceem, anamı göreceem deyip direnirmiş zavallı. Eyi ki geldin Zeynep, eyi ki geldin... Sonunda söyletmişler Nimet'i, alıp getirdiler, konu komşuya sordular; bu kızın anası bubası nerede? Anlattık, böyle böyle böyle... Anası yok, nenesi yok, bubası desen, o zaten yok... Allahtan başka kimsesi kalmadı çocukcaazın... Amma ki Zeynep, allah tanığımızdır, hepimiz sahap çıktık, dedik ki bizde kalsın, nenesi dönünceye kadar bakarız. Sonunda, Halepli Teslime hiç birimize bırakmadı; ben bunların akrabasıyım dedi, kâat imzaladı, aldı kızı yanına. Sağlığı filan yerinde kızın, heç merak etme; yalnız seni özüleyip duruyordu. İşte sen de çıkıp geldin... Geldin amma, bu

sefer de anan... Ölü kaldırılıncaya kadar çocuk Teslime'nin evinde kalsın bari. Gine senin bileceğin şey amma, böylesi eyi olur herhal...»

«Rahmetli Naime Kadın...»

«Başın sağ olsun Zeynep...»

Sesler, insanlar birbirine karışıyordu. Zeynep, aralarında sessiz, dalgın oturuyordu, dinlemiyordu. Alıp başını dağlara çıkmıştı, belki de kızının elinden tutup onu da götürmüştü.

Balıkçı Tahsin'in evindeydiler. Ölünün başında kim vardı? Sinan neredeydi? Evin neresine gizlenmişti? Hamamlıkta mıydı, karyolanın altında mı, nerede? Arada bir bunları anımsayıp sonra bir baş sallamayla geçiştiriyordu Zeynep; hiç bir şeyin önemi kalmamıştı birden. Ve şaşıyordu, yaşam nasıl da sürüp gidiyordu. Hem de gürültülerle. Birden kızını görmeyi çok istedi.

— Varıp Teslime ablaya gideyim bari, kızımı alıp döneyim...

— Gitme Zeynep —dediler—, ölü kalksın da öyle. Bizi dinle. Çocuğu üzme.

Zeynep yanıtlamadı. Kararsızdı.

Şahin de buralardaydı, nere gitti ki? dediler.

Zeynep şaşırmadı, ilgilenmedi, hiç bir şey sormadı.

Yoldan geldin, acıkmışsındır deyip önüne sabah çayı, peynir, zeytin, yumurta getirdiler elbirliğiyle. Zeynep hiç birine el sürmedi. Dili damağı kurumuştu; yüreği büzülmüştü. Ağzına tek lokma olsun koymadı.

Ve sustular.

Sözün, sesin bittiği noktadaydılar.

Her şey susunca, Zeynep'in içinde akarsular çağıldamaya başladı. Gözleri de içi gibi kupkuruydu.

Yüreğiyle gözlerinin arasındaki o yol çok, çok uzun olmalıydı ki, yeniden ağlayamıyordu. Oysa öyle de istiyordu ki ağlamayı. Ama sağanak yaklaşıyordu, yüzünden belliydi. Kaldığı yerden başlayıp kendini sürdürecekti.

Suskunluk büyüdü, odayı, insanları yuttu, dünyayı sardı ama Zeynep'e egemen olamadı. Zeynep birden tüm varlığıyla ses olup çıktı, ağıt oldu. Oturduğu sedirdeki sırt yastığını önüne çekti, üzerine kapandı; haykırarak ağlamaya başladı.

Sesini tüm dünya, tüm gökler, tüm denizler işitti, dinlemeye başladı. Dağlar bulutlara büründü... Göz yaşları tüm çiçekleri, ağaçları suladı. Ve sonunda içinin en eski, en derin, en birikmiş denizi tükendi, kurudu; her şey yeniden sessizliğe dönüştü.

İnsanlar tanıktılar: Zeynep yeniden soluk alıp vermeye başlıyordu. İşte ayağa kalkıyordu, canlanmıştı.

— Ben eve gideyim —dedi.

— Gitme, burda kal —dediler.

— Biz de seninle gelelim —dediler.

Ve çoğaldılar sesleriyle:

— Hükümet doktoruna haber edelim.

— Camiye haber salalım...

— İmama...

— Hocaya...

— Şahin de gelseydi ya, nerede bu adam? Sabahın erkeninde nereye gitmiş?

Zeynep, komşulara tek tek, borçlu gözlerle ama çok ötelerden, içinin en derin, en kullanılmamış köşesinden, dalgınca baktı:

— Meğer sizler varmışsınız... —dedi yavaşça—, ben hiç biriniz yok, hiç biriniz yaşamıyorsunuz, hepiniz bana karşısınız sanıyordum ne zamandır... Hiç insan yok sanıyordum...

Hafızanım, Zeynep'in yanına vardı:

— Ben seninle geleyim kızım —dedi—, inat etme.

Kadının elini tuttu, sıktı Zeynep:

— Anamla biraz baş başa kalayım Hafıza teyze —dedi—, sağ ol. Daha sonra gelirsin. Olmaz mı?

Karşı çıktılar:

— Ölüyle yalnız başına oturulur mu kızım?

— Biz de gelelim Zeynep...

— Yalnız gitme...

Hafızanım hepsini susturdu:

— Bırakın kızı, dilediğini yapsın. —Zeynep'e döndü—. Bize seslendiğinde gelip her şeyi tamam ederiz. Hiç tasalanma. Ölüm hepimizin başında. Üzülme. Bugün sıra anandaysa yarın da bizdedir. Biz geliriz. Sen çağır. Komşuluk, insanlık böyle zamanlarda bellolur...

Onayladılar:

— Öyle ya, biz ne güne duruyoruz Zeynep?

— Böyle günlerde bellolur...

Zeynep'in önünde bütün kapılar açıldı, bütün sokaklar, evler, bütün dünya boşaldı. Özgür, dalgın ama tek başına yürüdü. Belki de hep öyle olmuştu da bugüne değin anlayamamıştı. Kimlerin, nelerin arasından geçmişti, geçiyordu. Ve sonunda, yıllardır bir türlü yönelemediği, yolunu bulamadığı, bir türlü el süremediği sevgiye, sevginin hemen ardından da acıya ulaştı. Yaşamakla ölmek gibi, sevgi ve acı da yan yanaydı galiba.

Eve hiç buralarda yaşamamış gibi çekinerek girdi. Dosdoğru ölünün başına gitti. Düşte gibiydi. Burada da kimseler yoktu. Ne Sinan, ne başkası. Nai-

me'nin üzerine kapandı. İçinde hemen oluşuveren yeni bir deniz, tuzlu ve sıcak, yeniden dökülmeye başladı gözlerinden. Bu kez sessiz ve derin bir boşalmaydı.

Sinan'ın sesine aldırmadı. Gerçekten böyle biri var mıydı bu evde, Sinan adında birini tanıyor muydu? Dürtmelerine, sarsmasına aldırmadı. Sinan korkak, ürkek, bir şey yapamamanın çaresizliğinde yalvarıyordu:

— Bırak, yeter artık Zeynep abla. Kendine gel...

Sonunda Zeynep başını kaldırıp baktı. Çok güzelleşmiş ama üzünç dolu bir yüzü vardı. Hamamdan yeni çıkmış gibiydi.

— Beni yalnız bırak Sinan! —dedi sertçe—. Git yat, uyu, saklan, ne yaparsan yap ama beni rahat bırak.

Sinan boynunu büktü:

— Gideceğim zaten —dedi—, artık bu evde kalamam. Ben seni düşünüyorum...

Kapıya yürüdü.

Ve Zeynep geri anasının bedenine sarıldı, yüzünü göğsüne dayadı, gözlerini yumdu. Yaşlar kapalı gözlerinden, kirpiklerinin arasından geçip yanaklarını yalayarak Zeynep'i terk ediyor, Naime'nin entarisine, oradan da tenine dökülüyordu.

Şöyle bir sarılamadıydık be anne... Yaşamayı anlamak için ölümü tanımak gerekiyormuş demek. Biz insan değil miydik daha önceleri, yaşamıyor muyduk yoksa? Ondan mı sarılamıyorduk birbirimize?

Kendine çok şaşıyordu. Nerelerden geçip nereye gelmişti. Ve yaşamı, anasının cansız bedeninde tanımaya başlıyordu işte.

O düşünce sese dönüştü, ilkin mırıltı oldu, sonra çağıltı; birden çoğaldı, canlandı, dışardaki, sokaktaki insanları da alıp getirdi ve sessizliği kovdu.

Naime ile Zeynep konuşmaya başladılar. Arada, Bekir'in de söze karıştığı oluyordu.

İnsan, insansız yaşayamaz kızım. Sen bunu hiç bilemedin. Yakınlarını bile sevemedin. Bak bana, ne durumlara düştüm, elimden tutan olmadı amma yaşamayı yine de sevdim. Allaha yalvardım beni işitmedi, devlete başvurdum umursayan olmadı. Amma ki yine de insanları sevdim, yaşamayı sevdim, kendimi bugünlere kadar sürükleyip durdum. Bak işte sonunda ben öldüm. Artık ne işgal var ne de acı. Şimdi sen varsın, kızın var. Ya sen ne yapacaksın?

Ne yapacağım?

Kızına sahip olacaksın. İnsan sevmeyi öğreneceksin. Sevgisiz olmaz. Çocuğunu, erkeğini sevmeyen bir kadın olma. Beni al gözünün önüne. Nasıl yalnız kaldığımı düşün. Kendi yolunu kendin seç, peki, amma sevgiyi sakın unutma... Bekir'e bundan toz konduramadım işte. Bundan. Her şeye göz yumdumsa bundan. Gitmesin diye. Seninle kalınca, benimle de kalıyor diye... Ölümü de sakın unutma. Bak bana. Öldüm amma seviyorum yaşamayı, seni seviyorum, Bekir'i, torunum Nimet'i. Kötü tohum bellesem de seni karnımda taşıdım, sütümü emzirdim, kıçını temizledim, ayağımda sallayıp gecelerce, gündüzlerce uyuttum, yedirip içirdim, senin için yollara düştüm, kimlerle döğüştüm, nelerle boğuştum a benim güzel kızım, a benim aksi kızım...

Başıma kakma, her ana yapar bunları. Yapmalı!

Amma sen yapmadın. Kızını bırakıp kaçtın!

Ben ana olduğumu değil, insan olduğumu bile anlayamadım ki!

Dinle kızım. Bir daha konuşamam, bir daha göremem seni. Sonsuza gidiyorum, bir daha dönemem, dinle. Aç kulaklarını. Hiç bir şeyi başına kakmıyorum artık. Bana öyle bir sarıldın ki, bütün bedenim seni hatırladı, işte senin kızın bu diye bağırıyor her yanım, senin Zeynebin bu! Seni yeniden doğurdum. Sana da ölümüm kaldı, ne yapayım? Elimden bir şey gelmez artık...

Şimdi tam sırası.

Ayrılık günü geldi. Ve sen geldin. Siz kalın sağlıcakla. Şahin de buralardaydı. Sana onu bir anlatsam Zeynep, bir anlatabilsem... Bana bir o sahip çıktı hayatta, bir de Bekir. Amma ki, Şahin şimdi Bekir'den bile ileri. Başımda bekledi. Uyumadı, gitmedi. Allahtan da, devletten de uzakta, ölümün kapısında, elimden tutan, beni insan belleyen bir tek o vardı. Amma ki kızım, sen benim gibi talihli olmayabilirsin. Senin başında bir Şahin bulunmayabilir. Ayağını denk at. Nice güzelleri, senin gibi nice Zeynepleri yedi yuttu bu gidinin dünyası. Bilmez misin?

Biliyorum artık, biliyorum, öğrendim, öğreniyorum...

Sanma ki anan öldü, sen rahata erdin. İnsana rahat yok. Hele tek başına kaldın mı işin yamandır. Bunu unutma. Her yanda yabancılar, her yanda düşman, her yanda işgal...

Öldün amma daha bitiremedin şu işgal lafını be anne! Sus artık, konuşma. Sana sarılayım yeter. Başka şey istemiyorum, sus. Eski seslerini, öğütlerini istemiyorum. Yeni bir insan oldum ben. Sus ve sarıl bana...

Susmam kızım susmam. Hiç bir zaman böyle özgür, böyle rahat olmadım. Ölünce bile konuşamayacağım da ne zaman içimi dökeceğim peki? Dinle be-

ni: Görüyorum ki daha büyüyememişsin, değiştim diyorsun ya, boş laf bunlar!.. Acıyı bile öğrenememişsin. Kendi kendine konuşup durma, beni dinle. Sevinci hiç tattın mı bilmem? Bak, onu da ben bilemedim, öğrenemeden çekip gidiyorum. Amma ki, bu acıları da alıp götürmek istiyorum; sevinçler sana kalsın, acılar benim. Dilerim başkaları gelmesin. Siz iyi olun. Kovun acıyı. Kovun işgalcileri, kovun zamansız ölümleri. Yaşamaktan yana olun...

Ne o, gidiyor musun anne? Anne, gidiyor musun?

Bekir beni bekliyor.

Bekir mi?

He ya, ona gideceğim. Başka kimim var ki? Elbet ona giderim.

Dur, sana bir şey daha soracağım... Söylemeden bırakma beni.

Sor.

Babam kimdi?

Naime doğruldu, omuzlarını silkti; öptü kızının alnını, saçlarını okşadı.

Anan benim —dedi—, başka şey sorma.

Söyle!

Naime, tüm soluğunu boşaltıp gerisin geri kendini bırakıverdi. Mırıldandı:

Baban işgaldi. Bunu bilmeyecek ne var?

Anne!

Zeynep öyle bir bağırdı ki, kendine geldi. Odayı en baştan, yeniden tanımaya, öğrenmeye çalıştı. İçinin seslerini bastırdı. Bekir'in sesi en öndeydi şimdi, durmadan fısıldıyordu, Zeynep, Zeynep... Kovdu onu. Ve birden, devinimsiz yatan birini gördü. Ölüm buydu, işte önündeydi. Tanıdı.

Korkuyla sıçradı, sedire kaçtı, bağırdı:

— Sinan! Sinan!..

Kapı açıldı, Sinan oradaydı, yetişti.

— Söyle Zeynep abla...

— Sinan, gitme Sinan... Herkesi çağır, bütün insanları buraya çağır Sinan. Herkes buraya gelsin. Kızımı da getirsinler söyle onlara...

Sinan çok şaşkındı. Korktu. Ne yapacağını bilemiyordu. Zeynep kötüydü. Deminden beri kapının ardından dinleyip durmuştu; abuk sabuk konuşup ağlamaktaydı, şimdi de tuhaflaşmıştı, deli gibiydi, korkutucu bir yüzü vardı. Yanına oturdu, elini tuttu.

— Dur benim güzel ablam —dedi—, sakin ol, kendine gel, ne olur sakinleş biraz... Bak yanındayım, yalnız değilsin.

Zeynep başını kaldırdı, delikanlının yüzüne baktı:

— Sarıl Sinan, bana sarıl ne olursun... Sakın bir yere gitme, bana sarıl, sahip ol bana Sinan... Kimse kalmadı, kimseler kalmadı artık, yalnız sen varsın Sinan, sarıl ne olur...

— Peki Zeynep abla.

Sarıldı.

— Saçlarımı okşa Sinan... Babam ol Sinan, anam ol, en çok anam ol!.. Okşa saçlarımı... Beni yalnız bırakma. Sakın gitme. Yakalarlar seni, sakın gitme. Götürürlerse bile gitme, Zeynep ablamı bırakamam de onlara, gitme...

— Peki, gitmem —dedi Sinan yavaşça—, ama götürecekler beni, biliyorum. Götürürlerse geri sana gelirim. Bir gün yine sana gelirim, ablam olursun. Tamam. Hadi, kendine geldin mi artık, ha? İyi misin Zeynep abla?

Sinan korkuyla titriyordu. Yüzü sapsarı olmuştu. Zeynep yavaş yavaş kendini toparladıkça o da rahatlamaya başladı. Sonunda derin bir soluk aldı. Zey-

nep borçlu gözlerle baktı Sinan'ın yüzüne; onu yanında bulduğuna sevindi. Mırıldandı:

— Sağ ol Sinan.

— Sen de sağ ol Zeynep abla. Kötü bir karabasan geçirdin. Öyle korktum ki, sorma. Ama her şey geçti, bitti artık. Şu kadıncağızı kaldırmak gerekiyor.

Zeynep, anasından yana baktı:

— Öyle ya —dedi—, komşulara haber etmeli. Kapıyı sürgüledim, hepsi dışarda kaldı. Ne delilik ama bu benimki... Hemen gidip...

Sinan tedirginleşti:

— Ben öteki odaya saklanayım, görmesinler...

— Öyle yap. Saklan. Kapıyı içerden kilitle, sürgüle, bir çaresine bak işte...

Ayağa kalktılar.

Ve düş müydü, karabasan mıydı, masal mıydı, gerçek miydi, yoksa hepsi birden miydi; bir şeyler bitip yeni bir şeyler başlıyordu. Yaşanan şu ölümsüz ve inanılmaz süre, şu zaman parçası darmadağın oluyordu.

Dışarıdan Şahin'in sesini işittiler:

— Zeynep! Aç kapıyı Zeynep!..

Sinan koştu, öteki odaya girdi. Zeynep dışarıya doğru yürüdü. Dudaklarında belli belirsiz bir mırıltı:

— Geldin mi Şahin? İyi ki geldin. Hoşgeldin Şahin...

Dış kapıyı açınca gözleri kamaştı. Güzel ama tedirgin bir kalabalık vardı karşısında. Çiçekler vardı, yere inmiş gökyüzleri vardı. İnsanlar koşuştular, bağrıştılar. Şahin, Halepli Teslime, Hafızanım, kızlar, gelinler, çocuklar, gençler, yaşlılar... Hepsi oradaydılar.

— Çıktı işte!

— Bitti çok şükür, bitti!

— Gel anam, gel kızım, gel yanımıza...

— Yüzü sapsarı kesilmiş, hasta gibi. Kabahat bizde, onu yalnız komayacaktık. Gel anam gel, bitti kızım, bitti yavrum, her şey bitti artık...

Nimet, Teslime'nin elinden koptu, anasına koştu, Zeynep'in beline sarılıp başını dayadı.

— Anne! —diye bağırdı—. Annem!..

Çömeldi Zeynep, kızının yüzüne baktı baktı öptü onu; bir yandan mırıldanıyordu:

— Benim güzel kızım... Benim bi tanecik kızım...

Kalabalık, Naime'nin yattığı odaya doğru aktı. Şahin de aralarındaydı. Onlar girince, odaya doluşunca, mutfakta gizlenen bir gölge yavaş devinimlerle dışarıya doğru kaydı, incecik bir çatlaktan odanın içine düşen gün ışığı gibi sokağa doğru kaydı. İlkin durakladı. Zeynep'den yana baktı. Onlar, ana-kız birbirlerini görmenin şaşkınlığındaydılar. Sinan koşmaya başladı.

Soluğu kesilinceye değin, ardından gelen birileri varmış gibi sonsuz korkularla koştu. Bilmediği sokaklardan geçip bilmediği günlere doğru ilerledi. Onun yokluğunu uzun süre ayırt eden olmadı. Zaten Zeynep'den başkası bilmiyordu varlığını. Zeynepse, kendini bile ayırt edebilecek durumda değildi.

Ana kız, içeriye girdiler.

Üç dört gün önce Naime'nin sevinçle kokladığı tomurcuğun önünde dineldiler. Tomurcuk azıcık daha açılmıştı ve mevsimi yalanlıyordu sanki. Dünya ikiye bölünmüştü ve şu tomurcuk tam orta yerdeydi. Bir yanda ölüm, bir yanda yaşamak.

Az sonra Şahin yanlarına geldi. Ölüyü içerdekilere bırakmıştı:

— Başımız sağ olsun Zeynep... —dedi.

Zeynep, adamın yüzüne bakamadı, utanç bulanmış bir sesle yanıtladı:

— Sağ ol Şahin, eksik olma.

Birden yalnızlık duygusuna kapıldı, Şahin'e sarılmak geçti içinden ama onun yerine kızına sarıldı eğilip. Şahin, yeniden içeriye doğru yürüdü. Kapıdan girince görünmez oldu ve Zeynep'in yüreğinden bir şey eksildi sanki, ayaklarının ucuna düşüverdi.

— Şahin... —diye mırıldandı Zeynep.

Nimet şaşkındı. Anasının yüzüne tuhaf tuhaf baktı. Bir zamanlar, babasını kötüleyen o değil miydi? Şimdi ne oluyordu peki? Sesler yine çoğaldı, içeri girip dışarı koşanlar çoğaldı, güneş çoğaldı. Ve sonunda her şey yoluna girdi. Görevler paylaşılmıştı. Herkes bir işin peşine koşturmuştu.

Hafızanımın küçük gelini ölünün giysilerini, yastık döşek çarşaf, tüm eşyasını yıkamayı üstlenmişti. Görünürde ilkin o başladı işini yapmaya.

Kapının az ötesine ateş yakıldı. Çocuklar çam dalları, çınar yaprakları toplayıp taşıdılar. Sacayağı yerleştirildi ateşin ortasına. Üstüne kocaman bir kazan. Kazanın içine su solduruldu. Az sonra yel çıktı, yalımları büyüttü, ateşi üfledi, çoğalttı.

Hafızanımın gelini Yaşar, leğeni getirdi, ateşin yakınında düzenini kurdu. Su taşıma işi çocuklara kalmıştı. Arılar gibi koşuşuyorlardı. Kirliler yığılmıştı bir yana. Yaşar, altına oturağını çekti, duvarın önünde yerini aldı, işe girişmeye hazırlandı. Leğendeki suya parmağını batırdı, suyun ısısını ayarladı. Sabun, temizlik tozu, her şey önündeydi, yanındaydı. Oturunca, arkasındaki duvara gölgesi düşer gibi oldu. Du-

vardaki sloganı bölmüştü gövdesiyle ama bunun ayırdında değildi: «...izme geçit yok!..»

Kırmızı boyayla yazılıp eskimiş, tozlanmış, kanıksanmış, belki de umursanmamış bir yazıydı bu. Nasıl olduysa sildirilmeden öylece kalmıştı duvarda.

Yaşar, yana doğru eğilip sabunu alırken arkasındaki yazının ucuna değiverdi bakışları. Sırasız bir anımsamanın peşine düştü, gelin olup buraya gelirken bindiği minibüsteki yazıya değin gitti:

«Ömür biter, yol bitmez...»

Ürperdi.

Ölünün eşyasını yıkama işini üstlenmişti ya, birden bunun anlamını çözdü; şu dünyadan geçip gidecek olan bir Yaşar olarak kendi ölümüne hazırlık yapıyordu galiba. Başını öne arkaya salladı mırıldandı:

— He ya, ömür biter yol bitmez... Hiç bir şey bitmez...

Gücünü toplayıp çitilemeye girişti. Ötede bekleşen çocuklara seslendi:

— Su getirin, durmayın, hadin bakalım, duracak sıra değil!

Sabunu leğene bıraktı. Elinin tersiyle topladı, arkaya itti alnına düşen saçlarını. Sonra sağındaki kirlilere uzandı. Uzanırken, kendini unutmuştu, herhangi bir insandı.

Balıkçı Tahsin göründü o sıra. Elinde soba dirseği vardı. Çarşıya gitmiş, dönüyordu.

— Kolay gelsin bacı —dedi.

Yürüyüp geçecekken durdu. Suç işlemiş gibi tedirgin, bozuk bir sesle ekledi:

— Allah rahmet eylesin, iyi insandı...

Yaşar gelin yanıtlamadı, belki de işitmedi, adamı görmedi, kendi içine daldırmıştı gözlerini ve bilincini.

her şey sürer gider...»

Başını salladı Tahsin, yürüdü. Evine girmeden önce dağlardan yana bir baktı, sonra da gökyüzünü inceledi.

— Yağmurlar yakın —diye mırıldandı—, sobayı kurayım bugün, hemen kurayım.

Karısının tersine, geniş gövdeli, tıknaz bir adamdı. Kapı açılınca girdi.

— İşte getirdim —dedi—, sobayı hemen kuracam.

Binnaz cansız, isteksiz ama memnun mırıldandı:

— Eyi edersin. Ben de üşümeye başladım zati.

Tahsin kalın kalın güldü:

— Senin üşümediğin gün var mı kız?

Kapıyı kapadılar. Ve sokak dışarıda kaldı.

SEKİZ

Ölümler hep birbirine mi benziyor; yoksa Zeynep'e mi öyle geliyor? Giden, gelmeyecek olan ne, geride kalan ne? Onlar da mı birbirlerine benziyor? Yoksa, bir öncekini andıran şey, o kaçınılmaz son'un, yani yaşamın, öteki adıyla ölümün karabasanlarla gelen dalgınlığı, yılgınlığı, devinimsizliği mi?

Sırası gelen gidiyor ve ötekiler izliyor:

Naime'yi yıkadılar. Bir daha yıkanamayacak. Kefenlediler. Bir daha kefenlenemeyecek. Şimdi biri Zeynep'e yaklaşıp soracak:

Anan.n yüzünü son kez görmek istiyor musun?

Yine böyle sordulardı hani; Bekir için sordulardı.

Hayır, görmek istemiyorum.

Bir tabutun içindeydi. Başucunda belki bin yıl durup ölümü tanımaya çalışmıştı. Ama öğrenmeyi beceremeyince omuzlarını silkmişti:

Hayır...

Yüzünü görmek istememişti. İşte benzer şeyler yineleniyordu, yinelenecekti. Belleğinin anılar bölümünden, önce Bekir'le, sonra da Naime ile ilgili ne varsa çıkmaya başlamıştı yeryüzüne. Bir filim ma-

karası dönmeye başlamıştı. Karşısında bir yerde, belki de boşlukta oynaşan, kimisi belirgin, kimisi silik, tozlu bir yığın anı.

Çocukluğu.

Naime'den, sonra Bekir'den, biraz da Katır Hakkı'dan kalan izler. İlk çizgiler pek karışık değil. İlk bakışlar, ilk sesler, korkular, acılar; ilk olan her şey. Sonra bir karmaşa, karışıklık.

Dönüp izledi. Yaşar'ı gördü bir kez daha. Ve böylece kendinden kaçmış oldu. Her şey yıkanmış bitmişti. Eşyanın bir bölüğü yoksullara dağıtılacaktı; gerisi kalacaktı. Bekir'in ölümünde olduğu gibi.

Evet, her şeyi biliyordu artık. Tabut yabancı değildi ona, ürkütücü değildi. Yaşamın bir parçasıydı, bir sonucuydu; anlamaya başlamıştı. Gerçek kocası da böyle bir tabuta binip gitmişti. Hiç yakınmadan, karşı durmadan, sessizce; bütün kavgalarından, bütün hırslarından arınmış olarak. Ve tek başına. Yıllarca paylaşılan bir beden vardı tabutun içinde ve artık soğumuştu. Yine de, başucunda dururken elini tahtaya değdirince o eski ılıklığı, o bedensel tanışlığı bulur gibi olmuştu. Sanki yaşıyordu Bekir. Onun önünden geçerken, son kez yaşıyordu.

Bakalım Naime'de de benzer bir duyguya kapılacak mı?

— Hayır, ikisinin yüzünü de görmek istemiyorum —diye söylendi.

Bekir'i son gördüğünde; hekimin kesin yasağına karşın ona sigara götürmüştü. En iyi türden bir paket süzgeçli sigara. Günde iki taneden fazla içmeyecekti, tamam, ama birini hemen yaktırmıştı Bekir. Zeynep o günkü tütün kokusunu duydu birden. Dumanı nasıl da sindire sindire, duya duya, aşkla içine çekiyordu Bekir; yüzü nasıl da güzelleşmişti. Tüm

varlığı benzersiz bir sevince dönüşmüştü.

İşte o günkü yüzü değişmesin, bozulmasın diye öyle demişti Zeynep:

«... görmek istemiyorum.»

Şimdi durum değişik mi?

Belleğini ne denli zorlasa da Naime'den kalan güzel, dingin, gülümseyen, sevinç dolu bir yüz bulamıyordu. Üzerine kapanıp ağlarken de zaten hiç bir şey görmemişti. Ölümü yaşamıştı yalnızca, pişmanlığı yaşamıştı. Şimdi işte böyle, kapı önüne koyulan bir sandalyede, eli ayağı tutulmuş gibi, ne yapacağını bilemeden oturuyordu. Şahin arada bir görünüyor, ya bir iş için, ya da nedensiz, az sonra uzaklaşıyordu. Belki de konuşmak isteğiyle yanıp tutuşuyor ama bir türlü söze başlayamıyordu.

Nimet bütün sorularını bitirmiş, annesinin sessizliğine ortak olmuştu. Zeynep'in dizinin dibinden ayrılmıyordu. O da kendine özgü bir gözlükle şu koşuşturmayı izliyordu. Sonunda yeni bir soruyla sessizliği bozdu:

— Ninem de Bekir dedemin yanına mı gidiyor anne?

Zeynep dalgın mırıldandı:

— Evet kızım, onun yanına gidiyor.

Nimet çekine çekine, sanki anasının sessizliğini, dalgınlığını bozmak istemezmiş gibi tedirgin; başka şey sordu:

— Ölüm nasıldır anne?

Zeynep, kızının yüzüne acıma dolu bir sevecenlikle baktı kaldı. Ölümün ne çok tanımı olabilirdi. Şaştı buna. Hangisini söylese acaba?

Bak kızım, ölüm... Koparılan bir çiçeğin solması... Uçan bir serçenin suya düşüp boğulması... Yaşayan bir insanın sonsuza değin susması...

Daha bir sürü tanım. Ama hiç birini beğenmedi, kızına söylemek gelmedi içinden.

— Ölümü düşünmen için çok erken —dedi.

Kız yeniden başladı:

— Peki, anne... şey...

Zeynep susturdu onu:

— Yeter artık, başka şey sorma. Sonra konuşuruz.

Nimet sustu, başını anasının dizine dayadı, öylece kaldı. Zeynep yine gerilere uzandı, Bekir'i buldu getirdi. Oysa Bekir direniyordu, kalmak istemiyordu. Kara bir trene binmiş gidiyordu. Hayır, Naime'nin bindiği tren kapkara değildi; rengini bilemiyordu Zeynep ama; kapkara bir tren olmadığı kesindi. Oysa ne değişir? Hepsi aynı yere gitmiyor muydu bu trenlerin?

Ardından el sallıyorlardı ana kız. Nimet bir şey anlamıyor, kalabalığı izliyordu.

Gömütlük açıkta, yüksekçe bir yerdeydi. Bir bayırdaydı. Çok esinti vardı. Ocak ayı. Kışın en acımasız zamanı. Zeynep, şaşkınlıktan olmalı, kalın giyinmemişti. Çok üşüyordu. Dişleri takırdıyordu. Kazıcılar çukuru tümüyle kazmakta gecikmişlerdi. Beklemek gerekmişti. Ölü yıkayıcı ile imam nasıl da sabırsızdılar, öfkeliydiler. Saygısızlık ediyorlardı; bir an önce paralarını alıp uzaklaşmak istiyorlardı.

Çukurun dibi merdiven basamağı gibiydi. Eğilip Zeynep de bakmıştı; ilk kez görüyordu. Naime ile Nimet, ilerde duran otobüsün içindeydiler, aşağıya inmemişlerdi. Naime sessizce ağlıyordu.

Bu gün yaşanıyormuş gibi her şey nasıl da canlıydı. Zeynep içini çekti. Filim makarası çözüle çözüle son'a yaklaşmıştı. Ama geri dönüp, yine o günü ya-

şamaya başladı Zeynep.

Komşulardan sıvacı Alaattin'le Kalaycı Mustafa'nın büyük oğlu Süleyman inmişlerdi çukura. Yukarıda kalanlar Bekir'i tabuttan çıkardılar, çukurdakilere uzattılar.

Din adamlarından biri, daha sabırsız olanı —imamdı herhalde— buyurdu:

«— Sağ yanına yatıracaksınız, sağ kolu alta gelecek!..»

Öyle yaptılar.

«— Bağları çözün!..»

Kefen ayakların uçlarından ilmeklenmişti; çözdüler.

Zeynep ürperdi. Başını iki yana salladı: Hayır, bu kez oraya gitmeyeceğim. Bir kez daha aynı şeyleri izleyemem. Gitmeyeceğim.

Sonra, çukura itilen toprak. Zeynep'in üzerine yığılıyordu şimdi. Zeynep sırtını sandalyeye iyice yasladı, topraktan kaçmaya çabaladı. Boğazı daralıyordu. Kaçamadı, kurtulamadı. Kürekle atıyorlar toprağı. Bekir sağ yanında durabilsin diye ilkin arkasına yığdılar; böylece destek sağlanmış oldu. Sonra önü dolduruldu. Toprağı kürekleyenler durdu. Önceden hazırlanıp getirilen tahtalar, fabrika çatısı gibi bir eğik perde meydana getirecek biçimde çatıldı. Ve çukurdaki iki kişi yukarıya çıktılar.

Bekir, kundaklanmış bir çocuğa benziyordu. Beyaz bir çocuk. Ve onu, o esintili, soğuk günde toprağın altında, o sonsuz sessizliğin içinde bırakıp eve döndüler.

Geride anılar ve acılar kalmıştı. Ve Bekir'in yerinde kocaman bir boşluk.

Bekir, Zeynep'e sık sık kendinden yakınırdı, başını onun dizine koyup ağladığı bile olmuştu, hem de

kaç kez. Oysa Zeynep, Bekir'in ölümünde bir damlacık bile göz yaşı dökememişti. Belki de tüm ağıdını bu güne, anasının ölümüne saklamıştı, kim bilir. Yağmur gibi, deniz gibi ağlaması ondandı... Kendine böyle açıklayabiliyordu. Belki de bu kez, bundan sonraki ölme sırası kendinde olduğu için ağlıyordu. Artık o en uzun ayrılık hiç de uzakta görünmüyordu; Zeynep'in içinde, yüreğinin hemen yanıbaşında yerini almıştı bile. Kendi geleceği için; anası ile Bekir'in acılarına tutuna tutuna ölümü ve yaşamayı ezberliyordu.

Eğilip kızının başını öptü.

Az ötede durmuş, onları gözleyen Şahin bu öpüşü fırsat bildi ve yaklaştı.

— Mezarlığa gelecek misin? —diye ürkekçe sordu.

Zeynep başını kaldırıp adamın yüzüne dostça baktı:

— Hayır, gelmeyeceğim.

Şahin coşkulu sesini düzenlemeye çalıştıysa da beceremedi; Zeynep böylesine bir günde ansızın insanlaşmıştı; şu sese, dostlukla bakan şu gözlere, şu duruşa kapılmamak elinde değildi.

— Ben oradan ayrılacağım —dedi yavaşça—, işime döneceğim. Gitmem gerekiyor.

Nimet şaşkınlıkla dinliyordu.

— Keşke kalabilseydin —dedi Zeynep—, sevinirdim. Anlattılar, çok yorulmuşsun, anneme bakmışsın. Sağ ol.

Şahin'in yanakları kızardı. Sevindi ama kendini zor da olsa durdurabildi:

— Sen de sağ ol —dedi—, ben insanlık görevimi yaptım. —Durakladı, sonra sürdürdü—. Belki ilerde bir gün sizi görmeye gelirim.

— Gel ya... Bekleriz. Biz de yalnızız burada, Nimet'le ikimiz...

Şahin kararsız baktı bir süre, sonra, ne olursa olsun deyip, içinden geçenleri söyleyiverdi:

— Sabah siz taksiyle gelirken ben şehre gidiyordum. Gördüm, yanınızda biri vardı. Pek yalnız sayılmazsınız.

Zeynep dostlukla bakan gözlerini kaçırmadan, çok doğal, çok açık bir sesle yanıtladı:

— Sinan'ı söylüyorsun...

Durakladı. Sahi, neredeydi Sinan? Kimse onu göremediğine göre, iyi gizlenmişti her halde. Sevindi. Herkes gittikten sonra sıra ona gelecekti. Bir çözüm bulmalıydılar.

Ekledi:

— Düşündüğün gibi değil, o başka. İnan bana. —Durakladı—. İnanmasan da olur.

Şahin birden atıldı:

— İnanırım, anlat.

— Şimdi olmaz —dedi Zeynep—, bir gün gel, onu da ötekileri de anlatırım sana. Söz.

Şahin sevindi, rahatladı. Ve kendini tutamadı, yüreğindeki çırpınan güvercini salıverdi, uçsun artık:

— Belki de bazı şeylere yeniden başlayabiliriz —dedi—, öyle değil mi?

Zeynep, kızının saçlarını okşuyordu. Burukça gülümsedi. Tane tane konuşmaya başladı:

— Bu güne kadar hep benim yerime başkaları seçti, başkaları uygun gördü, başkaları karar verdi, eleştirdi, beğendi, beğenmedi... Her şeyi başkaları yaptı. Ama artık böyle olmamalı. Biraz zaman geçsin de Şahin, oturup seninle konuşalım. Hiç değilse bunu becerelim artık. Hem bu arada ikimiz de bazı şey-

leri düşünme fırsatı bulmuş oluruz. Zorlama kararlar almayalım, içimizden nasıl geliyorsa öyle yapalım.

Şahin boynunu büktü:

— Peki —dedi—, öyle yapalım, haklısın.

Yaklaştı, Nimet'in yanağını öptü; Zeynep'e dokunamadı. Dokunsa eli yanacaktı sanki. İki üç adım geri çekildi.

Zeynep gülümsedi.

— Beni öpmeyecek misin?

Şahin çok şaşırdı, çok sevindi. Eli ayağı birbirine dolandı. Birden küçüldüğünü, yok olduğunu ayırt etti; Zeynep Amanos Dağı gibi yüceliyordu karşısında.

O sırada tabut çıkarıldı.

Şahin, elinde olmadan o yana doğru yürüdü. Son görevini yapacaktı. Zeynep ayağa kalktı. Tabut önünden geçerken elini sürdü, ateşe değmiş gibi geri çekti. Kalabalık, onu almadan uzaklaşmaya başladı. Zeynep sırtını duvara yasladı, gidenleri izledi. Tabut sokağın ucuna değin omuzlarda taşındı, sonra Belediye arabasına yerleştirildi. Sürücünün yanına Şahin'le Hafıza Kadın oturdular. Ötekiler, az ilerde duran minibüse doldular. Zeynep arkalarından baktı kaldı. Küçük, çelimsiz bir sevinci vardı; sevinç değil, küçük bir duygulanım:

İyi ki sormadılar bu kez, ananın yüzünü görmek ister misin diye...

Arabalar yürüdü. Zeynep'in yüreği yırtılır gibi oldu.

Hafıza Kadın, Şahin'e eğilip fısıldadı:

— Yanımda biraz para var, vereyim mi oğlum? Ben yabancı sayılmam. Rahmetliyi çok severdim.

Şahin borçlu gözlerle baktı, yavaşça yanıtladı:

— Sağ ol Hafıza teyze, var param, hazırlıklı geldiydim...

Zeynep'in başına toplandılar.

— Hadi bize gidelim.

— Yok, bize gidelim Zeynep...

— Evde yalnız kalamazsın, korkarsın...

— Sağ olun —dedi Zeynep—, eve girmek istiyorum. Alışmalıyım. Hem niye korkacakmışım? Sağ olun.

Kızının elinden tuttu; yeni bir yaşama biçimi deneyecekti artık, kararlı adımlarla eve yöneldi. İçeri girip Sinan'ı çıkaracaktı saklandığı yerden. Birden onu çok özlediğini ayırt etti. Kardeşim deyip bir sarılsaydı, belki de içindeki su üzünç kuşları havalanıverirdi, kim bilir?

Öteden, Balıkçı Tahsin'in evinden yükselen dumanı gördü. Kış geliyor diye geçirdi. Yine en erken onlar yaktı sobayı. Şu çiçekleri, akvaryumdaki balıkları kışa hazırlamalı. Kendimizi de. Daralan bir dünya nasıl genişletilir diye düşünecek ve yeni yöntemler geliştirecekti besbelli. Başını gökyüzüne çevirdi, bulutları gördü.

— Hemen yağmasa bari —diye söylendi—, mezarlıktakiler ıslanmasalar. Ama sonra istediği kadar yağsın, iyidir.

Kızına döndü:

— Demek beni bulmak için evden kaçtın sen, öyle mi?

Nimet gülümsedi.

— Öyle.

— Hadi baştan anlat bakalım, nasıl yaptın, seni polis amcalar nasıl bulup getirdi?

Kızın gülümsemesi çoğaldı:

— Hepsini anlattım ya anne, ne çabuk unuttun?

Zeynep de gülümsedi:

— Ben çok unutkan oldum kızım, artık yaşlanıyorum galiba. Hadi anlat bakalım...

Kızın sesi güreldi:

— Peki...

Çiçeklerin önünden geçip içeriye girdiler.

Yel kendini çoğalttı dışarıda. Gittikçe genişledi, dağıldı. Gücünün yettiği her şeyi, başta yaprakları, çöpleri, kâğıt parçalarını önüne kattı, deli taylar gibi koşturmaya başladı. Ve deniz köpürmeye, dalgalarını kıyıya vurmaya durdu.

Sonyazdı.

Onun ardından kış.

Gömütlükten dönen Tahsin sedirde oturmuştu; dizi dibindeki kedinin başını okşarken karısına seslendi:

— Zeynepgile yemek götür Binnaz...

Binnaz sobanın üzerindeki çorba tenceresinin başında dinelmiş, bin yıllık bir yorgunlukla tarhanayı karıştırıyordu. Omuzlarını silkti:

— Sen söylemesen götürmeyecektim sanki a benim Balıkçı Tahsin efendim!

Tahsin, sanki yaşamı boyunca bir daha konuşmayacakmış gibi derin, sonsuz, güzel ama acılı bir sesle söylendi:

— Kadını toprağın altına bırakıp geldik de, her şey gine eskisi gibi sürüp gidiyo birader...

Binnaz başını kocasından yana çevirdi, üzünçle baktı. Ürperdi belli oldu.

— Şu yel de amma güçlendi haa! —dedi—. Neredeyse kiremitleri atacak çatıdan...

Tahsin yanıtlamadı.

İçerde tencereye vuran kaşığın tıkırtısı, dışarıda dağlardan koşturup gelen yelin homurtusu sürüyordu. Binnaz, az sonra uyuyakalan kocasına sevgiyle baktı, gülümsedi. Gülüşü çoğaldı, odaya yayıldı; ömründe hiç bu denli içten gülümsememişti besbelli. Yaşadığını ayırt etmenin, uyuyan bir insanı görmenin sevinci vardı gülüşünde.

Tası çorbayla doldurdu. Kapıyı yavaşça açıp kapadı, sokağa çıktı, Zeynep'in evine doğru yürüdü... Ve yağmur damlalarından biri yüzüne çarptı.

— İyi kadındı —diye mırıldandı—, rahmeti bol olsun.

"...Toprağımızın ve kadınlarımızın -genel anlamda insanımızın- acıya ve tüm işgallere karşı savunmasını yapmaya çalıştım. Beni bu topraklar ve kadınlar yetiştirdi, var etti. Şimdi gönül borcumu ödemeye, sorumluluğumu yerine getirmeye çalışıyorum."

Burhan Günel

İkiyüz lira